เมื่อเราบวช

อนุสรณ์ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ
พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง

ณ เมรุลอย วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง

อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

เมื่อเราบวช อนุสรณ์ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

อนุสรณ์ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ
พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง

ณ เมรุลอย วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง

อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
สมเด็จพระนางเจ้าสุทิดา พัชรสุธาพิมลลักษณ พระบรมราชินี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี (ธงชัย ธมฺมธโช ป.ธ.๖)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

พระธรรมวชิราภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ.๙)
เจ้าอาวาสวัดเทวราชกุญชร วรวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าคณะภาค ๑๓

กฎธรรมดาแห่งชีวิต

กฎธรรมดาแห่งชีวิต คือ ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ และความดับไป นั้นมีอยู่ประจำในทุกสรรพสิ่ง เรียกตามศัพท์บัญญัติทางพระศาสนาว่า **สังขาร**

สังขาร แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. อุปาทินนกสังขาร สิ่งที่มีวิญญาณครอง เช่น คนและสัตว์ เป็นต้น

๒. อนุปาทินนกสังขาร สิ่งที่ไม่มีวิญญาณครอง เช่น ต้นไม้และเครื่องใช้สอย เป็นต้น

สิ่งของทุกอย่าง เมื่อกาลเวลาผ่านพ้นไป ย่อมเก่า คร่ำคร่าล้าสมัย ผุพังไปเป็นธรรมดา แม้ในหมู่มนุษย์เล่า ก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตายเหมือนกัน แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่แตกต่างกัน คือ บางคนมากด้วยคุณธรรมคือความดี บางคนมากด้วยบาปธรรมคือความชั่ว

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง แม้ชีวิตจะดับลับล่วงก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติ แต่คุณธรรมคือความดีที่ท่านได้สั่งสมอบรมไว้ยังปรากฏเป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจของคณะสงฆ์ และคณะศิษยานุศิษย์โดยทั่วกัน

(พระธรรมวชิราภรณ์)
เจ้าอาวาสวัดเทวราชกุญชร วรวิหาร
เจ้าคณะภาค ๑๓
กรรมการมหาเถรสมาคม

พระธรรมวชิราลังการ (ประจวบ ปาสาทิโก ป.ธ.๗)
เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เจ้าอาวาสวัดบางพระวรวิหาร

อนุสรณ์นิพุภยาลัย

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ท่านล่วงกาลผ่านวัยถึง ๙๐ ปี ๗๐ พรรษา นับว่าเป็นบุญลาภอันประเสริฐ ท่านมีชีวิตอันเป็นสาระ เป็นปูชนียบุคคลอันหาได้ยากยิ่ง เป็นพระเถระผู้ใหญ่ ที่ควรแก่การเคารพนับถือของศิษยานุศิษย์ ท่านมีเมตตาธรรมตามสมควรแก่ธรรมนั้น ท่านมีจริยาและกิริยาสุภาพเรียบร้อย มีจิตใจหนักแน่นในหน้าที่การงาน สนองงานคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตลอดมา

ในด้านการปกครอง ท่านคอยดูแลเอาใจใส่ ความประพฤติของภิกษุสามเณร ในฐานะเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง

ในด้านการศึกษา ท่านส่งเสริมสนับสนุนการศึกษานักธรรมและบาลีภิกษุสามเณรมาโดยสม่ำเสมอ

ในด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอน ท่านได้เทศนาสั่งสอน ปาฐกถาและบรรยายธรรม ตลอดชีวิตของท่าน

ในด้านงานสาธารณูปการ งานก่อสร้าง ท่านได้ให้ความสำคัญต่อศาสนวัตถุ จะเห็นได้จาก โบสถ์ วิหาร ศาลา เสนาสนะ ที่ท่านสร้างและงานบูรณปฏิสังขรณ์ภายในวัดเป็นที่งดงาม

ในด้านงานสาธารณประโยชน์ ท่านได้บริจาคเงินเข้าสภากาชาดไทย โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ บำรุงโรงพยาบาลสงฆ์เป็นประจำทุกปี

ในด้านงานศึกษาสงเคราะห์ ท่านให้ทุนการศึกษานักธรรมและบาลี และแจกทุนการศึกษาเด็กนักเรียนเป็นประจำทุกปี

การสงเคราะห์ญาติ ท่านให้ความเอื้อเฟื้อเจือจานแก่ญาติพี่น้อง หลานๆ ให้ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

กิจภาระของคณะสงฆ์ทุกด้าน ท่านอุทิศทำงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ ทำงานโดยไม่เห็นแก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ ท่านทำงานเพื่องานอย่างเต็มที่

ชีวิตของท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ เป็นชีวิตที่มีคุณค่า มีประโยชน์ คุ้มกับเวลาอันทรงคุณค่าในชีวิตที่ได้เกิดมาและบวช ได้ศึกษาพระธรรมวินัย ในพระพุทธศาสนา ขอดวงวิญญาณที่ประกอบด้วยสาระอันทรงคุณค่า จงสถิต อิฐผลสถานสถาพรในสุคติโน้น เทอญ

พระธรรมวชิราลังการ

(พระธรรมวชิราลังการ)
เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี
เจ้าอาวาสวัดบางพระวรวิหาร

พระราชสารโสภณ

รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี รูปที่ ๑ เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล พระอารามหลวง

อาลัยแด่ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย)
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง

ท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) นับว่าเป็น ครุฏฐานีย บุคคล และปูชนียบุคคล เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ควรเคารพนับถือกราบไหว้บูชา เป็นที่พึ่งของพระสงฆ์และสามเณร ในวัดราษฎร์บำรุง ตามประวัติแล้ว พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ นามเดิม วิจิตร ฉายา นิพฺภโย นามสกุล หม่อมศิลา วิทยฐานะ น.ธ.เอก, ป.บส. (ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์) เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ ตลอดระยะเวลาที่ยังดำรงสมณเพศอยู่ได้รับภาระช่วยเหลือการพระศาสนา ดำรงรักษาพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงถาวร ในด้านของการปกครองนั้น พระคุณท่านเคยดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง และเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง และมีฐานานุศักดิ์เป็นพระครูปลัดฐานานุกรมของพระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี) ราชบัณฑิต อดีตเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง นับว่าเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจ และถือเป็นเกียรติประวัติอันสูงสุดในชีวิต เพราะผลงานและคุณงามความดีของพระคุณท่าน

ด้วยวันเวลาผ่านพ้นไป พระคุณท่าน มีอายุ ๙๐ ปี ย่างเข้าสู่วัยชรา สุขภาพร่างกายจึงไม่ค่อยแข็งแรงสมบูรณ์เนื่องจากโรคาพาธที่เบียดเบียน ก็ยังได้เป็นผู้มีจิตใจเสียสละ ในการที่จะทำงานให้แก่คณะสงฆ์ตามที่พระเถระผู้บังคับบัญชาได้มอบหมาย นับเป็นคุณธรรมที่น่ายกย่องสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง ในด้านของการเผยแผ่นั้น พระคุณท่านก็เป็นพระนักปฏิบัติและเทศนาอบรม

สั่งสอนคณะศรัทธาญาติโยมพุทธบริษัทให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบตามหลักธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ พระคุณท่านก็ได้บำเพ็ญสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ไว้อีกมากมาย สุดที่จะพรรณาให้หมดสิ้นในที่นี้ได้ ดังจะขอยกศาสนสุภาษิตขึ้นมากล่าวอ้างบทหนึ่งว่า **"อชฺเชว กิจฺจมาตปฺป โกชฺญฺญา มรณํ สุเว น หิโน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา.** ความว่า ควรรีบทำความเพียรเสียในวันนี้ ใครเลยจะรู้ความตายจะมีมาในวันพรุ่งนี้ เพราะไม่มีใครเลยที่ผัดเพี้ยนต่อพญามัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่ได้.) พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณจากโลกนี้ไปก็เพียงร่างกาย ส่วนของชื่อเสียง เกียรติยศ คุณธรรมทั้งหลายของพระคุณท่านก็จะสถิตย์อยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ตลอดไป ดังศาสนสุภาษิตที่ว่า **รูป ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ. ความว่า รูป คือ ร่างกายย่อมย่อยยับแตกสลายไป ส่วนชื่อเสียงเกียรติคุณนั้นหาย่อยยับไปด้วยไม่**

พระราชสารโสภณ
รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี รูปที่ ๑
เจ้าอาวาสวัดชัยมงคล พระอารามหลวง

พระมหาสมพงษ์ กิตฺติคุโณ ป.ธ.๗

รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี รูปที่ ๒ เจ้าอาวาสวัดตาลล้อม

พระครูพิศาลชโลปมคุณ
เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ศรัทธา

กาลเวลากินสัตว์พร้อมทั้งตัวเองด้วย

กาลเวลาเป็นสมบัติกลางที่ทุกผู้ชีวิตได้สัมผัสเกี่ยวเนื่อง แต่มิอาจครอบครองเป็นเจ้าของได้ กาลเวลาผ่านพ้นล่วงเลย จากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปี เป็นหลายปี เป็นหลายสิบปี เป็นหลายร้อยปี เป็นหลายพันปีฯ กาลเวลาผ่านแล้วผ่านเลยไม่มีการย้อนวนกลับ แต่กาลเวลาไม่ได้ผ่านเลยไปเปล่าๆ ด้วยสามารถย่ำยี อายุ วรรณ และพละของสัตว์ทั้งหลายให้สิ้นไป ย่ำยีวัยหนุ่มสาว ทำความไม่มีโรคให้พินาศเรียกว่ากินสัตว์ คือเคี้ยวกินสัตว์ ก็กาลที่กินสัตว์อยู่อย่างนี้ไม่เว้นใครๆ ย่อมกินหมดทั้งนั้น

หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ท่านก็อยู่ในกฎเกณฑ์ธรรมดานี้ เพราะท่านมีสรีระสังขาร แต่นับว่าท่านเป็นผู้น่าเคารพ น่าบูชาเป็นปูชนียบุคคล ด้วยเป็นผู้ใช้กาลเวลาแห่งชีวิตอย่างคุ้มค่า ได้อาศัยอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์ตั้งแต่เริ่ม กระทั่งสิ้นอายุขัยสังขาร ได้สร้างสมบุญโพธิสมภาร สร้างคุณูปการอันเป็นสาระแห่งชีวิต ท่านเป็นผู้ประกอบด้วยความเมตตากรุณาอย่างยิ่งอันเห็นชัดจากสมัยท่านมีชีวิตอยู่ได้เป็นที่รักของพระสงฆ์ สามเณรและญาติโยมทั้งใกล้และไกล

แม้เมื่อท่านละจากสรีระสังขารไปตามกฎธรรมดาจึงได้มีผู้รำลึกถึงอุปการคุณท่าน พากันช่วยจัดงานศพอย่างสมเกียรติตั้งแต่วันแรกถึงวันสุดท้ายแห่งการฌาปนกิจ

บัดนี้แม้ไม่มีร่างกายท่านอีกต่อไปแล้ว แต่ความดีงาม ความมีคุณธรรม น้ำมิตรจิตน้ำใจ ความมีรอยยิ้มอิ่มใจ ด้วยเมตตาคุณจะยังปรากฏตราตรึงในจิตใจของผู้ที่ได้เคยรับน้ำใจไมตรีอย่างมิรู้เลือนลาง

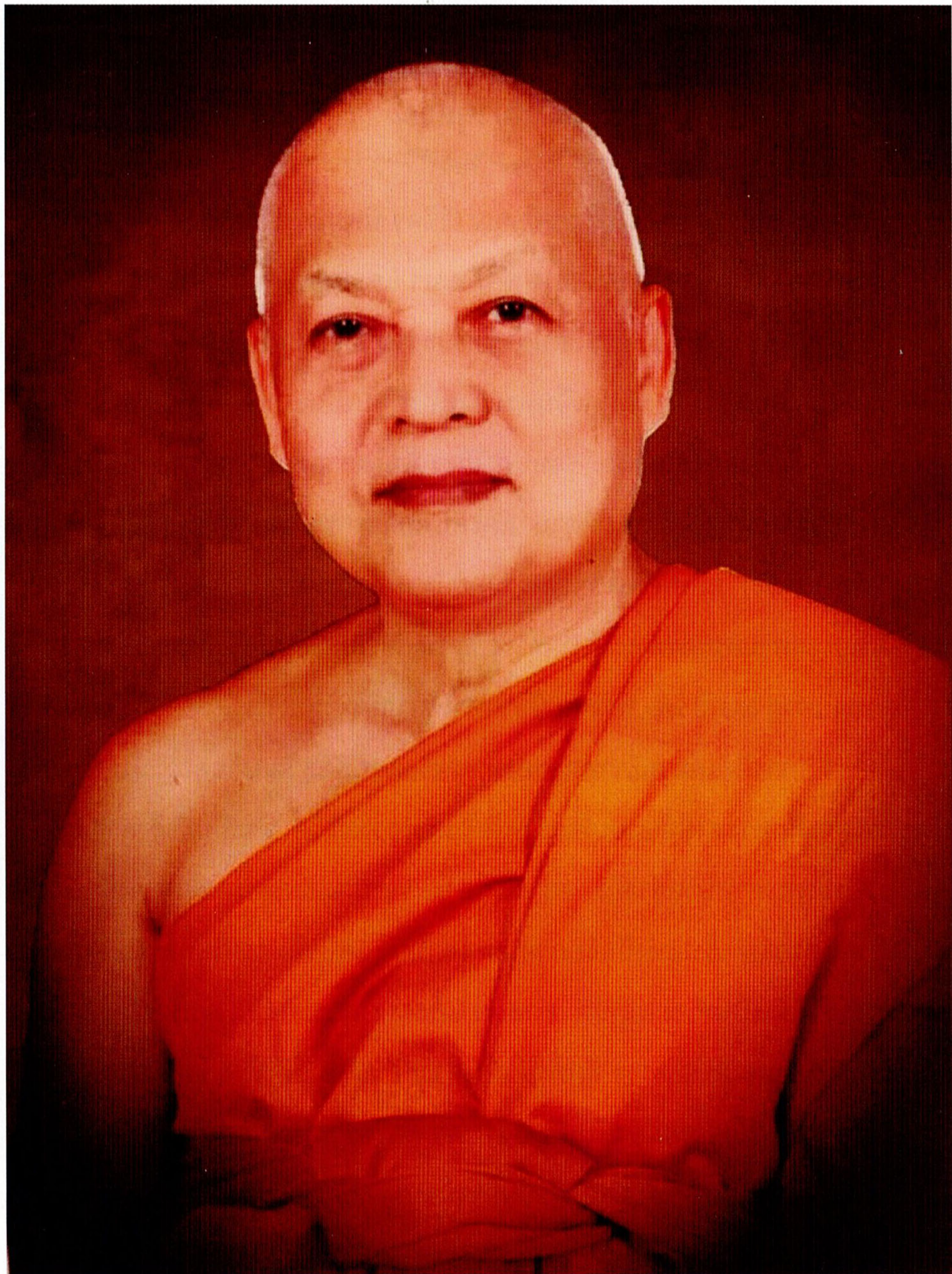
ด้วยอำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลคุณงามความดีที่หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณได้ปฏิบัติบำเพ็ญมานั้น ตลอดถึงบุญกุศลที่คณะสงฆ์ หมู่ศิษย์ ญาติมิตร ทั้งหลาย ได้ร่วมเป็นใจเดียวกัน ด้วยรักและอาลัย กระทำถวายมาตั้งแต่ต้นนั้น ขออุทิศถวายท่าน ขอจงเป็นพลวปัจจัยส่งให้ท่านได้เสวยอุดมสุขในทิพยวิมาน สุคติสถานในสัมปรายภพด้วย เทอญฯ

ด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง

(พระครูพิศาลชโลปมคุณ)

เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี

เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ศรัทธา

พระครูอรรถกิจพิมล (ประสิทธ์ อตฺถโกสโล ป.ธ.๓)
เจ้าคณะตำบลบางปลาสร้อย เจ้าอาวาสวัดใหม่พระยาทำ

ธรรมานุสรณ์

ท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ท่านเป็นพระนักปกครอง นักพัฒนา และเผยแผ่ ท่านมีสัทธิวิหาริกมากมาย เพราะท่านได้ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จวบจนวาระสุดท้ายของท่าน นับว่าเป็นพระสงฆ์ที่พร้อมเป็นแบบอย่างที่ดีงามยิ่ง

ได้มีโอกาสใกล้ชิด ร่วมปฏิบัติงานในโอกาสต่างๆ ได้เห็นท่านเป็นแบบอย่าง ที่ท่านได้ประพฤติตาม และสืบทอดจากพระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถระ) อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ที่มีระเบียบวินัย เป็นบัณฑิตเจริญรอยตามครูของท่าน นับว่าท่านเป็นผู้มีเกียรติคุณอันปรากฏแก่คณะสงฆ์จวบจนอายุ ๙๐ ปี ๗๐ พรรษา นับว่าหาได้ยากยิ่ง

การถึงแก่มรณภาพลงของท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ นับเป็นการสูญเสียพระสงฆ์ต้นแบบที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย อันเป็นกำลังสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การถึงแก่มรณภาพลงของท่านเป็นเพียงการสิ้นไปแห่งปัจจัยภายนอกเท่านั้น แต่ปัจจัยภายในคือ คุณงามความดี อันเป็นสัมมาปฏิบัติ คำสอน และแบบอย่างที่ท่านได้พร่ำสอนนั้นยังคงปรากฏอยู่ตลอดกาล อีกทั้งยังเป็นการสอนเตือนสติให้ระลึกอยู่เสมอว่า ***"สังขารนั้นมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นที่สุด"*** เป็นธรรมดาของทุกชีวิต เป็นการน้อมนำมาพิจารณาในตน เพื่อความ

ไม่ประมาทในชีวิต เร่งสร้างบารมี ประพฤติสุจริต เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ก็จักถือว่าผู้นั้นเป็นศิษยานุศิษย์ที่ดีของท่าน

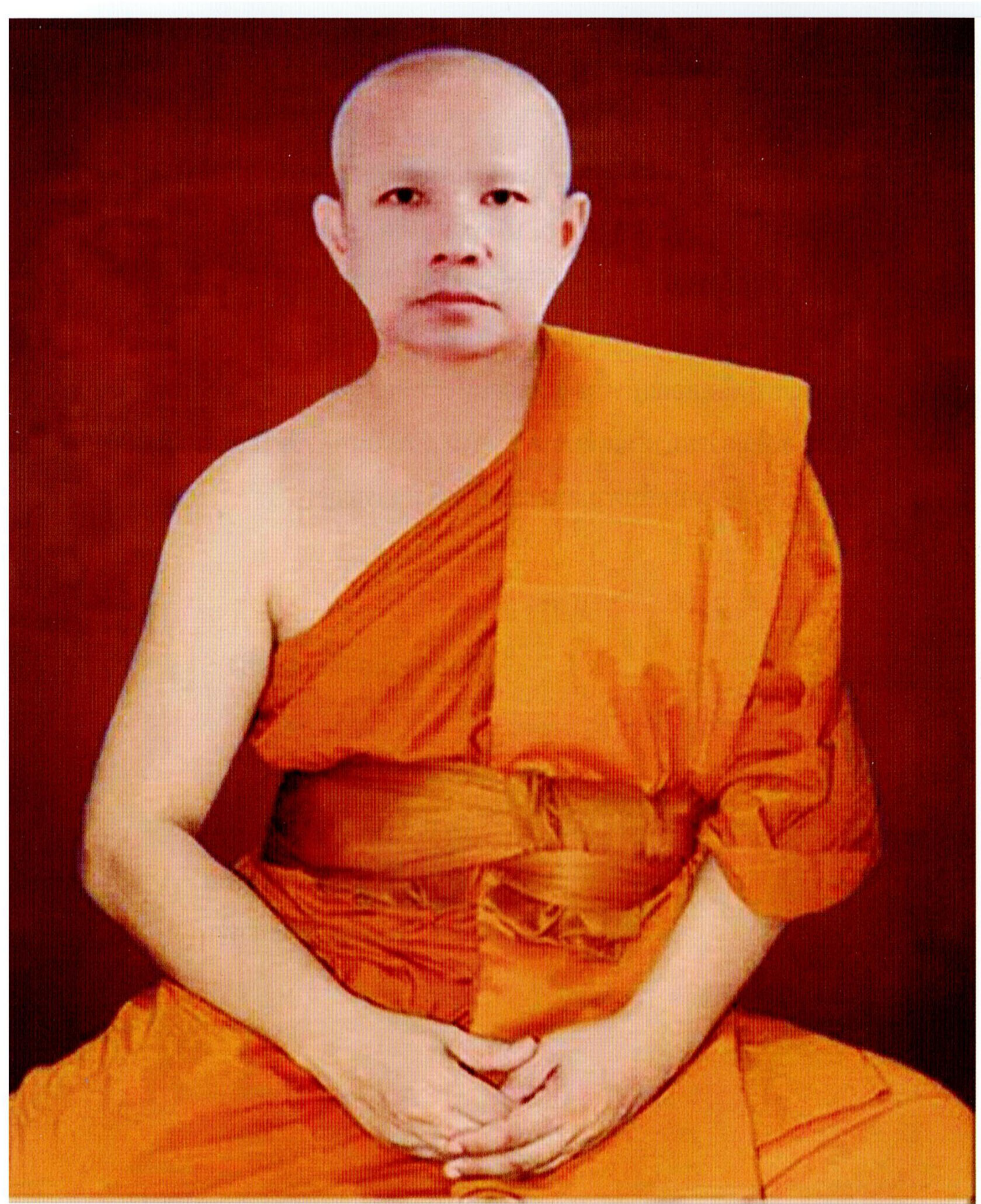
ขอบารมีธรรมที่ท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) ได้บำเพ็ญมาโดยตลอดแล้วนั้น และผลแห่งทักษิณานุปทานที่คณะศิษย์ได้อุทิศน้อมบำเพ็ญถวายมาตั้งแต่ต้นจนจบ จงมารวมเป็นพลวปัจจัยหนุนส่งแด่ท่านวิจิตร นิพฺภโย โดยพลันตามสมควรแก่ฐานะนั้น เทอญฯ

ด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง

(พระครูอรรถกิจพิมล)

เจ้าคณะตำบลบางปลาสร้อย

เจ้าอาวาสวัดใหม่พระยาทำ

พระมหาเสฐียรพงษ์ สถิรวํโส (ลิยงค์) ป.ธ.๘

รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี เจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์

คำไว้อาลัย

หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อดีตที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง

หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง เป็นพระมหาเถระที่ผมสนิทคุ้นเคยกับท่านมากที่สุด จำได้ว่า เมื่อสมัยที่หลวงพ่อพระเทพชลธารมุนี (วิเชียร จิตฺตวิริโย) อดีตเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี อดีตเจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์มรณภาพ ขณะนั้นหลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ท่านเป็นเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง ได้แต่งตั้งผมเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์ หลวงพ่อวิจิตรท่านได้แนะนำ ตักเตือน ให้ความช่วยเหลือในการบำเพ็ญกุศลศพหลวงพ่อเจ้าคุณวิเชียร อดีตเจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์ จนงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี และหลังจากนั้น ท่านก็คอยสอดส่อง ชี้แนะแก่ผมด้วยความเมตตา ปรารถนาดี เช่นการเป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าคณะตำบลนั้นต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะบริหารงานในกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

ในคืนวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๖ เวลาประมาณสี่ทุ่มเศษ ได้ทราบข่าวการมรณภาพของหลวงพ่อพระครูปลัดวิจิตร จากพระอุปัฏฐากที่นำหลวงพ่อไปโรงพยาบาลชลบุรี ผมรู้สึกตกใจ และเสียใจจากการจากไปอย่างกระทันหัน แต่ได้นึกถึงหลักสัจธรรมที่ว่า สังขารทั้งหลายมีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรปรวนในท่ามกลาง แตกสลายในที่สุด และหลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

ในขณะที่ท่านมีชีวิต ได้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสีลาจารวัตร ตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ต่าง ๆ ไว้มากมาย การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของหลวงพ่อพระครูปลัด ฯ ได้เป็นเครื่องเตือนสติศิษยานุศิษย์เป็นอย่างดีว่า ไม่ควรประมาทในชีวิต หมั่นคิดทำความดี หลีกหนีละเว้นความชั่ว ไม่มัวเมาในอกุศลธรรมทั้งปวง ดังที่หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณได้บำเพ็ญมาตลอด ๗๐ พรรษา ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และผลานิสงส์ที่ท่านได้บำเพ็ญมา จงเป็นพลวปัจจัยหนุนนำให้ดวงวิญญาณของหลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ไปสู่สุคติภูมิในสัมปรายภพเทอญ ฯ

พระมหาเสฐียรพงษ์ สถิรวํโส
รองเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี
เจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์

พระมหาคมสันต์ ชินวโร ป.ธ.๙

เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์ เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง

นิพฺภยมหาเถรานุสรณ์

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า หญิงก็ตาม ชายก็ตาม ผู้ครองเรือนก็ตาม ผู้ออกบวชก็ตาม ควรพิจารณาฐานะ ๕ ประการนี้บ่อยๆ คือ **ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพราก และการรับผลของกระทำของตน** พระพุทธองค์ได้แสดงธรรมะให้เราทั้งหลายได้เห็นเป็นประจักษ์ ว่า เมื่อสัพพสัตว์ทั้งหลายยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะสงสารนี้ ย่อมที่จะไม่พ้นความจริงทั้ง ๕ ประการนี้ไปได้

หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) เป็นพระมหาเถระ ผู้ประกอบด้วยความเจริญคือ การได้เกิดเป็นมนุษย์ และเกิดอีกในพระพุทธศาสนา ท่านมีศีลสุตาธิคุณ อันเป็นคุณส่วนตน และเมตตาธิคุณ อันเป็นส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ท่านดำรงเพศแห่งบรรพชิตมานาน เป็นที่สักการะเคารพ กราบไหว้ของอุบาสก อุบาสิกา และมีลูกศิษย์มากมาย แต่ก็หนีไม่พ้นหลักความจริงข้างต้นเหมือนกัน

หลวงพ่อท่านได้ละสังขารไปด้วยคุณธรรมแห่งความเจริญทั้ง ๓ ประการ คือ **ชาติวุฒิ คุณวุฒิ วัยวุฒิ** ได้ทำหน้าที่ของภิกษุในพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาถึง ๗๐ พรรษา คงเหลือแต่คุณงามความดีทิ้งไว้เป็นแบบอย่างให้อนุชนคนรุ่นหลัง ท่านจึงเป็นปูชนียบุคคล เป็นผู้ที่ควรแก่การกราบไหว้ เคารพสักการะของศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย

ขอนอบน้อมคุณแห่งพระศรีรัตนตรัย และสัมมาปฏิบัติ ที่หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) ได้บำเพ็ญมา จงเป็นกตปุญญูตา นำพาดวงจิตให้ถึงแดนอันเกษมคือ พระนิพพาน เทอญฯ

ด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง

(พระมหาคมสันต์ ชินวโร ป.ธ.๙)

เจ้าอาวาสวัดบ่อทองราษฎร์บำรุง

เจ้าคณะอำเภอเกาะจันทร์

พระครูสิริธรรมวิธาน (ชาญวิทย์ จนฺทปญฺโญ ป.ธ.๕)

เจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง เจ้าอาวาสวัดอุทยานนที

นิพฺภยานุสรณาลัย

วันล่วงไป ราตรีผ่านพ้นไป วัยย่อมก้าวไปทุกวันๆ อันสรรพชีวิตมีดวงจิตครองสังขาร สังขารนี้ย่อม ล่วง ผ่าน ก้าวไปสู่ความเสื่อมไปทุกขณะ **(วยธมฺมา สงฺขารา สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา)** วัยคือความเสื่อม เสื่อมจากวัยเด็ก เสื่อมจากวัยหนุ่มสาว เสื่อมจากวัยชรา แล้วก้าวลงสู่ความดับ เพราะจิตแยกทางจากสังขาร จิตดวงเดียวจึงท่องเที่ยวไปในภพน้อย ภพใหญ่ ตามกำลังแห่งวิบากส่งผล นี้เป็นหลักธรรมดาของสรรพสัตว์ที่มีสังขาร สมจริงที่พระบรมศาสดาได้ตรัสสอนไว้ในอุปปาทสูตรนั้น

หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ท่านก็ตกอยู่ในหลักธรรมดาเช่นกัน เพราะท่านมีสังขารร่างกาย ก็สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท้ายที่สุดท่านก็ละสังขารนั้นเป็นธรรมดา แต่ท่านขณะที่ดำรงสังขารอยู่ก็ได้สร้างคุณูปการทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านอย่างยอดเยี่ยม ได้สนองงานคณะสงฆ์ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะปกครอง รับภาระ ธุระ เอาใจใส่ต่องาน และได้เมตตาให้โอกาสต่อศิษย์ ฝึกสอนประสบการณ์งานนั้นๆ นับเป็นความเมตตาอย่างสูงยิ่ง

เมื่อท่านได้จากละสังขารไป ก็เป็นที่น่าใจหาย ทำให้รู้สึกว่าได้สูญเสียของมีค่าที่สุดในชีวิตไป ท่านเป็นดั่งญาติผู้ใหญ่ที่ให้ความอบอุ่น ฉันมิตรตลอดมา ท่านได้ทำหน้าที่อีกอย่างได้สมบูรณ์ก็คือ ท่านเป็น**ปูชนียบุคคล**แก่ศิษย์ตลอดมา

ด้วยเหตุนี้ ผลบุญกุศลที่ศิษย์ได้สั่งสมบำเพ็ญมาขอน้อมอุทิศถวายส่งสมทบอีกแรง แด่หลวงพ่อพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ สู่แดนเกษมศานต์ตามเจตจำนงด้วย เทอญฯ

"สิ่งใดไม่เคยมี ก็มีมา
สิ่งใดมีแล้ว ก็ดับไป"

ด้วยความอาลัยอย่างยิ่ง

(พระครูสิริธรรมวิธาน)
เจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง
เจ้าอาวาสวัดอุทยานนที

สมณะ อาลัยคุณ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วัดราษฎร์บำรุง ชบ.

บุญดีมี	ในอดีต	สั่งสมไว้
อีกบุญใหม่	ร่วมเข้าด้วย	ช่วยเกื้อหนุน
บวชเป็นเณร	มา ๗ ปี	มีเป็นทุน
นั่นเป็นคุณ	นับด้วยการ	บรรพชา
บวชเป็นพระ	๗๐ ปี	มีให้เห็น
นับเป็นเกณฑ์	บวชพระกาล	นานหนักหนา
อุปสมบท	นับตามกฎ	อุปัชฌาย์
ต่างฮือฮา	เป็นเบ็ดเสร็จ	๗๗ ปี
อายุหรือ	คือนับเข้า	๙ สิบเอ็ด
พร้อมเบ็ดเสร็จ	เป็นไปตรง	คงไม่หนี
ใน ๙ เดือน	๙ สากล	ปนไทยมี
๙ เดือนดี	แล้วจากไป	ในวันโกน
รอสรงน้ำ	เป็นไปได้	ในวันพระ
รวบรวมพระ	สมณะ	พระโก๋นโก๋น
เป็นไปพร้อม	มองให้ดี	มีมงคล
ขึ้นเบื้องบน	สิบสามค่ำ	ตำรามา

๙๐ ปี แถมยังมี เป็นเลขเด็ด
๙ สิบเอ็ด หรือยังไง กะไรหนา
แถมสองเก้า นับเป็นวัน ที่ท่านลา
เรื่องฮือฮา ผู้มีบุญ เพิ่มพูน เอย
****

...บุญเก่าอยู่เบื้องหลัง บุญใหม่หวังอยู่เบื้องหน้า
ปัจจุบันหมั่นนำพา จักได้พบสบสุขแล...

ม.ท.ประพันธ์

พระครูปลัด เทือง เตชวณฺโณ
เจ้าคณะตำบลหนองซ้ำซาก-มาบไผ่
เจ้าอาวาสวัดมาบไผ่

คำไว้อาลัย

ท่านพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ฉายา นิพฺภโย (วิจิตร หม่อมศิลา) ที่กระผมตลอดจนศิษยานุศิษย์ให้ความเคารพอย่างสูงยิ่ง ท่านเป็นผู้มีศีลจารวัตรงดงามเคร่งครัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่สมถะเรียบง่าย เป็นทั้งนักปกครอง นักบริหารและนักพัฒนาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความเมตตาแก่ทุกคนด้วยความเสมอภาคโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

การจากไปของท่านยังความเศร้าโศก และเสียใจอย่างยิ่งแก่ศิษยานุศิษย์ เมื่อได้ทราบข่าวต่างมีความรู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง สำหรับชาวพุทธถือเป็นการสูญเสียปูชนียบุคคลที่สำคัญยิ่ง การจากไปของท่านก็เพียงร่างกาย ส่วนความดี และคุณธรรมของท่านมิได้สูญสลายไปกับสังขาร ยังคงสถิตอยู่ในจิตใจของศิษยานุศิษย์ตลอดไป สมดังพุทธภาษิตที่ว่า **“รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ.”** ความว่า **“รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย.”**

กราบมนัสการด้วยความเคารพศรัทธาและด้วยความอาลัยยิ่ง

(นายวิทยา คุณปลื้ม)

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

สารไว้อาลัย

ถึงแม้ว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเป็นธรรมดาโลกแต่การมรณภาพของ ท่าน "พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ" อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ผู้มีคุณูปการต่อชุมชน สังคม และส่วนรวม โดยเฉพาะทางด้านการศาสนา ซึ่งเป็นเสาหลักของชีวิตก็ย่อมนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจ และอาลัยรักเป็นอย่างมาก จากบุคคลทั่วไป ลูกศิษย์ ญาติโยม และผู้มีความเคารพรักนับถือ และศรัทธาในบุญบารมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวอันเป็นที่รักของท่าน ที่ต้องสูญเสียร่มโพธิ์ร่มไทร ซึ่งเป็นที่เคารพรักไปอย่างไม่มีวันกลับ เราขอร่วมแสดงความเศร้าโศกเสียใจและอาลัยรักมา ณ ที่นี้ด้วยใจจริง

ขอให้อานิสงส์แห่งคุณงามความดีที่ท่าน "พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ" ได้ประพฤติปฏิบัติมาตลอดชีวิต และความเคารพรักนับถือ รวมทั้งความปรารถนาดีที่เรามีต่อท่าน "พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ" จงได้รวมกันเป็นพลวปัจจัยที่จะน้อมนำดวงวิญญาณอันสงบ และบริสุทธิ์ของท่านไปสถิตย์ยังทิพยวิมานบนสรวงสวรรค์ ณ สัมปรายภพโน้น สืบตลอดไปตราบกาลนิรันดร์เทอญ

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพ

พล.อ.

(เทอดศักดิ์ มารมย์)

ประธานมูลนิธิไตรแก้ว โรงเรียนธรรมวาที

นายกสมาคมทหารผ่านศึกเวียดนามในพระราชูปถัมภ์

คำไว้อาลัย

การเกิด แก่ เจ็บ ตาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเป็นหลักธรรมว่า เป็นเรื่องธรรมดา เพราะคือความจริงแท้ที่สุดของทุกสรรพชีวิตที่ต้องเผชิญ แต่เมื่อถึงเวลาจริงๆ ใครบ้างจะรับมือได้ ซึ่งสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้นเมื่อเกิดมีขึ้น ก็ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา การกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสังขาร หากนำจิตและปัญญามาพิจารณาให้โดยแท้ ก็จะกระทำได้อย่างถูกต้อง คือ กระทำตามหน้าที่ของสังขารเพราะเรื่องทางกายก็เป็นเรื่องของสังขาร เราก็รักษา ตามหน้าที่ให้ดีที่สุด ส่วนเรื่องของจิตนั้น เราก็ต้องรักษาจิตด้วยการมองให้เห็นโลกและชีวิตตามความเป็นจริง เมื่อมองเห็นโลกตามความเป็นจริงแล้ว ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็จะไม่เป็นปัญหาสำหรับเราเลย คนเราจึงไม่ควรประมาทในการสร้างคุณงามความดีให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ ชีวิตของเราก็ได้ชื่อว่าไม่ไร้ประโยชน์ และเมื่อถึงวันที่เราจากโลกนี้ไป อนุชนรุ่นหลังจะได้มาระลึกนึกถึงคุณูปการความดี

ในนามของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี ขอแสดงความไว้อาลัยต่อการมรณกรรมถึงแก่มรณภาพของพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ฉายานิพฺภโย (วิจิตร หม่อมศิลา) อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี พระมหาเถระ นักการปกครองคณะสงฆ์ ผู้ที่เพียบพร้อมงามสง่าด้วยศีลจารวัตร มีปฏิปทาการดำเนินชีวิตเยี่ยงอย่าง

พระอริยพุทธสาวกผู้อุดมบริสุทธิ์ ด้วยหลักเมตตาพรหมวิหารธรรม ซึ่งได้อุทิศชีวิตเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน จนเป็นที่ประจักษ์นำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใสอย่างยิ่ง และประพฤติตนเป็นแบบอย่างเหมาะสมแก่สมณวิสัยอันควรมี และเป็นผู้มีภูมิรู้คงแก่เรียนในศาสตร์ หลากหลายแขนง มิเคยหย่อนในภาระหน้าที่การงานของคณะสงฆ์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ไว้ซึ่งระเบียบเคร่งครัดในพระธรรมวินัย สิ่งเหล่านี้ที่พระคุณท่านประพฤตินั้นย่อมทิ้งไว้ส่งต่อแก่อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และทรงคุณค่าอย่างยิ่ง แม้กายสังขารของพระคุณท่านได้ลาลับจากไป ตามคติธรรมดา แต่คุณความดีในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นที่ได้บำเพ็ญมาตลอดการครองสมณเพศนั้น จะยังคงอยู่สืบไปมิสูญหายไปตามสังขารและกาลเวลาหากจะยังคงเป็นที่ระลึกที่กล่าวของพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดชลบุรี ตราบนานเท่านาน

ขอแสดงความไว้อาลัยด้วยความเคารพอย่างสูง

(นางหนึ่งฤทัย พูลลาภ)
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

คำถวายอาลัย

หลวงพ่อผู้มีพระคุณอันมากล้น
หลวงพ่อผู้สอนให้พ้นทุกข์ พบสุขสันต์
หวงพ่อผู้ทรงคุณความดี สุดรำพัน
หลวงพ่อนั้น "พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ"

กราบนมัสการหลวงพ่อด้วยความเคารพศรัทธา และด้วยความอาลัยยิ่ง

นายอนันต์ ทองดารา
ผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมวาที

อาลัยหลวงลุง

ถึงแม้ความตายจะเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ที่ทุกคนจะต้องประสบ แต่ถ้าคนตายนั้นเป็นคนที่เราเคารพรัก นับถือสนิทสนม และนับถือเสมอเหมือน บุพการี จึงเป็นเรื่องยากที่จะกลั้นความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจอาลัยและอาวรณ์ไว้ได้

ผมจึงได้ใคร่ขอให้ดวงวิญญาณของหลวงลุงจงไปสู่แดนเกษมในสัมปรายภพดังที่ท่านปรารถนา

ด้วยความรัก เคารพ ศรัทธา และอาลัยยิ่ง

จากหลานเปิ้ล

นาวาอากาศเอก (พิเศษ) กิตติอนันต์ หม่อมศิลา

ผู้อำนวยการกองจัดหาทางทหารกับต่างประเทศ

สำนักนโยบายและแผน กรมส่งกำลังบำรุงทหารอากาศ

อนุสรณ์บรรณาการ

หนังสือ **“เมื่อเราบวชของ พระธรรมโกศาจารย์ ราชบัณฑิต”** (ชอบ อนุจารีมหาเถระ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง เป็นหนังสือดีมีคุณค่า มีอรรถรสที่ครอบคลุม รวมทั้งกวีนิพนธ์มนต์ขลัง คำกลอนธรรมสาธกที่วิจิตรไพเราะ และเป็นเนติแบบอย่างที่ดีงามในทางปฏิบัติ เมื่อเราอ่านก็จะเข้าใจ ชวนให้อยากจะน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ หนังสือเมื่อเราบวชไม่ว่าจะไปที่งานวัดวาอารามที่ใด ก็ยังมักจะได้ยินคำกลอนสอนใจ คำในของพระอันเป็นมนต์เสน่ห์เอกลักษณ์ของพระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถระ) ยังมีการกล่าวขานถึงบทกลอนคำสอนอยู่เนืองๆ อันเป็นประโยชน์ต่อบรรพชิต และคฤหัสถ์อย่างยิ่ง

หลายท่านมักจะเข้ามาถามไถ่ถึงหนังสือเล่มนี้เป็นประจำ ว่ายังพอจะมีอยู่หรือไม่ ซึ่งหนังสือ **เมื่อเราบวช ปี ๒๕๐๐** นี้ยังคงมีประโยชน์ต่อผู้ใคร่ศึกษา รวมทั้งแบบอย่างคำกลอนที่หลากหลาย เรียกได้ว่ายังเป็นที่ต้องการของพระและสาธุชนคนทั่วไป

โอกาสนี้จึงปรารภจัดทำหนังสือนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์ ประกาศเกียรติคุณแด่พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ท่านผู้เปี่ยมด้วยเมตตาคุณอย่างยิ่ง บริหารบริการกิจของสงฆ์อย่างสมบูรณ์ ทั้งตั้งความปรารถนาดีต่อศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างดี เป็นแบบอย่างที่ควรปฏิบัติตามจริยวัตรที่งดงามของท่าน เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงท่าน จึงได้จัดทำหนังสือเพื่อแจกจ่าย อีก

ทั้งหนังสือ **เมื่อเราบวช** นี้ก็เป็นของอดีตบูรพาจารย์เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุงที่ได้จัดทำไว้ จึงนำมาปัดฝุ่นเรียบเรียงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จักมีประโยชน์ต่อผู้ใคร่รู้ตลอดจนถึงพระสงฆ์องค์สามเณร และสังคมตามที่บูรพาจารย์ ราชบัณฑิตตั้งจิตสร้างสรรค์ไว้ เทอญฯ

พระมหาไพฑูรย์ ฉนฺทธมฺโม ป.ธ.๙ พระครูปลัด กิตติ ทีปวํโส พระมหาสมชาย จนฺทโชโต

พระมหาสมชาย จนฺทโชโต

รักษาการเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง

- สารบัญ -

ประวัติ
พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร หม่อมศิลา)
อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง

ประวัติพระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

๑. สถานภาพ

ชื่อ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ ฉายา นิพฺภโย อายุ ๙๐ ปี พรรษา ๗๐

เลขประจำตัวประชาชน ๓ ๒๐๙๙ ๐๐๐๙๘ ๐๑ ๖

หนังสือสุทธิปี ๒๔๙๖ ออกให้โดย พระเทพเมธี สังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษา

วิทยฐานะ น.ธ.เอก, ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

สังกัดวัด ราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี รหัส ๒๐๐๐๐

ประเภทวัด วัดราษฎร์

เคยดำรงตำแหน่ง ๑. เจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง

๒. เป็นพระอุปัชฌาย์

๓. เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง

๒. สถานะเดิม

ชื่อ วิจิตร นามสกุล หม่อมศิลา เกิดวัน ๗ ฯ ๑๒ ค่ำ ๙ ปีระกา

ตรงกับวันที่ ๑๑ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖

นามบิดา นายมา หม่อมศิลา นามมารดา นางพุฒ หม่อมศิลา

บ้านเลขที่ ๑๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลหมอนทอง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน คือ

๑. นายบุญชู หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๒. นายชวน หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๓. นายชิต หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๔. พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (วิจิตร นิพฺภโย) (ถึงแก่มรณภาพ)

๕. นายใจ หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๖. นางลำจวน สุวรรณะ (ถึงแก่กรรม)

๗. นางลำดวน หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๘. นาวาอากาศเอกอำนวย หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๙. นายจำนงค์ หม่อมศิลา (ถึงแก่กรรม)

๑๐. นายสมประสงค์ หม่อมศิลา (ยังมีชีวิต)

๓. การบรรพชา

วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ ปีจอ ตรงกับวันที่ ๒๘ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๔๘๙
๑๒

วัดพุทธอุดมวิหาร ตำบลหมอนทอง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระอุปัชฌาย์ พระกัลยาณการี

วัดบึงทองหลาง ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔. การอุปสมบท

วัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีมะเส็ง วันที่ ๒๘ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖
๑๕

วัดสุวรรณเตมีย์ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระอุปัชฌาย์ พระเทพเมธี อดีตเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พระกรรมวาจาจารย์ พระกัลยาณการี

วัดบึงทองหลาง ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระอนุสาวนาจารย์ พระครูภัทรกิจจาทร

วัดสุวรรณเตมีย์ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๕. วิทยฐานะ

(๑) พ.ศ. ๒๕๐๖ สำเร็จการศึกษาชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ เทียบสังกัดสนามสอบจังหวัดชลบุรี

(๒) พ.ศ. ๒๔๙๓ สอบไล่ได้ น.ธ.เอก

สำนักเรียนคณะจังหวัดชลบุรี

อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

(๓) พ.ศ. ๒๕๕๕ สำเร็จการศึกษาระดับ ปริญญาตรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) การศึกษาพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๙๙ สำเร็จหลักสูตรวิชาการพิมพ์ดีดภาษาไทย-อังกฤษจากโรงเรียนสถาบันเทคนิคการบัญชี จังหวัดธนบุรี

พ.ศ. ๒๕๐๑ สำเร็จหลักสูตรการบัญชี โรงเรียนสถาบันเทคนิคการบัญชี

พ.ศ. ๒๕๐๖ สำเร็จหลักสูตร พ.ม. สังกัดสนามสอบชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๕๒ สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ความชำนาญการ

-สามารถพิมพ์ดีดภาษาไทย – อังกฤษ

-สามารถวางแผนผังการก่อสร้าง ควบคุมการอ่านแบบแปลนการก่อสร้าง

-สามารถปฏิบัติการอบรมศีลธรรมอย่างบูรณาการได้

๖. งานปกครอง

(๑) พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับตราตั้งเป็นพระกรรมวาจาจารย์

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นรองเจ้าอาวาส วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นรองเจ้าคณะตำบลบางปลาสร้อย เขต ๒

พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรีจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นผู้รักษาการเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

๗. งานศึกษา

(๑) พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำนักเรียนวัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นการรมการสอบสนามหลวง แผนกธรรม-บาลี จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวงชั้นตรี

พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวงชั้นโท

พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นครูสอนโรงเรียนบาลีมัธยม โรงเรียนธรรมวาทีอุปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นรองเจ้าสำนักศาสนศึกษาปริยัติธรรมวัดราษฎร์บำรุง

พ.ศ. ๒๕๑๓ เข้ารับการอบรมครูสอนนักธรรมชั้นเอก ก่อนสอบสนามหลวง ณ วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นครูสอนนักธรรมชั้นเอก ก่อนสอบสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นรองประธานผู้อำนวยการสอบพระนวกะประจำปี ตำบลบางปลาสร้อย เขต ๒

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นกรรมการจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนมูลนิธิธรรมวาทีอุปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี วัดราษฎร์บำรุงมีวัดต่างๆ มาร่วมศึกษาบาลีรวม ๗ วัด

พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นกรรมการอุปถัมภ์เด็กยากจน มูลนิธิไตรแก้ว โรงเรียนมูลนิธิธรรมวาทีอุปถัมภ์

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นกรรมการ และอุปถัมภ์สนามสอบบาลี สนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรรมการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านค่าย สุวัฒนราษฎร์

พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นผู้อำนวยการสอนนักธรรมชั้นโท ๒ ตำบล (ตำบลมะขามหย่ง และตำบลบ้านโขด) ที่สำนักวัดราษฎร์บำรุงรวม ๑๐ วัด

พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นประธานผู้อำนวยการสอบพระนวกะ ประจำปี ตำบลมะขามหย่ง

พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นกรรมการอบรมสอบพระกรรมวาจาจารย์ และเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๘. งานเผยแผ่

(๑) พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นประธานหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบลมะขามหย่ง ตั้งอยู่ที่วัดกลาง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ประจำทุกปี

(๒) มีการประกอบพิธีวันมาฆบูชา เป็นประจำทุกปี

(๓) มีการประกอบพิธีวันวิสาขบูชา เป็นประจำทุกปี

(๔) มีการประกอบพิธีวันอัฏฐมีบูชา เป็นประจำทุกปี

(๕) มีการประกอบพิธีวันอาสาฬหบูชา เป็นประจำทุกปี

(๖) มีการอบรมพระภิกษุสามเณร ดังนี้

๑. พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาพระธรรมวินัย

๒. พระภิกษุสามเณรต้องยึดมั่นในความสามัคคีของหมู่คณะ

๓. พระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติกิจร่วมกัน

๔. พระภิกษุสามเณรเมื่อจะไปพักแรมที่อื่นต้องบอกลาเจ้าอาวาส

๕. พระภิกษุสามเณรต้องช่วยรักษาทรัพย์สินของวัด

๖. พระภิกษุสามเณรเมื่อจะมาอยู่ภายในวัดต้องมีผู้นำมาฝาก

๗. พระภิกษุสามเณรห้ามเล่นการพนันทุกชนิด

๘. พระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาส ที่ชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และมติของมหาเถรสมาคม

๙. เมื่อมีญาติหรืออาคันตุกะมาขอพักต้องบอกให้เจ้าอาวาสทราบ

๑๐. พระภิกษุสามเณรต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่มาทำบุญ

(๗) มีการอบรมศีลธรรมแก่ นักเรียนในวันสำคัญตามสถานที่โรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนธรรมวาทีอุปถัมภ์

(๘) มีผู้มารักษาศีลฟังธรรมที่วัดตลอดปี จำนวน ๘ คน

(๙) มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแผ่ คือ

-มีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะตลอดปี

-มีการทำพิธีในวันสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

(๑๐) มีความร่วมมือกับคณะสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ คือ ร่วมมือกับคณะสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ จัดสถานที่วัด อำนวยความสะดวกให้ เมื่อมีการจัดกิจกรรมเผยแผ่หรือประกอบกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ร่วมมือกับทางราชการ คือ มีการบรรยายธรรมในวันสำคัญต่างๆ ตามแนวทางปฏิบัติของ อ.ป.ต. และอำนวยความสะดวกสถานที่ ในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ จัดกิจกรรมเนื่องด้วยการเผยแผ่ คือ ทำความสะอาด ประดับธงชาติ ธงศาสนา ตกแต่งวัดติดตราสัญลักษณ์ในโอกาสวันสำคัญของชาติในโอกาสต่างๆ

(๑๑) มีผู้มีทำบุญที่วัดเป็นประจำ จำนวน ๑๐๐ – ๑๕๐ คน

(๑๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ จัดอบรมศีลธรรม ผู้หญิง ๗๐ คน ผู้ชาย ๕๐ คน รวม ๑๒๐ คน

พ.ศ. ๒๕๖๔ จัดอบรมศีลธรรม ผู้หญิง ๗๐ คน ผู้ชาย ๕๐ คน รวม ๑๒๐ คน

พ.ศ. ๒๕๖๕ จัดอบรมศีลธรรม ผู้หญิง ๗๐ คน ผู้ชาย ๕๐ คน รวม ๑๒๐ คน

๙. งานสาธารณูปการ

(๑) งานบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัด

พ.ศ. ๒๕๖๓ ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ทาสีวัดราษฎร์บำรุง รวม ๑๓ รายการ แล้วเสร็จบริบูรณ์ รวมราคาค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นเงินจำนวน ๑,๓๕๓,๕๔๒ บาท

(หนึ่งล้านสามแสนห้า หมื่นสามพันห้าร้อยยี่สิบสองบาทถ้วน)

-ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ "กุฏิวิหารพุทธนิมิตต์"

ลักษณะเป็นวิหารหลังเดี่ยวทรงไทย มีหน้าบัน ช่อฟ้า ใบระกา

ขนาด กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สูง ๑๐ เมตร

แล้วเสร็จบริบูรณ์ ราคาค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นเงินจำนวน ๓๒๔,๘๑๐ บาท

(สามแสนสองหมื่นสี่พันแปดร้อยสิบบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๖๔ ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์กำแพงวัดด้านทิศใต้ ต่อเติมแนวกำแพงเพิ่มก่อปูน ทาสี แล้วเสร็จบริบูรณ์ ราคาค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นเงินจำนวน ๒๕๐,๐๐๐ บาท

(สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๖๕ ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ "กุฏิธรรมสาธก"

ลักษณะกุฎิเดี่ยวทรงไทย เสริมโครงเหล็ก เสริมหลังคาเมทัลชีส

ขนาด กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สูง ๙ เมตร

แล้วเสร็จบริบูรณ์ ราคาค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นเงินจำนวน ๓๕๐,๐๐๐ บาท

(สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

-ดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ หลังคาเสริมเหล็ก สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี (พระธรรมโกศาจารย์ ชอบ อนุจารีมหาเถระ)

ลักษณะกุฏิเดี่ยว ทรงไทย สองชั้น

ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูง ๙ เมตร

แล้วเสร็จบริบูรณ์ ราคาค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นเงิน จำนวน ๑๕,๐๐๐ บาท

(หนึ่งหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

รวมผลงานค่าบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุทุกรายการ เป็นจำนวนเงิน ๒,๒๙๓,๓๕๒ บาท

(สองล้านสองแสนเก้าหมื่นสามพันสามร้อยห้าสิบสอง บาทถ้วน)

(๒) มีการพัฒนาวัด ดังนี้ คือ

(๑) จัดระเบียบกุฎีพระสงฆ์ให้อยู่ในบริเวณเป็นสัดส่วน

(๒) จัดระเบียบลานจอดรถภายในวัดให้เป็นที่เรียบร้อย

(๓) รณรงค์ภายในวัด และนอกวัดให้รักษาความสะอาด

๑๐. งานสาธารณประโยชน์

(๑) พ.ศ. ๒๕๖๕ บริจาคเงินเข้าสภากาชาดไทย โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ประจำปี จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

๑๑. งานศึกษาสงเคราะห์

(๑) งานตั้งทุนการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นประธานจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา วัดราษฎร์บำรุง

พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นประธานจัดตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา วัดราษฎร์บำรุง

๑๒. งานพิเศษ

(๑) พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นกรรมการจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนมูลนิธิธรรมวาทีอุปถัมภ์

(๒) พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นกรรมการโรงเรียนธรรมวาทีอุปถัมภ์

(๓) พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นกรรมการอุปถัมภ์เด็กยากจนมูลนิธิไตรแก้ว โรงเรียน มูลนิธิธรรมวาทีอุปถัมภ์

(๔) พ.ศ. ๒๕๖๕ เข้าร่วมการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการ ในเขตอำเภอ เมืองชลบุรี

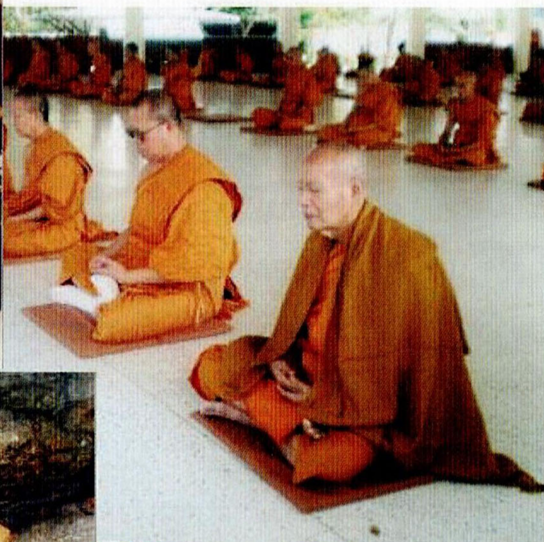
๑๓. สมณศักดิ์

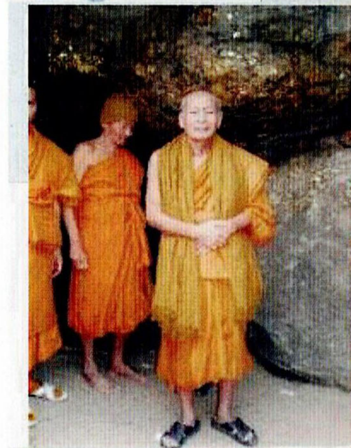
(๑) พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้รับแต่งตั้งเป็น พระครูสัฆพินัยฐานานุกรมของ พระธรรมโกศาจารย์ พระราชาคณะชั้นธรรม วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

(๒) พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับแต่งตั้งเป็น พระครูปลัดศีลวัฒน์ ฐานานุกรมของ พระธรรมโกศาจารย์ พระราชาคณะชั้นธรรม วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

(๓) พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับแต่งตั้งเป็น พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิบูลธรรมคณิสร ธุราธรรมหาคณานุนายก ฐานานุกรมของ พระพิมลธรรม พระราชาคณะชั้นรองหิรัณยบัฏ วัดราษฎร์บำรุง ตำบลมะขามหย่ง อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

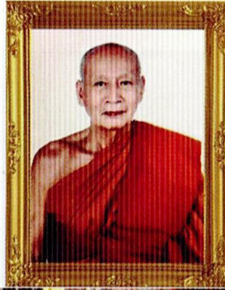

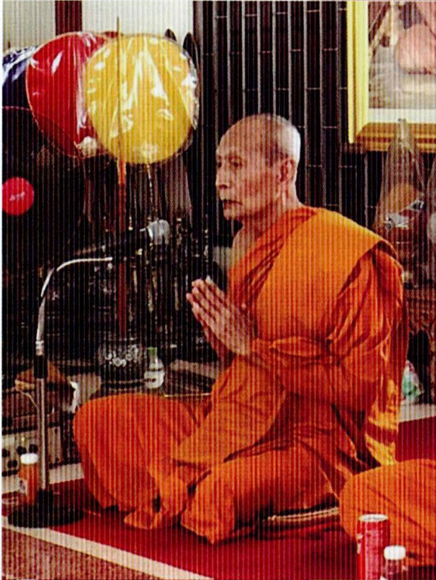

ประมวลภาพงานบำเพ็ญกุศล

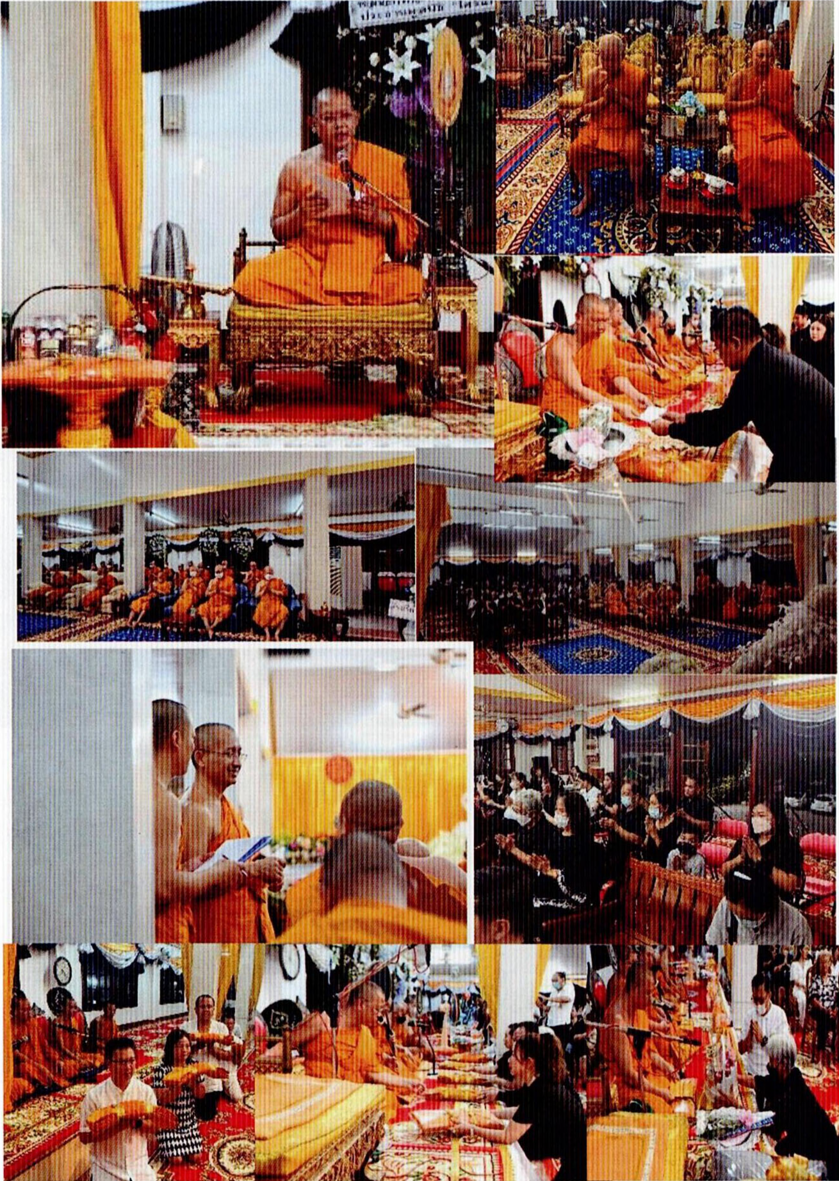

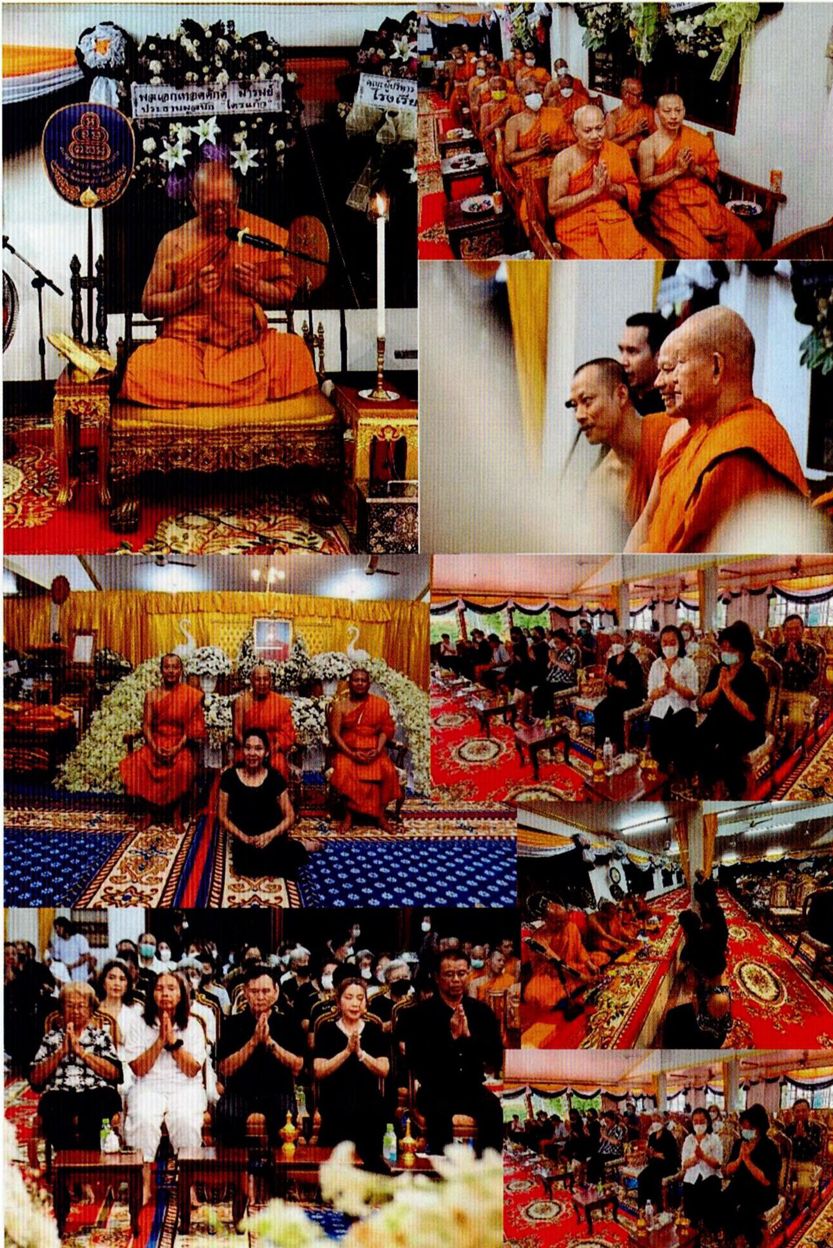

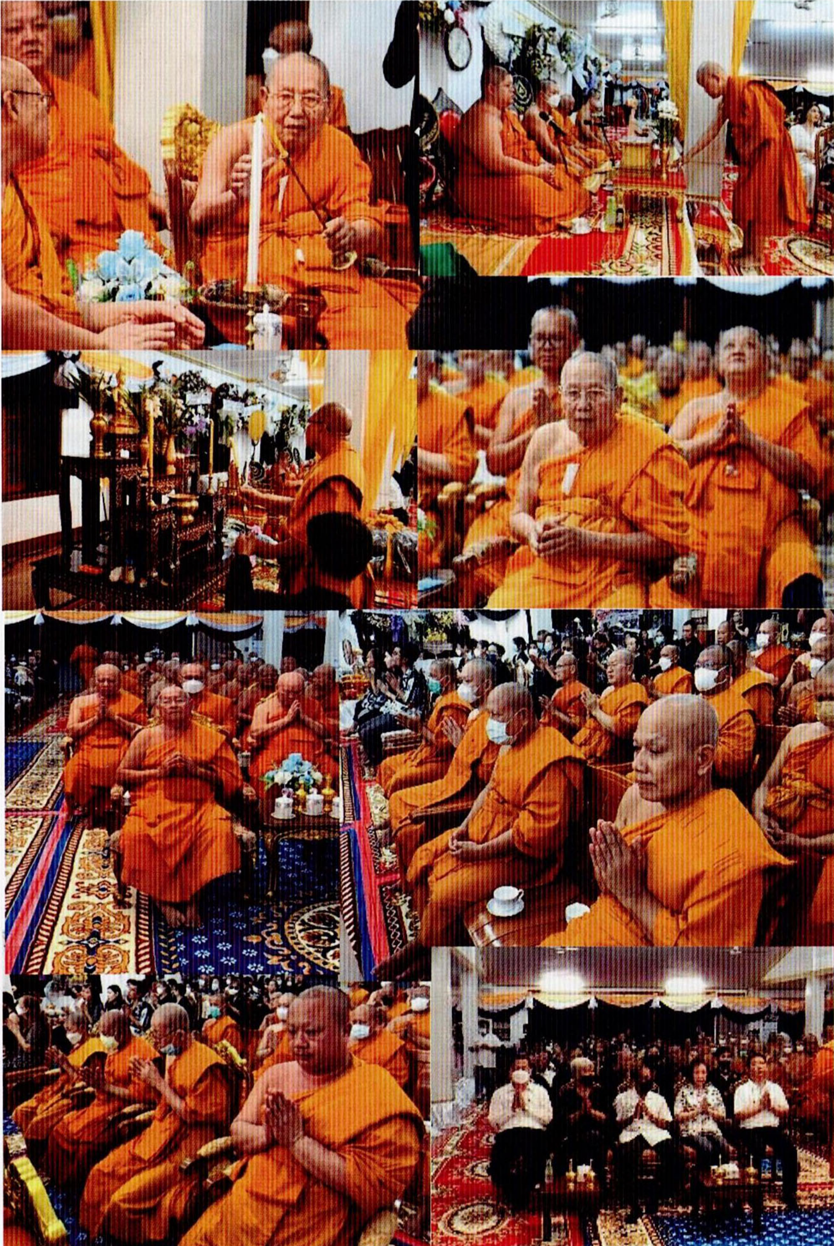

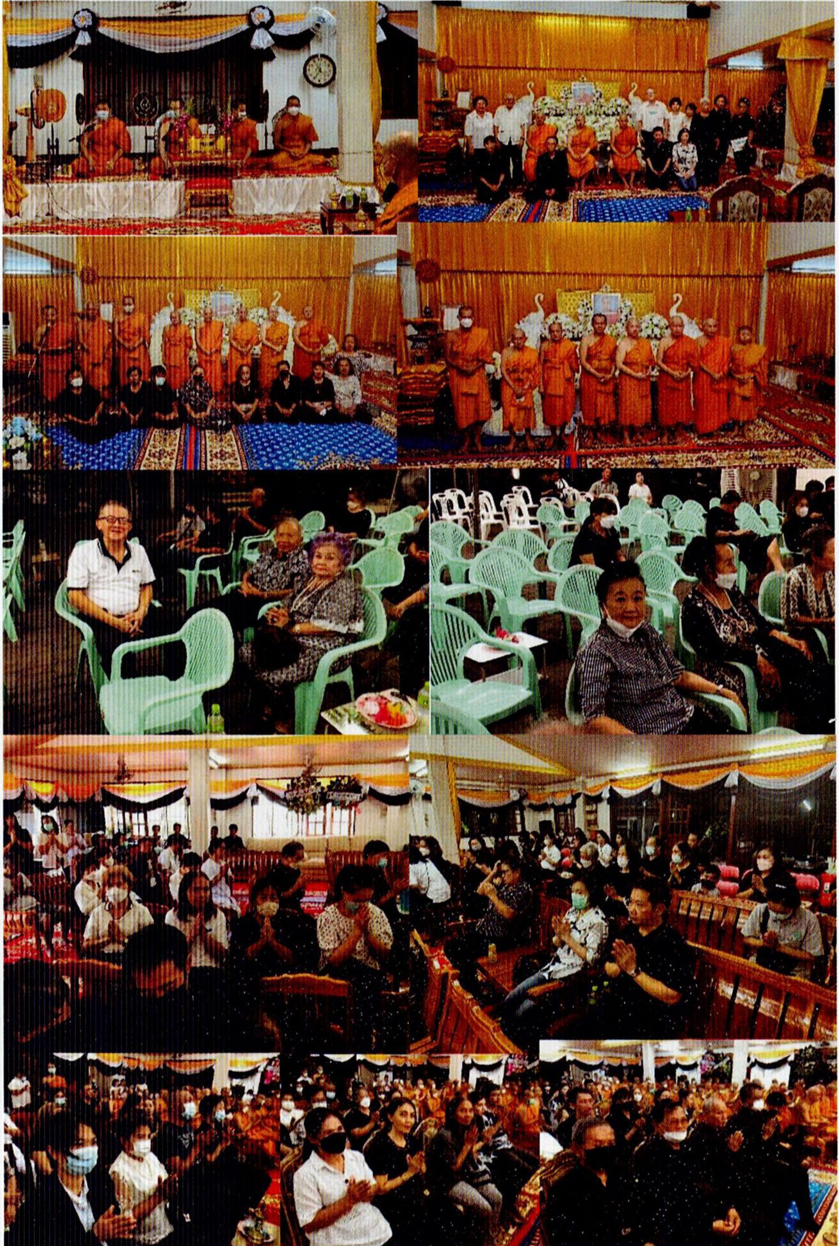

เมื่อเราบวช

ของ

พระธรรมโกศาจารย์

ราชบัณฑิต

๒๖

เมื่อเราบวช

อารัมภบท

ทุกๆ ท่านที่ได้เคยเหยียบย่างเข้ามาภายในบริเวณ "**อาณาจักรผ้าเหลือง**" แห่งกาสาวพัสตร์สังคม ส่วนมากเข้าใจว่าดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลแห่งกาสาวพัสตร์นั้น ไม่มีอะไรใหม่ ไม่มีอะไรน่าดูน่าชมมากนัก เพราะสิ่งพึงทัศนาน่าชม ล้วนเป็นเรื่องนอกกำแพงวัดทั้งสิ้น คงไม่ใช่ภายในกำแพงซึ่งแสนจะเก่าขรุขระนั้นเป็นแน่ !

ดังนั้น จึงเป็นการผิดหวังเป็นอันมาก ที่ผู้เข้ามาสู่ พระศาสนาด้วยความประมาท ไม่รู้ตัว หรือจะเป็นเพราะ สำคัญตัวน้อยไปก็ตาม จนแทบกล่าวได้ว่า การเข้ามาสู่พระศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อแสวงบุญ **บุญคืออะไร ? บุญอยู่ที่ไหน ?** เป็นเรื่องซึ่งต้องคลำกันไปอีกนาน ขอโทษ ที่อาจต้องกล่าวเลยไปว่า "**เข้ามาสู่พระศาสนาแล้ว แม้สักนิดเดียวที่จะรู้ว่า ศาสนาคืออะไร ?**"เราก็จะพบแต่ภาพที่ทำเสียงแหบเครือหายไปในลำคอ น่าสลดใจเพียงไร ? ถ้าหากท่านจะได้พบภาพในกลุ่มพุทธศาสนิกเช่นนั้น และเพราะเหตุที่เรามองศาสนาแต่เพียงผิวเผิน มองศาสนาด้วย ความห่างไกล จึงต่างพากันเห็นศาสนาเป็นดินแดนแห่งความลึกลับ เป็นดินแดนที่

เต็มไปด้วยของขลัง และศักดิ์สิทธิ์ ที่สุดก็พากันผิดหวังในศาสนาทั้งสิ้น

นั่น ! **เป็นเปลือก** นั่น ! **เป็นกระพี้** และทั้งมิใช่เปลือกและกระพี้ของพระพุทธศาสนา ด้วยขอให้ท่านได้ใช้วิจารณญาณให้ซึ้งด้วยดวงใจอันสะอาดเถิด ท่านจะพบสิ่งซ่อนเร้นล้วน ล้วนด้อยค่ายิ่งนัก สิ่งนั้นคือ “**พระธรรม**” คำสอนซึ่งให้ความเย็นใจ ที่กล่าวนี้ มิใช่เราจะชวนให้ท่านลงเหวอันลึก ถ้าท่านศรัทธาสมัครใจ ท่านเท่านั้นจะทราบเอง และทราบอย่างที่ท่านไม่เคยคาดคิด ท่านผู้ผ่านการบวชแล้วก็ดี ท่านผู้กำลังบวชอยู่ก็ดี หรือท่านผู้ยังมิได้บวชก็ดี และทั้งท่านผู้ไม่มีโอกาสจะบวชก็ดี ขอเชิญสดับตามอัธยาศัย.

๑ บวชนาค

ท่านผู้แสวงบุญทั้งหลาย

บัดนี้ โอกาสได้เปิดให้ทุกท่านมาพบกับข้าพเจ้ามิใช่โดยบังเอิญ แต่หากมาพบกันด้วยความตั้งใจ เพราะเมื่อท่านกับข้าพเจ้ามาร่วมทางเดินกันแล้ว ก็เป็นโอกาสจะได้พบกันง่ายดาย เช่นเดียวกับน้ำ แม้จะต่างลำธารกันแต่เมื่อไหลลงสู่ลำคลองเดียวกันแล้ว ทั้งน้ำใหม่น้ำเก่าก็เข้ากันได้สนิทสนมกลมกลืนกัน ดังนั้น เมื่อทุกคนตั้งใจทิ้งบ้านเรือน สละความสุขความรื่นเริงทุกอย่างที่เป็นของคฤหัสถ์นิยมกันอยู่ เข้ามาแสวงบุญในพระธรรมวินัยนี้ด้วยน้ำใจอันงาม ด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งชื่อว่า **รักจะมาเป็นพระ เป็นญาติ เป็นพี่น้องในศาสนาด้วยกัน** เพื่อรักษาไว้ซึ่งพุทธวงศ์สืบเชื้อสายของพระพุทธเจ้าไว้ เพื่อเป็นที่ประจักษ์ว่า **"เมืองไทยเป็นนครแห่งกาสาวพัสตร์ เป็นอาณาจักรผ้าเหลือง"** ดำรงมั่นไว้ซึ่งพระศาสนา ให้สถิตสถาพรรุ่งเรืองเป็นมรดกตกทอดไปชั่วกาลนาน ข้าพเจ้ามีความยินดีต่อทุกท่าน และขอรับรองทุกท่านโดยธรรมด้วยน้ำใสใจจริง ดังนั้น ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอปวารณาต่อทุกท่านไว้ว่าหากท่านองค์ใดประสงค์จะศึกษาหาความรู้ใดๆ จากข้าพเจ้าแล้ว ก็นิมนต์เถิด อย่าพักต้องเกรงใจเลย ข้าพเจ้าขอต้อนรับท่านด้วยธรรมที่ประสงค์เสมอ

อนึ่ง เพื่อมิให้โอกาสที่ทุกท่านได้พบกับข้าพเจ้าต้องเปล่าประโยชน์ไป ข้าพเจ้าจึงมอบธรรมสมบัติของพระศาสนา เฉพาะแก่ดวงใจอันงามของทุกท่าน เพื่อให้ทุกท่านได้ซาบซึ้ง ถึงคุณค่าของพระสัทธรรมว่าจะควรแก่การเทิดทูนเพียงใด ดังนั้น เพื่อประสิทธิภาพแก่ทุกท่าน จะได้พรรณนาสาระของเรื่องที่เห็นว่าควรรู้ควรทำ ตามสมควรแก่เวลา

สำหรับวันนี้ เป็นวันแรก ที่จะใคร่พูดถึงเรื่อง **“บวชนาค”** ก่อน ด้วยเป็นเรื่องแรกและเป็นเรื่องแปลกในชีวิตของท่าน ที่ผ่านเข้ามาหาความอบอุ่นจากกาสาวพัสตร์ ในพระธรรมวินัยนี้

ท่านทั้งหลาย ก่อนอื่นขอตั้งปัญหาขึ้นว่า อย่างไรจึงเรียกว่า **บวชนาค** เพื่อที่จะให้ความข้อนี้กระจ่างสมควรจะพูดถึงนาคก่อน **นาคได้แก่คนเช่นไร ?** และเหตุใดจึงเรียกว่า **นาค ?**เห็นจะตอบกันได้มากคนว่าคนที่จะบวชพระ เมื่อโกนหัว โกนคิ้วแล้ว เรียกกันว่า **นาค** รู้กันทั่วไป ทั้งมีคำพูดที่เกี่ยวข้องกับนาค ยืนยันหลายอย่าง เช่นคำว่า **เสื้อนาค ทำขวัญนาค แห่นาค จูงนาค ให้ผ้านาค ฯลฯ** เหล่านี้ล้วนแสดงว่าคนที่จะบวชพระ เรียกกันว่า **นาค**

ความจริง **นาค** ไม่ใช่สักแต่ว่าคนโกนผมในเวลาจะบวชเท่านั้น นาคควรจะเป็นชื่อของคนตั้งแต่แรกเข้ามาฝากตัวบวชกะเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌายะ ความจริงตามประสงค์ของชื่อนี้ และโดยจำกัดความของศัพท์นี้ **นาค** แปลว่า **คนไม่มาสู่ความชั่ว** หรือ

คนไม่ไปหาความชั่วอีก ดังนั้น บางท่านจึง**แปลว่า ผู้ไม่ทำความชั่วต่อไป** ความก็เลยลงลอยกัน ถือเอาความว่า ผู้ที่จะเข้ามาบวชนิยมเรียกว่านาค คือผู้เห็นโทษ เห็นภัยของการเที่ยวซุกซนเตร็ดเตร่ในทางอบาย ก่อความเดือดร้อนให้แก่ตระกูล เสียเวลาเปลืองชีวิต เปลืองทรัพย์ที่จะต้องจับจ่ายโดยไม่จำเป็น ไม่ได้ประโยชน์คุ้มค่าทรัพย์ที่จ่ายไป การทำเช่นนี้ชื่อว่า ไม่รักตัว ไม่รักชื่อเสียง ไม่รักษาตระกูล เพราะเป็นการเปิดช่องให้อันตรายมาสู่ตัวและตระกูลโดยเร็ว อาจได้รับอันตรายอย่างน่าเสียใจโดยตัวหรือตระกูลไม่ทันได้นึกฝัน ทั้งนี้ เกิดแต่ความประพฤติตามใจตัวเป็นรากฐาน เมื่อไม่มีการเหนี่ยวรั้งใจ ความประพฤติจึงดีได้ยาก เพราะใจของเรามีปกติเอียงไปในเรื่องง่ายๆ เมื่อเรื่องง่ายๆ แล้วจะเป็นเรื่องดีจะเป็นเรื่องประณีตไม่ได้ เมื่อเป็นเรื่องไม่ดี ความประพฤติเรื่องไม่ดีทุกเรื่องล้วนแต่เป็นเครื่องกดตัวให้ทรามลง ตรงข้ามกับเรื่องที่ดีทุกเรื่องล้วนเป็นเครื่องยกตัวให้เจริญขึ้น แม้จะยากก็มีคุณที่โลกนิยม ซึ่งความจริงแม้เราเองผู้ประพฤติดีหวนนึกดูแล้วก็แช่มชื่นใจ ภูมิใจตนเอง

คนที่รู้ไม่ดีและไม่สังวรปาก มักจะปล่อยง่ายๆ ว่า **"คนดีๆ ทำไมไปบวชเสีย"** ฟังแล้วชวนให้คนบางคนคิดเสมือนว่า คนดีเขาไม่บวชกัน ส่วนคนที่บวชนั้นล้วนแต่คนไม่ดีดูเถอะ ! เป็นไปได้ แต่ถ้าเราได้ยินและมีโอกาสสมควรจะบอกให้เขาเข้าใจเสียใหม่ว่า **"คนไม่**

ดีพระท่านไม่บวชให้" และจงจำไว้ว่า "**พระสงฆ์จะยอมบวชให้แต่เฉพาะคนดีเท่านั้น**"

แต่คำว่าคน **คนดี** ในพระศาสนาประสงค์ให้บวชนั้น หมายเอาคนที่เลิกประพฤติชั่ว เริ่มตั้งตัวเป็นคนดีเป็นอย่างต่ำ สมกับคำว่า **ไปบวชนาค** คือไปบวชคนดีเลิกประพฤติชั่วแล้ว

นาคแปลงตัวมาบวช

ในคัมภีร์มหาวรรค แห่งพระวินัยปิฎก ท่านเล่าเรื่องพญานาคแปลงตัวมาบวชไว้ว่า พญานาคตนหนึ่งอยู่ในพิภพนาค เป็นนาคมีฤทธิ์ มีความเลื่อมใส มีความศรัทธาอยากบวช ได้ขึ้นมาแปลงตัวเป็นมนุษย์ แล้วไปขอบวชในสำนักพระสงฆ์ พระสงฆ์ไม่ทราบว่าเป็นนาคก็ให้บวช เมื่อบวชเป็นพระแล้วพักอยู่ในวิหาร อยู่กับเพื่อนพระด้วยกัน ปกติพระตื่นนอนแต่เวลาใกล้รุ่ง ออกไปเดินจงกรมบ้าง สาธยายมนต์บ้าง ยังภายนอกวิหาร ส่วนนาคที่แปลงมาบวชง่วงนอน เห็นพระออกไปหมดแล้วก็เอนกายเพื่อระงับความง่วงแต่แล้วก็หลับไป พอหลับแล้วร่างกายของพระองค์นั้นก็พลันกลับร่างเป็นพญานาคดั่งเดิม ด้วยเป็นธรรมดาของพญานาค เมื่อแปลงเพศเวลานอนหลับจะกลายร่างเป็นพญานาคทันที พอสักครู่หนึ่งเพื่อนพระที่ออกเดินจงกรมกลับเข้ามา ผลักประตูเข้าไปพบพญานาคนอนขดอยู่เต็มวิหาร ก็ร้องออกมาสุดเสียงด้วยความ

ตกใจ แล้วก็พากันมาถามว่าร้องทำไม มีเรื่องอะไรหรือ? ท่านตอบว่า งู ! ขอรับ งูใหญ่นอนขดอยู่ในวิหาร

ฝ่ายพญานาคที่แปลงมาบวชนั้นตกใจตื่น รู้สึกตัวเห็นร่างของตนเป็นพญานาค จึงรีบกลายร่างเป็นพระตามเดิม แล้วขึ้นนั่งบนเตียง ครั้นพระเปิดประตูเข้าไปก็ไม่เห็นมีงู จึงถามพระองค์นั้นว่าท่านเป็นใคร ? ธรรมดาพระไม่พูดโกหกกัน ต้องพูดกันจริงๆ ดังนั้นท่านก็ตอบว่าเป็นนาค พวกพระจึงพูดว่า "เป็นนาคจะบวชเป็นพระได้หรือ ?" ว่าแล้วก็พาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า นาคเป็นอภัพพสัตว์ จะบวชเป็นพระไม่สมควรด้วยว่าสมณธรรมอันอุดมด้วยคุณเบื้องสูง จะเกิดแก่สัตว์ไม่ได้ ถึงจะมีความเลื่อมใสพยายามบำเพ็ญสมณธรรมเพียงใดก็ตาม จะบรรลุมรรคผลไม่ได้เลย ดังนั้น จึงไม่ควรบวช พญานาคได้สดับแล้วเสียใจ ร้องไห้สะอึกสะอื้นแล้วก็ลาไป พวกพระภิกษุจึงได้ทูลถามต่อไปว่า หากจะมีนาคจำแลงตัวมาบวชอีกจะรู้ได้อย่างไร ? พระองค์ตรัสบอกว่า ธรรมดาว่านาค แม้จะแปลงร่างเป็นมนุษย์แต่ก็มีเหตุสองประการที่จะให้รู้ว่าแปลงมา

ประการที่ ๑ คราวนอนหลับ ก็ต้องเปลี่ยนเป็นนาคทันที

ประการที่ ๒ คราวร่วมสังวาสต้องกลายเป็นนาคทันที

เหตุ ๒ ประการนี้ หากจะมีพญานาคแปลงมาบวชอีก ก็จักรู้ได้ในเวลาเขาหลับ ไม่ให้อยู่ในสมณเพศต่อไป

เรื่องนาคแปลงเป็นมนุษย์มาบวช ท่านกล่าวไว้ดังนี้ ยกมาเล่าให้ฟัง เพียงแต่ให้รู้ว่า นาคแปลงตัวมาบวชเท่านั้น ต่อมามีคนเล่าเสริมอีกว่า พญานาคเสียใจบวชไม่ได้ เมื่อจะลาจากไปได้กล่าวว่า แม้ข้าพเจ้าจะบวชไม่ได้โปรดกรุณารับฝากชื่อไว้ด้วย ต่อไปผู้ใดจะบวชให้เรียกผู้นั้นว่านาค พระก็รับคำ เพราะเหตุนี้ คนจะบวชจึงพากันเรียกว่า “**นาค**” สืบมาจนทุกวันนี้

ดูเถอะ ! พระสงฆ์ไม่ยอมให้นาคบวช คือจะยอมบวชให้แต่มนุษย์เท่านั้น ไม่ยอมบวชให้นาค แต่เรากลับเรียกว่า **บวชนาค** ที่ถูกควรจะเรียกว่า **บวชคน** หรือ **บวชมนุษย์** ฉะนั้น เวลาเราบวช พระคู่สวดจึงถามเราว่า ***มนุสฺโสสิ*** แปลว่า **ท่านเป็นมนุษย์หรือ ?** ถ้าเราตอบว่าเป็นนาค หรือเป็นครุฑ ท่านจะไม่ยอมให้บวชเลย เราต้องตอบว่า ***อามภนฺเต*** ขอรับกระผม คือ เป็นมนุษย์เป็นคน ทั้งต้องเป็นชายด้วย

แต่แล้วทำไมเราจึงเรียกว่าบวชนาค คำว่า นาคนั้น เป็นชื่อของงูใหญ่อย่างหนึ่ง บางท่านว่านาคนั้นชื่อของงูหงอน เห็นที่จะว่ากันตามรูปพญานาคที่เขาเขียนไว้กระมัง คำว่า นาค เป็นชื่อของคนอย่างหนึ่ง ศัพท์เรียกว่า นาค นี้เรียกได้หลายอย่าง สำหรับนาคที่เป็นงูนั้น ข้าพเจ้าไม่กล่าวถึง เพราะบวชไม่ได้ จึงขอพูดเฉพาะนาคที่เป็นคน คนที่จะเป็นนาคหมายถึงคนที่จะบวช ทำไมคนที่จะบวชจึงเรียกว่านาค ศัพท์ว่านาคนั้น ตามศัพท์แปลว่า **ไม่มาสู่ความ**

ประพฤติชั่ว ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น เป็นคุณบทของคนดี เมื่อเข้าใจความหมายของนาคดังนี้แล้ว ก็เป็นทางให้เห็นชัดว่า พระจะบวชก็ให้เฉพาะคนที่เป็นนาคเท่านั้น คนใดที่ยังทำความชั่วอยู่ก็ยังเป็นนาคไม่ได้ พระไม่บวชให้ เพราะนาคแปลว่าไม่กระทำความชั่วอีกต่อไปอีก พระก็จะไม่ยอมให้บวช ดังนั้น จึงขอกล่าวซ้ำอีกว่าจะบวชให้แก่นาค คือคนที่ไม่ทำความชั่วอีก เราจึงเรียกว่า **บวชนาค บวชคนดี** คนที่พระอุปัชฌายะรับรองแล้วว่า เขาจะเป็นคนดีในพระศาสนาต่อไป

เพราะฉะนั้น เราควรรู้สึกภูมิใจว่า เราได้เคยเป็นนาค ได้รับยกย่องสรรเสริญว่าเป็นนาค นับว่าเป็นคนที่มีค่าควรที่พระสงฆ์จะรับเข้าหมู่ของท่าน แสดงว่าเราเป็นคนบริสุทธิ์ ไม่ทำความชั่วใดๆ ต่อไปก็จะเป็นคนดีอย่างนั้นอีกเสมอ พระสงฆ์จึงได้บวชให้ โดยเห็นว่าเราเป็นนาค และจะตั้งหน้าทำความดีสืบไป

ดังนั้น มารดา บิดา ผู้อุ้มท้องเลี้ยงดูลูกมา จึงพยายามให้ลูกบวช เพื่อจะให้ลูกได้เป็นนาค มารดา บิดา จะดีใจเมื่อเห็นลูกเป็นนาค เมื่อเห็นลูกรักจะทำความดี มารดาบิดาจะได้เป็น **แม่นาคพ่อนาค** เป็นแม่เป็นพ่อของคนดี ที่พระสงฆ์ยินดีจะให้บวช ดังนั้น เราต้องพยายามตั้งใจรักษาตัวว่า จะไม่ทำความชั่ว นี้เป็นอานิสงส์ของการบวชนาคประการหนึ่ง

เมื่อถึงวันบวชนาค บางรายยังหาคนมาทำขวัญนาคอีก และคนทำขวัญนั้น ต้องหาคนคารมดีมีเสียงไพเราะด้วย การทำขวัญเป็นพิธีอย่างหนึ่ง ให้ญาติได้ร่วมกันกล่าวขวัญนาคบำรุงใจให้สดชื่น ให้นาคเห็นอานิสงส์ที่ตัวมาเป็นนาค ให้นาครู้สึกว่า ให้ทำกิจอันสำคัญในชีวิตครั้งนี้ครั้งหนึ่ง ในท่ามกลางหมู่ญาติหลายๆ คน ได้ปรากฏแก่พี่น้องญาติมิตร มีบิดามารดาเป็นต้น ว่านาคจะทำความดี แก่ตัวและแก่ตระกูล การทำขวัญเป็นปีที่กรรมเจริญจิตใจ และเพื่อให้การทำขวัญนั้นเป็นความสวัสดิมงคลแก่นาค เขาจึงตั้งบายศรีประกอบเข้าในพิธีทำขวัญด้วย

บายศรี

คำว่า **บายศรี** บางทีพวกท่านจะไม่รู้จักดี อาจเห็นต้นบายศรี เป็นตัวบายศรีก็ได้ ที่เขาเรียกว่าบายศรี ๓ ชั้น ๕ ชั้น หรือบายศรีเงิน บายสีทอง บายศรีแก้ว ล้วนแต่เป็นต้นบายศรีทั้งสิ้น คือบายศรีเงินนั้นใช้พานเงินรองซ้อนๆ กัน ตั้งเป็นต้นขึ้น ๓ ชั้น ก็ซ้อนกัน ๓ ลูก ๕ ชั้น ก็ซ้อนกัน ๕ ลูก เรียกว่าบายศรีเงิน ถึงบายศรีทองบายศรีแก้ว ก็ทำนองนี้แหละ ใช้พานทอง พานแก้ว ซ้อนกันตั้งเป็นต้นบายศรี แต่ใช้ใบตองบ้าง ใบโกศลบ้าง ตั้งแต่งให้งามตามชั้นทุกชั้น บางแห่งก็ใช้กระดาษสี กระดาษทอง ทำเอาตามนิยม เหล่านี้เรียกว่า ต้น บายศรี หรือ ชั้นบายศรี ไม่ใช่ตัวบายศรี

แต่บายศรีจริงๆ นั้น คืออะไร? เรื่องนี้เราต้องรู้ จะต้องเข้าใจความหมาย **บาย** แปลว่า **ข้าว** แต่มุ่งเอาข้าวสุก **ศรี** แปลว่า **สิริมงคล มิ่งขวัญ** ท่านพรรณนาไว้ว่า มนุษย์มีข้าวเป็นศรี เป็นมงคล เป็นมิ่งขวัญ ไม่มีมงคลใด มิ่งขวัญอันได้ดีกว่าเลย เพราะเงินทอง ถ้าหิวขึ้นมาแล้วใส่ปากก็ไม่หายหิว เว้นข้าวแล้วชีวิตดับ แม้จะเป็นอยู่ก็ลำบาก ดังนั้น ข้าวจึงเป็นมิ่งขวัญ เป็นมงคลที่ผู้รู้ยกย่อง เหตุนั่น การทำขวัญจึงตั้งต้นบายศรี ตัวบายศรีจึงเอาเข้าสุก นิยมใช้ข้าวปากหม้อ ตกแต่งให้สวยงาม ยกขึ้นตั้งไว้บนยอดบายศรี ถ้าขาดข้าวแล้วจะเป็นบายศรีไม่ได้ สำหรับต้นใบสีนั้น ส่วนมากที่นิยมทำกันตามชนบทเป็นไม้ ๓ ชั้น ทุกชั้นเสร็จด้วยใบตอง ใบโกศล หรือกระดาษเหมือนกัน ซ้ำแถมไข่จืดต้มปอกเปลือก ๑ ฟอง ปักไว้ที่เข้าสู่ด้วยเป็นข้าวไข่ ดูก็งามดี

ส่วนพิธีนอกนั้น ล้วนเป็นเครื่องเจริญจิตใจดังกล่าวแล้ว เรื่องข้าวเป็นจุดสำคัญในงานมงคล ตัวตนแต่เลี้ยงดูกัน แล้วเป็นมงคลจริงๆ ดูหน้าตาสดชื่น ถ้าไม่เลี้ยงปล่อยให้อด หิว ตาลาย เป็นวุ่นวาย เสียงที่พูดก็ฟังไม่เพราะแน่ และจะหนักไปในทางอัปรีย์ทีเดียว ดังที่กล่าวกันว่า **"โมโหหิวข่าวนั้นร้ายพอดู"**

ข้าวนั้น ในบาลีเรียก **ธัญญะ** แปลว่า **มิ่งขวัญที่ควรสงวน** ความจริงก็เป็นของที่น่ารักษา น่าสงวนจริงๆ ประเทศเรา ธัญญะ เป็นชื่อเมืองชั้นนอกจังหวัดหนึ่ง คือจังหวัดธัญญะ จังหวัดนี้มีข้าว

อุดมฯ สมัยที่พระนครศรีอยุธยาอาจเป็นราชธานี มีพระที่นั่งองค์หนึ่งเรียกว่า พระที่นั่งดุสิตธัญญะมหาปราสาท ถือว่าธัญญะเป็นคำขวัญ เป็นคำมงคล จึงยกขึ้นเป็นนามพระที่นั่ง

ปกติข้าวดีย่อมเกิดแต่เนื้อนาดี คนมีข้าวดี คนสมบูรณ์ไม่อดอยาก จัดว่ามีบุญอย่างหนึ่ง ดังนั้น ชาวนาจึงต้องการนาที่ดีด้วยประสงค์จะให้ข้าวดี เพราะข้าวดี ราคาแพง ขายง่าย

พระสงฆ์เรา ท่านผู้รู้ว่า เป็นนาบุญของโลก คือของคนที่ต้องการด้วยบุญ เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ที่โลกเคารพนับถือบูชาจึงเป็นผู้ที่มี กาย วาจา ใจ อบรมดีแล้ว คือมีความประพฤติสะอาดบริสุทธิ์ เหมือนเนื้อนาที่ไม่รกด้วยต้นหญ้า ที่เป็นศัตรูต้นข้าว จึงเป็นนาดี มีข้าวงาม เป็นที่ประสงค์ของคนทั่วไป สมกับที่เป็นพระเพราะความจริงเดิมก็มิได้ถูกบังคับ หรือรับจ้างผู้ใดมาบวช ทั้งก่อนแต่จะบวช ก็ได้ประพฤติตนเป็นคนดีพอสมควร จนได้รับรองว่าเป็นนาค คือเป็นคนบริสุทธิ์ เป็นคนดี ดีพอที่จะบวชได้.

© © ©

ไม่น่าดู

ระฆังไร้ หอตั้ง ฟังไฉน
กษัตริย์ไร้ ราชบัลลังก์ ฟังฉงน
เจ้าไม่มี ศาลอยู่ ดูชอบกล
ไม่น่ายล พระไร้วัด ขัดนัยน์ตา ฯ

๒ บวชเรียน

วันนี้ จะได้พูดถึงเรื่อง บวชเรียน เพราะเรามาบวชเพื่อเรียน บำเพ็ญพรต บวชแสวงบุญ มิใช่บวชหลบ บวชเพื่อนอน ดังนั้นยิ่งเราเป็นคนใหม่ในพวกพระด้วยกัน เราก็มีความรู้น้อย เราจึงควรพยายามเรียน สมเจตนาที่มารดาบิดาให้เราบวชเรียน

ปกติทุกคน ถ้าประสงค์จะเป็นคนดีกันแล้ว ทุกคน **จะต้องเรียนกันร่ำไป** ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะและภาวะใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากจะมีเหตุขัดข้อง เฉพาะบางคราวบางสมัยเท่านั้น เพราะรับรองกันแล้วว่า "**การศึกษาคือการเล่าเรียน**"

เล่าเรียน คำนี้ ถ้าจะแยกออกทำความเข้าใจกันในเรื่องศึกษาแล้ว ก็จะได้รูปความดังนี้ **เล่า** ได้แก่ท่องหรือบ่น จนจำได้ขึ้นปากขึ้นใจ เช่นคำว่า "**เล่าหนังสือหรือท่องหนังสือ**"เป็นองค์การอันหนึ่งของการศึกษาดังที่เราๆ ได้เคยเล่าเคยท่องกันมาแล้ว เช่นก่อนแต่เรียนเลขก็ต้องเล่า หรือท่องสูตรเลขก่อน เป็นต้น ฉะนั้นการที่ท่านว่าง **เล่า** ไว้หน้า **เรียน** จึงควรแท้

เรียน คือ เอายังเขาหรือถอดแบบเขา เช่นพูดว่า "**เรียนจนหมดความรู้ของครู หรือเรียนให้เหมือนเขา**" ถ้าเข้าใจความหมายตามนัยนี้ **เรียน** น่าจะเขียนว่าเลียน ด้วยมีคำนิยมใช่ว่า "**เลียนแบบเขา**"เพราะเรียนแบบก็ได้แก่ถอดแบบนั้นเอง ชะรอยจะมีคำตำหนิกิริยาที่ล้อเลียนกันว่า เป็นกิริยาเสียหายกระมัง เช่น ทำเดินกระเผ

ลกเป็นต้น จึงไม่นิยมใช้เลียน โดยเพ่งเลียนไปในแง่เสีย ตรงข้ามกับเรียน

ความจริง แม้เรียน จะมีความหมายถึง รับความรู้และฝึกหัด ตามปทานุกรมว่า เช่น วิชาช่าง วิชาทหาร เป็นต้น จะเรียนโดยอาศัยตำราเรียนอย่างเดียวไม่ได้ จำต้องใช้การฝึกหัดกำกับไปด้วย การฝึกหัดจึงเป็นองค์การอันหนึ่งของการศึกษา ถึงเช่นนั้นการฝึกหัดก็ไม่พ้นความหมายไปจากเอาอย่างเขา ถอดแบบเขา

มีอีกนัยหนึ่งที่ชวนให้คิดว่า ชะรอยอักษร ล-ร คู่นี้ จะมีความหมายตื้นลึกกว่ากันเป็นมั่นคง คือเลียนหมายเฉพาะการถอดแบบเขา เช่นการทอดภาพหรือแปลนของช่างเขียน เพื่อให้ได้ภาพหรือแปลนตามรูปลายเดิม หรืออย่างหัดให้นกแก้วนกขุนทองพูดเท่านั้นฯ ส่วนเรียนหมายถึงการมีวิชาดี สามารถประดิษฐ์ภาพได้เองและดีเหมือนเขาหรือยิ่งกว่า โดยอาศัยหลักวิชาที่สำเร็จจากการเรียนนั้นพลิกแพลงประดิษฐ์ให้ประณีตขึ้น เพราะเรียนมีความหมายซึ่งกว่าเลียน ทั้งอยู่ในกรอบแห่งภาษิตนิยมด้วย เรียนจึงถูกยกขึ้นสู่ความหมายว่า **ศึกษา**

แท้จริงคำว่า ศึกษา ยังมีความหมายลึกและกว้างกว่าเรียนอีก ที่พูดนี่ไม่ใช่จะให้เข้าใจว่า ศึกษาเป็นสัตว์ที่ยกขึ้นสู่ภาษานิยมเพราะเป็นศัพท์สันสกฤต หรือจากมคธภาษาว่า "**สิกขา**" ดังที่เคยยกภาษามคธสูงกว่าภาษาไทย เช่น **นาวา** ดีกว่า **เรือ** ตามที่หมายรู้

กันทั่วๆ ไปอย่างนั้น หากแต่เป็นเพราะศึกษามีความหมายประณีตกว่ามาแต่เดิมเอง ข้าพเจ้าดีใจอยู่ข้อหนึ่งว่า แม้ผู้พูดจะยังไม่เข้าใจความหมายของศึกษาได้ดี ก็ยังอดไม่ได้ที่จะพูดว่า "**มีนักเรียนไปศึกษาวิชายังต่างประเทศ**" นี่เห็นจะเป็นด้วยภาษานิยม ข้อที่ว่าดีใจก็เพราะว่าคนพูดนั่นพูดตรงกับจุดประสงค์ของนักศึกษา โดยที่นักศึกษายอมไปศึกษาจริงๆ ไม่ใช่แต่เพียงไปเรียน หากนักศึกษาไปเพียงเรียนเท่านั้น ในใจของข้าพเจ้าก็กลายเป็นหมันไป แต่ความเป็นหมันของข้าพเจ้าไม่สู้จะสำคัญนัก ร้ายอยู่ที่การศึกษาของนักเรียนเป็นหมันนั้นสิ? เพราะไม่สมกับที่อุตส่าห์ต่างต่างประเทศ ฉะนั้นเองจึงปรากฏว่า มีนักเรียนนอกบางคนย้อนความรู้ความสามารถกว่านักเรียนในนี้

อนุมานตามจุดประสงค์ที่ว่ามา การศึกษา ย่อมหมายกว้างออกไปถึงทุกๆ วิธี ที่อาจนำความรู้ความสามารถให้เกิดขึ้นได้ ยกการเล่าเรียน ฝึกหัดในโรงเรียนอันเป็นการศึกษาเดิมแล้ว ยังปรากฏว่ามีอีกหลายวิธีที่ควรนำมากล่าว เช่น

สำเหนียก คือการใส่ใจในเหตุดีและชั่ว คือออกไปจนถึงความพินิจอันเป็นทางนำให้ได้รับผลนั้นๆ สนอง

สำนึก คือการรู้สึกผิดชอบในสิ่งที่ประสบนั้นๆ ไม่ดีหรือร้ายซึ่งเกิดจากการทำของตนหรือคนอื่นแม่โดยบังเอิญ

สังเกต คือความกำหนด ความจดจำ และการฟังหรือดูอย่างละเอียดลออ แต่ในที่นี้ประสงค์เอาการสังเกตในสถานทั่วไปตลอดถึงเวลาปฏิบัติงานในหน้าที่

ตรรกะ ความตริ ตรึก นึกคิด แม้ความฝักใฝ่ความใส่ใจในวิชาและกิจการตามหน้าที่ก็นับเข้าในนี้

วิจารณ์ คือตรอง ใคร่ครวญ การค้นคว้า การพิจารณาคุณและโทษ รวมเอาการพิสูจน์ห้าความจริงในสิ่งที่ประสบจนประจักษ์ได้ทั้งเหตุและผลเขาด้วย ที่สุดแม้การทดลอง

ตามที่ยกมานี้ ล้วนเป็นองค์การของการศึกษาทั้งสิ้นด้วยว่า แต่ละอย่างย่อมอำนวยผลให้เกิดความรู้ความสามารถได้รวดเร็วโดยสวัสดี ทั้งเป็นวิธีดำเนินสู่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข โดยไม่เกินวิสัยและปลอดภัยโดยประการทั้งปวง

เมื่อรับรองการศึกษาตามนัยนี้แล้ว ความเห็นของข้าพเจ้าที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า “**ถ้าประสงค์จะเป็นคนดีแล้วดูเหมือนจะต้องเรียนกันร่ำไป**” ก็น่าจะถูก เพราะแม้ในยามปกติที่อยู่บ้าน เราก็ยังต้องสังเกต ต้องตรึก ต้องตรอง ต้องทำทุกๆ อย่าง ที่เป็นทางป้องกันภัยพิบัติเพื่อสุขสวัสดีเวลาเปลี่ยนสภาพหรือโยกย้ายตำแหน่งหน้าที่ก็ยิ่งเห็นความจำเป็นของการศึกษาถนัดมากขึ้น ทุกๆ คนที่หวังความเจริญย่อมตระหนักความข้อนี้ด้วยตนเอง

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะสภาพของบรรพชิต ซึ่งได้เปลี่ยนสภาพของคฤหัสถ์มาสู่พระธรรมวินัย คือบวชเป็นพระร่วมสิกขาสาชีพกับพระสงฆ์ต่อไปฯ ได้กล่าวแล้วว่า ยิ่งเปลี่ยนสภาพก็ยิ่งเพิ่มการเรียน ฉะนั้นเมื่อบวชเป็นพระแล้วก็ต้องถือการเรียนเป็นกิจสำคัญในเบื้องต้น สมกับคำว่า“**บวช-เรียน**”

บวชเป็นพระแล้วจะต้องเรียนอะไรอีกนัก?

ความจริงก็เรียนเรื่องพระๆ นั่นแหละ ไม่นะเรียนนอกออกไปเลย เพราะเรื่องความเป็นพระเป็นเรื่องหนึ่งที่พระจำต้องรู้ ไม่อย่างนั้นความเป็นพระก็จะดูไม่สมบูรณ์ ด้วยไม่ว่าจะทำอะไร หากไม่รู้สิ่งที่ทำลงไป จะว่าผู้ทำเป็นคนเช่นไร? และสิ่งที่ทำจะได้ผลอย่างไร? ลองนึกดูเถิด แม้ลิเก ละคร เมื่อเขาแสดงเขาก็ต้องรอบรู้เรื่องราวที่เขาจะแสดง ตลอดทั้งท่าทางที่ทำและถ้อยคำที่พูด จึงจะแสดงได้มิใช่หรือ? และยิ่งจะให้คนดูชมว่าแสดงดี ผู้แสดงก็ต้องถึงฝึกหัด แม้พระก็ดุจกัน เมื่อบวชแล้วก็จำต้องเรียนให้รอบรู้ และฝึกหัดตามข้อปฏิบัติของพระจึงจะชอบ

ที่จริง เรื่องของพระอันควรจะต้องรู้ก็มีอยู่ไม่น้อย ฉะนั้นความรู้เบื้องต้นที่จำต้องรู้ ก็จำต้องเรียนก่อน แล้วจึงเรียนความรู้อื่นๆ ในเวลาต่อไป แม้ในหนังสือเล่มนี้ก็จะบรรยายเฉพาะความรู้เบื้องต้นของพระบวชใหม่เท่านั้น

แรกที่เราจะเรียนนั้น ควรจะรู้วัตถุประสงค์ก่อนว่าเรียนเพื่ออะไร? ตอบได้ทันทีว่าเรียนเพื่อรู้ ความรู้เท่านั้นเป็นวัตถุประสงค์ของการเรียน จะเอาความรู้ไปทำอะไร? ก็เอาไปสร้างความสุขความสวัสดีให้แก่ผู้เรียนรู้นั่นแหละ! เพราะคนเราจะมีความสุขความสวัสดีแท้จริงนั้นอยู่ที่ความรู้เป็นทุน เว้นความรู้แล้วอย่าหวังเลยที่จะได้ความสุขความสวัสดีที่แท้จริงได้ ขอยกเอาพระพุทธโอวาทที่ตรัสไว้ว่า "**เว้นความรู้แล้ว เรา (ตถาคต) ยังไม่เห็นความสวัสดีที่สัตว์จะพึงได้เลย**"

ถ้าเช่นนั้น เราจะเรียนโดยไม่ต้องบวชไม่ได้หรือ? ความจริงก็ได้ แต่ก็ได้อย่างเดียว คือความรู้เพื่อปฏิบัติไม่ได้ปฏิบัติเพื่อความรู้ เพราะศึกษา หมายเอาการปฏิบัติด้วย จึงได้ชื่อว่าไม่ได้ความรู้ในพระศาสนาโดยสมบูรณ์ เหมือนอย่างเราเรียนรู้ว่า การทำอย่างนี้จะได้ตาลที่หวาน แต่เราไม่ได้ลงมือทำ อย่างไรจะได้ลิ้มรสน้ำตาลว่าหวานปานใดดังที่เรียนรู้มาด้วยตนเอง

เรื่อง บวช-เรียน เป็นเรื่องที่จำเป็นอยู่มาก ถ้าเรารักจะรู้ปฏิบัติเพื่อรู้ ให้ความรู้ความปฏิบัติ เป็นเหตุเป็นผลยืนยันกันแล้วเราก็ต้องบวช-เรียน ความจริงถ้าจะมีวิธีอื่นใดอีก ที่จะไม่ต้องบวชแล้วคนส่วนมากก็คงหันไปในวิธีนั้นเป็นแน่ เช่น พระราชา อำมาตย์ คฤหบดี พ่อค้า ผู้เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ อิ่มด้วยความสุข คงจะไม่ออกบวช แต่ที่ปรากฏทั้งที่ล่วงไปแล้วและปัจจุบัน ก็มีคน

ประเภทนี้ออกบวชไม่น้อย ซึ่งพอจะหาเป็นตัวอย่างเทียบเคียงวินิจฉัยได้ไม่ยาก

การเรียนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นี้ แม้จะด้วยอุบายใดๆ ตามที่นิยมทำกันในสำนักศึกษาทั่วไป เช่น การฟัง การคิด การถาม การเขียน รวมทั้งการเล่าบ่นด้วย ถึงอุบายนั้นๆ ทั้งหมดก็ขึ้นอยู่กับความเพียร มีความเพียรเป็นทุน ความเพียรเป็นรากฐาน ความเพียรแล้วย่อมไม่สำเร็จประโยชน์ ดังนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า **ความเพียรเป็นพละ คือกำลัง เป็นอินทรีย์ คือเป็นใหญ่ เป็นอิทธิบาท คือคุณที่ทำให้เข้าถึงความสำเร็จ** ที่สุดแม้การปฏิบัติเพื่อความรู้ยิ่งคนเบื้องสูงก็ไม่พ้นไปจากความเพียร ฉะนั้น ทุกท่านที่บวช-เรียนจึงจำต้องลงทุนกำลังภายใน คือความเพียร ซึ่งมีชื่อเรียกหลายอย่างว่า **ความหมั่น ต้องขยัน ความพยายาม ความบากบั่น ความก้าวหน้า ความอุตสาหะ** ให้พอควรแก่การงานไว้เบื้องต้นของต้นเสมอไป

จงจำไว้ว่า กำลังของความเพียรเท่านั้น ที่จะรวบรวมเอาความรู้ทั้งหลายมาให้จนสำเร็จฯ ขอยกเรื่องความเพียรของนันทเสนมาสนองคำกล่าวนี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

ความเพียรของนันทเสน

สมัยเมื่อพระเจ้ากาลิงคะ ทรงราชย์อยู่ในทันตะปุระนคร เป็นอิสราธิบดีในแคว้นกาลิงคะ สมบูรณ์ด้วยราชสมบัติ ทั้งพลพาหนะโยธาทหารก็มีกำลังแกล้วกล้าสามารถเหนือพระนครใน

แคว้นอื่นๆ พระองค์ไม่ทรงเห็นว่า ยังจะมีกษัตริย์พระนครใด ที่จะหารต่อยุทธ์ด้วยพระองค์ได้ วันหนึ่ง ตรัสปรึกษาด้วยอำมาตย์ทั้งหลายว่า "ทันตะปุระนครเป็นประเทศที่สมบูรณ์เห็นปานนี้แม่เรามีความประสงค์ด้วยสงคราม ก็ไม่เห็นว่าจะมีผู้หาญเข้ามาต่อยุทธ เมื่อเป็นดังนี้ เราจะทำประการใดจึงจะให้กษัตริย์เหล่านั้นนำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายเป็นเมืองขึ้นได้"

เหล่าอำมาตย์กราบทูลว่า "เทวะ มีอุบายอยู่อย่างหนึ่งคือ พระราชธิดาของพระองค์มีพระรูปทรงโฉมยิ่งนักขอพระองค์ จงให้ตกแต่งพระราชธิดาเหล่านั้นด้วยสรรภาภรณ์อันวิจิตร แล้วเชิญขึ้นประทับเหนือพระราชยาน แวดล้อมด้วยบริวารและโยธาทหารให้เสด็จเที่ยวไปในคามนิคมราชธานีน้อยใหญ่ ป่าวร้องว่า ถ้าพระราชาองค์ได้รับพระราชธิดาไว้ในพระนคร ก็ชื่อว่าทำตนเป็นศัตรูกับกาลิงคะรัฐ กาลิงคะจะยกแสนยานุภาพไปย่ำยีพระนครให้ราบคาบ ถ้าพระราชาประเทศใด จักอ่อนน้อมไม่ต่อกรด้วย พึงจัดเครื่องราชบรรณาการออกมาถวายแก่พระราชธิดาของเรายังภายนอกพระนครยอมเป็นเมืองขึ้น แล้วส่งพระราชธิดาของเราไปยังพระนครอื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะได้พระนครทั้งหลายมาเป็นเมืองขึ้นโดยง่าย หากนครได้แข็งรับเอาพระราชธิดาเข้าไว้ ก็จะได้กรีธาทัพออกไปย่ำยีพระนครนั้น นำมาเป็นเมืองขึ้นด้วยกำลังทหาร"

พระเจ้ากาลิงคะโปรดอุบายนั้น จึงรับสั่งให้ตกแต่งพระราชธิดาทั้ง ๔ แล้วส่งไปโดยพระราชยาน พร้อมด้วยโยธาทหาร ตามพระราโชบายที่อำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลทุกประการ

ทุกประเทศที่พระราชธิดาของพระเจ้ากาลิงคะเสด็จไป ไม่มีกษัตริย์องค์ใดกล้ารับเอาพระราชธิดาไว้เป็นพระมเหสี ขามเดชานุภาพของพระเจ้ากาลิงคะ พอข่าวระบือไปยังแคว้นของตน ต่างองค์ก็จัดเครื่องราชบรรณาการนำออกไปถวายยังภายนอก โดยยอมอ่อนน้อม ทำให้พระราชธิดาเสด็จเข้าพระนครฯ โดยนัยนี้ พระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ก็เสด็จไปทั่วชมพูทวีป ถึงโปตละนคร ในอัสสกะรัฐฯ แม้พระเจ้าอัสสกะราช ก็ทรงรับสั่งให้ปิดประตูพระนคร เตรียมเครื่องราชบรรณาการจะนำออกไปถวายดังกษัตริย์ทั้งหลาย

ในโปตละนครนี้ มีมหาอำมาตย์ผู้หนึ่ง เป็นนักปราชญ์เฉลียวฉลาดในรัฐประศาสโนบาย มีนามว่า "นันทเสน" ดำริว่าพระเจ้ากาลิงคะหาญเกินพระองค์อยู่ ประกาศสงครามทั่วชมพูทวีป และก็ช่างประหลาดเหลือเกิน ที่ไม่มีกษัตริย์นครใดทำสงครามด้วย ยอมตนทั้งประชาราษฎร์ไปขึ้นแก่กาลิงคะอย่างง่ายดาย เสมือนหนึ่งว่าชมพูทวีปว่างกษัตริย์อันเป็นจอมนักรบ น่าขวยแก่ใจยิ่งนัก เอาเถอะ! เราจะลองทำสงครามกับพระเจ้ากาลิงคะสักครั้ง ครั้นท่านนันทเสนดำริฉะนี้แล้ว จึงไปเฝ้าพระเจ้าอัสสกะกราบทูลว่า "เทวะ

ไฉนฝ่าพระบาทจึงโปรดให้ปิดประตูพระนคร ไม่ยอมรับพระราชธิดาที่ทรงโฉม ผู้ประหนึ่งว่าเทพเจ้าผู้มเหศักดิ์ส่งมาประทานเช่นนี้"

"นันทเสน! แกพูดอะไร" พระเจ้าอัสสกะทรงรับสั่งกับราชเสวกผู้ใกล้ชิด ซึ่งเป็นที่ปรึกษาการแผ่นดินของพระองค์ "นันทเสน แกก็รู้ดีอยู่แล้วว่า นางทั้ง ๔ นี่ เป็นศัตรูต่อความสงบสุขของบ้านเมือง ถ้ารับไว้ ก็เหมือนนำเอาเชื้อเพลิงที่ร้ายแรงมาสมไว้ในพระราชนิเวศน์นั่นเอง พระเจ้ากาลิงคะประกาศสงครามอยู่สนั่นทั่วชมพูทวีป จะไปเห็นความงามของสตรีเพื่ออะไร รังแต่จะเดือดร้อนเท่ากับหลับตาเอามือป่ายไปที่ปากงู รังแต่จะนำความหายนะมาสู่นันทเสนเอย!" ทรงรับสั่งต่อ "เพราะเหตุนี้ เราจึงระงับความประสงค์เสีย"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นธงชัยแห่งอัสสกะรัฐ" นันทเสนกราบทูล "ขอฝ่าพระบาทได้โปรดพระราชทานโอกาส ให้ข้าพระองค์ได้กราบทูลถวายอุบาย ดังที่เคยทรงพระกรุณาประทานนันทเสนมาแล้วในก่อน" เมื่อนันทเสนเห็นพระเจ้าอัสสกะประทับนิ่ง ก็แน่ใจว่ามีพระประสงค์จะฟังอุบายของตน จึงกราบทูลติดไปว่า "เทวะอาชญาไม่พ้นเกล้าฯ หากนันทเสน ข้าพระองค์ไม่เล็งเห็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ อันจะพึงมีแก่แคว้นอัสสกะ และโดยเฉพาะแก่ฝ่าพระบาทแล้ว ไฉนจะหาญเข้ามากราบทูลขัดพระราชโองการ ให้เสื่อมพระเกียรติ ใช่วิสัยแห่งอำมาตย์ผู้ภักดี"

"เทวะ เป็นความจริงดังพระกระแสรับสั่งว่า **สตรีเป็นศัตรูอย่างร้าย** แต่ข้าพระองค์เห็นว่า ต่อไปพระราชธิดาทั้ง ๔ จักเป็นพระราชสหาย สร้างเกียรติให้แก่พระราชวงศ์แห่งแคว้นอัสสกะอย่างไพศาล

"ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นดังฉัตรแห่งอัสสกะราษฎร์ระยะทางระหว่างอัสสกะและกาลิงคะนั้น ไกลกันเกินควรที่จะทำสงครามไฉนพระเจ้ากาลิงคะจึงทรงประมาทประกาศสงครามมาถึงนี่ อันธรรมดาแขนแม้จะมีเรี่ยวแรงยก ถือหิ้วศัสตราวุธหรือวัตถุสิ่งใดได้ ก็เฉพาะอยู่ใกล้ๆ ตัวดอก หาก หาญยื่นเหยียบออกไปจนสุดเอื้อมแล้ว ก็หมดกำลัง เทวะ! ขอทูลเชิญให้พระเจ้ากาลิงคะเสด็จกรีธาทัพมาเถิด นันทเสนจะนำทหารแคว้นอัสสกะสำแดงเดชถวาย"

เทวะ พระเจ้ากาลงคะ ทรงกรีธาทัพมาไกล ดั่งยื่นมือสุดเอื้อมเช่นนี้ ทหารและพาหนะก็ระอาอ่อนกำลัง เสบียงอันเป็นกำลังของกองทัพก็น้อย เพราะทางทุรกันดาร ไฉนจะเอามามากได้อย่างไรจะเก่งกล้า เมื่อหย่อนกำลังเช่นนี้ ข้าพระองค์เห็นว่า แม้แต่ธงชัยประจำทัพ ก็เกือบจะหาทหารแบกกลับไปยาก เมื่อได้ประชิดกับทหารแคว้นอัสสกะขึ้นแล้ว"

"ขอพระองค์ได้โปรดสดับ โปตละนครหลวง แห่งอัสสกะมีกำแพงใหญ่ แข็งแรง ทหารก็เข้มแข็งเชี่ยวชาญในการรบ เพราะอัสสกะกลัวภัยจะมีมา ไม่ประมาท เพียงแต่ทหารพร้อมกันรักษาพระ

นครไว้ให้มั่น มิพักต้องออกไปรบให้เหนื่อยเปล่า ทหารกาลิงคะอดข้าวก็จะล่าไปเอง”

“อนึ่ง พระราชธิดาอันทรงโฉม เป็นที่เสน่หาของพระเจ้ากาลิงคะ ก็อยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ ถ้าหากพระองค์รับเข้าไว้เป็นมเหสีแล้ว เพียงแต่เอาพระนางทั้ง ๔ ออกห้ามทัพ ขับทหารกาลิงคะให้ถอยออกจากชานพระนครก็จะได้ ถ้าหากเข้ามาประชิดโดยไม่เชื่อฟัง อัสสกะจะตัดเศียรพระราชธิดาสัก ๑ พระองค์เป็นธงชัย อย่างไรเสีย พระเจ้ากาลิงคะคงไม่ใจร้ายยอมให้ทำ ที่สุดก็จะถอยไปหา อุบายอย่างอื่น”

“เทวะ ธรรมดาจระเข้ผิดน่านน้ำ ก็หย่อนอำนาจ สีหราชผิดป่า ก็หย่อนฤทธิ์ ไม่หาญแผดเสียง ระลึกถึงความหลังหาทางกลับถิ่นอยู่ ถ้าไม่จนตรอกแล้ว ไม่ยอมสู้ตายแน่พระเจ้าข้า!”

“ธรรมดาบ้านเมือง มีทหารไว้มิใช่เพื่อประดับยศ ที่แท้มีไว้เพื่อรักษาสิทธิและเกียรติของประเทศ”

“ถ้าทหารระย่อ ไม่ต่อต้านสงคราม จะมีไว้ทำไมเปลืองพระราชทรัพย์ และถ้าไร้ทหารแล้ว กษัตริย์ผู้เป็นจอมทัพก็หย่อนค่า หาอำนาจไม่ได้ดังสีหราชสิ้นเขี้ยวและเล็บแล้วก็หมดรูป ไม่กล้าเผชิญแม้กะสุนัขจิ้งจอก”

"เมื่อประเทศไม่มีทหาร ความต้องการมีกษัตริย์ก็น้อยไปด้วยมองไม่เห็นประโยชน์ใดๆ ที่กษัตริย์จะอวย ให้สมแก่ค่าที่พากันเทิดทูน"

"เทวะ เพราะเหตุนี้ กษัตริย์ผู้เป็นจอมทัพของประเทศจึงทรงบำรุงทหาร เมื่อโอกาสสงครามมาถึงจะได้ออกรบ รบเพื่อสิทธิและเกียรติของประเทศให้ประชาราษฎร์เห็นว่า กษัตริย์เป็นผู้วิเศษเสมือนพระเจ้า

"เทวะ ตามที่ฝ่าพระบาท ทรงเกรงว่าจะเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาราษฎร์นั้น นั่นคือพระมหากรุณาแก่ทวยราษฎร์สมกับที่พระองค์เป็นพระเจ้าของชาวอัสสกะแล้ว แต่ข้าพระองค์แน่ใจนักว่าจะมีชาวอัสสกะผู้ไร้เดียงสาอยู่น้อยคน ที่ไม่ยอมทนเดือดร้อนปล่อยให้เสียเอกราช ถ้าผ่าพระบาทจะทรงลุกขึ้นประกาศให้ประชาราษฎร์เลือกเอาแล้ว ทุกคนจะร้องลั่นให้รบ รบเพื่อรักษาเอกราช ไม่พรั่นพรึงต่อความเดือดร้อนใดๆ ทั้งยินดีเสียสละให้เท่าที่จะมีจะให้ด้วยพระเจาข้า !"

เมื่อนันทเสนพูดมาถึงเพียงนี้แล้ว สงเกตเทนพระพักตร์พระเจ้าอัสสกะเบิกบาน แสดงว่าทรงเห็นตามด้วย จึงกราบทูลโหมพระทัยให้ทรงกำลังแช่มชื่นว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมของแคว้นอัสสกะ ช่างเป็นโชคลาภอันใหญ่หลวงของรัฐ อย่างที่ชาวอัสสกะไม่เคยฝันเลยว่า พระเจ้ากาลิงคะผู้เป็นพระราชาธิบดี จะทรงส่งพระ

ราชธิดาผู้ทรงโฉมไฉไลลอยทั้ง ๔ พระองค์ มาพระราชทานเป็นขวัญแก่แคว้นอัสสกะ และโดยเฉพาะแก่ฝ่าพระบาท โหราจารย์จะต้องบันทึกลงปูมโหราศาสตร์ไว้ เพื่อการพยากรณ์ ด้วยเป็นศรี เป็นเดชแก่พระนครอย่างที่ไม่เคยมีมา ตั้งแต่นี้ไปเบื้องหน้า ฝ่าพระบาทจะรุ่งเรืองล่วงบรรดากษัตริย์ ที่เถลิงราชสมบัติในโปตละนครมาแล้วทั้งมวล ขอพระองค์จงรับสั่งให้จัดกระบวนทหารเกียรติยศพร้อมด้วยราชยานอันสูงศักดิ์ เปิดประตูพระนครทั้ง ๔ ทิศ ออกไปรับพระราชธิดา พระเจ้ากาลิงคะเข้ามาอภิเษกเป็นพระมเหสีทั้ง ๔ พระองค์ให้ทันแก่เวลา ขออย่าต้องให้เทพยดาผู้รักษาเศวตฉัตรน้อยใจตำหนิว่าอ่อนแอ ส่วนการสงครามหากจะพึงมี ขอให้เป็นภาระของนันทเสนผู้เป็นข้าฯ แห่งพระยุคลบาทซึ่งน้อมเอาเศียรเกล้าฯ ลงไว้ประกันเป็นเดิมพันเถิด พระจ้าข้า !”

พอสิ้นคำนันทเสนกราบทูล พระเจ้าอัสสกะเสด็จโผเข้ากอดอำมาตย์ผู้ภักดี พร้อมกับอุทานออกมาด้วยความปลื้มพระทัยว่า “ดีมาก นันทเสน! ฉันขอบใจแกมาก” แล้วทรงรับสั่งต่อไปว่า “นันทเสน ! ฉันนึกไม่ถึงจริงๆ ช่างเคราะห์ดีที่แกอยู่ในพระนคร หาไม่ก็เหลว ดังนั้น เรื่องนี้ทั้งหมด มอบให้เป็นธุระของแกน๊ะ สำหรับฉันขอให้เป็นเพียงผู้รับรู้ รับผลสักคนหนึ่งก็แล้วกัน เพราะแกเป็นคนก่อ แกก็ต้องสานให้สำเร็จรูปเอาละ ! นันทเสนรีบจัดการให้เป็นไปตามความเห็นของแกได้” พร้อมกับประทานพรว่า “ขอ

ความสำเร็จที่แกปรารถนาไว้ดีแล้วนั้น จงเป็นผลดีแก่แคว้น อัสสกะเถิด”

ขุนพลของอัสสกะรัฐชื่นใจในพระกระแสรับสั่งของพระเจ้าอยู่หัวอย่างยิ่งในชีวิตของเขา รู้สึกเหมือนว่าเนื้อตัวพองโตออกตามหัวใจที่เบิกบาน ถวายบังคมลงแทบพระยุคลบาทของพระเจ้าอัสสกะ แล้วก็รีบออกมาจัดการให้เป็นไปตามที่กราบทูลไว้ทุกประการ

ข่าวพระเจ้าอัสสกะรับเอาพระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ขึ้นอภิเษกเป็นมเหสีก็แพร่สะพัดไปยังกาลิงคะรัฐพร้อมกับข่าวระดมพล จัดการป้องกันพระนครโปตละ และจัดทัพเตรียมรับศึกใหญ่ในความควบคุมของนันทเสน ก็แพร่ไปในแคว้นอัสสกะ ประชาชนทั้ง ๒ แคว้นพากันโจษจันขวัญระทึกอยู่ไม่วาย

พระเจ้ากาลิงคะทรงสดับข่าวนั้น ก็ตกพระทัยเสียดายพระราชธิดา ที่พลันหลุดมือไป โดยไม่ทรงนึกเฉลียวไว้แต่แรกว่าจะเป็นไปได้ ดังนั้น ต่อนั้นก็ทรงพิโรธพระเจ้าอัสสกะว่า ทะนงตัวหมิ่นพระเดชานุภาพของพระองค์ ตามวิสัยของคนที่นึกเอาแต่ได้ไม่นึกถึงเสีย เมื่อไม่คิดกันไว้ก่อน จึงยากแก่การแก้ ดังนั้น ผู้รู้จึงสอนไว้ว่า

วิเจยฺย กรณํ เสยฺโย.

การพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน จึงกระทำนักฯ

แม้พระเจ้ากาลิงคะจะทรงหนักพระทัย ในการที่จะต้องยาตราทัพไปสงครามยังพระนครอยู่ไกลบ้าง แต่ด้วยมานะกษัตริย์พร้อมกับเกรงจะเสียพระวาจาที่ลั่นประกาศ ไว้แล้วแต่แรก ทั้งเพื่อรักษาพระเดชานุภาพด้วย ก็โปรดให้เดินทัพใหญ่ออกไปประชิดยังชานโปตละนครทันที

เนื่องแต่โปและนครเตรียมป้องกันเมืองไว้เข้มแข็งก่อน ๑ ทัพกาลิงคะยกมาไกล ทั้งไม่ชำนาญทางประกอบกับมาด้วยอารมณ์ร้อน ๑ จึงตกอยู่ในลักษณะเสียเปรียบ ยิ่งนันทเสนผู้รอบรู้ในเชิงพิชัยสงคราม วางกลยุทธไว้เหนือข้าศึก โดยให้พระเจ้าอัสสกะกรีธาทัพหลวงออกไปตั้งค่ายไว้บนที่ราบสูง ขยายปีกกาให้เหยียดขวางออกไป เปิดเฉพาะทางไว้ให้ทัพพระเจ้ากาลิงคะอยู่ในที่ลุ่มคิดว่าหากเหลือกำลัง จะได้เปิดทำนบซึ่งปิดน้ำไว้ที่ฝายหลังเมืองให้ไหลบ่าลงมาล้างกำลังทหารกาลิงคะให้ถอยลงไปด้วยกำลังพระคงคา

พระเจ้ากาลิงคะ ทรงตระหนักพระทัยอยู่แต่แรกที่เสด็จมาถึงแล้วว่า วางฐานทัพไม่ชอบด้วยทำเล ครั้นจะพลันรับสั่งให้ถอยก็เกรงจะเสียกำลังใจทหาร ยิ่งแลเห็นกองทัพพระเจ้าอัสสกะ ตั้งรับอยู่เป็นสง่า แม้จะรู้สึกว่ากำลังทหารของพระองค์จะดีกว่า ก็ไม่กล้าสั่งรุก จึงเป็นแต่คุมเชิงไว้ดูกำลังฝ่ายรับก่อน

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ออกบวชเป็นดาบส บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าไม่ไกลจากกองทัพทั้งสองนั้นๆ พระเจ้ากาลิงคะทรงทราบก็ดี

พระทัย ทรงดำริว่า ธรรมดาฤาษีมักจะรู้เหตุการณ์ต่างๆ ว่าใครจะร้ายหรือดี ความมีชัยและปราชัยจักเป็นของผู้ใด ครั้นดำริแล้วจึงปลอมพระองค์เข้าไปหาฤาษีนั้น เรียนถามตามประสงค์มา

พระโพธิสัตว์จึงทูลว่า รูปไม่ทราบ แต่ท้าวสักกะเทวราชจะทรงทราบดี ราตรีวันนี้รูปจะถามพระองค์ ได้ความอย่างไรแล้วพรุ่งนี้รูปจะทูลให้ทราบฯ ครั้นเวลากลางคืนท้าวสักกะเสด็จมายังสำนักพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์จึงทูลถาม ท้าวสักกะจึงตรัสบอกว่าพระเจ้ากาลิงคละเป็นฝ่ายชนะ พระเจ้าอัสสกะเป็นฝ่ายแพ้ ทั้งบอกบุพนิมิตที่ปรากฏด้วยฯ รุ่งขึ้นพระโพธิสัตว์ก็ทูลความนี้แก่พระเจ้ากาลิงคะฯ ทรงโสมนัสยิ่งนัก ถึงกับลืมถามบุพนิมิตนั้นเสด็จกลับยังกองทัพด่วน ตรัสบอกข่าวดี แก่นายทัพนายกองทั่วไปโดยมุ่งพระทัยว่า จะเป็นเครื่องปลุกใจให้ทหารแกล้วกล้า ทหารมีกำลังใจในการยุทธต่อไป

แต่กลับเป็นผลร้าย พอข่าวเทวดาว่าทัพตนเป็นฝ่ายมีชัยแพร่ไปในกองทัพ ทันใดนั้น ทวยทหารทั้งสิ้นก็ยินดีร่าเริง ลืมภาวะของตนที่เป็นทหาร ละทิ้งหน้าที่หาความสำราญ ด้วยการกินการนอน ร้องรำทำเพลงตามความพอใจ เสียวินัยทหารหมด แม้พระเจ้ากาลิงคะ ก็ทรงวางพระทัย ไม่พยายามแก้ไขให้เข้ารูป

พระเจ้าอัสสกะนั้น มีความยำเกรงอำนาจราชศักดิ์พระเจ้ากาลิงคะเป็นทุนอยู่แล้ว ดังนั้น พอได้ข่าวจากสายลับของพระองค์

ว่า ทหารกาลิงคะร่าเริงนัก เพราะได้พยากรณ์จากเทวดาว่า กาลิงคะจะชนะในการประชิดสงครามครั้งนี้ ก็ตกพระทัยรีบรับสั่งให้นันทเสนเข้ามาเฝ้า และตรัส ปรับทุกข์ถึงข่าวนี้ ทั้งทรงรับสั่งหารือต่อไปว่า เราควรจักทำประการใดดี นันทเสน !

ความจริง ข่าวอันไม่เป็นมงคลสำหรับแคว้นอัสสกะนั้น นันทเสนรู้อยู่ก่อนแล้ว คิดว่าเป็นข่าวกุขึ้นเพื่อโลมใจทหารให้ร่าเริงมากกว่า จึงพยายามมิให้ข่าวนั้นรั่วไหลเข้าไปยังกองทัพตลอดแม้ชาวเมือง โดยส่งโฆษกของตนออกบรรยายมิให้เชื่อฟังข่าวของศัตรู ให้ถือว่าข่าวฝ่ายศัตรูเป็นข่าว ลวงและมิให้พูดอีกด้วย ทั้งพร้อมกับแนะนำให้เชื่อฟังแต่ข่าวในราชการทหารเท่านั้น

ครั้นนันทเสนได้ฟังกระแสรับสั่ง จึงพยายามกราบทูลเล้าโลมพระทัยว่า

"เทวะ! จะมีใครที่ไหน ทราบและหาญพยากรณ์ได้ว่าฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใดชนะ เป็นข่าวอกุศลทั้งสิ้นโปรดวางพระทัยเถิดพระเจ้าข้า จะเป็นไปดังข่าวลือนั้นไม่ได้เลย"

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นดั่งพระเจ้าของชาวอัสสกะ ขอฝ่าพระบาทโปรดให้แน่พระทัยเถิดว่า อัสสกะจะต้องเป็นฝ่ายมีชัยเสมอ

"เทวะ ! ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ทุกประเทศที่ประชิดสงครามขึ้น กองทัพทั้งสองต่างก็ต้องเพียรเอาเปรียบกันด้วยอุบายต่างๆ เพื่อให้ฝ่ายตนมีชัยและให้ฝ่ายตรงข้าม คือฝ่ายศัตรูปราชัยอยู่

ทุกขณะ เมื่อเห็นวิธีใดจะนำให้ตนชนะแล้ว ก็พยายามใช้วิธีนั้นโดยพลัน แม้วิธีนั้นจะไม่ชอบด้วยศีลธรรม ก็หาได้คำนึงไม่”

“**การหาศีลธรรมในสงคราม ก็เท่ากับหาเลือดกะปู** ดังนั้นผู้รู้จึงพยายามเลี่ยงสงครามที่สุด เทวะ! ทุกคนเมื่อเดินทางพบโคลนเข้าแล้ว ถ้าเลี่ยงได้ ใครเล่าจะเหยียบให้เปรอะ ต้องไปล้างให้ลำบาก แต่เมื่อหมดวิธีเลี่ยงแล้ว ใคร เล่าจะไม่ยอมไป เพราะกลัวเปื้อน”

“ความจริงพานิชโยบายมีหลายอย่าง แต่ทางที่พ่อค้าทุกคนชอบนั้นมีทางเดียว คือ :-

๑. ลงทุนน้อย ๒. เบาแรง

๓. เร็วทันใจ และ ๔. ให้ได้กำไรมาก

ฉันใด แม้การสงครามก็อย่างนั้น ต่างฝ่ายต่างพยายาม จะใช้อุบายเพื่อให้ได้ชัยชนะ โดยลักษณะอย่างเดียวกัน คือ

๑. ใช้เงินน้อย ๒. ใช้ทหารน้อย

๓. ใช้ทหารน้อย ใช้เวลาน้อย ๔. ให้ได้ชัยชนะงาม

เพราะการทำสงคราม ก็ทำเพื่อหากำไร และเกียรติรวมไปด้วย ถ้าจะต้องได้ชัยชนะโดยทุ่มเงินทอง ทรัพย์สมบัติลงไปมาก ใช้ทหารมาก ใช้เวลามาก แต่เป็นผลเดือดร้อน ได้ผลไม่คุ้มทุนที่ลงไป ตรงข้ามเช่นนี้ใคร บ้างอยากจะทำ และถ้าจะทำใครๆ ก็ทำได้ ไม่ประหลาดอันใด แต่ก็ไม่มีใครสมัครเป็นแน่”

"เพื่อให้สัมฤทธิ์ผล ดังนั้น แต่ละฝ่ายจึงต้องทุ่มกำลังโฆษณาชวนเชื่อให้หนัก เพราะว่าทุนน้อย แรงน้อยแต่ได้ผลงาม เช่นเดียวกับพ่อค้ายอมเสียเงินและเวลาประกาศโฆษณาคุณค่าสินค้าของตน ให้เหมือนพ่อค้าอื่นทั้งได้ประโยชน์เกินค่าของทรัพย์ที่ผู้ซื้อจ่ายให้ นี้เป็นวิธีการทั่วไปใครจะไม่รู้ แต่ก็ไม่วายที่จะมีผู้เสียรู้"

"เทวะ ! ธรรมดาลมพัด กิ่งไม้ก็ไหว วาจาที่พูดออกไปก็ย่อมมีคนฟัง"

สำหรับกิ่งไม้ เมื่อลมผ่านไปแล้ว ก็กลับตรงคงที่ อันคนที่จะตั้งตัวได้ก็ต้องเป็นอย่างนั้น คือต้องพยายามฟัง และพยายามค้นหาคุณค่าที่ควรจะถือเอาจากการฟังนั้น ไม่เชื่อง่าย ข้าพระองค์ ขอทูลถวายคติพจน์ไว้บทหนึ่งว่า

นิสมฺม คหณํ เสยฺโย.

ใคร่ครวญเสียก่อน จึงถือเอาดีกว่า. ฯ

เมื่อนันทเสนกราบทูลปลุกพระทัย พระเจ้าอัสสกะให้อาจหาญดีแล้ว ก็รีบกราบทูลลาจากพระที่นั่ง ปลอมตัวออกไปหาพระโพธิสัตว์ยังอาศรมบท แล้วเรียนถามถึงความมีชัยของพระนครทั้งสอง ซึ่งกำลังทำสงครามกันอยู่

ครั้นพระดาบสแจ้งว่า ท้าวสักกะเทวราชตรัสบอกว่า พระเจ้ากาลิงคะเป็นฝ่ายชำนะ นันทเสนจึงได้เรียนซักถามถึง

บุพนิมิตที่เป็นลางบอกให้รู้ เพื่อยืนยันคำพยากรณ์นั้นต่อไป พระโพธิสัตว์จึงกล่าวว่า

ท่านนันทเสน เมื่อสงครามเริ่มเข้าประชิดกันแล้ว อารักขเทวดาทางฝ่ายพระเจ้ากาลิงคะ จักเป็นโคเผือกขาวผ่อง ข้างฝ่ายพระเจ้าอัสสกะจักเป็นโคดำ ออกจากทัพทั้งสองเข้าชนกัน ให้เห็นอยู่ข้างหน้า แต่จะเห็นเฉพาะแต่พระเจ้ากาลิงคะ และพระเจ้าอัสสกะเท่านั้น เมื่อโคทั้งสองชนกัน โคดำจะเป็นฝ่ายแพ้ ประจักษ์แน่ว่าพระเจ้ากาลิงคะจะต้องมชัยประเทศโดยเร็ว พอสิ้นคำประกาศของขุนพลผู้บงการทัพ ทหารหาญที่ยินดีพลีชีวิต ก็เดินออกมาเผชิญหน้ากับขุนพล แสดงความประสงค์เกินจำนวนที่ต้องการทันที

นันทเสนปลื้มใจมากร้องลั่นว่า “ท่านทั้งหลาย ชัยชนะต้องเป็นของเราแล้ว” แล้วนำทหาร ๑ พันคนขึ้นไปบนภูเขาสูงโดยด่วน ครั้นถึงปากเหวแห่งหนึ่ง ก็หยุดยืนผินหน้ามาทางทหาร แล้วชี้มือลงไปที่ก้นเหวอันลึกจนแลไม่เห็น พร้อมกับกล่าวว่า “น้องชายทุกคนนี่เป็นที่รองรับชีวิตที่ทุกท่านพลีให้ เพื่อประเทศชาติของเราจะได้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกราช ทุกท่านจงกระโจนลงเหวนี้ ในบัดนี้เถิด”

ในทันใดนั้น ทหารทั้งพันก็บันลือลั่นว่า **โปตละนคร จงเจริญ ! พระเจ้าอัสสกะ จงเจริญ !** แล้วก็เดินตรงเข้าไปทำความ

เคารพขุนพลของเขา ซึ่งยืนสง่าอยู่ตรงหน้าเพื่ออำลาลงสู่ก้นเหว ด้วยกำลังใจที่เปี่ยมด้วยความยินดีที่เสียสละชีวิต

"หยุดก่อน ! น้องชาย" นันทเสนร้องลั่น "นองชาย หยุดก่อน ! พอแล้ว เราเห็นใจในพฤติการณ์ของทุกท่านแล้ว ในนามของประเทศที่รัก และในนามของพระเจ้าอัสสกะผู้นำประเทศ เราขอขอบใจ. น้ำใจอันงามของทุกท่าน ท่านทั้งหลายเอย เราจะมาโดดลงเหวให้ตายเปล่าเพื่อประโยชน์อันใด นันทเสนขอโทษทุกท่าน และขอบอกท่านว่า เราทำดังนี้ เพื่อหยั่งดูน้ำใจของทุกท่านเท่านั้น ว่าเราพร้อมที่จะเอาชัยชนะหรือยัง จะจริงดังปากหรือไม่ บัดนี้เราประจักษ์แก่ตาแล้ว ดังนั้นมาเถิดน้องชายมา ไปยังกองทัพจับอาวุธร่วมกันตลุยขับทหารกาลิงคะให้แล่นไปนอกแคว้นอัสสกะเถิด ว่าแล้วนันทเสนก็นำทหารลงจากภูเขากลับเข้าพระนครมอบดาบธนูคู่มือพร้อมด้วยหอกซัดขัดหลังประจำทุกคนเตรียมตัวเข้าบุกทัพกาลิงคะในวันรุ่งขึ้น

ในราตรีวันนั้น นันทเสนจึงเข้าเฝ้ากราบทูลให้ พระเจ้าอัสสกะเตรียมองค์เพื่อเป็นจอมทัพ นำทหารเข้าต่อยุทธด้วยทัพพระเจ้ากาลิงคะ ยังสมรภูมิ

ด้วยความอดทน ด้วยความพยายามฝึกหัด และด้วยความเพียรใส่ใจตรวจตรา ให้ทหารหมั่นอยู่ในวินัยทหาร กองทัพ

ของโปตละนคร โดยขุนพลนันทเสนผู้บงการจึงเข้มแข็ง ทั้งทหารทุกคนร่าเริงยินดีสละชีพเพื่อชิงชัยเสมอกัน

ครั้นทัพทั้งสองประชิดขึ้นแล้วที่สมรภูมิ รอสัญญาณที่จะรุกเข้าโรมรันกัน นันทเสนให้สัญญาณแก่ทหารหาญเตรียมหอกซัดประจำมือ แล้วกระทืบโกลนขับมาเข้าชิดม้าพระที่นั่งพระเจ้าอัสสกะ ทูลถามว่า พระองค์ทอดพระเนตรเห็นโคเผือก ออกจากทัพพระ เจ้ากาลิงคะหรือเปล่า ? และเห็นโคดำออกจากกองทัพของพระองค์ เพื่อเข้าชนกันหรือยัง ?

“กำลังทีเดียว นันทเสน” พระเจ้าอัสสกะทรงรับสั่ง โคเผือกกำลังย่างเหยาะออกมาอยู่โน่นแล้ว และโคดำของเราก็กำลังย่างออกเช่นกัน

“เร็วเถิด ฝ่าพระบาท” นันทเสนทูลโดยด่วน ขอพระองค์เร่งขับม้าพระที่นั่งให้เข้าใกล้โคเผือกนั้น แล้วประหารด้วยพระแสงหอก อย่าได้พัก จนกว่าโคเผือกนั้น จะล้มลงขาดใจตาย

เพื่อชิงเอาชัยมาไว้เป็นของพระองค์ พระเจ้าอัสสกะจึงมิได้รอช้า ทรงขับม้าพระที่นั่งเข้าแทงโคเผือกตามอุบายของขุนพลทันที

เนื่องจากทหารหาญทั้งพันคนนั้น มั่นอยู่ในคำสั่งของขุนพลที่รักของเขา แม้ตนเองจะไม่เห็นโคเผือกก็ตามสุดแต่ว่า เมื่อเห็นพระเจ้าอัสสกะพุ่งพระแสงหอกลงที่ไหน ก็พากันซัดหอกของตนๆ ทั้งพันเล่มลงที่นั้น เมื่อเป็นดังนี้ โคเผือกผู้นั้น ก็สุดที่จะหลบหลีกหอก

๑๐๐๑ เล่มได้ เพียงหอกอีกหนึ่งพันเล่ม ตามหอกพระเจ้าอัสสกะลงไป ครั้งที่สองเท่านั้น ร่างโคเผือกก็เต็มด้วยหอก สุดที่จะทรงตัวและทันใดนั้นก็ล้มลงขาดใจตาย

ขณะที่พระเจ้าอสสกะ พร้อมเหล่าทหารร่วมมือกัน รุมล้างโคเผือกผู้อยู่ พระเจ้ากาลิงคะกลับทรงเห็นเป็นของขัน ที่พระเจ้าอัสสกะคุมทหารตั้งพันประหารโคเผือก ซึ่งพระองค์มิได้ทรงทราบว่าที่แท้โคเผือกนั้นเป็นอารักขเทวดาประจำทัพพระองค์ ซึ่งเหล่าทหารกาลิงคะ ผู้มิได้มองเห็นโคด้วย คงเห็นแต่พระเจ้าอัสสกะจอมทัพนำเหล่าทหารรุมกันแทงแผ่นดิน ประหนึ่งว่าจะทำพิธีปราบพื้นสมรภูมิ ก็ยิ่งพากันขบขันมาก เพราะไม่เคยเห็นกษัตริย์องค์ใดทำกันแย่งกันชะเง้อคอมองจนลืมตัวว่าตนกำลังอยู่ในสมรภูมิ ซึ่งได้ประชิดกันขึ้นแล้ว เป็นการเปิดช่องโหว่ให้ทหารอัสสกะบุกได้ถนัด

ครั้นพระเจ้าอัสสกะเห็นโคเผือกสิ้นใจแล้วก็รั้งม้าพระที่นั่งไว้พลางร้องบอกนันทเสนว่า “ไม่ต้องซ้ำ โคเผือกผู้นั้นก็สิ้นลมปราณแล้วละ นันทเสน !

“ชัยชนะเป็นของพระองค์แล้ว” นันทเสนร้องถวายพระพรชัยแล้วให้สัญญาณนำทหารทุกเหล่าเข้าบุกตะลุยทัพกาลิงคะโดยด่วนไม่พักให้ทหารกาลิงคะกลับเข้าประจำหน้าที่ทั่วถึงกัน

ทหารกาลิงคะประมาท หวังโชคลาภที่อยู่ไกลมือกระหยิ่มในชัยชนะที่เทวดาบอก อันจะหยาดฟ้าลงมาสู่มือ โดยไม่ต้องใช้

ความพยายามกระทำ จึงตกเป็นบุคคลที่หลังคือจะได้ต่อเมื่อคนที่มีความพยายามดีไม่ต้องการแล้ว

ธรรมดาโชคลาภ ย่อมมาสู่คนที่มีความเพียรเท่านั้น เนื้อที่ไหนจะวิ่งเข้ามาปากเสือ แม้โชคจะเป็นของเสือ ก็เพียงนำให้พบเนื้อโดยบังเอิญเท่านั้นแหละ

เพราะฉะนั้น ทหารกาลิงคะ ผู้หลงละเมอคอยโชคขาดการรักษาหน้าที่ของตน ก็เท่ากับรื้อรั้วเปิดประตูให้ทหารอัสสกะเข้าโจมตีทุกด้าน ที่สุดก็สิ้นกำลังจะต่อต้านล้มตายมากกว่ามาก ที่เหลือก็แตกกระจัดกระจาย บ่ายหน้ากลับกาลิงคะโดยไม่เหลียวหลัง แม้พระเจ้ากาลิงคะก็แทบจะ เอาพระองค์ไม่รอด ทั้งนายทัพนายกองหนีพลางด่าพระโพธิสัตว์พลางว่า “เฮ้ย ! อ้ายดาบสถ่อย มึงทรงเพศพรหมจรรย์แล้ว ยังโป้ปดกูได้ว่า พระเจ้ากาลิงคะจะมีชัย ส่วนความปราชัยจะได้แก่พระเจ้าอัสสกะ อันธรรมดาคนดีมีใจซื่อตรง ย่อมมีถ้อยคำมั่นคง ไม่กล่าวเท็จเลย”

พระโพธิสัตว์น้อยใจในคำบริภาษของพระเจ้ากาลิงคะมากที่ต้องเสียเกียรติเพราะโทษกล่าวตามคำของท้าวสักกะเทวราชต้องพลอยได้รับบาป ประหนึ่งว่าเสียสัตย์ไม่สมแก่อิสิเพศ ครั้นล่วงมาอีก ๒-๓ วัน ท้าววชิรปราณีเสด็จมายังอาศรม พระโพธิสัตว์จึงต่อว่าด้วยความน้อยใจ โดยไม่ไว้หน้าว่า

"ดูก่อน ท้าวสักกะ อันชาวสวรรค์ชั้นฟ้านั้น ยังพอใจกล่าวเท็จกันอยู่หรือ? อาตมาขอถามพระองค์ว่าแท้จริงพระองค์ควรจะแย้มพรายแต่คำจริงที่สุด แต่ไฉนพระองค์ผู้เป็นจอมแห่งเทพเจ้าจึงกล่าวคำเท็จ เพราะอาศัยอะไร คำใดที่พระองค์ตรัสว่า พระเจ้ากาลิงคะจะมีชัย ส่วนปราชัยจะได้แก่พระเจ้าอัสสกะ คำนั้นเท็จ"

"เพราะคำเท็จของพระองค์ ทำให้อาตมามีวาจาเท็จไปด้วย"

ท้าวสักกะทรงสดับคำของพระโพธิสัตว์ ที่ตัดพ้อด้วยอารมณ์ขุ่นดังนั้น จึงตรัสเล้าโลมเอาใจดาบสว่า

ธรรมดาดาบสย่อมมีวาจาดี ดังนั้นอาศรมของฤาษี จึงเป็นที่รื่นรมย์ของกัลยาณชน ตลอดจนเทพเจ้าก็พากันมาเยือน

ปกติสมณะย่อมละความรำคาญ หาความสำราญด้วยความสงบ จากการอยู่ในที่สงัด ดังนั้นสมณะจึงประพฤติเรียบร้อยเยือกเย็น ผู้รู้กล่าวว่าการเห็นท่านเป็นมงคล

"ข้าแต่ท่านพระโยคี ท่านก็ได้ยินอยู่แล้วมิใช่หรือ เมื่อเขาพูดกันอยู่ว่า

เทวา น อิสฺสนฺติ ปุริสปรกฺกมสฺส.

เทวดาจะเกียดกันความบากบั่นของมนุษย์ไม่ได้ ฯ

เพราะความข่มจิต ๑ ความตั้งใจแน่วแน่ ๑ ความไม่แตกสามัคคี ๑ ความไม่แก่งแย่ง ๑ การรุกให้ถูกแก่เวลา ๑ ความ

เพียรที่มั่นคง ๑ ความบากบั่นอย่างลูกผู้ชาย ๑ มีอยู่พร้อมแก่ฝ่ายพระเจ้าอัสสกะ ดังนั้นพระเจ้าอัสสกะจึงมีชัย”

ครั้นพระเจ้ากาลิงคะเสด็จหนีไปแล้ว พระเจ้าอัสสกะจึงรับสั่งให้เก็บเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ ตลอดจนทรัพย์สมบัติซึ่งตกค้างอยู่ในกองทัพ ขนเข้าพระนครสิ้นเชิง แล้วพระราชทานรางวัลชัยชำนะแก่บรรดาทหารทั้งหลาย นับแต่ขุนพลเป็นต้นไปจนคนสุดท้าย พร้อมกับโปรดให้มีงานฉลองชัยชนะอย่างมโหฬาร ให้ประชาชนชื่นบาน ชมเชยในบุญบารมีของพระองค์

ต่อมา ขุนพลนันทเสน จึงส่งสานส์ไปถวายพระเจ้ากาลิงคะยังทันตะปุระนครว่า

“ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นราชาธิบดีแห่งชมพูทวีป พระเจ้าอัสสกะแห่งโปและนคร ขอถวายบังคมมาแทบพระยุคลบาทของพระองค์ และทูลขอพระราชทานพระราชทรัพย์ อันเป็นส่วนที่พระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ จะทรงได้รับจากพระองค์ ซึ่งแน่พระทัยว่าพระองค์จะยังทรงเสน่หาปรานี ในฐานะเป็นราชธิดา ทั้งในฐานะที่เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากรุงอัสสกะ ซึ่งทรงส่งไปพระราชทานแล้ว และชาวอัสสกะก็ได้พากันเทิดทูนให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระเจ้าแม่ของชาวอัสสกะ ซึ่งเป็นฐานันดรที่มีเกียรติอย่างสูงและพระองค์จะยังทรงพระเมตตารักษาพระราชไมตรี แห่งพระนครทั้งสองไว้สืบเนื้อเชื้อสายให้เจริญ จนกว่าจะอวสานของโลก

หากพระองค์จะยังทรงผูกพระทัยขุ่นอยู่ ไม่ทรงส่งพระราชทรัพย์ไปประทาน เมื่อเฉลิมเกียรติพระราชธิดาแล้ว ชาวอัสสกะจะลงเนื้อเห็นว่า พระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์นั้น ไม่ใช่พระราชธิดาของพระองค์จริง จักเป็นหญิงที่ปลอมแปลงแต่งขึ้นลวง ก็จะพร้อมกันปลดเปลื้องฐานันดรลงเป็นหญิงคนใช้เสีย จักเป็นการล้างพระเกียรติของพระราชธิดาตลอดพระองค์ด้วยความจำใจ แต่ก็ต้องจำทำ ทำเพื่อรักษาไว้ซึ่งมติของประชาราษฎร์โดยเฉพาะ”

เมื่อพระเจ้ากาลิงคะทรงรับสาส์นนั้นแล้ว ก็ตกพระทัยเกรงภัยจะพึงมีแก่พระราชธิดา และแก่เกียรติยศของพระองค์ จึงรับสั่งให้ส่งพระราชทรัพย์ที่พระราชธิดาควรจะได้ทั้งสินไปพระราชทานแก่พระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์ยังโปตละนคร ทั้งนี้ทั้งนั้นสำเร็จด้วยความเพียร และความสามารถของนันทเสนขุนพลอัสสกะรัฐผู้เดียว

ต่อนั้นมากษัตริย์ทั้งสองพระนคร ก็สมัครสโมสรสามัคคีเจริญพระราชไมตรีปกครองพระนครเป็นสุขสืบมา

วายเมเถว ปุริโส ยาวอตฺถสฺส นิปฺปทา.
บุรุษควรพยายามไปจนกว่าประโยชน์จะสำเร็จ

เวลา และวารี มิได้มีจะคอยใคร
เรือเมล์ และรถไฟ มันก็ไปตามเวลา
โอ้ ! เอ้ ! และอืดอาด มักจะพลาดปรารถนา
ชวดแล้ว จะโศกา อนิจจา ! เราช้าไป.

ธรรมสาธก.

๓ บวชเป็นพระ

แรกที่พระบวชใหม่จะเรียนรู้นั้น สมควรจะเรียนรู้ภาวะของตนเองก่อน เพราะคนเราจะอยู่ในภาวะใดๆ ก็ตามหากไม่รู้ภาวะของตนดีแล้ว เป็นอยู่ลำบาก ไม่เป็นรสเป็นเรื่องทีเดียว เหมือนคนแสดงละคร ถ้าไม่รู้จักว่าตัวเป็นอะไร ? แต่งตัวกันอย่างไร มีหน้าที่จะต้องทำอะไรบ้าง แล้วจะแสดงตัวได้อย่างไร ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้วก็หมดรูปดูไม่ได้ แม้พระก็เช่นเดียวกัน เมื่อรักจะเป็นพระ ก็จำต้องเรียนให้รู้ **ความเป็นพระ**ของตนก่อนว่า เป็นพระกันอย่างไร และมีเครื่องใช้อะไรบ้าง และมีอะไรบ้าง ที่จะต้องทำ ถ้าไม่รู้แล้ว อยู่เป็นพระไม่ได้ จะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม เพราะพระจำเป็นต้องรู้

ธรรมดาเมื่อเราบวชใหม่ หลังจากบวชแล้วย่อมรู้สึกปีติโสมนัสไม่น้อย ดีใจว่าตนได้ทำกิจสำคัญของบุรุษเพศ ในส่วนพระศาสนาที่นิยมทั่วๆ กันให้ลุล่วงไปได้เรื่องหนึ่ง และจะได้ตั้งหน้าบำเพ็ญกุศลวัตรในส่วนสมณเพศให้ยิ่งๆ ต่อไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนบ้าง แก่ญาติโยมบ้าง แก่ชาติและศาสนาบ้าง แม้จะขลุกขลักหนักใจในเรื่อง ที่เป็นผู้ใหญ่ในหมู่คณะ โดยเกรงจะผิดพลาดในระเบียบพระศาสนา เพราะไม่เข้าใจก็เป็นอยู่ไม่นาน เมื่อได้คุ้นเคยกับเพื่อนพระและได้ถามข้อที่ติดขัด ก็ขจัดความหนักใจในข้อนั้นเสียได้ ต่อนั้นจึงจะได้เรียนพระธรรมวินัยหาความรู้ทางพระศาสนาต่อไป

ก่อนอื่น พระบวชใหม่สมควรจะรู้เรื่องความเป็นพระของตนก่อน ถ้าจะลองนึกถามตนเองว่า **"เราเป็นพระที่ตรงไหน ?"** เราก็จะต้องค้นคว้าหาความเป็นพระในตัว เราขึ้นตอบและถ้าลองคิดค้นคว้าหาสิ่งที่ควรเป็นพระในตัวเราก็จะได้ดังนี้

พระอยู่ที่คน ถ้าอย่างนั้น คนก็เป็นพระหมด

พระอยู่ที่ผ้าเหลือง ถ้าอย่างนั้น ผ้าเหลืองก็จะเป็นพระหมด

พระอยู่ที่คนห่มผ้าเหลือง ถ้าอย่างนั้น คนห่มผ้าเหลืองก็จะเป็นพระเสมอไป ข้อนี้เองเป็นเหตุให้พวกอลัชชี(ผู้ไม่ละอายบาป) ปลอมบวชได้ง่ายขึ้น

เพื่อยืนยันข้อนี้ ขอยกเรื่องตนห่มผ้าเหลืองไม่ใช่พระมาเล่าสู่กันฟังสักเรื่องหนึ่ง ดังนี้ :-

คนห่มเหลือง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ทางราชการทหารเรือสัตหีบรับเป็นธุระทำถนนสาย ๒๒ ขณะนั้นกำลังระดมงานอยู่ที่สัตหีบ ทางการจึงขอกำลังนักโทษชายเด็ดขาดทั้งเป็นโทษขนาดหนัก จากคุกบางขวางเป็นจำนวนมากขึ้นไปช่วยทำทาง บรรดานักโทษเหล่านั้นได้ถูกแบ่งแยกออกทำงาน

เป็นหน่วยๆ มีผู้คุมควบคุมทำงาน เหล่านักโทษนั้น บางหน่วยเวลาพักงาน ได้มีโอกาสเข้าไปพักในวัดสัตหีบ เฉพาะหน่วยที่ได้พักแรงที่วัดมีนักโทษคนหนึ่งคิดจะหนี ก็เริ่มคิดหาอุบายที่แยบคาย อันสามารถ

จะพาตนให้เล็ดลอดหนีไปได้โดยสวัสดี จึงได้คิดอุบายปลอมตัวเป็นพระตามปกติหนักโทษทำงานส่วนมาก ผู้คุมปลดโซ่ตรวนออกจากขาเหลือไว้แต่วงแหวนข้างละอัน นี้เป็นโอกาสให้นักโทษผู้นี้ปีนเข้ากุฎิพระหลวงตารูปหนึ่งได้ รวบเอาไตรครองหลวงตาทั้งไตรใส่ลงในย่าม ๑ ใบ กับมีดโกน ๑ เล่ม แถมตะกรุดพระเครื่องรวมทั้งปลัดขิกอีก ๑ พวง โดยมุ่งจะเอาไปเป็นทุนแสดงตัวเป็นผู้วิเศษต่อไป ประจวบเวลานั้นเป็นเวลาพลบค่ำ นักโทษผู้นี้ก็หลบหนีเข้าป่า แล้วก็งัดวงแหวนที่ขาทิ้งเสีย พร้อมกับโกนผม ซึ่งถ้าพิเคราะห์แล้วก็ไม่สู้เรียบร้อยนัก เพราะกำลังหนีภัย ต่อนั้นก็ครองผ้าจีวรครบชุด จำเพาะผ้าไตรนั้น หลวงตาย้อมแก่นขนุนหน่อยๆ จึงแลดูผู้ห่มประหนึ่งว่าพระเถระเจริญด้วยอายุพรรษา น่าเลื่อมใสทำท่าทางสำรวม เดินตัดเข้าดงป่า ไม่เดินทางถนนใหญ่มุ่งหน้าไปจังหวัดระยอง ทำให้ชาวป่าสงสัยอยู่บ้าง แม้จะดีใจว่าได้เห็นพระ ก็ไม่วายจะเก็บมาคิดว่า จะว่าพระรุกขมูลก็ไม่เห็นมีกรด ไม่หยุดพักแรมตามโคนไม้ กลางคืนก็ยังเดินทางจะว่าพระธุดงค์ก็ไม่เชิง ถนัดไปทางพระลัดดงลัดป่ามากกว่าชาวบ้านนิมนต์ให้หยุดพัก ก็ไม่ปรารถนา พระปลอมรูปนี้พยายามเดินตลอดคืน ๑ เต็มก็ข้ามป่าพ้น ใกล้เขตจังหวัดระยองเวลาสว่างพอดี

ในเขตนี้มีบ้านเรือน ๔-๕ หลัง บังเอิญก่อนหน้านี้ ๒ วัน มีคนตายคนหนึ่ง ชาวบ้านจัดแจงเผาแล้วนิมนต์พระไปถวายทาน

ทำบุญให้ผู้ตาย พระในป่าหายาก ชาวบ้านนั้นต้องเดินทางไปนิมนต์ไกล และก็ได้มารูปเดียว พอเหมาะกับเรื่องนี้ ด้วยเช้าวันนั้นเป็นวันเลี้ยงพระรูปนั้น พระปลอมรูปนี้ก็พอดีไปถึงบ้านนั้นชาวบ้านกำลังใจบุญต้องการพระมากรูปอยู่แล้ว เห็นเข้าดีใจเหมือนปลาได้น้ำ กล่าวว่าโชคดีของเราจริง และเป็นบุญของคนตายด้วย จึงเข้าไปกราบด้วยใจเลื่อมใสขอนิมนต์ให้เข้าไปฉันในบ้าน ร่วมกับพระที่ตนนิมนต์มาบนเรือนแล้วรูป ๑ พระปลอมรูปนี้ ก็นึกยิ้มในใจว่าช่างเป็นเคราะห์ดี โชคเข้าข้างเราเสมอ ทั้งหิวและระหายอยู่ด้วย โดยอดอาหารมาตั้งแต่วันวาน ก็รับนิมนต์โดยเร็ว เดินตามเจ้าภาพขึ้นเรือนเข้ามาร่วมฉันข้าวกับพระรูปนั้นอย่างสบายอกสบายใจ ขณะนั้นชาวบ้านต่างก็สนทนาถึงผู้ตายบ้าง หันมาปรารภว่าตนมีโชคดีบ้าง คนตายมีบุญบ้าง พระมาโปรดโดยไม่ต้องนิมนต์เอง อย่างที่เขาว่า “**มีบุญแล้วคงมาอย่าปรารมภ์**”

เมื่ออาหารคาวผ่านไปโดยเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพนำของหวานมีสาคูถั่วดำต้มน้ำตาลรวมอยู่ด้วยเข้าประเคนพร้อมกับกล่าวว่า นิมนต์ฉลองศรัทธาให้หนักหน่อย ขอรับ ! เมื่อพระทั้งดีทั้งเก๊เริ่มตักของหวาน โดยมินึกว่าจะมีภัยอะไรเกิดขึ้น พอดีทันใดนั้นก็ได้ยินเสียงโครมครามของมนุษย์ ๒ นาย ซึ่งมีร่างกายกำยำกระโจนขึ้นมาบนชานเรือนชูปืนเล็ก ๒ กระบอก มีปลายกระบอกหันไปทางพระ

พร้อมกับคำสำทับด้วยคำสำรากประกอบเสียงลั่น "อ้ายแสง ! มึงอย่าหนี เพียงแต่ขยับตัวละ พ่อยิงทิ้งทีเดียว !"

ด้วยดวงตาถมึงทึง ? และท่าทางน่ากลัว แสดงว่า เอาจริง ! ของทั้ง ๒ คนนั้น เว้นแต่พระปลอมรูปเดียว นอกนั้นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไปหมด คิดกันว่าถูกปล้นถูกจี้เอาทรัพย์ ถึงตกตะลึง อ้าปากตาค้าง เงียบกริบ พระสองรูปยกช้อนขนมค้างใส่ปากไม่ได้สำหรับผู้ปลอมตัวรู้ดีตัวดีว่าเป็นเรื่องของตัวโดยเฉพาะไม่ใช่เรื่องอื่น เพราะคนนั้นเป็นผู้คุมตามติดๆ มา เมื่อภัยคุกคามอยู่เฉพาะหน้าเช่นนี้ก็ครั่นคร้ามถึงกับตัวสั่นด้วยรู้พิษสงกันมาแล้ว จะหนีก็ไม่พ้น เพราะจวนตัวจึงต้องจำนนด้วยการนั่งนิ่ง เมื่อผู้คุมได้ท่าก็เผ่นขึ้นบนเรือนด้วยโทสะ ที่ต้องเสียเวลาอดนอน และเหนื่อยเหน็ดติดตามมา จึงตรงเขาใกล้ใช้ปืนเล็กกระบอกนั้นฟาดหัวนักโทษแสง ที่ปลอมตัวเป็นพระนั้นเสียงดังโปก ! หัวเจ้าแสงโนติดขึ้นมาพร้อมกับร้องขอตัวว่า ขอชีวิตเถิดคร๊าบ ! ผู้หมวด ยิ่งกว่านั้นผู้หมวดยังจับคอลากออกมาข้างนอก พร้อมกับคำสำรากว่า อ้ายฉิบหาย! เสือกไปนั่งกินรวมกับพระ เดี๋ยวพ่อเก็บเสียที่นี่เอง ทั้งเตะทั้งถีบให้ออกมาที่ชานเรือนโดนเร็ว บทบาทของเจ้าแสงนักโทษแสดงตัวเป็นพระก็สิ้นสุดลง

แต่สำหรับเจ้าภาพ พร้อมทั้งเพื่อนบ้านตลอดพระรูปนั้นยังมืด งงงวย คือยังแสดงต่อไปด้วยความเลื่อมใสพระก็ยิ่งสงสาร ใจ

ดวงหนึ่งก็เกลียดโกรธผู้คุม ด้วยยังไม่รู้เรื่อง พากันร้องขอให้หยุดว่า อย่าข่มเหงพระเลยนาย บาปนัก ขอเสียเถิด พระนานาย ! พระนา !

ส่วนผู้คุมใจดีแล้ว เพราะได้นักโทษสมประสงค์จึงบอกว่าไม่ใช่หรอก ลุง ! อ้ายแสงน่ะ ! อ้ายแสงนักโทษมันหนีผมมาซ้ำขโมยจีวรพระวัดสัตหีบห่มปลอมมาด้วยผมตามมาตั้งแต่วันวานนี้ ถ้าพบในป่าผมยิงทิ้งเสียแล้ว นี่เคราะห์มันยังดีชาวบ้านก็ยังงงไม่รักจะเชื่อต่อเมื่อผู้คุมชี้แจงว่า ดูซิ ! มันเพิ่งโกนผม ยังไม่หมดดีเลย ซ้ำคิ้วก็ลืมโกนเห็นไหม ! ชาวบ้านก็ค่อยสว่างขึ้นบ้าง แล้วผู้คุมก็หยิบเอาย่ามที่ข้างตัวเจ้าแสง ทันในนั้นก็ล่วงหยิบย่ามเอากางเกงกับเสื้อของเจ้าแสงที่ใส่ชูขึ้นให้คนดู กับมีดโกน ๑ เล่ม ทั้งเครื่องล่างด้วย แสดงว่าเจ้าแสงนักโทษแน่แล้วไม่ใช่พระ คนห่มผ้าเหลืองชัดๆ ทุกคนจึงหายตกตะลึง หายโกรธ หายเกลียดผู้คุม ฉากเจ้าแสงปลอมบวชก็ปิดลงเมื่อผู้คุมได้ลั่นกุญแจมือนักโทษแล้วชาวบ้านก็เลี้ยงดูด้วยอาหารซึ่งมีอยู่พร้อมมูล นับว่าเป็นลาบปากผู้คุมด้วย เพราะในป่าจะหาอาหารอย่างนี้อย่านึกเลย และยังได้เอาขนมเลี้ยงนักโทษแสงอีกถ้วย ๑ ว่าเอ้า ! กินซะ เมื่อกี้ยังไม่ได้ฉันหวานไม่ใช่รึ ? เจ้าแสงยกมือไหว้ขอบคุณ

เมื่อเลี้ยงดูกันเสร็จแล้ว ผู้คุมทั้งสองนายก็ลาเจ้าของบ้านกลับเรือนจำ แต่ก็ไม่วายใคร่จะดัดสันดานเจ้าแสง จึงตัดหวายยาวขนาดพอดีถนัดติดมือมาด้วยคนละเส้น บอกแก่เจ้าแสงและชาวบ้าน

ว่า อ้ายแสงทำบาปมาก ขโมยผ้าพระมาห่มให้คนหลงผิดว่าเป็นพระ ดังนั้นขากลับก็ให้มันห่มไปอย่างเมื่อมาเช่นนั้นแหละ ให้มันเดินไปข้างหน้า ถ้าไปพบคนเดินทางเขายกมือไหว้คิดว่าพระทีไร เป็นต้องเฆี่ยนด้วยหวายนี้ ๕ ที ให้มันรู้สึกตัวเสียว่า ห่มผ้าพระปลอมตัวบวชมันบาปอย่างนี้ ดังนั้นเมื่อเขาพากันเดินทางมาพบใครเข้า น้อยคนที่จะไม่ยกมือไหว้ ด้วยเข้าใจว่าพระ ยิ่งคนในป่าหาพระไหว้ยากด้วย พอเห็นห่มผ้าเหลือง ก็แน่ใจว่าพระทันที และเมื่อไหว้ครั้งไรและไม่ทันจะจากกันไปก็เห็นเจ้าแสงถูกเฆี่ยนด้วย พร้อมกับมันต้องร้องขอบอกว่า ฉันไม่ใช่พระจ้า ! เป็นนักโทษปลอมตัวบวชหนีเขามาจ้า ! ขณะที่เดินต่อมาเจ้าแสงฉลาดหน่อย ต้องรีบบอกเขาแต่ไกล เพื่อไม่ให้เขาไหว้ และโดยเฉพาะเพื่อจะไม่ต้องถูกเฆี่ยนตี แต่ถูกคนมืออ่อนไหว้เร็วก็บอกไม่ทัน จนมันต้องขอตัวว่า กว่าจะไปถึงเรือนจำผมก็ตาย ตายเพราะเรื่องคนไหว้นี่แหละครับ ! ผู้หมวด “เอ้า ! อย่างนั้นกูผ่อนให้” ผู้บังคับหมวดว่า “ไหว้ที ๑ ตีที ๑” แม้อย่างนั้น กว่าจะถึงเรือนจำสัตหีบ เจ้าแสงก็ถูกเฆี่ยนตีแทบอยู่

ขอจบเรื่องคนห่มเหลืองไม่ใช่พระเพียงเท่านี้

ขอเตือนให้คิดถึงพฤติการณ์ขอผู้คุมสักหน่อย การที่ผู้คุมเฆี่ยนเจ้าแสงนักโทษ ทั้งที่กำลังห่มผ้าเหลืองต่อหน้าคนตั้งแต่บ้านจนถึงเรือนจำเช่นนี้ ดูยังไงๆ อยู่ ความจริงความประสงค์ของผู้คุม ก็ประสงค์โดยคิดจะดัดสันดานเจ้าแสงให้เห็นโทษการปลอมบวช และ

ดูคล้ายกับจะบอกให้คนที่ไหว้รู้สึกว่าคนห่มผ้าเหลืองไม่ใช่พระเสมอไปด้วย แต่ผู้คุมจะรู้สึกในเรื่องนี้ดีหรือไม่เพียงใดนั้น ขอให้เป็นเรื่องของเขาเองแม้ถึงกระนั้นก็ยังได้ผลดีไม่พอกับเสีย เพราะส่วนมากคนไทยเราเคารพพระมาก แม้ผ้าเหลืองก็ไม่อยากกล้ำกลายคิดเห็นเป็นบาป เคยได้ยินเขาเล่ากันว่า แม้โจรใจร้ายก็ยังไม่กล้าตีพระทั้งผ้าเหลือง เรื่องเจ้าแสงปลอมบวช หากผู้คุมนำตัวมา โดยเอาผ้าเหลืองออกเสียก่อนยังดีกว่าถ้าจะลงโทษให้เขาสำนึกหรือจะสอนคน ก็ควรหาวิธีอื่นดังนั้น จึงขอเตือนไว้ด้วยว่า อย่ารักทำอย่างนี้เลย

อนึ่ง เราเคยเห็นคนที่ไหว้พระเสมอๆ รวมทั้งเราด้วยก็ดีคนอื่นรวมทั้งมารดาบิดาและผู้ใหญ่ของเราด้วยก็ดีหากไม่ทราบความเป็นพระดีแล้ว อาจไหว้ไม่ถูกพระ จะกลับเป็นไหว้เด็ก หรือมารดาบิดาไหว้ลูก ปู่ย่าตายายไหว้หลานๆ มาบ้างแล้ว หากจะมีใครกล่าวหาการไหว้ของเราว่า ไปไหวเด็กหรือลูกหลาน เราคงคัดค้านเป็นแน่ แต่ก็คงไม่ค้านว่า เราไหว้คน ไหว้ผ้าเหลือง หรือไหว้นุ่งห่มผ้าเหลืองต่างหาก และคงตอบอย่างหนักแน่นด้วยความมั่นใจว่า **“เราไหว้พระ”** และหากจะถูกซักถามถึง พระต่อไปดังข้างต้น เมื่อเรายกเอาพระออกมาแสดงให้เขาเห็นไม่ได้ ที่ไหนจะแก้คำที่ถูกกล่าวหาว่า **“เราไหว้เด็ก หรือไหว้ลูกๆ หลานๆ”** ได้เล่า ยิ่งกว่านั้นยังอาจทำให้เขานึกค่อนเราไปต่างๆ เช่นเหมาว่าเรางมงาย ซ้ำจะดูหมิ่นต่อพระศาสนาที่นับถือของเราอีกด้วย

ที่จริงการไหว้เป็นการเคารพดีอยู่ ฉะนั้นผู้ที่เคารพจำต้องเห็นผู้ที่ตนจะเคารพเป็นผู้ดีกว่าตน โดยชาติ โดยอายุหรือโดยคุณอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ ก่อนที่เราจะค้นคว้าหาความเป็นพระในตัวเรา หรือความเป็นพระที่เราจะไหว้ เราก็อาจรู้สึกได้บ้างว่า "**ความเป็นพระคงจักอยู่ที่ความดีอันใดอันหนึ่ง นั่นเอง**" ครั้นรู้สึกดังนี้แล้วเราก็อาจนึกคืบหน้าต่อไปว่า ความดีที่สมควรจะเคารพนั้น ยกชาติและวัยอันเป็นความดีที่จำกัดขอบเขต ทั้งไม่นิยมทั่วไป และไม่แน่นอนด้วยแล้ว คงยังเหลือแต่ คุณ คุณเท่านั้นที่ได้รับยกย่องทั่วไป คุณอย่างเดียวที่ได้รับความยกย่องและความเคารพนับถือเสมอ ดังที่นิยมกันทั่วๆ ไปว่า "**คุณงามความดี**" แม้พระบรมศาสดาก็ทรงแสดงถึงวุฒิบุคคลว่า "**คนที่เจริญด้วยคุณสมควรได้รับความเคารพ**" แท้จริงคุณความดีเท่านั้น ที่มีอำนาจเปลี่ยนสภาพเปลี่ยนฐานะของบุคคลให้วิเศษกว่ากัน คุณความดีเท่านั้นที่โลกยกย่องบูชาถ้าอย่างนั้น **ความเป็นพระอยู่ที่คุณอะไร ? หรือคุณอะไรที่ทำให้เป็นพระ พระที่น่าไหว้บูชา ?**

โปรดฟังอีกหน่อย ท่านได้เห็นรถยนต์งามๆ ฝีจักรดีๆท่านก็ชมว่ารถดีอยากได้ไว้นั่ง อยากมีไว้ใช้ หรือได้เห็นภาพที่เขาเขียนระบายด้วยอันสีสด เรียบร้อย ท่านก็ชมภาพนั้นว่าสวย อยากได้มาติดไว้ชม นี้ข้าพเจ้าไม่ได้ค้านความพอใจของท่าน เพราะท่านมีสิทธิจะพอใจจะปรารถนาได้ทุกเมื่อ แต่ความชมเชยของท่านนั้นแหละ

ข้าพเจ้าอยากจะว่าตื้นหรือเผินไปหน่อย ด้วยความงามความดีของรถยนต์ หรือของภาพนั้นไม่ใช่เป็นของเกิดขึ้นเองอย่างความงามของดอกไม้ เป็นของนายช่างประดิษฐ์ขึ้นต่างหาก ถ้ามองกันให้ซึ้งแล้วน่าจะต้องชมความรู้ความสามารถของนายช่างจึงจะชอบ มิใช่หรือ ?

ต่ำลงมาอีก กระดาษที่เราเห็นติดฝาอยู่นั้น เพราะกระดาษรั้งฝาไว้หรือ ? หรือฝารั้งกระดาษเอาไว้ ? เปล่าทั้งนั้น เพราะกาวหรือแป้งเปียกหรอก ที่ผนึกกระดาษให้ติดอยู่ที่ฝา ด้วยว่าไม่มีกาวหรือแป้งประสานอยู่แล้ว กระดาษจะติดฝาไม่ได้ แม้กระดาษที่ติดฝาอยู่แล้ว นานเข้าฤทธิ์ของกาวหรือแป้งสิ้นลงเพราะปัจจัยภายนอกกระดาษก็ยังต้องหลุดไป ไม่ติดอยู่ได้

ข้าพเจ้าไม่ได้ค้านว่า คนไม่ใช่พระ หรือพระไม่ใช่คนผ้าเหลืองไม่ใช่พระ หรือพระไม่ใช่ผ้าเหลือง เพราะผู้ที่บวชเป็นพระก็เป็นคนห่มผ้าเหลือง และเพราะผู้ที่เคารพพระก็เห็นพระเป็นคนและห่มผ้าเหลืองดุจกัน หากแต่ข้าพเจ้าอยากให้ท่านทราบชัดลงไปอีกว่าคนและผ้าเหลืองเป็นพระได้ด้วยคุณอะไรเท่านั้น ได้กล่าวแล้วว่ากระดาษจะติดฝาอยู่ได้เพราะกาวหรือแป้ง คนจะครองผ้าเหลืองไว้อยู่ หรือผ้าเหลืองจะคลุมอยู่กับคน จนได้นานว่า เป็นพระถูกต้อง ก็จำต้องอาศัยคุณของพระอีกเป็นแน่ ด้วยเราเคยเห็นพระเสมอๆ ที่ไม่อาจทรงความเป็นพระไว้อยู่พูดง่ายๆ ว่าไม่อาจครองผ้าเหลืองหรือผ้าเหลืองไม่อาจคลุมกายท่านต่อไปได้ ต้องลาเพศ ลาพระ ลา

ผ้าเหลืองออกมาเป็นคฤหัสถ์ตามเคย จะว่าพระหมดยางแห่งคุณของพระ จึงไม่อาจเหนี่ยวรั้งหรือรักษาความเป็นพระไว้อยู่ จำต้องเปลื้องครอง จะไม่ได้เจียวหรือ ?

ก็เมื่อแน่ใจว่าคุณของพระเท่านั้น ที่รักษาความเป็นพระของพระไว้ได้ ความก็ปรากฏว่า พระอยู่ที่คุณของพระนั่นเอง ครั้นตระหนักว่า พระอยู่ที่คุณของพระแล้วปัญหาที่จะต้องแก้ก็เหลือเพียงว่า อะไรเป็นคุณของพระ ? เพื่อจะรวบรัดข้อความให้สั้นเข้าจึงขอแก้เฉพาะหัวข้อแห่งปัญหานี้ว่า

ศีลเป็นคุณของพระ เพราะเมื่อปรากฏว่า พระสงฆ์องค์ใดมีศีลที่ไม่บริสุทธิ์ ที่เรียกว่า **ผู้ทุศีล หรือไม่มีศีล** คนที่เคยเคารพก็เลิกความเคารพนับถือ และติเตียนว่าไม่เป็นพระ และถ้าผู้นั้นยังขืนดื้อครองผ้าเหลืองอยู่ ไม่รีบลาเพศเสีย ก็จะถูกฟ้องร้องไปทางคณะสงฆ์หรือทางบ้านเมือง ถูกบังคับให้เปลื้องครอง ไม่ยอกให้อยู่ในเพศพระต่อไป นี่ก็พอจะเห็นได้บ้างแล้วว่า พระอยู่ที่ศีล ฉะนั้นฯ เราจึงเป็นพระกันที่ศีล เราเคารพพระ ก็คือเราเคารพศีลนั่นเอง ด้วยศีลเป็นองค์คุณเบื้องต้นของพระแต่ศีลของพระมีมาก ตามที่ทราบกันทั่วๆ ไปอย่างคร่าวๆ ว่ามี ๒๒๗[1] สิกขาบทนี้ อนุมานเฉพาะพระพุทธบัญญัติที่เนื่องด้วยพุทธอาณา และเฉพาะที่เป็นอาทิพรหมจรรย์ คือเป็นข้อที่ภิกษุใหม่จะพึงศึกษาให้ทราบในเบื้องต้นก่อน ยังอภิสมาจาร

---

1 ดูในนวโกวาท ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ

คือ มารยาทและขนบธรรมเนียมอีกที่ภิกษุจะต้องศึกษาไว้เป็นคุณสมบัติ และปฏิบัติตามหน้าที่ของพระที่บวชเรียน

แท้จริง ศีลคือคุณเรื่องความเป็นพระ ถ้าจะกำหนดตามบทแห่งพระบัญญัติจัดออกเป็น ๔ ประเภทคือ :-

๑. ปาฏิโมกขสังวรศีล

๒. อินทรียสังวรศีล

๓. อาชีวปาริสุทธิศีล

๔. ปัจจยปัจจเวกขณศีล[2]

เรียกรวมว่า **จตุปาริสุทธิศีล (ศีล คือคุณเครื่องความเป็นผู้หมดจด ๔)** ข้าพเจ้าได้ยินผู้ใหญ่พูดเคาะพระบวชใหม่ว่า **"เป็นพระไม่ต้องลำบาก รักษาศีล ๔ ตัวเท่านั้น"** นี้ท่านพูดหมายเอาจตุปาริสุทธิศีล อันที่แท้ถ้าได้ศึกษาแล้ว จะรู้สึกว่าละเอียดลออมาก สมเป็นคุณของพระที่น่าเคารพยิ่งนัก

๑. ปาฏิโมกขสังวร สำรวมในพระปาฏิโมกข์ คือ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาต

๒. อินทรียสังวร สำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟัง เสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ

---

2 พึงดูความพิสดารในหนังสือวิสุทธิมรรค ภาค ๑

๓. **อาชีวปาริสุทธิ** เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ (เช่นเที่ยวบิณฑบาตเป็นต้น) ไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีวิต

๔. **ปัจจยปัจจเวกขณะ** พิจารณาเสียก่อนจึงบริโภค ปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ไม่บริโภคด้วยตัณหา.

เมื่อท่านทราบว่า **พระอยู่ที่จตุปาริสุทธิศีล** จตุปาริสุทธิศีลเป็นคุณอันสำคัญยิ่งของพระ เป็นคุณรักษาพระให้ ถึงความเจริญในพระศาสนาเช่นนี้แล้ว ก็นับว่าสมความประสงค์ของข้าพเจ้าส่วนหนึ่ง เฉพาะส่วนที่ข้าพเจ้าประสงค์จะให้ทราบอย่างยิ่ง คือจะให้พระทราบความเป็นพระของท่าน ให้ผู้ที่เคารพพระทราบความเป็นพระที่ตนเคารพ สมความตั้งใจของผู้บวชพระและผู้ที่เคารพ ส่วนการที่จะทราบศีลคุณโดยนัยวิจิตรพิสดาร ขอให้เป็นหน้าที่ของพระหรือผู้ที่สนใจในพระจะพึงค้นคว้าศึกษาเอาเอง เพื่อให้สมกับคำข้างต้นว่า **“เราต้องเรียนกันร่ำไป”**

ตัวของตัวคือใจตัว รู้ชั่วดี
ใครไม่มีจะมาดูรู้น้ำใจ.

๔ บริกขารพระ

มนุษย์เราทุกคน จะอยู่ในบ้านเมืองก็ดี จะอยู่ในป่าก็ดี จำต้องมีเครื่องใช้สอยพอควรแก่ความต้องการของคน สุดแต่ความเจริญและความนิยมในประเทศนั้นจะอำนวยให้มีมากและน้อย หรือต่างรูปต่างชนิดออกไปถึงพระก็ดุจกัน แม้จะละบ้านเรือนและการงานอันเป็นฆราวาสวิสัยแล้วก็จริง แต่จะทอดทิ้งเครื่องใช้จดหมดไม่ได้ ด้วยธรรมดาของร่างกายไม่ยอมให้ เพราะจะต้องป้องกันหนาวร้อน เหลือบยุง ซึ่งเป็นอันตรายมีอยู่รอบตัวโดยปกติ และจะต้องบำบัดหิวระหาย อันเป็นสิ่งที่ต้องการที่สุดของร่างกายที่จำดำรงชีวิตอยู่ แม้จำพวกบรรพชิตจะมีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่นตามวิสัย ก็ไม่มีใครจะเป็นผู้ปฏิเสธได้ว่าพระไม่จำเป็นต้องมีเครื่องใช้

เพราะทรงเห็นความทรงจำเป็นในเรื่องนี้ของพระ พระศาสดาจึงทรงวางพุทธบัญญัติให้ผู้ที่สมัครจะบวช แสวงหาเครื่องใช้เฉพาะส่วนที่จำเป็นไว้ก่อนบวช เช่น **บาตร จีวร** หากไม่มีครบ ก็ไม่ยอมให้บวช

เครื่องใช้ของพระ เรียกว่า **บริกขาร** มี ๘ อย่างคือ

๑. บาตร ภาชนะสำหรับอาหาร

๒. อันตรสาวก ผ้านุ่ง นิยมเรียกว่า สบง

๓. อุตตราสงค์ ผ้าห่ม นิยมเรียกว่า จีวร

๔. สังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อน นิยมใช้พาดบ่า

๕. กายพันธ์ ประคตเอว

๖. ธัมมกรก หม้อกรองน้ำ

๗. กล่อมเข็ม (มีเข็ม ด้ายพร้อม)

๘. มีดน้อย คือมีดตัดเล็บ นิยมใช้มีดโกน

บริกขาร ๘ นี้ รับรองต้องกันทั่วไปในสังฆมณฑล เฉพาะเวลาอุปสมบท ดูเหมือนจำเป็นแต่บาตรและจีวร ๔ อย่างข้างต้นเท่านั้น ถึงกับถูกซักถามในท่ามกลางประชุมสงฆ์ว่า "**ปริปุณฺณนฺเต ปตฺตจีวรํ**" ความว่า บาตรและจีวรของเธอมีครบแล้วหรือ ?

บาตร

บาตร เป็นชื่อของภาชนะ สำหรับใส่อาหารสุก ของภิกษุชนิดหนึ่งฯ บาตรนี้เป็นบริกขารดั้งเดิมของภิกษุ ใช้บาตรดินเป็นพื้น เป็นบาตรดินเผาสุมไฟจนดำสนิท ในที่บางแห่งกล่าวว่าเป็นภาชนะกระเบื้อง เป็นคำรับรองข้อนี้ มีใช้เป็นบาตรเหล็กบ้างก็น้อย ทีจะหายาก มาบัดนี้เราเกือบจะไม่เห็นบาตรดิน มีแต่บาตรเหล็กดื่น อย่างอื่นสำหรับภิกษุไม่ทรงอนุญาตให้ใช้ และให้มีเฉพาะลูกเดียว นอกจากจะร้าว ทะลุ หรือหายจึงยอมให้หาใหม่

ไฉนบาตรจึงมีรูปเช่นนี้ ? พิจารณาดูตามอาการ ปรากฏว่าคฤหัสถชนต้องมีหม้อข้าวหม้อแกงประจำสำหรับหุงต้มอาหาร รูปหม้อข้าวของคนไทยคล้ายผลน้ำเต้ามากเฉพาะหม้อดินดูหม้อบางตะนาวศรีเป็นตัวอย่าง ของคนแขกก็ลักษณะนี้ แต่ก้นนูนออกไม่ตัดเสมออย่างของไทย มีคอมีปากสำหรับจับยกขึ้นลงในเวลาหุงต้ม

เหมือนกันฯ ส่วนบรรพชิตมีชีวิตเป็นอยู่โดยพึ่งชาวบ้าน ต้องการเฉพาะอาหารสุกมื้อหนึ่งๆ เท่านั้น จะใช้ภาชนะอย่างคฤหัสถ์ดูไม่ควรแก่ภาวะ เพราะตนไม่ต้องการหุงหา ประการหนึ่งก็ไม่มีอาหารดิบที่สั่งสมไว้ด้วย หากจะใช้ภาชนะใส่อาหารอย่างอื่น ชาวบ้านก็จะไม่รู้ว่าตนมีความต้องการด้วยอาหาร ด้วยว่าการขออาหารของภิกษุไม่ใช่ขอด้วยปาก นิยมขอโดยอาการ ฉะนั้น ภาชนะใส่อาหารที่ถือควรจะต้องเป็นภาชนะที่เป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ความประสงค์ได้ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นภาชนะอย่างอื่นจึงไม่เหมาะไปกว่า **หมอข้าวฯ** ก็เมื่อผู้ขอมุ่งเฉพาะข้าวสุก จะใช้หม้อข้าวทั้งลูก ดูยังไม่แนบเนียน เพราะยังไม่บอกชัดลงไปว่า ตนต้องการเฉพาะข้าวสุก อาจเห็นไปว่าตนต้องการข้าวสารหรืออาหารดิบก็ได้ ทางที่ดีควรตัดคอตัดปากหม้อเสีย ให้หมดความสงสัยของผู้ให้ เพราะเมื่อหม้อไม่มีคอไม่มีปากแล้ว จะใช้เป็นภาชนะหุงต้มย่อมไม่ควรอยู่เองหม้อเช่นนี้จึงมุ่งเฉพาะอาหารสุก ตามที่กล่าวนี้ได้ลองทำดูแล้ว ได้ผลเป็นที่พอใจ เฉพาะฉะนั้น ถ้าจะพูดตรงไปตรงมาแล้ว บาตรก็คือ **หม้อข้าวที่ตัดคอ** เสียนั้นเอง นิยมใช้เป็นภาชนะใส่ข้าวสุกของพระฯ บาตรนี้ของเดิม มีแต่เชิง สำหรับวางไม่ให้บาตรกลิ้ง ไม่มีฝา เฉพาะฝาบาตรเพิ่งมามีภายหลัง โดยเห็นประโยชน์ของฝาดีขึ้น

จีวร

จีวร เป็นชื่อเรียกผ้านุ่งห่มของภิกษุ เป็นบริกขารดั้งเดิม ดังกล่าวแล้ว แท้จริงคำว่าจีวร ไม่ใช่เป็นชื่อของผ้าห่มโดยเฉพาะ ดังที่เข้าใจกันทั่วไป ที่ถูกต้องเป็นชื่อของผ้านุ่งผ้าห่มของภิกษุ ทั้งหมด เฉพาะผ้านุ่งผ้าห่มของพระเท่านั้นที่เรียกว่าจีวร มี ๓ ชนิด คือ:-

๑. **จีวรที่ใช้นุ่ง** เรียกว่า **อันตรวาสก**

๒. **จีวรที่ใช่ห่ม** เรียกว่า **อุตตราสงค์**

๓. **จีวรผืนที่ใช้พาดบ่า** เรียกว่า **สังฆาฏิ**[3]

อนึ่ง เหตุที่เรียกผ้า ๓ ผืนนี้ว่าจีวร ก็เพราะผ้าเหล่านี้นั้น ล้วนเป็น **ผ้าตัดต่อ** คือจีวรทุกผืนจะต้องตัดต่อให้ได้รูปลักษณะ ขนาดของจีวร ไม่ยอมให้ใช้ผ้าผืนใหญ่ แม้ได้ขนาดจีวร โดยไม่ต้อง ตัดต่อ แต่ในที่นี้มิได้หมายความให้กว้างไปถึงเศษผ้าถูกนำมาเย็บ ติดต่อกันให้เป็นผืนใหญ่เพราะการตัดต่อของจีวร จะต้องทำให้ได้รูป และลักษณะของจีวร ตามแบบพระวินัยอีกด้วย

ผ้าผืนใหญ่ถูกตัดซอยให้เล็กลง แล้วเย็บติดต่อเป็นจีวร ได้ ประโยชน์คุ้มค่าของผ้า และของงานอย่างไร ?

เรื่องนี้ท่านแสดงประโยชน์ของการทำไว้ว่า ผ้าที่ถูกตัด

---

3 ดูคำอธิบายในข้อที่ว่าด้วยบังสุกุลจีวร

๑. จักเป็นผ้าเศร้าหมองด้วยมีด หรือกรรไกรคือผ้าได้ถูกทำลายราคาลงด้วยการตัด ควรแก่ภาวะของภิกษุนิยมของปอน

๒. เป็นเครื่องหมายของเครื่องนุ่งห่มของภิกษุ ทั้งตัดไม่ให้ภิกษุครุ่นคิดถึงคฤหัสถ์ได้อย่างหนึ่ง เพราะถ้าใช้ผ้าทั้งผืนใหญ่โดยไม่ได้ตัด อาจชวนให้คิดเห็นไปว่า ครั้งเป็นคฤหัสถ์ก็เคยใช้ และป้องกันไม่ให้คิดแปลงสี และรูปนำเอาไปใช้ในเพศฆราวาส

๓. ย่อมป้องกันโจรไม่ให้ลักได้อย่างหนึ่ง โดยที่โจรถือเอาประโยชน์จากจีวรเช่นนั้นได้ยาก และได้น้อยเต็มที ทั้งไม่สู้จะปลอดภัยอีกด้วย

อันตรวาสก

อันตรวาสก เป็นชื่อเรียกผ้านุ่ง แต่นิยมเรียกว่า **สบง** ที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้มี ๒ อย่างคือ สบงตัด ๑ สบงฉีก ๑ ชื่อนี้ชะรอยจะเป็นสำนวนของช่างเย็บ แยกออกเรียกตามลักษณาการ คือสบงตัดต้องตัดผ้าต่อให้ได้รูปเป็นกระทงอย่างจีวร ต่างแต่ด้านกว้างแคบกว่าจีวรครึ่งหนึ่งคือ กว้าง ๒ ศอก ยาว ๖ ศอก นี้กำหนดโดยขนาดใหญ่ฯ

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า จีวรพระทุกผืนต้องเป็นผ้าตัดต่อ ฉะนั้น สบงจึงต้องเป็นผ้าตัดดุจกัน มักเรียกตามขันธ์ ตามกระทงบ้าง คือ ๗ กระทง ก็เรียก **สัตตขันธ์** ถ้า ๕ กระทง ก็เรียก **ปัญจขันธ์** แต่เรียกติดปากเฉพาะสัตตขันธ์อย่างเดียว สบงจะกี่ขันธ์ไม่ต้องคำนึงฯ อีกอย่างหนึ่ง เพราะนิยมสบงชนิดนี้จัดเข้าในไตรบวช

จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า **"สบงครอง"** สบงชนิดนี้ใช้ผ้าเนื้อดีตัด ฉะนั้นเมื่อเย็บและสอยตะเข็บแล้วตะเข็บจึงโต เวลาใช้เมื่อนั่งทับรู้สึกเจ็บพระไม่สู้นิยม ภายหลังภิกษุมีอติเรกจีวร (ผ้าอาศัย) ใช้ฟุ่มเฟือยขึ้นจึงเกิดมีสบงฉีก ใช้เป็นสบงอาศัยในยามปกติ สบงตัดหรือสบงครอง จึงถูกเก็บรักษาไว้โดยมาก

สบงฉีก เป็นผ้าผืนใหญ่ได้ขนาดสบงโดยไม่ต้องตัดคล้ายผ้าอาบ ต่างแต่มีอนุวาต (ผ้าประกอบริมรอบ ๔ ด้าน) อย่างสบง จีวร อนุมานดูตามลักษณะของสบงชนิดนี้ช่างเย็บไม่ต้องใช้กรรไกรตัด จะทำเพียงฉีกและเย็บติดอนุวาตเข้าก็อาจสำเร็จได้ ดูเหมือนช่างจะเคยทำมาแล้ว จึงนิยมเรียกสบงฉีก สำนวนวัดเรียกว่า **"สบงอาศัย"**

อุตตราสงค์

อุตตราสงค์ เป็นชื่อของผ้าห่ม นิยมเรียกว่า จีวร ดูเหมือนพอพูดกันว่าจีวร ในหมู่พุทธศาสนิกชนแล้ว ก็หมายรู้กันได้ทันทีว่า **ผ้าห่มพระ** ดุจสบงเป็นชื่อของ **ผ้านุ่งพระ** ฉะนั้น มีขนาดยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก (นี้นับยาวด้านขวาง กว้างด้านสูง อย่างสบง)

เฉพาะจีวรอุตตราสงค์นี้ มีลูกดุมและรังดุม ๒ แห่ง ใช้กลัดในเวลาห่มเข้าบ้าน ติดอยู่ที่ชายล่างแห่ง ๑ ชายบนแห่ง ๑ ทั้งสองแห่งนี้นิยมใช้เฉพาะชายล่างเป็นพื้น เพื่อกันผ้าแหวกเกินงาม หรือกันลมพัดกระจายจากม้วนฯ ชายบนติดที่กระทงกลาง เวลาห่มจะปรากฏ

อยู่ที่คอ ใช้กลัดเพื่อเหนี่ยวไม่ให้ผ้าหลุดลุ่ยลง ในเวลาห่มไม่ค่อยใช้กันนักเนื่องด้วยกลัดและปลดยาก ถึงกับบางรูปไม่รู้จักใช้ก็มี จนไม่ใส่ใจว่าจีวรที่ห่มจะมีลูกดุมรังดุมหรือไม่ เข้าทำนองว่า จะมีหรือไม่ก็ตามที ไม่ประหลาด ข้อนี้เลยลามปามไปถึงช่างเย็บจีวรโดยมากพากันมักง่ายติดไว้ลวกๆ ไม่แน่นหนา หรือลืมติดไว้ให้มี แม้ที่ติดไว้บางครั้งใช้ครั้งเดียวก็ขาดหรือหลุดหาย ใช้ไม่ได้ต่อไป เคยเห็นบางรูปที่ห่มแหวกต้องใช้เข็มกลัดแทน หรือเอาชายต่อชายผูกกันเข้า พออาศัยไปได้บ่อยๆ ดูเหมือนทำกันพอไม่ให้คนซื้อติว่า ขาดรังดุมลูกดุมเท่านั้น บางคราวก็ติดผิดที่ ผู้ซื้อไม่เข้าใจหรือถี่ถ้วนไม่พอ ก็รับเอาไป บางคนมีความเข้าใจชวนให้พิถีพิถัน เรื่องนี้กับช่างหรือผู้ขายพลอยให้พระได้รับอานิสงส์ ที่ได้ใช้จีวรมีลูกดุมรังดุมแน่นหนาตลอดอายุของจีวร น่าชมเชยนักฯ ลูกดุมนี้เวลาไปทางเรือ ไม่ทรงอนุญาตให้กลัดแม้กลัดแล้วก็ให้ปลด ปรับโทษที่ฝืนข้อนี้ไว้ด้วย ชะรอยจะเห็นว่า จะเป็นภัยในเวลาเรือล่มนั่นเอง ดูเถิดน่าเห็นพระหฤทัยที่ทรงพระกรุณาหาวิธีป้องกันไว้แต่ต้น น่าบูชาพระคุณยิ่ง

สังฆาฏิ

สังฆาฏิ เป็นชื่อของจีวรที่ถูกพับอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยสำหรับไว้พาดบ่า ใช้ซ้อนห่มกันหนาวบ้าง ใช้แทนจีวรอุตตราสงค์บ้าง เพราะมีขนาดเท่ากัน จะใช้ปูเป็นที่นอนบ้างก็ได้ พระลังกาและพระรามัญใช้ห่มซ้อนจีวรเข้าบ้าน ดังที่พระธรรมยุติกนิกายได้อย่างมา

จีวร ๓ ผืนนี้ เป็นบริกขารเดิมดังกล่าวแล้ว เรียกกันว่า ไตรครอง หรือผ้าครอง มีการรักษากันอย่างกวดขันไม่ยอมให้ขาดแม้แต่น้อย ไม่ยอมให้ทอดทิ้งผืนหนึ่งไว้แม้เพียงคืนหนึ่ง นอกจากสมัยที่ทรงอนุญาตภายหลังมีอติเรกจีวร (ผ้าอาศัย) ขึ้น ผ้าครองทั้งไตรจึงถูกห่อเก็บรักษาไว้แผนกหนึ่ง ดังกล่าวไว้ในเรื่องสบง ยามปกติใช้จีวรอาศัยเป็นพื้น จนไตรครองกลายเป็นผ้าสำคัญไป จะนำออกใช้บ้าง ก็ดูเป็นครั้งเป็นคราว เช่นเทศกาลเข้าพรรษา หรือคราวทำสังฆกรรมบ้าง ดูทีเป็นของขลังอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงข้ามจากพุทธประสงค์เดิมที่ทรงอนุญาตให้พระใช้ เฉพาะไตรครอง หากจะใช้ผ้าอาศัยบ้าง ก็เป็นบางครั้ง

สีผ้ากาสาวะ

เพราะผ้า ๓ ผืนนี้ นิยมย้อมกันด้วยน้ำฝาด จึงเรียกว่า **ผ้ากาสาวะ** แปลว่า **ผ้าย้อมน้ำฝาด** ความจริงคำว่า**น้ำฝาด** มิได้บ่งว่าเป็นสีอะไร ท่านแก้ว่าสีเหลืองหม่น มิใช่สีเหลืองอย่างที่ใช้กันทั่วไปในบัดนี้ ฉะนั้นจึงห้ามไม่ให้ย้อมด้วยสีอันเกิดแต่หัว เช่นขมิ้น โบราณจึงใช้ย้อมด้วยสีแห่งน้ำฝาดอันเกิดจากแก่นไม้และใบไม้เช่นแก่นขนุนซึ่งเรียกว่า **กรัก** เฉพาะแก่นขนุนใช้ย้อมอ่อนๆ ย่อมได้สีเหลืองหม่น หากย้อมให้แก่กรัก ย่อมได้สีน้ำตาลไหม้ ฉะนั้น สีน้ำตาลไหม้กับสีเหลืองหม่นความก็พอจะลงกัน ถ้าจะกล่าวตามภาวะของสมณะโดยอาศัยคำว่า **“กาสาวะ”** เป็นหลักแล้ว ข้าพเจ้าชอบ

สีน้ำตาลไหม้ มากกว่า ด้วยมีเรื่องที่พอฟังเอาเป็นหลักได้ว่า สมัยโน้นพวกพราหมณีนิยมใช้สีน้ำตาลไหม้เป็นเครื่องหมายไว้ทุกข์ถึงสามีผู้ตาย

เข้าใจว่าสีนี้คงเป็นผ้าที่บรรพชิตก่อนพระพุทธศาสนานิยมใช้กันบ้างแล้ว จึงปรากฏว่า ก่อนแต่พระบรมศาสดาจะทรงผนวช ได้ทรงทอดพระเนตรบรรพชิตและพอพระหฤทัยในเพศบรรพชิต ถึงกับทรงอุทานว่า **"บวชดีนักแล"** การใช้ผ้าสีนี้ ชะรอยจะเป็นธรรมเนียมของนักบวชในสมัยโน้น จึงไม่ปรากฏคำตำหนิว่าบรรพชิตไม่ควรใช้ผ้าสีนี้ แม้พระบรมศาสดาก็ทรงอนุมัติ

ใคร่ครวญดูตามเรื่องชวนให้ลงความเห็นว่า ผ้าสีน้ำตาลไหม้ชาวเมืองนิยมใช้เป็นผ้าไว้ทุกข์ จัดว่าเป็นสีเศร้าหมองเป็นของปอนได้อยู่ ฉะนั้น นักบวชผู้สังวรในสีสวยงาม จึงถือเอาเป็นสีเหมาะแก่ภาวะของตน อุทาหรณ์ผ้าสีดำซึ่งใช้เป็นผ้าไว้ทุกข์ ตามธรรมเนียมของชาวตะวันตกในบัดนี้ นักบวชของเขาก็นิยมใช้นุ่งห่ม ถือเป็นธรรมเนียมทีเดียว

สีผ้าจีวรนี้ พระอรรถกถาจารย์พรรณนาไว้ในที่บางแห่งว่าใช้ย้อมด้วยดินแดงบ้าง บางแห่งว่า สีจีวรดังสีปลีกล้วยบ้าง แต่ไม่ปรากฏว่าย้อมด้วยอะไรฯ ข้อว่าย้อมด้วยดินแดง แย้งกับคำว่า **กาสาวะ** อันแปลว่าย้อมด้วยน้ำฝาด ถ้าจะใช้ดินแดงผสมน้ำฝาดย้อม พอจะได้อยู่ ผ้าย้อมด้วยน้ำฝาดเจือดินแดง และผ้าสีปลีกล้วยดู

สีจะลงกัน ผ้าสีนี้ไฉนจึงอนุญาตให้ห่มได้ ? เห็นจะเป็นเพราะศัพท์ว่า **กาสาวะ** มิได้บ่งชัดว่าเป็นสีอะไร ประจักษ์แต่ว่าย้อมด้วยน้ำฝาด กินความกว้างไปถึงสีอื่นๆ สุดแต่ว่าสีนั้นไม่กาววาว ไม่เป็นข้าศึก ไม่เป็นของน่าเกลียดแก่ภาวะของสมณะ ก็เป็นอันใช้ได้ แต่ก็ไม่ปรากฏว่า มีใครอุตตริใช้สีผ้าแปลกไปจากนี้อีก

สีดินแดงคือน้ำฝาด สีปลีกล้วย แม้จะใช้ได้ และพอจะเข้ากับสีน้ำตาลไหม้ได้ก็จริง แต่เพราะไม่ใช่สีเดิม ๑ เพราะไม่เป็นสีที่นิยม ๑ บัดนี้ จึงหายไป ไม่ได้ใช้กัน

แม้สีน้ำตาลไหม้ ซึ่งได้เลือนลงมาเป็นสีเหลืองหม่นก็ยังมีใช้อยู่น้อย ประเทศเรามีเฉพาะท่านที่นิยมในของปอนเท่านั้น ถึงกับชนจำพวกลูขัปปมาณิกา (นิยมของปอน) เลื่อมใสบูชาพระสงฆ์ที่ครองจีวรสีนี้ยิ่งนัก

ถึงสีเหลืองหม่นก็ได้เลือนลงมาอีก เป็นสีเหลืองชัดๆดังที่นิยมใช้กันอยู่ในบัดนี้ฯ แม้ในพุทธกาลเอง หลังจากที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุรับจีวรที่คฤหัสถ์ถวายแล้ว เข้าใจว่าคงมีภิกษุใช้จีวรสีเหลืองเช่นนี้บ้างแล้ว

ในบาลีมหาปรินิพพานสูตรตอนหนึ่งกล่าวว่า พระศาสดาทรงครองผ้าสิงคีวรรณ ที่ทรงรับจากมัลละราชบุตรนามว่า ปุกกุสะน้อมถวายในระหว่างทางที่เสด็จไปกุสินารานครฯ **ผ้าสิงคีวรรณ** แปลว่า **ผ้ามีสีดังทองสิงคี** ท่านพรรณนาว่า สีดังถ่านเพลิงที่

ปราศจากเปลวฯ อนุมานดูตามศัพท์ก็ดี ตามคำพรรณนาของท่านก็ดี ได้ความว่าเป็นสีเหลืองนี้เอง แต่ไม่ใช่สีไพลหรือสีใบกล้วยอ่อนอันเป็นสีกาววาว ซึ่งภิกษุบางรูปลืมภาวะของตนที่ควรใช้จีวรสีเช่นนี้ จนได้รับตำหนิ ฉะนั้น การใช้จีวรจึงควรดูให้เหมาะแก่ภาวะของตนจึงงาม

กายพันธ์

กายพันธ์ เป็นชื่อของประคตเอว สำหรับรัดสบงที่นุ่งให้แน่นและเรียบร้อย มี ๒ ชนิด คือ **ประคตไส้สุกร ๑ ประคตแผ่น หรือเรียกประคตลังกา ๑** ประเทศเราใช้ผ้าหรือแพรแถบเล็ก เป็นประคต**ไส้สุกร** ยาว ๒ ทบ พันเอวรอบ เหลือพอผูกหรือเหน็บได้แน่นอย่างผ้าพันเอวของคฤหัสถ์ มีพระใช้กันน้อยในบัดนี้ฯ ประคตลังกาเดิมเป็นของพระลังกา เราได้อย่างมา ใช้ด้ายหรือไหมเหลืองถักเป็นแผ่น โตขนาด ๒ นิ้วฟุต ยาวพันเอวรอบ แต่มีสายอีกต่อหนึ่งที่ปลายสายข้างหนึ่งติดลูกถวิลอย่างสตางค์แดง แต่รูเขื่องกว่าสำหรับจะได้เอาปลายสายอีกข้าง ๑ ร้อยแล้วผูกให้แน่น ทำนองเข็มขัด มีหัวสำหรับร้อยสายฉะนั้นฯ วิธีใช้ร้อยรูลูกถวิลนี้ ไม่สู้นิยมชะรอยจะลำบาก ใช้ผูกกันเป็นพื้น ถึงกับพระบางรูป ไม่รู้จักประโยชน์ของลูกถวิลว่า มีไว้เพื่ออะไร ? ใช้แต่เท่านั้น ยังลามปามไปถึงพ่อค้า ในเมื่อเห็นพระไม่ใช้ หรืออาจไม่รู้เรื่องลูกถวิลก็ได้ จึงเลิกทำลูกถวิลเสียคราวหนึ่ง ราว พ.ศ. ๒๔๖๐ ทำเป็นพู่ไว้ทั้ง ๒ ข้าง

ท่าทีก็เพื่อให้ดูงามนั่นเอง ถึงกับพระผู้ใหญ่ต้องประกาศให้งดใช้ ลูกถวิลประคตเอวจึงกลับมีขึ้นอีก ดูเป็นที่รักษารูปลัทธิเดิมไว้เท่านั้นฯ

ธัมมกรก

เครื่องกรองน้ำชนิดหนึ่งของพระเรียกว่า **"ธัมมกรก"** ตามรูปศัพท์แปลว่า **กระทำให้เป็นธรรม** ธมกรก (ธะมะกะรก) ก็เรียก แปลว่า **เครื่องอัดหรือเครื่องกรอง** แต่นิยมเรียก **ธัมมกรก** โดยมาก เพราะมีความหมายกว้างออกไปถึงระเบียบพระวินัยอีกด้วย แม้เป็นของเล็กน้อยแต่ก็จัดเป็นบริกขารสำคัญอย่างหนึ่ง อนุมานดูตามพุทธประสงค์ ก็เพื่อต้องการให้พระดื่มน้ำเฉพาะที่กรองแล้วเครื่องกรองจึงเป็นของสำคัญอยู่ด้วย หากไม่มี น้ำคงไม่ได้กรอง ส่วนรูปเครื่องกรองจะมีลักษณะอย่างไรมิได้บอกไว้จะอย่างไรก็ตาม สุดแต่ให้น้ำได้กรองแล้วกัน เพื่อให้ได้น้ำบริสุทธิ์ แม้ในคราวเดินทางไกล หากลืมมิได้เอาไปด้วยก็ทรงอนุญาตให้ใช้ชายจีวรผืนใดผืนหนึ่งกรองได้ฯ น่าชมความคิดเดิมของผู้ที่ประดิษฐ์ธัมมกรกแบบที่นิยมใช้ ในบัดนี้ยิ่งนัก เพราะให้ประโยชน์เกินค่า คือ **๑. ไม่ทำสัตว์น้ำให้ตายเพราะกรอง ๒. ได้น้ำบริสุทธิ์ ๓. ไม่เปรอะเปื้อน ๔. สะดวกในคราวจะต้องการน้ำมากหรือน้อย ๕. ทำก็ง่าย แม้เพียงกระบอกไม้ก็ให้สำเร็จประโยชน์ได้ดี ยังไม่เห็นชนิดอื่นจะดีไปกว่า**

ส่วนผ้าอีก ๓ ผืน คือ :-

๑. ผ้ากราบ

๒. อังสะ

๓. ประคตอก

อันเป็นผ้าประกอบเข้าด้วยไตรจีวร ไม่ได้จัดเป็นบริกขารมาแต่เดิม เพิ่งมาเกิดขึ้นภายหลัง แต่ก็ทราบไม่ได้ว่าเมื่อใด เป็นสิ่งที่ควรจะมีไว้ใช้ ด้วยให้ประโยชน์คุ้มค่า

ผ้ากราบ

ผ้ากราบ เดิมคงเป็นผืนผ้าเหลืองบริสุทธิ์ ครั้นมาสู่สมัยการพิมพ์เจริญขึ้น ในราชสกุลได้จัดพิมพ์ตราติดเป็นที่ระลึกในงามพระราชทานเพลิงศพเจ้านายชั้นสูง ดูเป็นที่นิยมของคนโดยมาก เข้าหลักว่า **"เจ้าว่างามก็ต้องงามไปตามเจ้า"** ฉะนั้น ไม่ช้าการพิมพ์ผ้ากราบก็แพร่ออกมาถึงประชาชนภายนอกมากขึ้น ความจริงแม้ราชสกุลก็ปรากฏว่าเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ เท่านั้น นับแต่รัชกาลที่ ๖ มา การพิมพ์ตราผ้ากราบก็ได้งด เพราะไม่ต้องด้วยความนิยมแล้ว ส่วนประชาชนยังพอใจทำกันอยู่ ถึงดังนั้นในบัดนี้ สำหรับพระนครดูบางตาไป ยังตื่นอยู่ตามชนบท นับว่ากำลังกลับเข้ารูปเดิม เข้าใจว่าต่อไปก็คงหมด เพราะไม่อยู่ในข่ายแห่งความนิยมแล้ว

แท้จริงผ้ากราบ มิใช่เป็นผ้ากราบแต่ชื่อ เป็นผ้าสำหรับกราบจริงๆ คือเวลาใช้ทบเข้า ๔ ชั้น วางไว้ที่พื้นตรงที่เราจะกราบ

เมื่อเวลากราบจะได้น้อมศรีษะลงจนหน้าผากจดลงถึงพื้นผ้ากราบไม่ใช่ผ้าสำหรับรองฝ่ามือที่กราบลง ที่ถูกฝ่ามือทั้งสองจะต้องวางข้างผืนผ้าเปิดช่องให้หน้าผากจดผืนผ้า การกราบแบบนี้ จัดว่าทำโดยคารวะยิ่ง ถูกตามหลักนิยม ในบาลีว่า **ปญฺจปฺปติฏฺฐิเตน** แปลว่า **ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะแห่งองค์ ๕** หรือ **โดยเบญจางคประดิษฐ์** คือ กราบให้ได้องค์ ๕ ได้แก่น้อมอวัยะ ๕ ส่วนคือเข่าทั้ง ๒ ฝ่ามือทั้ง ๒ หน้าผากเป็นที่ ๕ แนบลงกับพื้นฯ ถ้าเราจะสังเกตดูการกราบของคนทั่วไป โดยเอาหลักเกณฑ์นี้เข้าจับ เราจะไม่เห็นการกราบที่ได้แบบเบญจางคประดิษฐ์นักแม้ผู้กราบจะกราบโดยทำนองนั้นแหละ แต่มักจะเอาฝ่ามือรองหน้าผากโดยมาก จึงจัดว่า ยังกราบไม่ถูกแบบนิยม วิธีกราบแบบนี้จะต้องหัดต้องใส่ใจในขณะกราบพระของตนเองเสมอๆ จึงจะกราบได้แบบและเรียบร้อย ผู้ที่ไม่สนใจลุกลนกราบตามใจตัวถนัด แม้ความเคารพมีอยู่ แต่อาการจะแสดงว่าหาความเคารพไม่ได้ ฉะนั้นไหนๆ เราก็มิได้ถูกใครบังคับ มิได้รับจ้างใคร เรากราบพระเอาบุญของเราเองด้วยความเลื่อมใส สมควรตั้งอกตั้งใจกราบ ให้ได้เบญจางคประดิษฐ์ จึงจะงาม

ผ้ากราบมีสำหรับการกราบแบบนี้อย่างนั้นหรือ ? จะว่าอย่างนั้นโดยเฉพาะไม่สู้ตรงนัก ความจริงผ้ากราบควรมีในขณะจะกราบ เฉพาะพื้นที่นั้นมีดินมีทราย หรือมีธุลีอันเป็นที่ไม่สะอาด เพราะประโยชน์อันแท้จริงของผ้ากราบอยู่ที่กันไม่ให้ ดิน ทราย หรือ

ธุลีติดหน้าผาก หรือให้หน้าผากได้แนบลงกับพื้นอันสะอาดเท่านั้น หากนั่งอยู่ในที่มีเครื่องปูลาดอันสะอาด หรือพื้นที่เขาขัดถูไว้สะอาด ความต้องการด้วยผ้ากราบ ก็ไม่มี ? เมื่อเข้าใจดังนี้แล้วเราก็อาจมองเห็นความหมายของผ้ากราบกว้างออกไป ถึงรูปและขนาดอีกว่า สำหรับผ้ากราบจะมีรูปและสี และขนาดอย่างไรก็ใช้ได้ทั้งนั้น ในเมื่อเราเห็นว่า ควรแก่อาการและภาวะของเรา ข้าพเจ้าได้เห็นเจ้าพนักงานกองวรอาสน์จัดที่กราบพระถวายเจ้านาย นิยมใช้ผ้าขาวขลิบริม ขนาดผ้าเช็ดหน้าของเรา สำหรับประชาชนทั่วไป พอใจใช้ผ้าเช็ดหน้าเป็นพื้นเนื่องด้วยเป็นของติดตัวอยู่เสมอ

คนติดผ้ากราบ

เพราะผ้ากราบมีประโยชน์ในการกราบเช่นนี้ ผ้ากราบจึงมีทั่วถึงพระและคฤหัสถ์ฯ เพราะในพระนครไม่นิยมใช้ ยังมีดื่นตามชนบท แม้ไปต่างอาวาส เมื่อเข้าไปหาพระผู้ใหญ่ โดยที่ตนไม่ได้เอาผ้ากราบติดไป ก็ใช้ผ้าเช็ดปากบ้าง แทนผ้ากราบ มิไยที่ผ้านั้นจะเล็กหรือใหญ่จะต่างสี จะพับเรียบร้อยหรือไม่ก็ตาม ขอแต่ให้มีผ้ากราบก็แล้วกัน ประหนึ่งว่าหากขาดผ้ากราบแล้ว จะผิดระเบียบของการกราบอย่างน่าตำหนิทีเดียว การทำอะไรโดยขาดความรู้ ย่อมเป็นช่องให้เขายิ้มได้เช่นนี้ฯ

สำหรับคฤหัสถ์ ในพระนคร ผ้ากราบมีเฉพาะสตรีที่เป็นอุบาสิกา หรือผู้เจริญด้วยอายุเป็นส่วนมาก สำหรับหนุ่มสาวมีน้อย

เต็มที หรืออาจไม่สันทัดในการกราบ เพราะไม่รู้เท่าก็ได้ เห็นแต่ใช้ไหว้เป็นพื้น บางคนเลยเหมาเอาการกราบว่า **เป็นอาการของคนวัดไป ทำนองเหยียดว่าครึ** ดูเถอะ ! เป็นเอามากทีเดียว

ตามหัวเมืองชั้นนอก ยังนิยมการกราบดีอยู่ แต่ใช้ผ้าสไบเฉียงแทนผ้ากราบ คือเวลากราบ ก็ปลดชายผ้าสไบเฉียงบนบ่าซ้ายข้างหนึ่ง ปูลงไว้กับพื้นแทนผ้ากราบฯ อนึ่ง การใช้ผ้าสไบเฉียงนี้ ดูช่างถือกันเป็นธรรมเนียมจริงๆ แม้แต่สวมเสื้อซึ่งมองดูเรียบร้อยแล้ว แต่เมื่อจะทำการกราบ เป็นต้องหาผ้าสไบเฉียงทันที ฉะนั้น ผ้าสไบเฉียงจึงเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ของการคารวะเนื่องด้วยใช้ชายผ้าข้างหนึ่งแทนผ้ากราบเท่านั้น จึงนำมากล่าวไว้ด้วย

สำหรับเรื่องผ้าสไบเฉียง ข้าพเจ้าเห็นว่า ควรใช้ในคราวที่ไม่ทันสวมเสื้อ เพราะปกปิดกายได้อย่างหนึ่ง ไม่ปล่อยกายไว้โดยไม่มีผ้าปกปิด ยิ่งในเวลาคารวะ ต้องเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นทีเดียว หากสวมเสื้อเรียบร้อยแล้วก็ควรจะงด ไม่ควรจะเห็นว่า ผ้าสไบเป็นสายสะพายเกียรติยศอะไรเลย ที่แท้แม้ตนเองก็ย่อมรู้สึกว่ารุงรังไม่งดงาม ทั้งเพิ่มความอึดอัดให้อีกด้วยฯ

เฉพาะผ้ากราบออกจะพูดเกี่ยวไปถึงบ้านมากสักหน่อย ขอย้อนกลับมาพูดถึงเรื่องวัดต่อไปว่า เฉพาะกิจที่นิยมกันในหมู่พระ ผ้ากราบยังใช้ปูรับประเคนสิ่งของที่สตรีถวายด้วยมือของเขาเองอีกด้วย ทางการดูเหมือนถือกันเป็นระเบียบ สำหรับราชสกุลแล้วเป็นนิยม

ทีเดียวเพราะดูเรียบร้อยดีมาก หากไม่สู้แพร่หลาย เห็นใช้กันอยู่เฉพาะบวช เป็นด้วยทางวัดไม่ถือเป็นแต่เพียงรับรองแต่ว่าควรเท่านั้น ฉะนั้น เราจึงเห็นพระให้ผ้าเช็ดหน้ารับประเคนโดยมาก ความจริงถึงผ้าเช็ดหน้าก็ไม่เลว ถ้าเป็นผ้าสะอาดพับให้เรียบร้อย จะใช้ก็พองามฯ เคยเห็นพระบางรูป ช่างไม่นึกตะขิดตะขวงใจบ้างเลย ใช้ผ้าเช็ดหน้ามีน้ำมูกจับเกรอะกรัง หรือให้ผ้าเช็ดปากที่เปรอะเปื้อนน้ำหมาก ทั้งไม่พับให้เรียบร้อย ขอแค่ให้เป็นผ้าวางลงกับพื้นได้ก็แล้วกัน เช่นนี้ น่าอาย ผู้ที่เคยศึกษาแล้วนึกดูสักหน่อยว่า อาการเช่นนั้นส่อนิสัยให้เขาเห็นว่าเป็นเช่นไร แล้วคงทำไม่ได้ นี่เพียงเป็นความเสียส่วนตัว หากคิดคืบไปถึงลัทธิของพระศาสนาที่หนักในวินัยก็เป็นช่องที่ชวนให้เขายกขึ้นตำหนิ

อังสะ

ผ้าอังสะ มี ๒ ชนิดคืออังสะที่เรียกว่า **สไบ** ชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายผ้าสไบของสตรี ต่างแต่มีหูสำหรับผูกหรือมีลูกดุมสำหรับกลัด ติดไว้ราวสะเอวฯ อีกชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายจีวรขนาดเล็ก เรียกว่า **อังสะลังกา** ได้ยินว่า ได้อย่างพระลังกามาเหมือนประคตลังกา ฉะนั้นฯ ผ้าอังสะนี้สำหรับใช้อยู่ในวัด โดยไม่ต้องใช้จีวรก็พอรักษาสมณสารูปได้ดี แต่ควรเฉพาะอยู่ตามลำพังหรือเฉพาะร่วมสหธรรมิกหากมีกิจจะต้องรับแขกไม่ควรใช้ ควรห่มจีวร เพราะศักดิ์ของอังสะเป็นเพียงชั้นในเท่านั้น จึงควรเลือกใช้ให้

เหมาะแก่การณ์ฯ แม้เมื่อจะห่มจีวรไปนอกวัด ก็ยังนิยมใช้อังสะเป็นผ้าซับในเสมอ เล่ากันมาว่า อังสะนี้เดิมเป็นของนางภิกษุณีทำนองเสื้อชั้นใน ชนิดแขนข้างเดียว เช่นของแม่ชีในบัดนี้ เมื่อหาภิกษุณีไม่ได้แล้ว จึงมาเป็นสมบัติของพระจะอย่างไรก็ตามผ้าอังสะยังทำประโยชน์แก่พระมาก ซึ่งจะไม่มีใช้มิบังควร

ประคตอก

ประคตอก นิยมใช้เป็นแพรย่น สำหรับรัดจีวรที่ห่มให้แน่น ใช้เฉพาะห่มดอง หรือห่มเฉวียงบ่า สำหรับอยู่ในวัด เพราะไม่ได้จัดเป็นบริกขารมาแต่เดิม มาบัดนี้จึงไม่สู้นิยมใช้ มีอยู่แต่ในหมู่พระมหานิกายบางหมู่เท่านั้น สำหรับพระธรรมยุติเกือบจะไม่ใช้ ดูเหมือนจะใช้ชั่วเวลาทำพิธีบวช กับในราชการที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (โบสถ์พระแก้ว) เท่านั้น เล่ากันมาว่าประคตอกนี้เดิมก็เป็นของนางภิกษุณี แบบผ้าคาดนมของสตรี แม้จะห่มคลุมไปนอกวัดก็ต้องคาดไว้ข้างใน

ได้กล่าวแล้วว่า ผ้า ๓ ผืน คือ ผ้ากราบ อังสะประคตอก มิได้จัดเป็นบริกขาร จึงไม่เป็นผ้าสำคัญ เป็นผ้าเล็กน้อย เรียกว่าบริกขารโจล หากจะไม่มีก็ไม่ปรับโทษ แต่ผู้ที่อยู่ในหมู่ ควรดูระเบียบของหมู่แล้วประพฤติไม่ให้ขัดกันจึงงาม.

กล่องเข็ม

เป็นธรรมเนียมของภิกษุครั้งพุทธกาล จีวรทุกผืนจะต้องตัดเย็บเองจนเสร็จ หรือคราวผ้าขาด ทะลุก็จะต้องประชุม และเย็บเอาเอง ฉะนั้น กล่องเข็มทั้งเข็มและด้ายจึงเป็นบริกขารที่ภิกษุจำต้องมี มาบัดนี้การติดเย็บดูเป็นที่ไม่ใช่กิจของพระ พากันปล่อยปละละเลยอย่างผิดตรงข้ามทีเดียว เพราะเหตุที่ยอมให้คฤหัสถ์เข้าช่วยเหลือได้นั่นเอง นานเข้าคฤหัสถ์จึงรับไปทำหมด จนหาภิกษุที่มีความสามารถตัดเย็บจีวรได้ยากเต็มที กล่องเข็มจึงให้ประโยชน์น้อย มีไว้พออาศัยเย็บผ้าขาดเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น.

มีดโกน

มีดโกน พร้อมทั้งหินลับ และหนังสะบัดด้วย เป็นของที่ภิกษุจะต้องใช้โกนผมและหนวด จึงเป็นบริกขารอันภิกษุควรจะมี เพิ่มมีดสำหรับตัดเล็บอีกเล่มหนึ่งด้วย

ต่อมาทรงผ่อนผันให้ภิกษุมีบริกขารเพิ่มขึ้นอีกหลายๆ สิ่ง เพื่อแก้ไขความขัดข้อง เป็นเครื่องใช้เฉพาะกาลเฉพาะเหตุและเฉพาะที่บ้าง ดังนี้

๑. รองเท้า

๒. ร่ม

๓. ย่าม

๔. ผ้าปูนั่ง

๕. ผ้าอาบน้ำฝน

๖. ผ้าปิดฝี

ยังของใช้สำหรับอยู่ประจำที่อีกหลายอย่าง เช่น เตียง โต๊ะ ตั่ง เก้าอี้ ที่นอน หมอน มุ้ง เป็นอาทิบริกขารที่ควรเพิ่มนั้น พิเคราะห์ดูตามลักษณะและเหตุการณ์แล้ว จะประจักษ์ได้ว่า สิ่งใดควรแก่สมณบริโภคทั้งไม่ขัดต่อแนวแห่งพุทธบัญญัติ สิ่งนั้นจึงสมควรอนุโลมให้ใช้ได้ ตามธรรมดาภิกษุพึงเป็นผู้สันโดษ จึงงาม ทั้งเป็นศรีแห่งพระศาสนาด้วย.

เมื่อมีบุญ

เมื่อมีบุญ เขาก็วิ่ง มาเป็นข้า
พึ่งอำนาจ วาสนา ให้ใช้สอย
เป็นสาวก ยกยอ สอพลอพลอย
คราวบุญด้วย เขาก็หลบ ไม่พบพาน

๕ บวชเป็นญาติกับพระศาสนา

เรื่องบวชเป็นญาติกับพระศาสนา นั้น เป็นเรื่องที่ติดปากของคนทั่วๆ ไป ทั้งโยมเราญาติเราก็เหมือนกันถ้าลูกบวชหลานบวชก็ดีใจว่า ได้เป็นญาติกับพระศาสนาถ้าไม่มีลูกหลานบวช คนก็ไม่ได้เป็นญาติกับพระศาสนา คนที่ไม่ได้เป็นญาติกับพระศาสนา ดูช่างเป็นคนอาภัพเสียจริงๆ ดังนั้นผู้หลักผู้ใหญ่ของเราจึงพยายามทำตัวเป็นญาติกับพระศาสนา เพราะการเป็นญาติกับพระศาสนานั้น เป็นทางให้สนิทสนม ได้เจริญ **ทิฏฐธมฺมิกตฺถ** ประโยชน์ในภพนี้ **สมฺปรายิกตฺถ** ประโยชน์ในภพหน้า และ **ปรมตฺถ** ประโยชน์อันมีคุณยิ่ง คือพระนิพพานซึ่งเป็นคุณที่นิยมในพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ตามธรรมดาคนเราถัดจากตัวไป ย่อมเห็นแต่ญาติก่อน ถึงจะรักคนอื่น เบื้องต้นก็รักญาติก่อน ถ้ามีลูกก็มองลูกก่อน ถ้ามีพี่น้องก็ต้องมองพี่น้องก่อน ต่อนั้นจึงจะมองไปหาคนอื่นไกล เหมือนกับดวงไฟ แม้จะสว่างสักเท่าไร มันก็ย่อมจะสว่างที่ตัวของมันก่อน แล้วจึงค่อยส่งแสงสว่างออกไปภายนอก ดังนั้น คนที่มีญาติจะสงเคราะห์ญาติ จึงต้องสงเคราะห์ผู้เป็นญาติใกล้ชิดก่อน แล้วจึงถึงญาติห่างๆ ออกไป จนกระทั่งผู้ที่ไม่ใช่ญาติ ฉะนั้น คนนับถือศาสนาจึงต้องการเป็นญาติกับพระศาสนา

ครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ พระเจ้าปเสนทิโกศลเลื่อมใสพระศาสนา ทรงรับสั่งให้ตั้งอาหารสำหรับถวายพระ นิมนต์

ให้พระไปรับประจำ ต่อมาพระก็ไปบ้าง ไม่ไปบ้าง เนื่องจากเป็นพระเจ้าแผ่นดินมีพิธีรีตองมากกว่าจะเสด็จ ตื่นบรรทมแล้วก็แต่งองค์กว่าจะออกจากพระที่นั่งได้ ก็สายเกินไป พระท่านลำบากด้วยหิวจัดเพราะอดมาตั้งแต่เที่ยงวันแล้ว น่าเห็นใจ ท่านจึงพากันกลับ ที่สุดเลยไม่มีพระไป คงมีพระอานนท์ไปองค์เดียว ด้วยเป็นเจ้าหน้าที่นิมนต์พระ ดังนั้นอาหารจัดไว้ก็เหลือมาก พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงกริ้วพระ เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลฟ้องว่า พระของพระองค์เหลวไหลนิมนต์แล้วไม่ไป

พระพุทธเจ้าทรงทราบมาก่อนแล้วว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นความผิดของพระ หากแต่เพราะพระเจ้าแผ่นดินไม่ใส่พระทัยกับพระครั้งจะตรัสว่าเป็นความบกพร่องของพระเจ้าปเสนทิโกศลราชก็ไม่ควร ใช่วิสัยของพระพุทธเจ้า พระองค์ก็เอาเรื่องที่เป็นคุณมาตรัสอย่างเดียว ว่าพระสาวกของพระองค์นั้น โดยมากนิยมไปที่บ้านญาติโยม พบญาติแล้วสบายใจด้วยความสนิทสนม เป็นกันเอง มีความต้องการอะไรก็บอกญาติ ทั้งทรงเล่าเรื่องต่างๆ ถวายพระเจ้าปเสนทิโกศล และทรงจบลงด้วยพระดำรัสว่า **สุโข ญาตีนํ ว สมาคโน** การสมาคมด้วยญาติเป็นความสุข

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเพลิดเพลินพระพุทธดำรัสหายโกรธพระสงฆ์ ครั้นทูลลากลับไปแล้ว ก็ทรงดำริว่าพระโดยมากไปบ้านญาติของท่าน บ้านคนที่ไม่เป็นญาติกับพระศาสนา ท่านไม่

ศรัทธาไป เป็นเหตุให้เกิดความอยากเป็นญาติกับพระศาสนา โดยพระประสงค์เข้าไปเกี่ยวดองกับพระประยูรญาติของพระพุทธเจ้า จึงได้มีพระราชสาส์นไปทูลขอนางวาสภะขัตติยา อันเป็นพระธิดาท้าวมหานาม ซึ่งเป็นพระญาติของพระศาสดามาเป็นมเหสี โดยดำริว่าพระสงฆ์คงจะยินดีไปสู่เรือนผู้ที่เป็นญาติกับพระพุทธเจ้า การที่พระเจ้าปเสนทิโกศลต้องพระประสงค์เป็นญาติกับพระศาสนานั้น ก็เพื่อจะให้พระมาที่พระราชนิเวศเท่านั้น

ถึงญาติโยมของเรา ยินดีให้เราบวชก็โดยที่ต้องการเป็นญาติกับพระศาสนา คำว่าญาตินั้นมี ๒ อย่างคือ

๑. ญาติโดยสายโลหิต

๒. ญาติโดยธรรม

ญาติโดยสายโลหิต นั้น ในทางวินัยท่านกำหนดเอาตัวเราเป็นกลาง นับขึ้นไป ๓ ชั้น นับลงมา ๓ ชั้นขึ้นไปก็คือ ชั้น ๑ บิดา ชั้น ๒ ปู่ ชั้น ๓ ทวด โดยมาก คนเราจะเห็นกันก็เห็นเพียง ๓ ชั้นเท่านั้น บิดาของทวดเห็นจะมีชีวิตอยู่ไม่ทันเรา นับข้างล่างลงไป ๓ คือ นับลูกชั้น ๑ หลานชั้น ๑ เหลนชั้น ๑ ต่อนั้นไปเราเห็นจะมีชีวิตอยู่ไม่ค่อยถึง นับเราเป็นชั้น ๑ รวมเป็น ๗ ชั้นหรือ ๗ ชั่วโคตร ถ้าดีก็ดี ๗ ชั่วโคตร ถ้าชั่ว ก็ชั่ว ๗ ชั่วโคตร เลี้ยงดูก็เลี้ยง ๗ โคตรเหมือนกัน กฎหมายโบราณว่ากันว่าอย่างนั้น

สำหรับพระวินัย มีสิกขาบท ทรงอนุญาตให้ขอสิ่งของกับญาติ แม้ไม่ได้ปวารณา คือแม้จะมิได้สั่งไว้ได้อยู่สงเคราะห์คนผู้เป็นญาติ ได้อยู่ นี้เราต้องรู้จักญาติถ้าไม่ใช่ญาติก็ทำไม่ได้ เช่น พี่น้องร่วมครรภ์มารดาอย่างหนึ่ง นับจากเราขึ้นไป ๓ ชั้น ลงมา ๓ ชั้นเหมือนกัน ถ้าเป็นเขยเป็นสะใภ้ให้ตัดออก ไม่นับญาติ เพราะมิใช่สายโลหิต

ส่วนญาติโดยธรรมนั้น คือคนที่มิได้เกี่ยวข้องเป็นเชื้อเนื้อไขสายโลหิตมาแต่เดิม แต่เป็นคนที่มีความคุ้นเคยรักใคร่ เคยเลี้ยงดูกันอย่างญาติบุญธรรมหรือลูกบุญธรรมเคยคบหากันมา เพราะเอื้อเฟื้อกัน รักใคร่กัน ด้วยความดีต่อกัน เคยเมตตาปรานีกัน ดังนี้ท่านก็นับเป็นญาติ จัดว่าเป็นญาติบุญธรรมเข้าหลักที่ตรัสว่า **วิสฺสาสา ปรมา ญาติ** แปลว่า **ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง** และก็เป็นที่นิยมทั่วไป เราจะรู้จะเห็นได้เอง ญาติเสียอีกบางคนก็ทะเลาะกันกลับไปสนิทสนมกะคนที่ไม่ใช่ญาตินับเป็นญาติ ที่สุดถึงกับสาบานร่วมเป็นร่วมตายกันว่า **ถ้าฉันรวยจะไม่ยอมเห็นเธอจน ฉันสุข ฉันจะเห็นเธอสุข ฉันจะไม่เห็นเธอทุกข์** เท่ากับเป็นญาติสนิท ไม่ใช่พี่เหมือนพี่ ไม่ใช่น้องเหมือนน้อง ดังนี้ จัดเป็นญาติโดยธรรม เรื่องญาตินี้ ในมงคลสูตรก็กล่าวไว้ว่า **ญาตกานญฺจ สงฺคโห** การสงเคราะห์ญาติเป็นมงคลอันอุดม

ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า ในวินัยเปิดโอกาสให้สงเคราะห์ญาติ ญาติจะป่วยจะไข้ ญาติจะมีความต้องการให้ช่วยเหลือในสิ่งที่ไม่ผิดธรรมวินัย พระไม่พึงดูดาย การสงเคราะห์ญาตินี้ พระพุทธเจ้าเคยทรงบำเพ็ญเป็นตัวอย่างไว้ดีแล้วการเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติยังพระนครกบิลพัสดุ์ ก็ดี การรับพระญาติบวชเป็นพิเศษก็ดี จัดเป็น **ญาตตฺถจริยา** แปลว่า **ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่พระญาติ** เรื่องพระเวสสันดรชาดก ก็เป็นเรื่องเกิดขึ้นเพราะพระจริยาข้อนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมครูทรงประพฤติเป็นตัวอย่างอยู่ ดังนี้แล้วพระเราไม่ควรเมิน **ด้วยการดูหมิ่นญาติ การไม่นับถือญาติ** ท่านกล่าวว่า **เป็นทางแห่งหายนะ** สมกับกล่าวไว้ในบาลีว่า **สญฺญาตึ อติมญฺเญติ ตํ ปราภวโต มุขํ** ความว่า **การดูหมิ่นญาติของตนนั้น เป็นปากแห่งความฉิบหาย**

ดังนั้น พระต้องพยายามให้รู้จักรักญาติ ให้ไมตรีต่อญาติ สงเคราะห์ญาติ หากญาติคนใดประพฤติตนเลวเกินกว่าภาวะที่จะพึงเมตตาปรานีได้ ก็พึงเฉยเสีย ไม่พึงดูหมิ่นเพราะญาติของเรายังดูหมิ่นแล้ว คนอื่นที่ไหนเขาจะไว้วางใจเหตุนั้น จึงควรสงเคราะห์ญาติจะเป็นญาติโดยสายโลหิต หรือโดยธรรมก็ตาม ควรได้รับความไมตรีจากเราตามสมควร

การบวชเป็นญาติในพระศาสนานั้น ก็เพื่อต้องการประโยชน์อันเกิดแก่พระศาสนา คือความสนิทสนมกับพระศาสนา

เท่าที่พระจะพึงสนิทสนมได้ เพราะพระเป็นที่เคารพของเรา ถ้าพระได้สมาคมกับญาติ ญาติก็ถือว่าตนเป็นญาติกับพระ เป็นทางเจริญแก่การนับถือศาสนา ดังนั้นโดยมากจึงต้องการบวชลูก บวชหลานเพื่อเป็นญาติกับพระศาสนา เรื่องนี้ ท่านกล่าวไว้ในหนังสือปฐมสมโพธิว่า

สมัยเมื่อพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช เสด็จเถลิงราชสมบัติในพระนครปาตลีบุตร พระองค์เป็นกษัตริย์มีบุญญาธิการมาก มีศรัทธาทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ในคราวยกตติยสังคายนาที่ถูปาราม มีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานทั้งทรงสร้างพระอารามและพระสถูป บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้มาก นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสำคัญพระองค์หนึ่ง

วันหนึ่งทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อันเป็นราชานุกิจประจำวันเสร็จแล้ว จึงเสร็จพระราชดำเนินไปหาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถรเจ้า ผู้เป็นพระอรหันต์ เจริญด้วยพรรษายุกาลสูงสุดในสมัยนั้น ที่พระวิหาร รับสั่งถามท่านว่า การที่พระองค์ทรงบำเพ็ญกุศลสร้างวัด สร้างเจดีย์ บำรุงพระสงฆ์มากมายอย่างนี้ จะจัดว่าพระองค์เป็นญาติกับศาสนาได้หรือยัง ?

พระโมคคัลลีบุตรติสสเถรเจ้าถวายพระพรว่ามหาบพิตรพระองค์ยังเป็นญาติกับพระศาสนาไม่ได้ แม้จะทำบุญอย่างนั้นแล้วก็ยังไม่ชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนา พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช

อยากจะเป็นญาติกับพระศาสนา จึงได้รับสั่งถามว่า พระองค์ควรจะทรงทำอะไรอีก จึงจะเป็นญาติกับพระศาสนาได้ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระก็ถวายพระพรว่า การที่บุคคลจะเป็นญาติกับพระศาสนานั้น ต้องได้บุตรหรือหลานเป็นพระสงฆ์เสียก่อน จึงจะได้เชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนา

ครั้นพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชเสด็จกลับพระราชวังแล้ว ก็ทรงรำพึงว่า พระองค์จะต้องพยายามอีกครั้งหนึ่งพยายามเพื่อได้เป็นญาติกับพระศาสนา แล้วก็ทรงดำริถึงพระโอรสทั้งสอง ซึ่งมีความเคารพในพระองค์มาก ถ้าได้ออกพระโอษฐ์คงจะไม่ปฏิเสธ ทั้งเธอทั้งสองก็มีใจรักพระศาสนามากด้วย ครั้นดำริแล้ว จึงรับสั่งให้เรียกเจ้าชายมหินทกุมาร กับเจ้าหญิงสังฆมิตตา พระราชโอรสพระราชธิดาให้เข้ามาเฝ้า แล้วทรงเล่าถึงเรื่องที่พระองค์ข้องพระทัยว่าพระองค์มิได้เป็นญาติกับพระศาสนา ถ้าพระโอรสกับพระธิดาทั้งสอง มีศรัทธาออกบวชในพระศาสนาแล้ว พระองค์จะทรงพระโสมนัสยิ่ง เพราะพระองค์จะได้ชื่อเป็นญาติกับพระศาสนา พระโอรสกับพระธิดาทั้งสองก็ทรงศรัทธา ยินดีรับสนองพระราชประสงค์ของพระบิดา ออกผนวชเป็นภิกษุ และภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ครั้นพระมหินทกับนางสังฆมิตตาออกผนวชแล้วก็ศึกษาพระธรรมวินัยปฏิบัติพระองค์เคร่งครัด บรรลุอริยมรรคผลทั้งสองพระองค์พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชก็เพิ่มพูนศรัทธา เลื่อมใส

ยิ่งขึ้น เพราะมีพระโอรสเป็นกำลังส่งเสริมพระศาสนา โดยเป็นสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย ทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองในสมัยนั้นมาก

นี้เป็นเรื่องหนึ่งที่ยกมาเล่าให้ฟังว่า การบวชเป็นญาติกับพระศาสนา เหตุนั้น มารดาบิดาของเราจึงพยายามนัก ในอันที่จะให้ลูกให้หลานได้บวช เพื่อต้องการเป็นญาติกับพระศาสนา เมื่อปัญหามาถึงตอนนี้แล้วก็ต้องรู้ต่อไปว่า **การบวชเป็นญาติกับพระศาสนาอย่างไร ?**

เรื่องนี้ขอพูดอย่างกันเอง ตามที่พระเราส่วนมากเห็นกันมา คือก่อนที่เราจะบวช โยมไม่นิยมมาวัดเพราะบางทีมาวัด ก็ไม่รู้จะพูดกับใคร คิดเขินขวยไป ถ้าลูกหรือหลานบวชเข้าแล้วก็คิดว่า เราต้องไปวัด ไปเยี่ยมพระของเรา เราไปหาพระลูกเรา ใครจะว่าอย่างไร หมดความเก้อเขินทำให้มีความกล้าหาญเข้าวัดได้ นี้เป็นทางให้โยมสนิทสนมกับพระมากขึ้น ดังนั้น พระลูกหลานจึงเป็นเสมือนสื่อติดต่อให้โยมคลายความเก้อเขินเข้าวัดได้ พระนั้นเอง เป็นผู้จูงใจให้โยมกล้าหาญ ให้โยมใฝ่ใจในศาสนา เพราะการไปมาหาสู่พระที่ตนบวชไว้

ปกติโยมไม่เคยตื่นเช้า ก็อยากจะตื่นเช้า อยากจะหุงข้าวใส่บาตร เห็นพระที่ไหนเดินผ่านบ้านก็นึกไปว่า พระเรามาหรือเปล่า ถ้าบ้านไหนเขาทำบุญเลี้ยงพระก็คอยมองหาพระลูกพระหลานของตนว่า มาด้วยหรือเปล่า ถ้าพระลงศาลา ก็คอยดูว่า พระของตนลง

หรือเปล่า ถ้าไม่ลงก็คิดต่อไปว่า ทำไมถึงไม่ลง เจ็บป่วยไปหรืออย่างไร ? ทำให้โยมหรือพี่น้องคอยนึกถึงพระอยู่เสมอ นี้เป็นเหตุให้หมั่นไปหมั่นมาหาพระอยู่เสมอ

อนึ่ง จะได้สิ่งของหรือแม้เพียงดอกไม้อะไรมา ก็อยากจะเก็บไว้ถวายพระที่วัด ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยจัดไม่เคยทำไป พอมีลูกหลานบวชแล้ว ก็อยากจัดอยากทำไปถวายพระ ได้อาหารแปลกหรือได้ลูกไม้แปลกๆ ก็ชวนให้นึกถึงพระ เพราะลูกหลานบวชนี้เองทำให้ระลึกถึงพระอยู่เสมอ เรื่องของพระที่วัด เป็นอารมณ์ข้องอยู่ในใจของท่าน ไม่ว่าเวลาจะหลับ จะนอน จะตื่น จะทำงาน ถ้าไม่มีอารมณ์อื่นขัดเสียแล้ว ส่วนมากเป็นต้องนึกถึงพระ ทำใจของโยมให้สนิทสนมกับวัด นี้เป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้โยมเป็นญาติกับพระศาสนา

อีกประการหนึ่ง เมื่อโยมมาวัด บางครั้งพระของท่านไม่อยู่ ก็เป็นโอกาสให้ได้สนทนากับพระที่มาปฏิสันถารต้อนรับตามอัธยาศัย เป็นเหตุให้รู้จักคุ้นเคยกับพระรูปอื่นมากขึ้น บางครั้งจะไปหาพระของตัว แต่ก็ต้องไปหาท่านเจ้าอาวาสบ้าง ถือเป็นการคารวะท่านเป็นผู้ปกครองทำให้คุ้นเคยกับเจ้าอาวาสอีก เมื่อโยมได้สนิทสนมกับพระมากรูปเข้า ก็นำให้กล้าพูดกล้าทำ ในเรื่องที่ควรพูดทำซึ่งเป็นธรรมดาของคนเราทั่วไป เมื่อได้โอภาปราศรัยกันบ่อยๆ

ความสนิทสนมก็มากขึ้น ความเก้อเขินแต่ก่อนก็หายไปความกล้าหาญเพราะคุ้นเคยก็เจริญขึ้น ความรู้จักมรรยาทอันดี อันใดที่จะปฏิบัติต่อพระก็เป็นขึ้น ทำให้มีความรักใคร่พระสงฆ์องค์เจ้า ท่านมีธุระอะไรก็อยากจะช่วยเหลือ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อมาวัดบ่อยเข้า ถึงวันพระก็อยากจะมาบ้าง เพราะวันพระเขาทำบุญกัน เมื่อไปวัดวันพระแล้วก็เป็นเหตุให้ได้ฟังเทศน์ เป็นเหตุให้คุ้นเคยกับอุบาสกอุบาสิกา ได้สนทนาถึงเรื่องกิจการพระศาสนา เป็นทางให้มาสู่วัดและรับศีล ฟังธรรมในวันธรรมสวนะ ไม่เคยฟังก็ได้ฟัง ไม่เคยรู้ก็ได้รู้ มีความเข้าใจเกิดความเลื่อมใสมากขึ้น พอใจไปวัดในวันธรรมสวนะ นี่เป็นเหตุให้นำสวดมนต์ แม้ไม่ได้ก็พอใจท่องบ่น นำให้ทำบุญให้ทาน รักษาศีลฟังธรรม เป็นทางสนิทสนมกับศาสนาแน่นแฟ้น แต่ก่อนไม่เคยมีศรัทธาจะนั่งก็ห่าง ไม่กล้าเข้าใกล้พระ ไม่เคยเลื่อมใส เพราะไม่เคยได้ซาบซึ้งถึงคุณพระศาสนา และกุศลนานาประการ ไม่เอาใจใส่ แต่พอได้มาวัดบ่อย ๆ เข้า ที่ไม่เคยเลื่อมใสก็เลื่อมใสขึ้น สิ่งใดเลื่อมใสแล้วก็เพิ่มความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ได้รู้ได้เห็นคุณในการบำเพ็ญทาน รักษาศีลฟังธรรม นี้แลนำให้เป็นญาติกับพระศาสนา

อีกประการหนึ่ง การมาวัดเนือง ๆ ของโยม ก็เป็นทางให้รู้จักคุณค่าของพระศาสนาประณีตขึ้น ส่วนมากคนที่รู้จักคุณค่าพระศาสนาจริง ๆ มีน้อย เผิน ๆ เสียแหละมากอย่างคนไปวัด ถ้าไม่ได้

สมาคมกับทายกทายิกาที่มีความรู้ไม่ได้ร่วมสมาคมกับพระจริงๆ ไม่ได้ตั้งใจฟังเทศน์จริงๆ แล้วจะไม่รู้คุณค่าพระศาสนา ถึงเราก็เหมือนกัน เมื่อก่อนเราเดินผ่านวัด เข้าวัดไปมาก็รู้จักวัดแต่เพียงเผินๆ เท่านั้น ต่อเมื่อได้บวชเรียน ได้อบรม จึงทำให้รู้คุณค่าของพระศาสนาว่า ควรแก่การเคารพบูชาอย่างไร เมื่อรู้แล้วก็ใส่ใจบำรุงคอยเป็นธุระสิ่งใดที่ชำรุดเสียหาย ช่วยกันร่วมมือปฏิสังขรณ์ตามกำลังของตน ช่วยทะนุบำรุง ถือว่าวัดของเรา วัดบ้านของเรา

เมื่อโยมสนิทสนมกับพระมาเป็นเวลานาน ถึงแม้พระลูกพระหลานจะสึกไป แต่โยมติดวัดเสียแล้ว ถึงพระจะสึกก็สึกไป ท่านไม่สึกไปตาม มาอีกตามเคย เพราะรู้จักพระองค์อื่นๆ ดังกล่าวแล้ว โยมก็นึกว่า ถ้าจะไม่ไปไม่มาเสียทีเดียวก็ดูน่าเกลียด เป็นการตัดญาติขาดนับถือ ไม่ควรบางครั้งเจ้าอาวาสที่รู้จักก็ถามข่าวถึงบ้าง พระที่รู้จักถามถึงบ้าง ยังทายกทายิกาพูดถึงบ้าง นี้เป็นเหตุให้ไปวัดอีก เพราะความสนิทสนมคุ้นเคยนั่นเอง ดังนั้นจึงนำให้เห็นสมได้ว่า **การบวชลูกบวชหลานหรือญาติสนิท ชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนา**

การที่ญาติโยมของเรา อยากเป็นญาติกับพระศาสนาก็เพราะเป็นคุณนำให้ท่านรู้จักคุณค่าของพระศาสนา ให้เข้าถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ถือว่า พระลูกหลานเรานับเนื่องอยู่ในสังฆรัตนะ พระรัตนะทั้ง ๓ เป็นของๆ เรา เราจึงเป็นญาติกับพระ

ศาสนา ด้วยสนิทชิดเชื้อกับพระรัตนะทั้ง ๓ จึงอยากให้ลูกบวช หลานบวช ก็เพื่อเจริญรุ่งเรืองในชีวิตของตน ด้วยเห็นว่าชีวิตของคน นอกจากคุณงามความดีที่ได้ทำไว้ในโลกแล้ว ก็ยังอยู่แต่บุญในพระศาสนาเท่านั้น ที่จะเป็นเครื่องระลึกในอวสาน และบุญที่จะได้สมประสงค์นั้น ก็ควรได้เป็นญาติกับพระศาสนา โดยน้อมกายใจของตนให้อยู่เข้าในร่มเงาแห่งพระศาสนา ด้วยการปฏิบัติให้สนิทชิดเชื้อกับพระรัตนตรัย อันนี้แหละเป็นความประสงค์ของผู้ใหญ่

ดังนั้น เราผู้บวชจึงควรทำตัวให้เป็นพระที่ดี เพื่อจะได้เป็นผู้นำที่ดีของโยม เข้ามาเป็นญาติกับพระศาสนาเพราะโยมจะได้ดีใจว่า ตนเป็นโยมพระที่ดี จงอย่าทำให้โยมน้อยใจว่า ตนเป็นพระที่ไม่ดี ถ้าเราประพฤติให้ถูกต้องตามระเบียบธรรมวินัยอันดีงามแล้ว ก็จะได้รับความชมเชยจากผู้รู้ทั้งหลายว่า เป็นพระที่ดีมีการศึกษาเล่าเรียนดีปฏิบัติดีปฏิบัติงาม เมื่อเป็นเช่นนี้ โยมก็แช่มชื่น ใจมีความสุข นึกขึ้นมาคราวใดก็สบายใจคราวนั้น จัดว่าเป็นบุญสำคัญที่โยมปรารถนาอย่างยิ่ง เหตุนี้จึงถือว่า การบวชนำให้เป็นญาติกับพระศาสนา

ญาติแห่งความคุ้นเคย เป็นญาติไม่จำกัด และเป็นญาติที่มีค่าไม่ตก ทั้งเป็นญาติที่ไม่รู้สิ้นสูญฯ

เนื้อเอ๋ยเนื้อข้าฯ ถ้าไม่เอื้อเฟื้อ ก็เป็นเนื้อกลางป่าฯ
เนื้อเอ๋ยเนื้อป่า ถ้ามาเอื้อเฟื้อ ก็เป็นเนื้ออาตมาฯ

๖ บวชแทนคุณ

ตามปกติ พุทธศาสนิกที่เป็นชายมักชอบบวช เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของมารดาบิดา และเป็นความประสงค์ของตัวด้วย ความประสงค์ของตัวก็เพื่อแทนคุณโดยถือว่า มารดาบิดามีคุณแก่เรามาก ดังนั้น จึงมีความประสงค์จะบวช โดยคิดเอาหรือได้ยินเขาว่า บวชแล้วเป็นการแทนคุณมารดาบิดาได้

ประการหนึ่ง มารดาบิดาก็อยากจะให้บุตรบวช แต่บางครั้งก็ไม่สมหวัง เนื่องจากบุตรตายเสียก่อนบ้าง บุตรไปมีภรรยาเสียก่อนบ้าง หรือบุตรไม่ยอมบวชบ้าง ความประสงค์ของท่านก็ผิดไป ความจริงเรื่องการบวชนั้น เราควรจะต้องรู้และเข้าใจให้มากกว่านี้ ที่ว่าบวชแทนคุณพ่อแม่นั้นเรื่องนี้ไม่ทราบว่าไปได้มาจากไหน และเป็นคำที่พูดกัน รู้กันทั่วๆ ไป ดูเหมือนผู้ชายบางคนมักจะพูดว่า ก็ฉันบวชให้แล้ว โดยพูดกับพ่อแม่ว่าตัวบวชให้แล้ว การบวชตัวไม่ได้อะไร พ่อแม่เป็นผู้ได้ จึงถือว่าบวชแทนคุณพ่อแม่อย่างนี้ฟังยากเข้าใจตามไม่ได้

ถ้าจะว่า การบวชเป็นการทำให้สมความประสงค์ของพ่อแม่ พอฟังได้ ด้วยธรรมดาว่า สิ่งใดผู้ใหญ่ท่านต้องการแล้ว ลูกทำให้สมความประสงค์ของท่านนั้นชื่อว่า **เป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อท่าน** อย่างนี้น่าฟัง ที่ว่าการบวชเป็นการแทนคุณพ่อแม่นั้น ไม่เคยพบ เมื่อเราเป็นหนี้บุญคุณท่าน แล้วท่านก็ยังอุตส่าห์ให้เราบวช

เพื่อจะให้เราปลดหนี้ท่าน อย่างนี้มีแบบที่ไหน เจ้าหนี้ไปช่วยปลดหนี้ให้ลูกหนี้ ฟังไม่สนิทเลย ไม่สมเหตุสมผลการบวชลูก พ่อแม่ต้องหมดเปลืองเงินอีกไม่ใช่น้อย เพื่อจะให้ลูกปลดเปลื้องบุญคุณท่านจะเป็นอย่างนั้นไม่ได้ จะมีผู้ใดทำ ถ้าผู้นั้นยังมีสติดีอยู่ ฉะนั้น การบวชจะเป็นการแทนคุณพ่อแม่ไม่ได้

เหมือนอย่างข้าพเจ้าบวชมานานเท่านี้ เล่าเรียนมาถึงขั้นนี้และทำศาสนกิจมาถึงขั้นนี้ ยังไม่เคยนึกว่า จะเป็นการแทนคุณโยมทั้งสองได้เลย หากจะพึงมีโดยบังเอิญก็ดูจะเล็กน้อยเต็มที ดังนั้นเมื่อข้าพเจ้าใคร่จะสนองคุณโยมจึงต้องรับเอาโยมมาบำรุงเลี้ยง แทนบุญคุณท่าน

เรื่องการบวชนั้น ผู้บวชจะต้องรู้ตัวว่า มิได้บวชเพื่อผู้อื่นเราบวชเพื่อเรา เพื่อเรียน เพื่อรู้ เพื่อบุญของเราโดยเฉพาะ แต่ก็มิได้ปฏิเสธว่า ผู้มาร่วมบุญด้วยจะไม่ได้บุญ เช่นมารดาบิดา พี่น้อง ญาติมิตร ที่มาร่วมบุญด้วยความเลื่อมใส ก็พลอยได้บุญตามกำลัง จงจำไว้ว่า เราไม่ได้บวชแทนคุณใคร เพราะเราไม่ได้เป็นหนี้บวช ทำไมจึงจะต้องไปบวชใช้หนี้ เมื่อเราเป็นหนี้บุญคุณท่านอย่างหนึ่งเรากลับไปใช้หนี้ท่านอย่างหนึ่ง ใช้กันได้หรือ ? ใครว่าหรือว่ากันเอาเอง จงอย่าเข้าใจอย่างนั้น ผิดแน่ๆ เรื่องนี้พระพุทธเจ้า ผู้บรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้ทรงประพฤติมาเป็นเยี่ยงอย่างดีแล้ว จงพิจารณาดูเถิด

พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวชนั้น เพื่อแทนคุณใครที่ไหนเปล่าทั้งเรื่อง ที่แท้ พระองค์ทรงผนวชเพื่อตรัสรู้พระสัมโพธิญาณเท่านั้น และเป็นพระสงฆ์อยู่ กว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าก็ถึง ๖ พรรษา ถ้าเราไปพบพระองค์เวลานั้น เราก็คงเห็นเป็นพระธุดงค์เท่านั้น ทั้งพระองค์บำเพ็ญสมณธรรมเคร่งครัดไม่มีใครเสมอ ขัดสมาธิตลอดวันตลอดคืน เสวยอาหารแต่น้อย ที่สุดไม่เสวยจนพระกลายเหี่ยวแห้ง แม้พระโลมาก็ร่วงหล่น ทรงบำเพ็ญอย่างอุกฤษฏ์ก็ไม่ได้ตรัสรู้ ถึงกับทรงละวิธีนั้นหันมาบำเพ็ญเพียรทางจิต กว่าจะได้บรรลุพระสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าก็ถึง ๖ ปี แม้ทรงบำเพ็ญอย่างนี้ เป็นการทดแทนคุณพระมารดาบิดาได้แล้วหรือ ? ยังเลย ยังไม่ได้แน่ๆ

เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทรงเทศนาสั่งสอนพุทธบริษัทอยู่อีกหลายพรรษา จึงได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดา ที่พระนครกบิลพัสดุ์ เพื่อสนองพระคุณให้พระพุทธบิดาได้ดำรงอยู่ในพระอนาคามิผล ครั้งนี้นับว่าพระพุทธเจ้าทรงทำเป็นการสนองพระคุณพระพุทธบิดาได้ เพราะเวลาเสด็จไป ก็มีพระทัยใคร่จะสนองพระคุณ แม้จะยังทดแทนไม่หมด ก็ชื่อว่าพระองค์ทรงบำเพ็ญพอควรแก่ภาวะของพระองค์ และพอควรแก่อุปนิสัยของพระพุทธบิดาแล้ว

ส่วนการสนองพระคุณพระพุทธมารดานั้น มีเรื่องเล่าว่า ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์แล้ว ทรงระลึกถึงพระคุณพระพุทธมารดา ซึ่งมีอยู่แก่พระองค์อย่างยิ่งใคร่จะสนองพระคุณพระพุทธมารดา จึงได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์เทวพิภพชั้นดาวดึงส์ ทรงแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดาอยู่บนสวรรค์ถึง ๑ พรรษา ให้พระพุทธมารดาบรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคลชั้นต้น แล้วจึงเสด็จลง แม้อย่างนี้แล้วก็ยังทดแทนพระคุณของพุทธมารดาได้ไม่หมด เป็นแต่ว่าพระองค์ได้ทรงทำหน้าที่พระพุทธเจ้าบริบูรณ์แล้ว สมภาวะของพระองค์ และอุปนิสัยของพระพุทธมารดา

คราวนี้หวนมาคิดดูถึงเราบวชกัน บวชเพียงเท่านี้ เรียนเท่านี้ รู้เท่านี้ ปฏิบัติเพียงนี้ แล้วว่า บวชแทนคุณมารดาบิดา ลองนึกทบทวนชั่งน้ำหนักดูถี แล้วตอบให้ตัวเราเองเถิด ความจริงนั้นเราบวชให้ท่านไม่ได้ บวชแทนคุณท่านไม่ได้ ต้องเข้าใจอย่างนี้ก่อน แต่ว่าการที่บวชนั้นเป็นการทำให้สมความปรารถนาของท่าน สิ่งใดที่ท่านต้องการแล้ว เราก็พยายามทำให้ อันนั้นถือว่าเป็นการสนองคุณให้ท่านส่วนหนึ่ง แต่เป็นได้เพียงส่วนน้อย

ปัญหามีว่า ถ้าอย่างนั้น ทำไมโยมถึงอยากให้เราบวช และบวชเพื่ออะไร ? คือธรรมดา มารดาบิดาสอนวิชาการใดๆ ให้แก่ลูกได้ดีทุกอย่าง แต่ถ้าจะสอนลูกว่าพ่อแม่น่ะมีคุณอยู่กะลูกมาก ลูก

จะต้องแทนคุณพ่อแม่หรือว่าเป็นหนี้บุญหนี้คุณพ่อแม่มาก เพราะพ่อแม่อุ้มท้องเลี้ยงดูมาตั้งแต่อ้อนแต่ออก ลูกจะต้องทำงานเลี้ยงดูตอบแทนคุณแม่นะ อย่างนี้พ่อแม่ทำไม่ถนัดเลย ท่านพูดไม่ออกท่านกระดากปากท่าน เพราะฉะนั้นไม่มีทางอะไรดีไปกว่าที่ให้ลูกบวช เพราะในทางศาสนาสอนถึงเรื่องกตัญญูกตเวทีกันมาก ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป เรื่องนี้ให้พระอุปัชฌาย์สอนเป็นดีกว่าผู้อื่นแน่ ยิ่งกว่านั้นยังหัดให้มีนิสัยอ่อนน้อมรักศีลรักธรรม นำให้เป็นคนดีสืบตระกูลต่อไปด้วย

เมื่อได้อานิสงส์ประจักษ์เฉพาะหน้าอย่างนี้ คนที่มีลูกจึงอยากให้ลูกบวช ให้ลูกได้ศึกษา ได้เรียนรู้เรื่องศาสนาเพราะศาสนาสอนหนักไปในศีลธรรมเป็นอย่างดี และหนักในเรื่องกตัญญูกตเวทีด้วย

ความจริง คนที่มีใจดี มั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทีในมารดาบิดานั้น เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์อย่างยิ่งมีเรื่องคหบดีบุตรคนหนึ่ง ได้ออกบวชเป็นพระภิกษุแล้วติดตามพระอุปัชฌาย์อาจารย์ไปต่างหัวเมืองไกล คราวหนึ่งกลับลงมาเยี่ยมมารดาบิดา ครั้นเห็นมารดาบิดายากจนลงถึงต้องอาศัยชายคาบ้านเขาอยู่ ก็นึกสลดใจสงสารมารดาบิดาก็คิดจะสึกออกไปทำมาหากินเลี้ยงดูท่าน แต่ใจหนึ่งอยากบวช ไม่ตกลงใจ ถ้าบวช ใครจะเลี้ยงท่าน เพราะท่านยากจนมาก แม้ผ้าจะปกปิดร่างกายก็อัตคัด ตลอดอาหารอยากจะให้ผ้าและอาหารของตนแก่ท่าน ก็เกรงจะผิดวินัย ครั้นความทราบ

ถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า การที่เธอนึกอย่างนั้น เป็นความดี ฉันจะไปว่าอะไรที่เธอจะต้องเลี้ยงมารดาบิดา ฉันจะไปว่าอะไร ที่เธอจะให้ผ้าแก่มารดาบิดา เพราะว่าการให้ เป็นการให้ที่ชอบด้วยธรรมของบัณฑิต ผู้รู้ทั้งหลายย่อมสรรเสริญ

อาหารที่ภิกษุเที่ยวไปบิณฑบาตได้มา ตนเองยังมิฉัน หรือยังมิได้แบ่งไว้ฉัน เรียกว่า อนามัตถบิณฑบาต เป็นอาหารบริสุทธิ์ด้วยการแสวงหา ภิกษุจะให้ใครไม่ได้ นอกจากพระเณรด้วยกัน ถ้าเป็นคฤหัสถ์แล้วไม่ได้ทีเดียวปรับเป็นอาบัติ แต่พระพุทธานุญาตไว้ยอมให้ภิกษุให้แก่มารดาบิดาได้ นี้แสดงว่า ให้โอกาสเต็มที่เพื่อสนองคุณมารดาบิดา

อนึ่ง แต่ก่อนจีวรพระทุกผืน พระต้องเย็บย้อมเองการเย็บย้อมเป็นธุระของพระ มิใช่ของชาวบ้าน คนมีศรัทธาจะถวายผ้าทำจีวร ก็ถวายเพียงผ้าขาว ให้พอทำจีวรได้เท่านั้น ดังนั้น ก็เป็นโอกาสให้พระภิกษุรูปนั้น ได้ให้ผ้าแก่มารดาบิดา เพื่อนุ่งห่มพอสมควรแก่ภาวะของตน เมื่อภิกษุนั้นมีทางที่จะเลี้ยงมารดาบิดาได้ เพื่อทดแทนคุณท่าน ก็มีใจดี พอใจบวชอยู่ต่อไป ดังนั้น เราจะเรียกว่า บวชแทนคุณไม่ได้ ต้องเรียกว่า บวชเรียนให้คุณมารดาบิดาเป็นต้น บวชให้เป็นนิสัยปัจจัยสำหรับตน อย่างนี้ฟังได้

เพื่อแสดงว่า การเลี้ยงดูบิดามารดานั้น เป็นการทดแทนคุณท่าน และเป็นกิจที่ควรทำอย่างยิ่งของตนแม้สัตว์ทั่วไป พระ

ศาสนาจึงทรงเล่าเรื่องนกแร้งเลี้ยงพ่อแม่ขึ้นเป็นอุทาหรณ์ เป็นอนุสรณ์เตือนใจว่า

ครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์เกิดเป็นนกแร้ง แต่บังเอิญเป็นคราวเคราะห์ร้าย พ่อแม่ตาบอดทั้งสองตัว ตกเป็นภาระที่ลูกจะต้องเลี้ยง ดังนั้น แร้งตัวนั้นจึงพยายามไปหาอาหารมาเลี้ยงพ่อแม่เป็นนิจสิน ด้วยความกตัญญู วันหนึ่งแร้งตัวนี้ ออกไปหาอาหารตามปกติ เคราะห์ร้ายไปติดบ่วงที่พรานดักเอาไว้ดิ้นไปมาอยู่ คิดว่าคงต้องตาย ก็รำพึงถึงพ่อแม่ว่า เราตายน่ะไม่เป็นไรหรอก แต่พ่อแม่คงจะครวญถึงเรา ถ้าแกไม่เห็นเรา แกก็คงจะหิวและไม่มีทางจะไปหาอาหารได้ ที่สุดก็คงต้องตาย และตายอย่างลำบาก ตายอย่างน่าทุเรศ เสียแรงเลี้ยงแกมาก็เลี้ยงไม่ได้ตลอด เราก็ต้องมาถูกบ่วงรัดคอตาย เราตายครั้งนี้นับว่าไม่ได้ตายคนเดียว ทำให้พ่อแม่ทั้งสองต้องตายด้วย ใครเขาจะมีแก่ใจช่วยเลี้ยงดูแทน เป็นกรรมของลูกเอง และเป็นกรรมของพ่อแม่ด้วย แร้งรำพันไปต่างๆ นานา อย่างน่าสงสาร

นายพรานได้ยินคำรำพันของแร้งก็สงสาร ชวนให้นึกถึงพ่อแม่ของแกขึ้นมา ทำให้ใจอ่อนนึกปรานีแร้ง จึงเข้าไปถามว่า ตามธรรมดาแร้งน่ะมีนัยน์ตาดี มองเห็นอะไรๆได้ไกล ทำไมจึงมองไม่เห็นบ่วง กลับมาติดบ่วงน่าประหลาดนัก ?

แร้งโพธิจึงบอกว่า ท่านผู้เจริญ ปกติของสัตว์ทั่วไป ถ้าความพินาศยังไม่มาสู่ ย่อมเห็นอะไรได้ดี ครั้นความพินาศมาถึงแล้ว

แม้ไฟดับก็ไม่รู้ ใครห้ามก็ไม่เชื่อ จะต้องไปให้ถึงความพินาศเสียจนได้ ดังนั้น ข้าพเจ้าแม้จะแลเห็นได้ไกล แต่เมื่อความพินาศมาถึงแล้วก็ทำให้มองไม่เห็นบ่วง ต้องมารับเคราะห์ ดังที่ประจักษ์อยู่นี้

พรานนกได้ฟังคำของแร้งแล้ว ก็นึกเมตตา จึงแก้บ่วงออกแล้วพูดว่า ท่านจงกลับไปโดยสวัสดีเถิด จงเกษมศานต์ในพ่อแม่ของท่าน แล้วก็ปล่อยไป ก่อนจะไปแร้งได้กล่าวขอบใจว่า ขอให้ท่านจงสมัครสโมสรแช่มชื่นรื่นเริงในบุตรและภรรยาของท่านเถิด ว่าแล้วก็คาบเอาอาหารไปสู่ที่อาศัยของตน พระพุทธเจ้าทรงเล่าเรื่องนี้ไว้เพื่อเตือนใจให้รู้สึกว่า แม้สัตว์ยังพอใจทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ควรถือเป็นเยี่ยงอย่างได้

เรื่องบุตรที่ดี มีความกตัญญู เลี้ยงมารดาบิดานี้มีเรื่องกล่าวแสดงคุณธรรมข้อนี้ไว้มาก หาตัวอย่างได้ง่าย ผู้ประสงค์จะดูหนังสือเรื่องมาตาปิตุปัฏฐาน ในมงคลสูตรนั้นเถิด ความจริงแม้หนังสืออื่นๆ ก็มีเรื่องอย่างนี้หลายเรื่องเพราะคนทุกชาติทุกภาษาที่เจริญแล้วย่อมยกย่องกตัญญูนับถือสรรเสริญ คนเช่นนี้ทั่วไป จึงมีหนังสือเรื่องเกียรติคุณ ของความกตัญญูของคนต่างชาติต่างภาษาอยู่ไม่น้อย

เพราะฉะนั้น เราจะว่าบวชแทนคุณไม่ได้ เราต้องแทนคุณด้วยการเลี้ยงดู แม้ท่านตายแล้วก็ต้องทำบุญกุศลอุทิศให้ท่านตามความสามารถ นี้จึงจะชอบด้วยเหตุผล

เรื่องของการแทนคุณมารดาบิดานั้น ท่านแสดงไว้ในที่ต่างๆ แต่ใจความก็รวมหลักอันเดียวกัน เป็น ๕ ประการดังนี้

๑. เลี้ยงดูท่าน

๒. ทำงานของท่าน

๓. ดำรงศ์ตระกูล

๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่ท่านให้ไว้

๕. เมื่อท่านตายไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ท่าน

อันการทดแทนบุญคุณพ่อแม่นั้น ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าเมื่อไรจะพอสักที ถึงท่านถาม ข้าพเจ้าก็บอกไม่ได้ เพราะเป็นคุณที่ทดแทนกันไม่รู้จักหมด ตราบใดที่เรายังมีกำลังสามารถทำสนองคุณท่านได้ก็ต้องทำไปจนกว่าชีวิตเราจะหาไม่ แม้ท่านตายเราก็ยังต้องทำบุญอุทิศให้อีก เมื่อไรเราตาย นั่นแหละ เลิกกันที

ฟังดูแล้วน่าเบื่อ แต่ก็เบื่อไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของเรา เป็นหน้าที่ของเราโดยเฉพาะ จงดูแต่ท่านต้องอุ้มท้องและบำรุงเลี้ยงเรามาเถิด ลูกกี่คนๆ ท่านก็เลี้ยงมาได้และเลี้ยงมาด้วยความลำบาก เลี้ยงมานานจนกว่าเราจะโตจนกว่าเราจะเลี้ยงตัวเองได้ เป็นหลักฐาน ดูซิ! ท่านน่าจะเบื่อยิ่งกว่าเรา แต่ท่านก็ไม่เบื่อโดยถือว่าเป็นลูก ก็กรุณาเลี้ยงดู เราลองนึกดูที ร่างกายของเรานี้ ล้วนเป็นของที่พ่อแม่ให้มา ฉะนั้น เนื้อตัวเราหมดทั้งก้อนนี้ จึงเป็นของท่านอยู่เสมอ ไม่ใช่ของเราสักที เราจะถือว่า แทนบุญคุณของท่านหมดได้

อย่างไร หมดไม่ได้ เพราะร่างกายเป็นของๆ ท่าน ส่วนความรู้ที่เราได้มาใหม่ เป็นของเรา การศึกษาของเรา แต่เนื้อตัวของท่าน

สมมติว่า ท่านให้รถยนต์เรามาคันหนึ่ง เราบรรทุกของไปขายได้กำไรมาเที่ยว ๑๐๐ บาท คราวนี้เราแบ่ง ๑๓๒ เมื่อเราบวช ให้คนงาน ๑๐ บาท คนขับ ๒๐ บาท ค่าความคิดอ่านเรา ๓๐ บาท ค่าน้ำมันรถ ๑๐ บาท แล้วค่ารถยนต์เล่าให้เท่าใด ? เอารถมาใช้แล้ว เราก็ต้องคิดให้ค่ารถบ้าง จึงจะถูก ถึงเราจะว่าท่านให้เราแล้ว แต่เราจะลืมคุณผู้ให้หรือ ? อาศัยทุนท่านสร้างทรัพย์สมบัติ สร้างเกียรติยศชื่อเสียงตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น จะว่าเราบวชแทนคุณท่านได้อย่างไรบวชเพื่อรู้คุณ เพื่อปฏิบัติให้สมความประสงค์ของท่าน เพื่อให้รู้ค่าคุณของท่าน แล้วเลี้ยงดูท่าน เป็นการทดแทน จนกว่าชีวิตเราจะหาไม่ เราจะต้องเคารพและอ่อนน้อมต่อท่านอย่าให้ท่านต้องน้อยเนื้อต่ำใจว่าเสียแรงเลี้ยงมา ปีกแข็งแล้ว หากินได้แล้วทิ้งไป อย่าทำอะไรให้กระทบกระเทือนใจ จนเป็นเหตุให้ท่านต้องเสียใจได้

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่บวชแทนคุณ บวชเพื่อศึกษาปฏิบัติให้รู้คุณของท่านว่า เราจะทดแทนอย่างไรพระพุทธเจ้าได้ทรงทำอย่างไร เมื่อเราเข้าใจแล้ว เราจะได้ปฏิบัติให้สมกับเราได้เรียนได้รู้ เราบวชเพื่อแสวงหาความรู้ไปสนองคุณท่าน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ในพระศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ การบวชของเรา จึงนับว่า

เป็นคุณสำคัญอย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุนำให้เราได้ทดแทนคุณของมารดาบิดา สมความประสงค์ของท่านที่พยายามให้เราบวช

การเกื้อกูล

คนเลี้ยงไก่ ใครที่ไหน เขาเลี้ยงเปล่า
ทุกเม็ดข้าว หมายไข่เนื้อ ไปเมื่อหน้า
เขาเกื้อกูล แก่เรา เข้าตำรา
ย่อมคาดหน้า สิ่งสนอง ต้องระวัง

๗ บวชเป็นนิสัย

แท้จริง **การบวช** เราไม่ถือประโยชน์เพียงเรียนตามที่กล่าวไว้ในเรื่องบวชเรียนเท่านั้น ยังต้องการให้เป็นนิสัยปัจจัยของผู้บวชอีกด้วย ถึงผู้ที่สึกหาลาเพศพระออกมาสู่ความเป็นคฤหัสถ์ ก็ยังนิยมกล่าวในที่ทั่วไปอยู่เสมอๆ ว่า **บวชพอเป็นนิสัย** ถ้อยคำอันนี้ แม้จะฟังดูเผินๆ ก็ยังน่าฟังอยู่ไม่น้อย ยิ่งใคร่ครวญดูแล้ว ก็ยิ่งเห็นว่าเป็นคำที่น่าจับใจนัก ข้าพเจ้าเกรงไปว่าผู้ที่บวชจะไม่เข้าใจความหมายในคำนี้ดีพอ หรือมิฉะนั้นก็จะไปสุดมืออยู่เพียงที่เข้าใจ ไม่ยึดเอาการบวชเป็นนิสัยจริงๆ อย่างที่พูดหรือเข้าใจ หากผู้ที่บวชยึดเอาการบวชเป็นนิสัยจริงๆ อย่างที่พูดว่าบวชเป็นนิสัยแล้ว ข้าพเจ้าก็คาดไม่ถูกว่า ผู้บวชจะอุดมสมบูรณ์ด้วยบุญลาภปานใด สมกับคำนิเทศแห่งอานิสงส์บรรพชาบันลือลั่นอยู่ว่า การบวชเป็นบ่อให้เกิดบุญกุศลตั้งหลายกัปหลายกัลป์

เรื่องการบวชพอเป็นนิสัยนี้ ในท่านที่มุ่งบวชอยู่ก็ดี หรือกำลังบวชอยู่ก็ดี แม้บวชแล้วก็ดี เฉพาะผู้ที่ทราบดีแล้ว ขอจงยินดีเถิด ส่วนผู้ที่ยังไม่ทราบ ขอจงสงบใจค่อยคิดค่อยอ่านคำอธิบายต่อไป

คำว่า **นิสัย** เป็นคำกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว เป็นภาษาบาลี เราเอามาใช้เรียกกันจนติดปาก ใช้กันจนชิน จนเป็นที่รู้กันทั่วๆ ไป พอได้ยินคำว่า **นิสัย** ก็ดูเหมือนจะเข้าใจความหมายได้ทันทีว่า อะไร แต่

ถ้าผู้ฟังจะลองถามผู้พูดสักหน่อยว่า นิสัย คืออะไร แล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้พูดจะงันไป แม้จะแก้ได้ก็ไม่แจ่ม คือไม่อาจให้ความเข้าใจแก่ผู้ถามจนเป็นที่พอใจ น้อยคนจะแก้ไขได้ดี ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะคำนั้นมิใช่ภาษาของเรา เป็นภาษาบาลีมาแต่เดิม ทั้งก่อนแต่เราจะใช้ ก็มิได้ใคร่ครวญให้เข้าใจความหมายก่อนว่าอะไร ใช้กันส่งๆ ไปจนเลือนจากความหมายเดิม เกือบจะถือเอาความเดิมให้ถูกดีไม่ได้ ถ้าเช่นนั้น **นิสัย** คืออะไร ? เฉพาะในที่นี้ **นิสัย คือ ธรรมเป็นเครื่องอาศัย** อธิบายว่า คนพอใจทำอะไร เพราะอาศัยธรรมอันใดเป็นเหตุธรรมอันนั้นชื่อว่า นิสัย คือธรรมที่เป็นเหตุให้คนอาศัยทำอะไร ต่ออะไร แม้ธรรมอันเป็นเครื่องอาศัย ก็ยังเป็นคำกลางๆ เพราะเป็นได้ทั้งดีและชั่ว คือถ้าเป็นฝ่ายดี ก็เป็นกุศลธรรม ถ้าเป็นฝ่ายชั่วก็เป็นอกุศลธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อคนใดอาศัยกุศลธรรม เช่น เมตตา ทาน ศีล เป็นต้นเหตุคนนั้นก็มีนิสัยดี คือมีนิสัยอ่อนโยนโอบอ้อมอารีเรียบร้อยเมื่อคนใดอาศัยอกุศลธรรม เช่น อิสสา อภิชฌา พยาบาท เป็นต้นเป็นเหตุ คนนั้นก็นิสัยเลวทราม คือ มีนิสัยริษยาส่อเสียดปากบอน ฉ้อโกง ปองร้าย เป็นต้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จับความจริงได้ว่า นิสัยเป็นสิ่งที่อบรมให้เกิด ให้มี ให้ดี ให้เลวได้ สุดแต่จะให้มากไปในทางใด มิใช่เป็นสิ่งที่ติดมาแต่สัญชาติเดิม และเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ถ้าประสงค์จะแก้นิสัยเลวให้กลับดี โดยที่ให้ได้เห็นได้ฟัง แต่อาการและเสียงอันเป็นจริยา

วัตรของคนดีให้ได้เสวนะกับคนดีเป็นส่วนมากแล้ว นิสัยอันกระด้างลามก ก็จะอ่อนโยนไปกลับให้เป็นคนมีนิสัยดีได้ ขอนี้แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสรับยืนยันว่า เราตถาคตยังไม่เห็นเหตุภายนอกอื่นใดอันจะเป็นปัจจัยให้คนเปลี่ยนนิสัยได้ดัง **เสวนะ** (การคบ) เสวนะจึงเป็นปัจจัย อันสำคัญในการกลับนิสัย ดังนัยที่สมเด็จพระมหาสมณะตรัสเตือนใจไว้ในข้อหนึ่งว่า **ยํ เว เสวติ ตาทิโส** คบคนใดก็เป็นเช่นคนนั้นแล

เพื่อยืนยันข้อนี้ ขอยกเรื่องนกแขกเต้ามาเล่าให้ฟังสักเรื่อง ๑ เชิญสดับ

เรื่องลูกนกแขกเต้า

แต่กาลไกลโพ้น มีป่าใหญ่แห่งหนึ่งอยู่ใกล้สานูบรรพตเรียกว่าสิมพลีวัน เป็นที่อาศัยของฝูงนกมากต่อมากนกแขกเต้าฝูงหนึ่งทำรังอาศัยอยู่ปลายไม้งิ้ว วันหนึ่งพายุกล้าพัดเอารังนกแขกเต้าซึ่งมีลูกอ่อนสองตัวอยู่ภายใน ขาดปลิวไปไกล ชีวิตของลูกนกยังไม่ถึงฆาต ตัวหนึ่งบังเอิญตกลงในกองหอกคาบ ของพวกโจนขณะที่กำลังทำพิธีอยู่ในโจรคามฟากเขาโน้น พวกโจรเห็นเป็นมงคลพากันอุ้มชูเลี้ยง ต่อมาให้ชื่อว่า สัตติคุมพะ เพราะตกลงที่กองหอกดาบเป็นนิมิต นกสัตติคุมพะโตขึ้นด้วยมือโจรเลี้ยง นิสัยหยาบคายเหมือนโจร

ส่วนอีกตัวหนึ่ง ตกลงมาที่กองดอกไม้ของฤๅษีขณะที่กำลังจัดพิธีบูชากูณฑ์ ฤๅษีการุณย์เก็บเลี้ยงต่อมา ให้ชื่อว่าปุบผกะ เพราะตกที่กองดอกไม้เป็นนิมิต นกปุบผกะโตขึ้นด้วยมือฤๅษีเลี้ยง ก็มีนิสัยใจคออ่อนโยนเรียบร้อยดังฤๅษี

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้ากรุงอุดร พระนามว่า ปัญจาละเสด็จล่าเนื้อ ติดตามเนื้อทรายไปชายป่า พลัดจากราชบริพารถึงกับล้าตลอดม้าพระที่นั่ง ต้องแวะเข้าพักผ่อนพระกายยังร่มไม้ไทรใกล้บ้านโตรพวกนั้น บังเอิญวันนั้นพวกโจรไม่อยู่พากันเข้าป่าหมด คงเหลือไว้แต่คนครัวคนหนึ่งเท่านั้น นกสัตติคุมพะบินออกจากบ้านโจรโผเล่นตามชายป่า เหลือบเห็นพระเจ้าปัญจาละ ซึ่งงามสะพรั่งด้วยอารมณ์ ก็พึงใจอย่างสันดานโจร บินเข้ามาใกล้แล้วร้องลั่นด้วยความร่าเริงว่า แหม ! เจ้านี่สวมสร้อยและอาภรณ์ที่งามและยิ่งด้วยค่า กูจะรีบไปบอกนายโจรมาฆ่ามันเสีย แล้วชิงเอาสร้อยและอาภรณ์ไป ครั้นแล้วก็บินกลับเข้าบ้าน

พระเจ้าปัญจาละทรงสดับเสียงนกนั้นแล้วตกพระทัยทรงดำริว่าที่นี่มีภัยไม่ควรอยู่ ดูซิเพียงแต่นกก็ยังร้ายอย่างนี้ถ้าเป็นคนเห็นจะดุร้ายเกินเปรียบ แล้วรีบเสร็จขึ้นม้าพระที่นั่งออกจากร่ม ขับม้าวกอ้อมเชิงภูเขามา สักครู่ใหญ่ก็ถึงอาศรมฤๅษีที่ตั้งอยู่เป็นขนัดทรงดำริว่าควรจะเข้าไปนมัสการพระดาบสตามราชประเพณี ครั้น

เข้าไปใกล้ลานอาศรมแล้วก็เสด็จลงจากม้าพระที่นั่ง ทรงดำเนินเข้าชานอาศรม

บังเอิญวันนั้นบรรดาฤๅษีไม่อยู่ พากันเข้าป่าหาผลไม้ เหลือนกปุบผกะตัวเดียวเฝ้าอาศรม ทันใดนั้นนกปุบผกะโผลงจากคอนไม้ยกปีกขึ้นประสาน กระทำปฏิสันถารโดยคารวะ พร้อมด้วยวาจาไพเราะแต่ไกลว่า ข้าแต่มหาราชฝ่าพระบาทเสด็จมาดี ไม่มีภัยอัญเชิญเสด็จประทับระงับร้อนก่อนเถิด น้ำใสสะอาดมีรสจืดสนิทควรแก่การเสวย ท่านเจ้าพระคุณอาจารย์จัดตั้งไว้เป็นอันดีแล้ว

ท้าวเธอสดับคำทูลของนกปุบผกะต้องพระทัย ทั้งเลื่อมใสในการปฏิสันถารเพิ่มอีกด้วย จึงตรัสชมนกปุบผกะว่า พ่อปักษีทวิชาติ ช่างงดงามน่ารักนักหนาพ่อประกอบด้วยธรรมอันงดงามยิ่งแท้ แล้วทรงตำหนินกสัตติคุมพะต่อไปด้วยว่า แหม ! อ้ายนกแขกเต้าตัวโน้น มันช่างแสนร้ายพูดจาหยาบคายข้ามกับเจ้านักนี่

นกปุบผกะ ทูลต่อไปว่า ข้าแต่มหาราช ถึงข้าพระบาทเองก็เป็นพี่น้องร่วมมารดาเดียวกันกับนกแขกเต้าโน้น ต่างแต่นกสัตติคุมพะโตในสำนักคนไม่ดี อันชนเหล่านั้นพร่ำสอนอย่างโจร จึงมีนิสัยหยาบคาย ส่วนข้าพระบาทโตในสำนักคนดี อันเจ้าพระคุณฤๅษีทั้งหลายพร่ำสอนด้วยอิสิธรรม นำให้มีนิสัยอ่อนโยนเรียบร้อยเพราะฉะนั้นข้าพระบาททั้งสองจึงต่างกันโดยธรรม เมื่อจะทูลถวายธรรมแด่พระเจ้าปัญจาละ จึงกล่าวต่อไปว่า

ข้าแต่มหาราช ใครคบสัตบุรุษหรืออสัตบุรุษคบคนมีศีล หรือคนทุศีล เขาจะต้องไปสู่อำนาจคนนั้นทันที ผู้ใดทำคนเช่นใดให้เป็นมิตร หรือคบมิตรเช่นใดเขาผู้นั้นจะต้องเป็นเหมือนคนเช่นนั้น ศิษย์ที่เสวนะกับครูอาจารย์คลุกคลีอยู่ร่วมกัน ก็ย่อมติดนิสัยครูอาจารย์นั้น เหมือนดังลูกศรที่กำซาบยาพิษย่อมประทุษร้ายแล่งของมัน เพราะฉะนั้นผู้มีปัญญาจึงไม่คบเพื่อนลามกเพราะกลัว ใบคาพันปลาเน่าก็ยังเหม็นคลุ้งไปดังปลา การคบคนพาลก็เป็นเช่นนั้น ใบไม้ห่อกฤษณาก็ยังหอมระรื่นด้วยกลิ่นกฤษณา การคบบัณฑิตก็เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้นคนฉลาดทราบความสำเร็จประโยชน์แห่งตนเหมือนใบไม้ห่อกฤษณา จึงไม่คบคนชั่วคบแต่คนดี เพราะคนชั่วนำไปนรก ส่วนคนดีนำให้เข้าถึงสวรรค์

พระเจ้าปัญจาละ ทรงเลื่อมใสในธรรมกถาของนกปุบผกะ ครั้นฤาษีเหล่านั้นกลับมา ก็ทรงนมัสการแล้วตรัสว่า “ข้าแต่พระคุณทั้งหลายผู้เจริญ เมื่อจะอนุเคราะห์โยมก็ได้โปรดไปพำนักอยู่ในพระนครของโยมเถิด” แล้วทรงลาฤาษีและนกแขกเต้าเสด็จกลับพระนคร พระราชทานอภัยแก่นกแขกเต้าทั้งหมด รับสั่งให้จัดพระราชอุทยานให้เป็นที่พำนักของเหล่าฤาษีที่นิมนต์มา ทรงบำรุงเป็นอย่างดีบำเพ็ญทางสวรรค์ สำหรับพระองค์ตลอดพระชนม์

เพราะฉะนั้น จึงว่าเสวนะเป็นสื่อสร้างนิสัยให้ดีและเลว แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ยังเป็นไปได้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงมนุษย์ผู้มีชาติเสมอกัน

เมื่อได้ความจริงว่า คติของนิสัยแรงไปทางเสวนะดังเรื่องที่ว่า คบโจรเป็นโจร คบฤาษีเป็นฤาษี คบคนชั่วหรือดีชนิดใดๆ ก็กลับนิสัยไปเป็นคนชนิดนั้นๆ ได้ ฉะนั้น คนที่เลื่อมใสในพระ เสวนะกับพระเนื่องๆ จึงมีนิสัยไปทางพระ ถ้าถึงกับได้บวช ร่วมสิกขาสาชีพกับพระแล้ว จะต้องมีนิสัยไปทางพระเป็นส่วนมาก ฉะนั้นเองในตระกูลพุทธศาสนิกของเรา จึงถือเอาการบวชเป็นกิจสำคัญทีเดียวสำหรับลูกผู้ชาย ต้องให้บวชเรียนดังกล่าวแล้วในภาคต้นและข้อสำคัญที่สุดก็คือ ต้องการให้มีนิสัยไปทางพระนั่นเอง เพราะเหตุดังนี้ เมื่อผู้บวชสึกหาลาเพศออกมาแล้ว ตนเองก็ดี มารดาบิดาก็ดี หรือญาติมิตรก็ดี จึงมีเสียงอันเดียวกันว่า **“บวชพอเป็นนิสัย”**

บรรดาจริยวัตร ที่พระประพฤติอยู่เป็นปกติเช่นการนุ่งห่ม การฉัน การพูด การทำวัตร การบูชา การเคารพ เป็นต้นเหล่านี้ พระศาสนาถือเป็นระเบียบเพื่อความเรียบร้อย อันความประพฤติเรียบร้อย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปเหล่านี้ พระสงฆ์ผู้รักความสุภาพ ควรพยายามประพฤติให้ติดเป็นนิสัย เผื่อว่าจะลาจากสมณเพศไป จะได้มีนิสัยรักความสุภาพเรียบร้อยเหล่านี้ติดไปด้วย ให้สมกับที่นิยมกัน

ว่า **บวชเป็นนิสัย** เพื่อโยมและญาติมิตรทั่วไป จะได้ต้อนรับด้วยความชื่นชมยินดี

อนึ่ง เมื่อสังสารวัฏฏ์ยังวนเวียนอยู่อย่างนี้ เราจึงไม่ควรประมาท ไม่ควรวางใจ ควรรู้สึกเสมอว่า ความวนเวียนของสังสารวัฏฏ์ยังมีอยู่ ตัวเราที่อาศัยอยู่ในสังสารวัฏฏ์ จะต้องวงเวียนไปตามด้วย

ความวนเวียน บอกอยู่ชัดว่า ไม่แน่นอน เอายุติลงตรงไหนไม่ได้ ทั้งไม่มีอะไรเป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ด้วย ดังนั้น ทุกสิ่งเรามุ่งหมายไว้ว่าจะดี จะรุ่งเรืองจึงตกอยู่ในลักษณะว่า ไม่แน่ ไม่ควรวางใจ ซึ่งจะต้องทำให้เสียใจมากในภายหลัง

ท่านบัญญัติ อนิมิตรธรรม คือเรื่องที่ใครรู้ไม่ได้ไว้ ๕ อย่าง คือ:-

๑. ชีวิต ใครจะรู้แน่ว่า เมื่อนั่นจะรุ่งเรือง เมื่อนั่นจะล่มจม วิถีของชีวิต รู้กันไม่ได้

๒. พยาธิ ใครจะรู้แน่ว่า เมื่อนั่นจะป่วย และจะป่วยด้วยโรคอย่างนั้นๆ รู้ไม่ได้

๓. กาล ใครจะรู้แน่ว่า เมื่อนั่นจะตาย และจะตายด้วยอาการที่น่าปรารถนา หรือไม่น่าปรารถนาอย่างนั้นๆ รู้ไม่ได้

๔. เทหนิกฺเขปนํ ใครจะรู้แน่ว่า เราจะทอดร่างลงตายที่ไหน ป่าช้าอยู่แห่งใด รู้ไม่ได้

๕. คติ ใครจะรู้แน่ว่า ตายแล้วจะไปอยู่ภพไหนที่ใด สุขหรือทุกข์อย่างไร รู้ไม่ได้

ดังนั้น ควรละหรือ ที่เราจะวางใจในสิ่งที่เรามุ่งหมาย ดูเถอะแม้ตัวของเรา ก็ยังรู้แน่ไม่ได้ ทางที่ดีที่ควรนั้นก็คือ ควรพยายามสร้างความดี บำเพ็ญบุญกุศลไว้สำหรับตัวเสมอ อุตสาหะทำให้เป็นนิสัยปัจจัยไว้เถิด เพราะถ้าประสบเรื่องร้ายในชีวิต โดยไม่เคยนึกว่าจะประสบเข้าจะได้ไม่เศร้าโศกนัก พอมีสติเหนี่ยวรั้งใจเพราะรู้ตัวอยู่ก่อนแล้ว

อนึ่ง ชีวิตมีความตายเป็นปลายทาง จะต้องเดินไปถึงจุดปลายทางด้วยกันทุกชีวิต ดังนั้น หากถึงวาระเข้าแล้วขณะนั้น ขณะอารมณ์ของเราจะเป็นอะไร ใครจะรู้จริงนอกจากเราคนเดียว แต่ก็คงมีอาการละม้ายคล้ายกัน คือหลับตาลงเห็นโลกหน้า ลืมตาขึ้นเห็นโลกนี้ อา ! ถ้าเวลานั้นเราบังเอิญเคราะห์ร้าย ไม่มีใครพยาบาล ไม่มีใครช่วยดูแล ให้ยาบ้าง อยู่เป็นเพื่อนอุ่นใจบ้าง เราจะสลดใจในความอนาถาของเรา และจะเรียกร้องเอาอะไรๆ ก็ไม่ได้แล้วหมดหวังทั้งสิ้น เราจะทุกข์ร้อนเสียใจ จนหมดลม

แต่ยังก่อนท่าน เรายังมีเพื่อน เรายังมีสหายที่ประคองใจเราอยู่ ผู้นั้นคือ "บุญ" บุญที่เราบวช บุญที่ได้อบรมจิตใจไว้ บุญที่ได้สั่งสมไว้ เป็นนิสัยปัจจัยช่วยให้ชีวิตเราสดชื่น นึกถึงภพหน้าแล้ว เราจะอุ่นใจหายหวาดเป็นสุขขึ้น คิดว่า การมาเกิดของเรา ไม่เปล่าประโยชน์ด้วยเคยสั่งสมบุญไว้ เพื่อเป็นนิสัยปัจจัยสืบไป ดังพระพุทธ

โอวาทตรัสประทานไว้ว่า

ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ.

บุญให้เกิดความสุขในเวลาสิ้นชีวิต.

เพราะฉะนั้น จงพยายามบำเพ็ญคุณธรรมไว้ ทำให้เป็นนิสัย ให้เป็นคนใจบุญใจกุศล ใจเมตตาปรานีเถิดด้วยว่านิสัยดี เป็นความคิดดีจริงๆ อย่างน้อย ก็จะต้องเอาไว้ใช้เมื่อปลายมือด้วยกันเวลา ถึงแม้จะน้อยแต่มีค่าสำหรับผู้ตั้งใจจริงยิ่งนัก **"บวชเป็นนิสัย"** จึงเป็นข้อที่ผู้ใหม่ในศาสนา จักพึงพิจารณาด้วยความรอบคอบสุขุม และจงจำไว้ว่า

ของดีดีเด็ด เหมือนเพชรเหมือนทอง
ถึงไร้เจ้าของ ก็เหมือนตัวยัง
ถึงใส่ตู้อุด ถึงขุดหลุมฝัง
ก็มีวันปลั่ง อะหลั่งฉั่งชู เอยฯ

เมื่อมียศ

เมื่อมียศ เขาก็รับ นับว่าญาติ
มีอำนาจ ยกเป็นนาย ให้ใช้สอย
คราวสิ้นยศ หมดอำนาจ ญาติมิตรลอย
เหลือบุญคอย ช่วยชู ผู้เดียวเอย.

ธรรมลาโภ.

๘ นิสัยรักนุ่งห่ม

สมัยที่บ้านเมืองยังไม่เจริญ ยังเป็นป่าเถื่อนอยู่มนุษย์เราไม่สู้สนใจในการนุ่งห่มหนัก เรื่องนี้ ดูเหมือนจะต้องนึกถึงครั้งโบราณอันนับด้วยร้อยปีพันปีเลย แม้ในปัจจุบันนี้ของที่โลกรับรองว่าเจริญแล้ว เพราะเจริญด้วยอารยธรรมก็ตามที ถึงเช่นนั้นผู้คนในเมืองกับนอกเมืองยังมีนิยมนุ่งห่มต่างกันมาก ยิ่งตามชนบทในชายแดนดูผิดกันไกลที่สุด เขาไม่พิถีพิถันในเรื่องผ้าผ่อนเสียเลย ดูเหมือนโดยปกติจะต้องการเพียงนุ่งเท่านั้นเอง การห่มไม่ต้องพูดถึง เคยเห็นสวมเชิ้ตหนังกันหนาตา สำหรับผู้ชายก็ดูไม่สู้น่าเกลียด เฉพาะผู้หญิงดูไม่งามเสียเลย คราวเป็นสาวจนใจปกปิดแน่นแฟ้นไม่ให้แลบแม้แต่น้อยเกรงชายจะชำเลือง แล้วอมยิ้ม พอมีบุตร ๒-๓ คนแล้วเลยเปลื้องหมด น่าขายหน้า ไม่สมที่ว่าเป็นประเทศที่เจริญแล้ว

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ นายกรัฐมนตรีได้พูดกระจายเสียง เรื่องวัฒนธรรมของประเทศ ก็ได้ปรารภถึงคนไม่สวมเสื้อ น่าตำหนิ และท่านได้ชักชวนให้ทุกๆ คนพิถีพิถันในเรื่องเสื้อผ้าไว้ด้วย ข้าพเจ้าพลอยยินดีด้วยเป็นอย่างมาก และได้ทราบว่าเทศบาลเมืองบางจังหวัดได้เริ่มประกาศห้ามไม่ให้คนผู้ไม่สวมเสื้อเข้าตลาด หากฝ่าฝืนก็เจ้าหน้าที่จับและปรับไหมด้วย ชวนให้คิดเห็นว่าเมื่อพากันสวมจนชินเป็นนิสัยแล้ว ต่อไปคนไม่สวมเสื้อในชนบทจะน้อยลง แต่แล้วก็รามือไป

ความจริง การไม่รักจะสวมเสื้อนี้ เห็นจะเป็นนิสัยติดมาจากบรรพบุรุษบ้าง จากผู้คนในหมู่บ้านของตนบ้างประพฤติกันชินจนเคยตัว ไม่เห็นเป็นเรื่องน่าเกลียด หากเราจะไปต่อว่าคนไม่สวมเสื้อ มิใช่เพราะไม่มีเสื้อจะสวมแต่เจ้าตัวไม่แยแสเอง ก็จะถูกคัดค้านนานาประการ เพราะมีนิสัยไม่รักเสื้อ จึงมองไม่เห็นความไม่งามไม่น่าอดสูในหมู่ของเขา จึงไม่มีการตำหนิกัน ปล่อยกันเรื่อยมาอย่างนั้นตรงกันข้ามจากคนผู้มีนิสัยรักเสื้อผ้าอย่างหน้ามือกับหลังมือทีเดียว

ได้กล่าวแล้วว่าผู้ที่ชินตาต่ออาการเช่นนั้น ย่อมไม่เห็นเป็นการน่าเกลียด ให้เราสังเกตดูภาพเรื่องทศชาติที่เขียนไว้ตามฝาผนังโบสถ์หรือวิหาร หรือภาพเรื่องพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหาชาลี ที่สุด พระอินทร์ ไม่สวมเสื้อเลย แต่ก็ไม่เห็นมีใครติ มีแต่เสียชมกันว่างดงามดูเถิด เราจะเห็นได้ว่า คนเรามีนิสัยไม่รักเสื้อมานานเมื่อเรามีนิสัยรักเสื้อแล้ว เราคงรักจะเห็นพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระอินทร์สวมเสื้อ หากเราขืนเขียนภาพเหล่านี้มีเสื้อสวม ก็คงจะแลดูงามกว่า แต่คงถูกหาว่าอุตริ

ความจริง ถึงพระเวสสัดรตัวจริง ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าคงไม่สวมเสื้อ ไม่ต้องดูอื่นไกล เพียงสมัยพระราชวงศ์จักรีในระยะกาล ๑๕๐ ปีเศษนี้เอง พระเจ้าแผ่นดินของเราเสด็จออกท้องพระโรง ก็หาได้ทรงฉลองพระองค์ (สวมเสื้อ) ไม่ แม้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็ไม่สวม

เสื้อเช่นเดียวกัน มีแต่ผ้าเจียระบาดคาดพุงผืน ๑ เท่านั้น แม้เช่นนั้นก็ไม่เห็นเป็นเรื่องที่ไม่งาม ชินตากันไป ถ้าเราไม่ไปที่หอประสาทพระเทพบิดร อันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปพระเจ้าแผ่นดินแห่งพระราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ จะเห็นพระบรมรูปรัชกาลที่ ๑-๒-๓ ไม่ทรงฉลองพระองค์ (ไม่สวมเสื้อ) นับแต่สมัยราชกาลที่ ๔ จึงมีทรงฉลองพระองค์หมด พระบรมรูปเหล่านี้พอเป็นอุทาหรณ์แห่งเรื่องนี้ได้ นี่แสดงว่า ภายหลังนิยมสวมเสื้อกันแล้วจนภาพต่างๆ ในรุ่นหลังนี้ จะเป็นเทวดา หรือพระมหากษัตริย์ก็ตาม ช่างมักจะเขียนเป็นภาพมีฉลองพระองค์ แม้จะเป็นภาพสามัญชน ส่วนมากก็ภาพสวมเสื้อ ดูสมสมัยขึ้น น่าอนุโมทนา

คราวนี้หันมาดูการห่มผ้าทางพระพุทธศาสนาปรากฏว่าพระศาสดาทรงกวดขันเรื่องห่มผ้ามาก มีสิกขาบทที่ทรงบัญญัติเป็นหลักให้พิสูจน์เรื่องนี้หลายสิกขาบท เช่น ทรงอนุญาตให้เวลาแสดงหาผ้าทำจีวร แม้ผ้าที่เขาทิ้งไว้ในกองหยากเยื่อหรือในป่า ก็ทรงอนุญาตให้เก็บมาต่อทำจีวร หากไม่พอหรือหาย ก็ให้ขอได้ เปรอะเปื้อนให้ซัก ขาดให้ปะไม่ยอมให้ภิกษุเป็นอยู่โดยไม่มีจีวร แม้แรกบวชนาคมีจีวรไม่ครบก็ไม่ทรงอนุญาต ในสมัยพุทธกาลจึงปรากฏว่าภิกษุเย็บจีวรเป็นโดยมาก การเย็บจีวรของเพื่อนบรรพชิต ถือเป็นกรณียกิจขวนขวายช่วยเหลือ ปรับโทษภิกษุผู้ดูดายในเรื่องนี้ไว้ด้วย

แม้พระองค์เองก็ทรงพระกรุณาเป็นธุระในเรื่องนี้มีเรื่องว่า สมัยหนึ่งทรงทราบว่าท่านพระอนุรุทธเถระทำจีวรกรรม มีภิกษุไปช่วยทำมากรูป พระองค์ก็ทรงพระกรุณาเสด็จไปเป็นประธาน ทรงรับหน้าที่สมเข็มให้ แม้ข้อนี้ก็เป็นหลักให้เห็นน้ำพระหฤทัย ที่ทรงหนักในการห่มผ้าเพียงไรทั้งปฏิปทาที่ทรงบัญญัติใช้ ก็ประจักษ์ให้เห็นได้ว่าสมสมัยทุกเมื่อ สมกับที่ทรงพระคุณสมบัติที่ปราชญ์ยกย่องว่า **"สตฺถา เทวมนุสฺสานํ** ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย"

เมื่อเทียบดูเสื้อผ้ากับจีวร จะเห็นได้ว่าเหมือนกันโดยอาการที่ปกปิดร่างกาย และเป็นแนวให้เห็นผู้ที่มีนิสัยรักสวมเสื้อ กับพระที่มีนิสัยรักห่มจีวรเข้าแนบกันได้ แม้ห่มจีวรจะไม่รัดกุมดังสวมเสื้อก็จริง แต่ก็ไม่รุ่มร่าม หรือรุงรังจนเสียรูป ทั้งเคยได้รับยกย่องมาแต่ไหนแต่ไรแล้วว่าพระห่มจีวรแล้วดูงดงามสมภาวะท่าน การที่ได้รับยกย่องเช่นนี้ ก็เพราะอานุภาพแห่งพระพุทธบัญญัติในเสขิยวัตร ๒ ข้อเบื้องต้น เป็นคุณชาติรักษาเกียรติแห่งพระศาสนาไว้ได้ประการหนึ่ง

ในเสขิยวัตร ๒ ข้อนั้น

ข้อ ๑ ว่า พึงนุ่งให้เรียบร้อย

ข้อ ๒ ว่า พึงห่มให้เรียบร้อย

ทั้ง ๒ ข้อนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงพระประสงค์ให้พระมีการนุ่งห่มเรียบร้อยเป็นปกติ แม้จะอยู่ในวัดหรือในบ้าน ที่สุดแม้จะ

อยู่ป่าอยู่ถ้ำ ยิ่งเข้าบ้านต้องห่มคลุมทั้งสองบ่า กล่าวไว้ชัดในบิณฑบาตจาริกวัตร ไม่ยอมให้เลิกผ้าจีวรเห็นกาย เมื่อพระมีปกติไม่ห่างจากจีวรเช่นนี้ก็มีนิสัยรักผ้า ติดนิสัยห่มผ้าพบพระรูปใดไม่ห่มผ้าในเวลาควรจะห่ม ก็รังเกียจ ถ้าสามารถเตือนได้ก็เตือนทันที แม้แต่ในวัด ในคราวไหว้พระสวดมนต์ไม่ต้องกล่าวถึง ในคราวเดินเล่นในลานวัด ในคราวไปสนทนาด้วยเพื่อนพระในกุฏิห่างสักหน่อย ก็ไม่วายที่จะห่มผ้าให้เรียบร้อยก่อนจึงไป ยิ่งคราวภัตตกิจ (ฉันข้าว) ถือเป็นแบบทีเดียว ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเหมือนคราวไหว้พระ แต่ไม่ใช้สังฆาฏิเท่านั้น นี้กล่าวในยามปกติ แต่ถ้าไปฉันในที่ประชุมทำบุญเลี้ยงพระที่ศาลา หรือที่อื่นใด ก็ต้องใช้สังฆาฏิด้วย

การฉันอาหารที่กุฏิของตนเอง พระก็นิยมห่มผ้าเรียบร้อยไม่ยอมเปลือยกายฉัน เป็นที่น่ารังเกียจ แม้แต่จะฉันลำพังตัวผู้เดียวนิยมห่มผ้าเป็นแบบทีเดียวเราจะเห็นบางครั้ง พระประชุมกันทำงานซ่อม กุฏิ วิหาร มุงหลังคา ไม่ห่มผ้า ที่สุดสบงก็ถกขึ้น หยักรั้ง ทะมัดทะแมง ครั้นได้เวลาเพล ศิษย์นิมนต์ฉันเพล พระก็ลงมาชำระเหงื่อไคลนุ่งห่มเรียบร้อยก่อน จึงจะเข้าร่วมวงฉัน

แม้ฉันเฉพาะตัวก็ตาม พระไม่ยอมเปลือยกายฉันถึงจะไม่มีใครเห็น แต่ตัวถือเป็นนิสัยแล้ว ก็ตะขิดตะขวงใจทำไม่ได้ ทราบว่าชาวต่างประเทศเขาถือกันเคร่งครัดเหมือนกัน ในเรื่องเข้าโต๊ะอาหารคนทุกคนจะต้องสวมเสื้อเรียบร้อยก่อน นับว่าเรื่องการห่มผ้าพระไม่

เก่านำสมัยเป็นตัวอย่างชาวโลกให้นิยมนุ่งห่มได้ว่า พระนิยมนุ่งห่มเรียบร้อยมาก่อน นี้เป็นนิสัยรักห่มผ้า

แต่เพราะพระไม่ต้องการสวยงาม หรือโอ้อวดกันอย่างคฤหัสถ์ จึงไม่ใช้ผ้าสี หรือแบบต่างๆ ออกไปตามชาวโลก พระต้องการเพียงเรียบร้อย และมุ่งประโยชน์ของการใช้ผ้าโดยตรง ดังที่ปรากฏใน ตังขณิกปัจจเวกว่า พระห่มจีวรเพียงเพื่อ

๑. กันหนาว

๒. กันร้อน

๓. กันสัตว์ภัย มีเหลือบ ยุง เป็นต้นเบียดเบียน

๔. ปกปิดอวัยะที่ควรละอายฯ เท่านั้น

นี้แสดงว่า ให้ห่มด้วยบริสุทธิ์ใจ ไม่มีเรื่องอื่นแทรกมาแต่เดิม และความจริงประโยชน์ของการใช้ผ้าโดยตรงก็ไม่มียิ่งไปกว่านี้

การนุ่งห่มให้เรียบร้อย สมควรแก่ภาวะของตนนั้นทางพระศาสนาถือเป็นระเบียบเคร่งครัดมาก ถึงกับมีพระบัญญัติลงโทษพระภิกษุสามเณร ผู้นุ่งห่มไม่เรียบร้อยไว้หลายสิกขาบท การไม่นุ่งห่มให้เรียบร้อย ถือเป็นความเสียหายที่ควรน่าละอายกันยิ่งนัก แม้มิได้ทำเป็นนิตย์ เพียงทำด้วยอำนาจความไม่พอใจชั่วขณะ ก็ยังถูกตำหนิ ขอสาธกเรื่องมาเป็นอุทาหรณ์สักเรื่องหนึ่ง

เรื่องมีอยู่ว่า กุฎุมพีชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง เมื่อภรรยาตายแล้ว เบื่อความเป็นพ่อหม้าย จึงออกบวชเป็นภิกษุ แต่ก่อนจะ

บวชได้ให้คนทำเรือนครัวและกุฎีที่พำนักพร้อมกับบรรจุอาหาร และเครื่องใช้สอยนานาประการไว้สำหรับตนเรียบร้อย ยิ่งกว่านั้น เมื่อบวชแล้วยังสั่งให้ทาสมารับใช้ประจำอีกหลายคน เพราะฟุ่มเฟือยด้วยบริกขารและอาหารมากเรื่องเช่นนี้ เธอจึงได้นามว่า **พระพหุภัณฑิกะ**

วันหนึ่งถูกเพื่อนบรรพชิตมากรูปด้วยกัน นำตัวไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลฟ้องว่า พระเจ้าข้า ภิกษุรูปนี้เป็นพหุภัณฑิกะ (มีของใช้มากเกินควร) พระศาสดารับสั่งว่าจริงอย่างนั้นหรือภิกษุ ครั้นเธอทูลรับสารภาพแล้วทรงตรัสสืบไปว่า เมื่อฉันสอนให้สำเหนียกในความมักน้อย ไฉนเธอยังรักความเป็นคนมักมากอยู่หนอ

ทีนั้นเธอไม่พอใจ ลุกขึ้นเหวี่ยงจีวรทิ้งลุกยืนเปลือยกายในท่ามกลางประชุม ดูน่าบัดสียิ่ง

ลำดับนั้น พระศาสดาไม่วายที่จะทรงพระกรุณาอนุเคราะห์เธอ จึงรับสั่งว่า “ภิกษุ แต่ก่อนเธอแสวงหา **หิริโอตตัปปะ** อยู่มิใช่หรือ แม้เมื่อคราวเป็นผีเสื้อน้ำก็ยังไม่วายแสวงหา สาละวนอยู่ถึง ๑๒ ปี ไฉนบัดนี้เมื่อบวชแล้ว จึงทิ้งผ้าห่มละเลยหิริโอตปตัปะ ยืนล่อนอยู่ในท่ามกลางบริษัท ไม่สมควร”

ภิกษุนั้นได้ยินพระดำรัสแล้วนึกละอายใจ จึงหยิบจีวรนั้นมาห่มร่าง แล้วกลับสำรวมกายนั่งในท่าเดิม เมื่อภิกษุทั้งหลายทูล

ถามถึงเรื่องผีเสื้อน้ำ ซึ่งภิกษุรูปนี้เคยเป็นมาแต่ชาติก่อน พระบรมศาสดาจึงตรัสเล่าชาดกนี้

มหิสสาชาดก

นานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เกิดในพระครรภ์แห่งอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสี พระประยูรญาติขนานพระนามว่า **มหิสสาสกุมาร** พระองค์มีพระอนุชาพระองค์หนึ่งพระนามว่า **จันทกุมาร** เมื่อพระมารดาทิวงคตแล้ว พระบิดาทรงตั้งอัครมเหสีใหม่ ต่อมาได้พระโอรสองค์หนึ่ง พระประยูรญาติขนานนามว่า **สุริยกุมาร** ท้าวเธอทรงโปรดประทานพรให้แก่พระราชเทวี พระนางทูลสนองพระบัญชาว่า หม่อมฉันจักรับพระราชทานในเวลาโอรสของหม่อมฉันเจริญวัย ต่อมาพระนางทูลขอราชสมบัติ ซึ่งเป็นพรที่ต้องประสงค์ให้แก่สุริยกุมาร แม้ท้าวเธอจะทรงห้ามว่า ราชสมบัติควรเป็นของมหิสาสกุมาร แต่พระนางก็ไม่วายรบเร้า วอนขออยู่เนื่องๆ ถึงทูลพ้อว่าไม่พระราชทานเหมือนตรัส

พระเจ้าพาราณสีทรงอ้ำอึ้ง ดำริว่า พระเทวีนี้อาจทำความพินาศให้โอรสทั้งสองของเราก็ได้ แล้วรับสั่งให้โอรสทั้งสองเข้าเฝ้าตรัสสั่งเป็นความลับว่า “ลูกรักเมื่อเวลาสุริยกุมารเกิด พ่อได้ให้พรแก่มารดาเขาไว้ บัดนี้ มารดาเขาทูลขอราชสมบัติให้สุริยกุมาร ซึ่งพ่อเองไม่ประสงค์อย่างนั้น ดังนั้นมารดาเขาอาจทำความพินาศแก่

ลูกได้ ถ้าลูกอยู่ พ่อจึงอยากให้ลูกไปอยู่เสียยังป่าก่อน เมื่อพ่อชีวิตหาไม่แล้ว ลูกจึงกลับมารับราชสมบัติ”

พระโพธิสัตว์ทรงเห็นชอบด้วย ก็กราบบังคมลาจากพระนคร ขณะที่เสด็จผ่านพระลานหลวง สุริยกุมารเล่นอยู่ในที่นั้นทรงเห็นเข้าพอใจไปด้วยเสด็จพี่ มิทันต้องทูลลาพระชนกหรือพระชนนีวิ่งตามมหิสาสกุมารไปด้วย แม้พระโพธิสัตว์ห้ามปราม สุริยกุมารก็ไม่ฟังขอไปด้วยโดยความรักและเคารพยิ่ง พระโพธิสัตว์จำต้องรับไปด้วยความเอ็นดู

เวลาที่รอนแรมอยู่ในป่า วันหนึ่งประทับอยู่ ณ ร่มไม้ พระโพธิสัตว์กระหายน้ำ ตรัสบอกสุริยกุมารว่า ”สุริยะ โน้นสระบัว น้องจงไปอาบและดื่มให้สบายแล้วหักใบบัวห่อน้ำมาให้พี่บ้าง ปกติสระน้ำนี้ เป็นที่พำนักอยู่ของผีเสื้อน้ำตนหนึ่ง ซึ่งเขาได้กรรมสิทธิ์จากท้าวเวสสุวรรณยอมให้จับคนหรือสัตว์ทั้งหมด ที่ลงสู่สระนี้กินเป็นอาหารได้เว้นไว้แต่ผู้รู้ **เทวธรรม** เท่านั้น ตั้งแต่นั้นมาสระนั้นจึงเป็นสระผีสิง เพราะผีเสื้ออาศัยอยู่จับผู้ไม่รู้เทวธรรมลงสู่สระนั้นกินเป็นอาหารเสียมากมาย

เพราะฉะนั้น เมื่อสุริยกุมารไม่ทันพิจารณาด่วนลงสระนั้นก็ถูกผีเสื้อจับทันที แต่ก่อนจะส่งสุริยกุมารไปยังที่คุมขัง เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่สุริยกุมารผีเสื้อน้ำได้ถามว่า ท่านรู้จักเทวธรรมอยู่บ้างหรือ สุริยกุมารย้อนถามว่าท่านถามเพื่ออะไร เพื่อประโยชน์ท่านซิ

ผีเสื้อน้ำตอบเพื่อให้แน่แก่ใจ สุริยกุมารถามอีกว่า ถ้าข้าพเจ้าบอกเทวธรรมแก่ท่านแล้ว ท่านจะปล่อยข้าพเจ้าหรือ อย่างนั้นผีเสื้อสนองคำ ข้าพเจ้าต้องการเทวธรรมถ้าท่านรู้ก็เชิญบอกเถิด สุริยกุมารบอกว่า พระอาทิตย์และพระจันทร์ สองนี้คือ เทวธรรมผีเสื้อกล่าวว่า ท่านไม่รู้จักเทวธรรม ท่านไม่ควรมีชีวิตกลับไป ควรเป็นอาหารของเราท่านั้น แล้วจับสุริยกุมารไปขังไว้ในภพของตน

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ เมื่อเห็นสุริยกุมารไปช้าเกินควรจึงส่งจันทกุมารตามไป แม้จันทกุมารก็ถูกผีเสื้อน้ำจับไว้อีกเพราะโทษที่ไม่รู้จักเทวธรรม เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นจันทกุมารไปช้าอีกเช่นนั้น ก็ทรงดำริว่าชะรอยจะมีอันตรายเกิดขึ้น จึงรีบเสด็จไป พอเหลือบเห็นรอยเท้าสองกุมารลงในสระนั้น ก็ทราบชัดว่าสระนี้มีผีเสื้อน้ำ จึงเหน็บพระขรรค์กุมธนูมั่นคอยทีอยู่

ผีเสื้อน้ำเห็นพระโพธิสัตว์ไม่ลงสระ จึงแปลงเพศเป็นชาวไพรเดินเฉียดมาใกล้แล้วกล่าวว่า “พ่อมหาจำเริญทำไมท่านจึงไม่ลงสระอาบน้ำให้สบาย เก็บรากบัวฝักบัวกินให้อิ่มเอม เก็บดอกไม้ทัดทรงให้สวยแล้วจึงไปหนอ”

พระโพธิสัตว์ พอเหลือบเห็นชาวไพรผู้นั้น ก็ทราบได้ทันทีว่า เจ้านี่เป็นยักษ์ จึงตรัสถามว่า “ท่านจับน้องชายสองคนของข้าพเจ้าไปหรือ ?”

ผ. ถูกแล้ว ข้าพเจ้าจับไปเอง

พ. เหตุใด ท่านจึงจับเล่า ?

ผ. ข้าพเจ้ามีสิทธิจะจับคนที่ลงสระนี้กินได้

พ. ทุกคนเทียวหรือท่าน ?

ผ. ยกไว้เฉพาะผู้รู้ เทวธรรม เท่านั้น นอกนั้นจับกินหมด

พ. อ้อ ! ท่านต้องการเทวธรรมหรือ ?

ผ. ถูกแล้ว ข้าพเจ้าต้องการ

พ. ถ้าเช่นนั้นเราจะบอกให้ ?

ผ. เชิญเถิด พ่อมหาจำเริญ

พ. ขณะนี้ข้าพเจ้ามีตัวโซมด้วยเหงื่อไคล และผง เผ่าเถ้าธุลี หาควรแสดงธรรมอันเป็นที่คารวะไม่ ครานั้นยักษ์ให้พระโพธิสัตว์อาบน้ำ ชำระร่างกายหมดจดแล้ว เชิญขึ้นประทับบนอาสนะ ซึ่งตนตกแต่งไว้เป็นอันดี ณ ภายใต้ปะรำอันสมควร ตนเองเข้าไปนั่งใกล้พระโพธิสัตว์

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสเตือนผีเสื้อน้ำว่าเชิญตั้งใจฟังโดยเคารพเถิด แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมาหิตา

สนฺโต สปฺปุริสา โลเก เทวธมฺมาติ วุจฺจเร.

นักปราชญ์สรรเสริญผู้ประกอบด้วย **หิริ** ความละอาย **โอตตัปปะ** ความเกรงกลัว ตั้งมั่นอยู่ในธรรมฝ่ายขาว สงบระงับ เป็นสัตบุรุษในโลก ว่าเป็นผู้ทรงเทวธรรม

ยักษ์ฟังเทวธรรมแล้วเลื่อมใสมาก ทูลพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นปราชญ์ ข้าพเจ้าเลื่อมใสท่านขอถวายน้องชายคนหนึ่ง ต้องการคนไหน เชิญบอก

พ. ต้องการน้องคนเล็ก

ผ. ท่านปราชญ์ ท่านรู้แต่เทวธรรมอย่างเดียว แต่หาได้ประพฤติในเทวธรรมนั้นไม่

พ. เหตุใดท่านจึงว่าเช่นนั้น ?

ผ. เพราะท่านให้นำน้องชายคนเล็กมา ละน้องผู้พี่เสีย ชื่อว่าไม่ทำ **เชฏฐาปจายิกธรรม** (ความประพฤติอ่อนน้อมในบุคคลผู้เจริญกว่า)

พ. แน่ะยักษ์ ฉันรู้เทวธรรมและประพฤติเทวธรรมนั้นด้วย

แต่ฉันอาศัยน้องชายคนเล็กนี้เป็นมูลเหตุ ให้เข้ามาในป่านี้ คือมารดาของเธอทูลขอราชสมบัติกะพระบิดาของฉัน เพื่อประโยชน์แก่น้องชายคนนี้ ส่วนพระบิดาไม่พอพระทัย แต่เพื่อให้ฉันปลอดภัย จึงอนุญาตให้ฉันมาอยู่ป่าแต่กุมารนี้ไม่สมัครอยู่เมืองติดตามฉันทั้งสองมา ดังนั้น ถึงฉันจะบอกว่า ยักษ์ตนหนึ่งกินเธอเสียในป่าแล้ว ใครเล่าเขาจะเชื่อ (คือจะถูกหาว่ารุมกันฆ่าสุริยกุมารเสีย) เพราะฉันกลัวคำครหาเช่นนี้ จึงให้เธอนำสุริยกุมารมา

ยักษ์เลื่อมใสในพระโพธิสัตว์มาก ทูลว่า ดีมากท่านผู้เป็นปราชญ์ ท่านไม่รู้แต่เทวธรรม ท่านยังได้ประพฤติเทวธรรมอีกด้วย แล้วนำกุมารทั้งสองที่จับไว้มาถวายคืน

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ทรงแสดงโทษในความเป็นยักษ์ ให้ยักษ์นั้นในศีลห้า

ตลอดเวลาที่อยู่ในป่า พระโพธิสัตว์ได้รับการบำรุงจากยักษ์เป็นอย่างดี ครั้นพระบิดาทิวงคต ทรงพายักษ์ไปในเมืองพาราณสี ครั้นเถลิงราชสมบัติแล้วทรงตั้งจันทกุมารเป็นอุปราช สุริยกุมารเป็นเสนาบดีรับสั่งให้สร้างที่อาศัยให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ พระราชทานแก่ยักษ์นั้นแล

ประชุมชาดก **ผีเสื้อ** กลับชาติมาเป็น **พหุภัณฑิกะสุริยกุมาร** มาเป็น **พระอานนท์ จันทกุมาร** เป็น **พระสารีบุตร มหิสสาสกุมาร** เป็น **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า**

แท้จริง ก็มีพระบางรูป บางแห่ง ขาดการอบรมบ่มนิสัยให้รักห่มผ้า กลายเป็นคนมักง่าย เห็นแก่ตัว ไม่มีความละอาย เปลือยกาย จนไม่รู้สึกว่าไม่ดี ไม่งาม เสียสมณะสารูป จะห่มแต่คราวสวดมนต์ไหว้พระเท่านั้น บางครั้งก็จีบพาดไว้บนบ่า ผู้ใหญ่แต่ก่อนเรียกว่า **พาดควาย** ฟังเรียกก็สมกันดี เป็นคนดีๆ ไม่ชอบ สมัครเป็นควายโดยไม่รู้สึกตัว จนเขาเรียกว่า พาดควาย จะห่มให้ดีๆ สมกับ

ตนเป็นพระให้เขาชื่นชมนิยม เรียกว่า **ห่มพระ** บ้าง ก็ดูลำบาก ทั้งนี้ เพราะขาดการอบรม มักง่าย ไม่ละอายนั่นเองเมื่อเห็นโทษดังนี้ พระเราควรพยายามนุ่งห่ม ให้ติดนิสัยเพราะเป็นของดีจริงๆ แม้เราจะบวชไม่ได้ **ก็ให้นิสัยรักนุ่งห่มติดตัวไปบ้านด้วย** จักชื่อว่า บวชเป็นนิสัยได้ นิสัยนี้เป็นอานิสงส์สนองตัวด้วยอีกโสดหนึ่ง

อติโรจติ ปญฺญาย
สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก

พระสาวก สัมพุทธ วิสุทธิศรี
ดวงจิตมี ธรรมรักษา มหาศาล
ย่อมรุ่งเรือง ล่วงพ้น คนจัณฑาล
ด้วยยิ่งญาณ ปรีชา ปัญญาทรง
ดังบัวบาน ชูก้าน อรชร
แย้มเกสร ชื่นชะ ในสระสรง
เกิดในน้ำ แต่พ้นน้ำ งามบรรจง
เฉกพระสงฆ์ พ้นประชา ชื่นตาเอย.

ธรรมสาโร.

๙ นิสัยรักความเรียบร้อย

โดยปกติ พระมีนิสัยเป็นสุภาพชน คือรักความเรียบร้อย แม้แต่การนุ่งห่ม ดังกล่าวแล้วในนิสัยรักนุ่งห่มพระโดยมากรักที่จะคบกับสุภาพชนทั่วไป คนใดเกะกะแม้เพียงมีมารยาทไม่งาม ใช่วิสัยแห่งสุภาพชนแล้ว พระจะรังเกียจไม่สมัครจะคบหา พบเข้าก็เมินเสีย ไม่ใส่ใจในการจะอยู่การไปของผู้นั้น สมัครอยู่คนเดียวดีกว่า สมกับพระพุทธโอวาทที่ทรงพร่ำสอนพระไว้ว่า

ถ้าได้เพื่อนที่ฉลาดสามารถจะรักษาตัวได้ ชอบอยู่ร่วมกับคนดี เป็นเพื่อนร่วมใจ อาจกำจัดอันตรายที่จะถึงได้ก็ควรจะดีใจ มีสติรักษาน้ำใจเที่ยวไปกับเขา

ถ้าไม่ได้เพื่อนเช่นนั้น เที่ยวไปคนเดียวดีกว่า ไม่เดือดร้อน เพราะคนพาลไม่มีคุณพอจะคุยเป็นเพื่อนได้เลย

จะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง พระจึงมีนิสัยรักความเรียบร้อยความจริง นับแต่เข้ามาสู่พระธรรมวินัยพระก็ต้องประคองตัวให้อยู่ในธรรมวินัย ดูเหมือนจะรู้สึกตัวดี ตั้งแต่ก่อนบวชแล้วว่า พระมีนิสัยอย่างไรมีการเป็นอยู่อย่างไร ซ้ำยังถูกผู้ใหญ่ตักเตือนให้ระวังตัว ให้เชื่อฟังพระอุปัชฌายะอาจารย์ ครั้นเมื่อเราบวชก็ยังได้รับพร่ำสอนจากพระอุปัชฌายะอาจารย์อีก และเมื่อบวชเข้าแล้วเห็นเพื่อนพระเป็นแบบฉบับ นำให้กระทำตามอยู่ ซึ่งล้วนแต่เป็นมารยาทอันดีน่าดูน่าชม ด้วยเป็นความเรียบร้อย

การนุ่งห่มก็เรียบร้อย สมภาวะของพระ ดังกล่าวแล้ว เมื่อมีแขกมาถึงถิ่น ก็ไม่ยอมรับแขก **โดยไม่มีผ้าห่มปิดกาย**

โดยปกติ พระมีการ **ฉันเรียบร้อย** แม้แต่จะอยู่ตามลำพัง ก็ทำตามระเบียบที่พระนิยมทำ ไม่ปีนตลิ่งไม่ประพฤตินอกทางให้เสื่อมเกียรติ โดยปกติทำดังนี้

๑. ไม่เดินพลางฉันพลาง

๒. ไม่ยืนฉัน

๓. ไม่นอนฉัน เว้นแต่อาพาธหนัก

๔. จะฉันอาหารในอิริยาบถนั่งเท่านั้น

๕. ไม่นั่งเท้าแขนฉัน

๖. ไม่นั่งยองๆ ฉัน

๗. ไม่นั่งเหยียดเท้าฉัน

๘. ไม่ลุกขึ้นจากที่นั่งขณะกำลังฉันอยู่

๙. ไม่ลงมือฉัน ก่อนที่ยังเตรียมเครื่องฉันยังไม่พร้อม

เพราะตามปกติพระแม้อยู่ตามลำพัง ก็ประพฤติ ดังนี้ ก่อนลงมือฉันจะต้องจัด

ก. ที่นั่ง ปูเสื่อหรืออาสนะ

ข. ตั้งกระโถน

ค. น้ำใช้ น้ำฉัน

ฆ. ตั้งอาหารที่มีไว้พร้อม ด้วยเมื่อลงมือฉันแล้วจะไม่ยอมลุก ให้เสียขนมธรรมเนียม ดังนั้นสิ่งใดที่จะต้องใช้ในเวลาฉัน จึงต้องจัดหาไว้เสร็จก่อน ในบัดนี้ บางแห่งยังจัดผ้าเช็ดมือ ไม้จิ้มฟัน ฯลฯ เพิ่มขึ้นอีกเป็นพิเศษ

แม้ในเวลาฉัน ก็ฉันโดยอาการเรียบร้อยตามมารยาทที่สอนไว้เป็นระเบียบประจำตัวฯ

ระเบียบของการฉัน

๑. เมื่อลงมือฉัน ให้ตั้งหน้าฉันเรื่อยไป ไม่ฉันพลางทำอื่นพลาง แม้ได้อาหารไม่ถูกปาก ก็ไม่แสดงอาการรังเกียจ ให้เจ้าของเสียศรัทธา รักษามารยาทไว้

๒. สำรวมตา มองดูแต่บาตรหรือจานข้าวของตนไม่ฉันพลางดูอื่นพลาง แต่ถ้าจะมองดูภาชนะใส่อาหารของเพื่อนพระที่นั่งร่วงวงกัน หรือนั่งใกล้ชิดกันด้วยคิดว่า ถ้าของเขาบกพร่อง จะได้ช่วยเหลือ ดังนี้ควร

๓. ไม่ฉันตักอาหารให้แหว่ง เป็นหย่อมๆ ดังหนูกัด ฉันเสมอลงไปตามลำดับ

๔. ฉันข้าวให้กับพอควรกัน ไม่มุ่งฉันกับจนดูเป็นตะกลาม เว้นแต่เขาเลี้ยงกัน เช่นอาหารจีน

๕. ทำคำข้าวหรืออาหารให้พอดีแก่ปากของตนก่อนเปิบ

๖. ทำคำข้าวหรืออาหารที่จะนำเข้าปากให้เรียบร้อย

๗. ไม่อ้าปากรออาหาร ก่อนเมื่ออาหารยังไม่นำมาจะถึงปาก

๘. หุบปากเคี้ยวอาหาร จะอ้าปากเฉพาะเวลานำอาหารเข้าเท่านั้น

๙. ไม่สอดนิ้วมือเข้าปาก ในเวลานั้น สกปรกเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น ถ้าจำต้องเอาเข้าเพื่อเขี่ยก้างปลาหรือกระดูกสัตว์ ก็ใช้มือซ้ายป้องหรือหยิบผ้าป้องปากเสียก่อน

๑๐. เวลาฉัน จะไม่พูด ถ้าจำต้องพูด ก็พยายามให้พูดแต่น้อย เพราะเวลาฉัน ไม่ใช่เวลาพูด แม้เมื่อจำต้องพูด ก็จะพูดต่อเมื่อกลืนคำข้าวแล้ว หรือคายคำข้าวแล้วขณะมีคำข้าวในปากเป็นไม่พูด

๑๑. ไม่ซุกซนโยนอาหารเข้าปาก แล้วอ้าปากงับทำให้เสียความเรียบร้อย ไม่สุภาพ

๑๒. ไม่กัดคำข้าวหรืออาหารที่นำเข้าปาก เนื่องจากทำคำโตเกินปาก ต้องถึงกัด ฉันเพียงครึ่งคำ น่าเกลียดแม้แต่ตะบอยกัดฉันทีละเล็กละน้อย กว่าจะหมดคำก็เสียเหมือนกัน

๑๓. ไม่ฉันให้แก้ตุ่ยออกเหมือนลิง

๑๔. ไม่ฉันสลัดมือ สลัดช้อน ถ้าอาหารติดมากก็ให้ล้างด้วยน้ำ

๑๕. ให้หุบปากรับเอาคำข้าวไว้ให้สนิท ไม่ปล่อยให้เมล็ดข้าวร่วงมายังภาชนะ ให้เป็นที่รังเกียจ เพราะโดยที่ไม่ทำคำข้าวให้เรียบร้อยก่อนเปิบ

๑๖. ไม่ฉันแลบลิ้น ไม่ทอดลิ้นออกมาเลียอาหารหรือรับอาหารนอกปาก

๑๗. ไม่เคี้ยวอาหารดังจับๆ

๑๘. ไม่ซดน้ำแกงดังซูดๆ

๑๙. ไม่ฉันเลียมือ เลียช้อน แม้ดูดนิ้วมือก็ห้าม

๒๐. ไม่ฉันขอดบาตร ขอดภาชนะ น่าเกลียดให้ค่อยๆ ตะล่อมจนเป็นคำให้เรียบร้อย อาหารไม่พอคำให้หยุดฉัน ถ้าถึงกับเลีย ก็นับว่าเลวจนเหลือสอนกระมัง

๒๑. ไม่เลียริมฝีปาก ถ้าปากเปรอะให้เช็ดด้วยผ้า

๒๒. ไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ

๒๓. ถ้าจะต้องล้างบาตรหรือภาชนะใส่อาหารเองไม่พึงเอาน้ำล้างที่มีเศษอาหารปนอยู่ เทลงในที่ไม่สมควรบัดนี้เขาเทลงในกระโถนกัน

ระเบียบ ของการฉันนี้ รวบรวมจากโภชนะสังยุตต์ ในเสขิยวัตร แต่ระเบียบนี้เป็นของเก่า แต่ไม่ใช่เก่าใช้ไม่ได้ ความจริงว่าถึงคุณค่ายังใหม่เอี่ยม ควรดำเนินตาม ถ้าฝ่าฝืนเป็นอาบัติ ทั้งเสื่อมเกียรติทางศาสนา โดยเฉพาะผู้ละเมิดเอง ที่ว่าเก่านั้น หมายความว่ายังน้อยไปเนื่องด้วย บัดนี้มีอาหารต่างๆ ภาชนะและเครื่องใช้ก็มากขึ้น พระควรใส่ใจสำเหนียกวิธีฉันของเขาให้เป็นคุณสมบัติของตน เวลา

เข้าสังคมจะได้ไม่เก้อเขิน ไม่ต้องอาย เพราะโทษที่ไปทำผิดจังหวะเข้าทำให้ค่าของตัวตกไป

เมื่อฉันเสร็จแล้ว ถ้าไม่มีคนปฏิบัติ อยู่ตามลำพังก็จัดเก็บกวาด ล้าง เช็ด ให้สะอาด จัดวางไว้ในที่เดิมให้เรียบร้อยก่อนจึงไป หากอยู่ด้วยกันหลายรูป ก็ช่วยกันจัดทำไม่ดูดายเพื่อความเรียบร้อย บางแห่งก็จัดเป็นเวร ทำกันตามหน้าที่ของเวรที่เวียนมาถึง ความจริงแม้ในวัดมีศิษย์หรือคนช่วยวัดช่วยปฏิบัติ พระก็ไม่ใจจืดดูดายไม่ทำเหมือนหนึ่งว่า ไม่ใช่กิจของตัว โดยมากก็พากันร่วมมือช่วยจัดช่วยทำเพื่อความสะอาด และเรียบร้อยแก่สถานที่และของใช้ของตนๆฯ

พูดจาเรียบร้อย

การพูดจาตามลัทธินิยม ? เป็นคุณสมบัติที่พระสงฆ์ปรารถนายิ่ง เพราะพระรักความสุภาพทางถ้อยคำมาก ถือเป็นการปฏิบัติในทางพระศาสนาทีเดียว ดังที่ทรงแสดงไว้เป็นธรรมสำหรับกัลยาณชนทั่วไป ดังนี้ :-

๑. ห้ามพูดเท็จ

๒. ห้ามพูดส่อเสียด

๓. ห้ามพูดหยาบคาย

๔. ห้ามพูดเพ้อเจ้อ

ซ้ำโดยพฤตินัย ยังตรัสสอนให้ใช้ถ้อยคำให้เป็นคุณถ่ายเดียว ดังนี้:-

๑. พูดแต่คำจริง

๒. พูดสมานไมตรี

๓. พูดอ่อนหวานนิ่มนวล

๔. พูดเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์

ยิ่งกว่านั้น ยังตรัสสอนให้รู้จักประมาณในการพูด คือ:-

๑. พูดกะใคร ต่างเพศหรือต่างฐานะอย่างไร

๒. พูดในสถานเช่นใด ลับหรือเปิดเผย

๓. พูดเวลา ที่จะไม่เสียงาน

๔. พูดเรื่องอะไร ที่จำต้องพูด ต้องพิจารณาก่อนจึงพูด

เมื่อพูดก็พูดให้เหมาะแก่ผู้ฟัง แก่สถานที่ในเวลาอันควร ทั้งเห็นว่าเรื่องที่พูดจะเป็นคุณ ไม่เป็นโทษเมื่อเห็นว่าไม่เหมาะ ไม่ควร หรือไม่แน่ใจแล้ว ไม่พูดเสียดีกว่า เพราะไม่ต้องเสียใจภายหลัง ซึ่งจะต้องนึกเดือดร้อนว่าไม่พอที่เลย ขอให้คติของการใช้ถ้อยคำบทหนึ่งว่า

เสยฺโย นิสฺสมฺม ภาสนํ.

ใคร่ครวญเสียก่อนจึงคอยพูดดีกว่า.

ความจริง การใช้ถ้อยคำของพระ มีความสุภาพ เป็นนิสัยคือรักที่จะใช้คำสุภาพเป็นปกติ ดังนั้น เราจึงไม่เห็นพระปราศรัยกันด้วยถ้อยคำโลนๆ เลย แม้ก่อนบวชจะเป็นคนพูดหยาบคายตามพื้นเพแล้วก็ตาม หรือตระกูลจะสูงด้วยศีลธรรม หากแต่เป็นเพราะคบค้ากับเพื่อนที่มีมรรยาททราม ก็กลายเป็นคนมีปากทรามไปด้วยดังที่

ประจักษ์อยู่ทั่วๆ ไปก็ตาม ครั้นบวชแล้วถ้อยคำเหล่านั้นก็พลอยบวชด้วย คือปากก็กลับเป็นปากพระพูดตามมรรยาทของพระ นิยมพูดคำว่า **คุณ ท่าน ผม** เป็นคำแทนชื่อ ซึ่งแต่ก่อนพูดน้อยเต็มที หรือเบื่อที่จะพูดหากพูดก็ฝืน ต้องกลับเอามาใช้เป็นปกติและรักจะพูดอย่างนี้ พูดกันฟังกันในหมู่พระทั่วไป พูดได้แนบเนียนสนิทสนมดูช่างสุภาพเสียจริงๆ

คำว่า **เออ ! อือ ! เว้ย ! โว้ย !** ถูกเก็บ ถ้าได้ยินเข้าเห็นเป็นพูดหยาบทันที ต้องทำไขหูเสีย คำว่า **ขอรับ ! ครับ ! จ้ะ !** มาแทนที่พอใจฟังแต่คำอย่างนี้ ยิ่งกว่านั้นยังคำว่า **อาตมา** หรือ **อาตมภาพ** อันเป็นคำแทนผู้พูดและคำว่า **เจริญพร** อันเป็นคำรับ ก็จำเริญตามมาให้ใช้อีก ในเมื่อได้พูดกะคฤหัสถ์ผู้มีเกียรติ คำเหล่านี้ ในพวกพระไม่มีโรงเรียนสอนพูด แต่เพราะพูดกันเป็นพื้น คือเป็นภาษาของพระเสียแล้ว จึงเป็นกันเอง เป็นกันทั่วไป ด้วยพระเรามีนิสัยรักพูดรักฟังกันอย่างนี้ ซึ่งความจริงก็ได้รับความนิยมทั่วไปว่า เป็นความเรียบร้อย เช่นเดียวกับตระกูลผู้ดี ลูกในตระกูลเติบโตขึ้นในท่ามกลางหมู่ญาติ ผู้เจริญตามขนบธรรมเนียม และความสุภาพเรียบร้อย ก็เป็นคนสุภาพเรียบร้อยตามตระกูล ด้วยได้รับความอบรมโดยไม่รู้สึกตัว จนติดนิสัย นิสัยที่อ่อนโยนสุภาพตามตระกูล

ขอสาธกเรื่องของคน ที่ใช้ถ้อยคำควรและไม่ควรมายืนยันข้อความข้างบนนี้ สักเรื่องหนึ่ง

๑๕๔

เรื่อง พรานเนื้อกับเศรษฐีบุตร[4]

ในเมืองพาราณสี มีเศรษฐีบุตร ๔ นาย ต่างเป็นเพื่อนอันสนิทชอบกันและกัน เย็นวันหนึ่ง ชวนกันออกไปเที่ยวนอกเมือง นั่งพักเหนื่อยอยู่ข้างทาง เห็นนายพรานไปล่าเนื้อกลับมา ขับเกวียนบรรทุกเนื้อเต็มเรือนเกวียน กลับเข้าเมือง เพื่อนำมาขายเลี้ยงชีวิตอันเป็นกิจประจำวันของเขา จึงปรึกษากันว่า เมื่อเกวียนเข้ามาใกล้แล้ว เราทั้ง ๔ คนมาลองพูดขอเนื้อพรานกัน ดูซิว่า วันนี้ใครจะมีโชคดีบ้าง ครั้นตกลงกันสักครู่ เกวียนของพรานเนื้อก็ผ่านเข้ามาใกล้

คนที่ ๑ จึงร้องขอเนื้อว่า **“เฮ้ย! ไอ้พรานถ่อย ขอเนื้อกูสักก้อนเถอะวะ !”**

พรานฟังคำขอเนื้อแล้ว เกิดอารมณ์ขุ่น ไม่พอใจจึงพูดว่า “ธรรมดาคนขอ ควรจะพูดให้น่าฟัง น่ารักจึงจะชอบ นี่คำของท่านหยาบ เหมือนพังผืดเนื้อ เหลือทีจะรับ จะไม่ให้ก็ไม่ควร เพราะท่านขอแล้ว แต่จะให้ ให้สมกับถ้อยคำที่ท่านขอ” ว่าแล้วก็ตัดเนื้อพังผืดส่งให้เศรษฐีบุตรผู้นั้น ๑ ก้อนพร้อมกับว่า “เชิญรับไปเถิดนายเหนียวดีนัก”

เศรษฐีบุตรผู้นั้นเสียใจในคำพูดของตน ที่ได้พล่อยออกไปโดยไม่ใคร่ครวญ จนได้ผลสนองที่สาสมเช่นนั้น

คนที่ ๒ ร้องขอบ้างว่า “พี่ชาย! ขอเนื้อสักชิ้นเถอะ”

---

4 จาก-มังสลาภี ชาดก ทุติยวรรค จตุกกนิบาต

พรานตอบว่า "ท่านผู้เจริญ ธรรมดาพี่ชาย พี่หญิงย่อมเนื่องด้วยตัว ด้วยสายพันธ์เดียวกัน พรากกันไม่ได้เราชอบใจคำของท่าน จะให้มังสะที่เป็นเนื้อล้วนๆ แก่ท่านชิ้นหนึ่ง เพื่อสมแก่คำของท่าน" แล้วตัดเนื้อล่ำส่งให้เศรษฐีบุตรนั้น ๑ ก้อน พร้อมกันคำว่า "เนื้อนี้ดีนัก เชิญรับไปเถิดนาย"

คนที่ ๓ ร้องขอติดไปว่า **"พ่อ! ขอเนื้อให้ฉันบ้าง"**

"เออ ! ชื่นใจจริง นาย !" พรานว่า "ธรรมดาลูกเรียกพ่อว่า **พ่อ ! พ่อ !** ย่อมทำให้หัวใจของพ่อชุ่มไปด้วยความเอ็นดู อ่อนไปตามเสียงของลูก ดังนั้น ข้าพเจ้าขอให้หัวใจเนื้อแก่ท่านเถอะ เพื่อให้สมแก่คำขอ" ว่าแล้วพรานก็ตัดหัวใจเนื้อส่งให้แก่เศรษฐีบุตรนั้น ๑ หัวใจคนที่ ๔ จึงร้องขอบ้างว่า **"เพื่อนยาก ! ขอเนื้อให้เราสักชิ้นเถอะ"**

พรานฟังแล้ว พอใจในคำของเขา พลางกล่าวว่าปกติบ้านใครไม่มีเพื่อน บ้านเขาก็คือป่า ไร้มนุษย์ดีๆนั่นเอง ดังนั้นคำของท่านจึงเช่นกับมวลสมบัติของข้าพเจ้าที่มีอยู่ ข้าพเจ้าพอใจคำของท่านนักสหาย ! ฉะนั้น จึงขอมอบเนื้อทั้งเล่มเกวียนนี้ให้แก่ท่าน ว่าแล้วก็เชิญเศรษฐีบุตรนั้นขึ้นนั่งบนเกวียนด้วย ขับเกวียนไปส่งพร้อมกับมอบเกวียนและเนื้อให้ทั้งหมด

เศรษฐีบุตรนั้น ได้ทำการต้อนรับมิตรจิตของพรานนั้นด้วยไมตรีอันงาม แล้วแนะนำให้พรานนั้นเลิกจากงานของพรานเสีย พร้อมให้ไปรับบุตรภรรยามาอยู่ด้วย กับสงเคราะห์จัดงานที่ดีกว่า

นั้นให้ประกอบอาชีพ ต่อมาพรานเนื้อผู้นี้ก็ได้พยายามทำงานเลี้ยงครอบครัว จนมั่งคั่งเป็นคหบดีผู้หนึ่ง ในเมืองพาราณสี

ขอให้คติพจน์เป็นโคลง ๔ สุภาพ ไว้เป็นคำเตือนใจในที่สุดนี้สักโคลง ๑

จะพูดควรพูดให้ พอเหมาะ
จึงจะฟังไพเราะ เล่ห์ลิ้น
คำหยาบห่อนเสนาะ เสียดโสต นักนา
ครั้นอ่อนมักเสียวสิ้น โสตให้หายเอง

ระวัง

อยู่คนเดียว ให้ระวัง ยั้งความคิด
อยู่ร่วมมิตร ให้ระวัง ยั้งคำขาน
อยู่ร่วมราช เคารพตั้ง ระวังการ
อยู่ร่วมพาล ต้องระวัง ทุกอย่างเอย.

๑๐ การบูชา

การบูชา แปลว่า **กิริยาที่กระทำด้วยความนับถือ**การบูชาเป็นวัตรอย่างหนึ่ง คือเป็นขนบธรรมเนียมอันดีอย่างหนึ่ง ของคนที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วๆ ไป การบูชานั้น พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในมงคลสูตรบทหนึ่งว่า **ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** แปลว่า **การบูชาท่านที่ควรบูชา นี้เป็นมงคลอันอุดมฯ** ดังนี้ การบูชาจึงเป็นทางให้จำเริญ ที่ตรัสว่าการบูชามงคลนั้น เราจะต้องรู้ว่าเป็นมงคลอย่างไร

ก่อนอื่นเราต้องรู้จักมงคลเสียก่อน มงคลในทางศาสนาที่พระศาสดาประสงค์นั้น ไม่ได้หมายเอาด้ายดิบที่เอามาทำมงคลสวมเด็ก หรือทำมงคลสวมคู่บ่าวสาวในงานสมรสฯ ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า การบูชาเป็นมงคงนั้นคำว่า **มงคล** นั้นแปลว่า **เหตุให้ถึงความมั่งคั่ง** หรือว่า **เหตุให้ถึงความเจริญ** คือการบูชาเป็นเหตุ การบูชาชื่อว่ามงคล ก็เพราะเป็นเหตุแห่งความมั่งคั่ง ดังนั้น การที่บุคคลจะมั่งมีศรีสุขต่อไป เขาจะต้องมีการบูชาดี ความจริงถึงงานมงคลใดๆ ที่จัดไว้เพื่อมงคล จะเป็นงานตัดจุกก็ตามจะเป็นงานสมรสหรือทำบุญอายุหรือขึ้นบ้านใหม่ใดๆ ก็ตามเมื่อผู้จัดทำหวังให้เป็นมงคลแล้ว จำจะต้องจัดตั้งเครื่องบูชาขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นมงคลสำหรับงาน

ปกติทุกคนปรารถนาความมั่งคั่ง แต่ความมั่งคั่งนั้นจะต้องอาศัยคุณธรรมอันเป็นเหตุให้ถึงความมั่งคั่ง เป็นเหตุให้ถึงความ

จำเริญ คนที่จะมั่งคั่งนั้นต้องมีการบูชาอันเป็นเหตุให้ถึงความมั่งคั่ง จะมั่งคั่งเองไม่ได้แต่การบูชานั้น โดยปกติเนื่องด้วยสักการะ สักการะนั้น ได้แก่สิ่งของเครื่องกระทำบูชา อันสิ่งของเครื่องกระทำบูชานั้นมีหลายอย่าง สุดแต่ผู้บูชาประสงค์จะบูชาด้วยอะไร เช่นเขาบูชาด้วยผ้าบ้าง ด้วยเงินทองบ้าง อย่างที่เขาบูชาธรรมเราเรียกว่า **ติดเทียน** หรือ **ใส่กัณฑ์เทศน์** ตลอดวัตถุต่างๆ เหลือที่จะปริมาณ สุดแต่ว่าของนั้นควรก็แล้วกัน แต่โดยปกติที่นิยมกันทั่วๆ ไปนั้น เราใช้ **ดอกไม้ ธูป เทียน**เป็นสักการะเครื่องบูชาประจำ ไม่ว่าบ้านไหนเมืองไหนที่นับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมมีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นเครื่องบูชาเหมือนกันหมด ส่วนสิ่งอื่นนั้นแล้วแต่บุคคลหรือสถานที่และเวลา อยากจะกล่าวว่าแล้วแต่กาลเทศะอำนวย

การบูชาข้าวพระ

ในงานทำบุญโดยมาก เราจะเห็นเขาตั้งอาหารจัดสำรับบูชาพระพุทธ เขาจะลืมเสียไม่ได้ว่า การจัดอาหารถวายพระสงฆ์ต้องจัดสำรับพระพุทธ นี่แปลว่าเขานิยมจัดของถวายพระพุทธเจ้ากัน โดยที่แต่ก่อนมีคำถวายทานว่า **พุทฺธปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส** แปลว่า ขอถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

ดังนั้น เมื่อมีการบูชา เขาจึงตั้งพระพุทธรูป เมื่อถวายพระสงฆ์ได้ พระพุทธก็ต้องถวายได้เหมือนกัน อย่างน้อยเสด็จแล้วก็เป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติพระฉะนั้น จึงไม่ควรลืม คนที่เคารพนับถือ

มาและหนักในประเพณี ที่ตั้งสำรับพระพุทธรูป ต้องมีผ้าขาวปูถือเป็นการเคารพต่อพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะ

บางคนจัดสำรับพระพุทธนั้น เอาถ้วยตะไลเล็กๆ ไปจัดตั้งดูอาการเหมือน **เซ่นผี** เพราะปกตินิยมเซ่นผีด้วยอาหารเล็กน้อย ภาชนะก็น้อยๆ ดังที่เขาว่า เอาของมาเซ่นผี คือเอาของไปให้นิดๆ หน่อยๆ นี่เป็นคำที่เขาว่ากัน การจัดถวายพระพุทธโดยมากคนที่เข้าใจในเรื่องนี้ เขาจะต้องจัดทำโดยเคารพจริงๆ พระพุทธเจ้าไม่ใช่ภูตผีปีศาจถ้าจะจัดแล้วก็ต้องจัดเต็มที่ เท่าพระสงฆ์เหมือนกัน ต้องจัดให้งามทีเดียว ไม่จัดก็อย่าจัด ไม่เสียหายอะไร เพราะของบูชาอย่างอื่น เราก็จัดตั้งไว้เพียบแล้ว ถ้ายังรักจะทำก็ต้องให้เต็มที่เหมือนกับพระองค์เสด็จมาอยู่ด้วย

การบูชาพระพุทธนั้น สมัยก่อนมีคำบูชาพรรณนาข้าวน้ำถวาย แต่ความจริงนั้น ถ้าเราจะบูชาแล้วจะไม่ต้องพรรณนาก็ได้ ขอให้ตั้งใจบูชาด้วยคารวะก็แล้วกัน คำบูชาพระแต่ก่อนนั้น แม้ข้าพเจ้าก็เคยใช้ เพราะสมัยนั้นข้าพเจ้าบูชาพรรณนาข้าวน้ำตามเขา แต่ถ้ามาบัดนี้แล้ว แม้จะมีการบูชาข้าวน้ำ ไม่มีอะไรดีกว่า **นโม ๓ จบ** เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าชอบบูชาอย่างนี้ ถ้าจะให้บูชา

ครั้นเสด็จแล้วเขายังนิยมการลาข้าวพระอีก การลาข้าวพระใช้ว่า **เสสํ มงฺคลนิ ยาจามิ** แปลว่าข้าพเจ้าขอมงคลที่เหลือ ฟังดูไม่สนิทเลย เดิมสิเราถวายข้าวมิได้ถวายมงคล แต่คราวลากลับไป

ขอมงคล ไม่ทราบว่าพระพุทธจะไปเอามงคลที่ไหนมาให้ แต่ก็ยังนิยมกันอยู่บ้าง มาบัดนี้ทีจะมีน้อย สำหรับข้าพเจ้าแม้จะลา ก็จะไม่ว่าอะไร นอกจากจะกราบ ๓ หน เป็นการถวายคารวะแล้วก็ยกออกมา

เราลองนึกว่า ของที่พระฉันอิ่มแล้ว เราไปยกเอามา เราต้องว่าอะไรไปกะท่านบ้าง ยกเอาออกมาเฉยๆ เหมือนกัน ไม่ต้องว่าอะไร ท่านก็พอใจ ยินดีให้ยกออก เพราะไม่ต้องการแล้ว ถึงดอกไม้ที่ทางเราบูชาพระพุทธ เสด็จบูชาแล้วก็ยกออก ไม่มีการลา ส่วนอาหารสิกลับมีคำลา ถ้าว่าไม่ได้ดูเหมือนจะต้องทิ้งไว้ให้บูด คล้ายกับกันไว้กิน ถือจนเกินควร

สมัยก่อนถือการบูชาข้าวพระเป็นธรรมเนียม เวลาพระจะฉันข้าว ก็ทำการบูชาเหมือนกัน พอเปิดฝาบาตรเปิดชามกับข้าวแล้วก็บูชาข้าวพระ ครั้นบูชาแล้ว ก็นั่งเฉยอยู่สักครู่หนึ่ง เป็นทำนองให้พระพุทธเจ้าเสวยก่อนจึงลา เมื่อลาข้าวพระแล้วก็ฉัน บัดนี้ดูเกือบจะหมดแล้ว

คนบางพวกไม่รู้เรื่องนี้ แต่ก็ไม่ถาม ไม่ศึกษาให้รู้ดีก่อน ยังเผยออกเอาไปเป็นข้อตำหนิ น่าสังเวชในการไม่เดียงสาของเขาเหลือเกินฯ ส่วนบางคนทำตามมา ไม่เข้าใจ เห็นเขาเลิก ก็เลิกบ้าง แตไม่เลิกเปล่า กลับเอาไปนินทา นี่ก็ไม่น้อยเหมือนกันฯ ตัวคร้านทำก็เลิกไปอย่าติ คนที่รู้และขยัน จะได้ทำ อย่าทำเป็นนกกระจอกเกาะ

กินข้าวที่ชาม อิ่มแล้วพอขยับจะบินไป ยังแถมขี้รดชามข้าวด้วย น่าโทโส !

เรื่องนี้เป็นพิธีเก่า แม้คนรุ่นใหม่ จะเลิกกันมากแล้วก็จริง แต่ควรจะรู้ไว้ เพราะคนเก่าๆ ที่เคยเห็นเคยทำยังมีชีวิตอยู่บ้างฯ

ความจริงพฤติการณ์ที่พระรุ่นก่อนๆ ทำการบูชาข้าวพระก่อนจะฉันข้าวนั้น เนื่องด้วยตัวไม่ศึกษาให้รู้ดีก่อนทำตามๆ มา จนกลายเป็นงมงาย ไม่รู้เรื่อง แล้วพากันโมเมเลิก แถมถ่มน้ำลายรดด้วย สมกับที่พระบรมศาสดาตรัสว่า **อวิชฺชา ปรมํ มลํ** ความเขลาคือความไม่รู้จริงเป็นมลทินอย่างยิ่ง สาธุ !

แท้จริงนั้น การบูชาพระก่อนฉันข้าว เป็นพิธีดี มาก ไม่น่าจะละทิ้งเลย ถ้าข้าพเจ้าสามารถจะเรียกร้องพิธีนี้คืนใช้ได้ดังเก่า ข้าพเจ้าก็อยากจะทำทันที เพราะดีอย่างไรหรือ ความจริงดีมาก โปรดคิดดู ตามเหตุเดิมที่พากันทำมา เรื่องมีว่า เมื่อพระนั่งเตรียมตัวจะฉันข้าวครั้นผู้ปฏิบัติประเคนอาหารแล้ว ถ้าอาหารนั้นมีฝาปิด พระก็เปิดจนหมด แล้วประนมมือบูชาพระว่ามโน ๓ จบแล้วก็วางมือลงเฉยอยู่ ขณะที่เฉยอยู่นั้นก็เริ่มเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน อันเป็นส่วนธาตุสัญญาและปฏิกูลสัญญา โดยธาตุปัจจเวกขณะบ้าง ปฏิกูลปัจจเวกขณะบ้าง ตามหลักพิจารณาว่า **ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ**ฯลฯ เสร็จแล้วก็พนมมือไหว้ครั้งหนึ่ง จึงลงมือฉันต่อไป

แม้แต่จะลงมือฉัน ก็ยังไม่วายที่จะปั้นคำข้าวให้กลมถ้าใช้ช้อนก็ต้องแต่งคำข้าวให้เรียบร้อย พร้อมกับพิจารณาโดย **ตังขณิกปัจจเวกขณะ** อีก (**ปฏิสังขาโย**ฯลฯ) เป็นการเจริญสมณธรรมติดไปทุกขณะเป็นความดีไม่น้อย ขอให้ศึกษาความรู้ในปัจจเวกขณะนั้นๆ ดูเถิด ในหนังสือสวดมนต์แปลก็มี ในหนังสือวิธีอุปสมบทก็มี ที่พระทำได้อย่างนั้น นับว่าได้ดำรงมั่นอยู่ในปัจจเวกขณะศีลอันเป็นปาริสุทธิศีลของภิกษุในพระพุทธศาสนาโดยแท้ อย่างไรบางคนบางหมู่จึงกลับเห็นผิดได้ว่า งมงาย เป็นเอามาถึงอย่างนั้น

เพราะอย่างนี้เอง การบำเพ็ญสมณธรรมที่ควรแก่ภาวะและเวลาของพระจึงขาดไป ซึ่งเกิดจากความเขลา และความคร้านของตนเป็นมูล จึงเป็นเหตุให้หาพระที่ชำนาญในห้องแห่งพระกัมมัฏฐานได้ยาก ไม่จำต้องกล่าวถึงอริยมรรคอริยผลดอก ถ้ายังเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว แม้แต่ปาริสุทธิศีลก็สุดมือ เป็นที่น่าวิตก

ความจริง การบูชาคุณพระ เป็นการระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า และการระลึกถึงคุณพระพุทธ แท้ก็คือ **พุทธานุสสติ** เป็นความดีไม่น้อยเลย ดังนั้น ขณะที่ฉันข้าว ถ้าจะกล่าวคำ **บูชาพระ** พนมมือว่า **อิติปิโส** จบหนึ่ง แล้วก็ฉันทีเดียว หรือ **นโม** จบหนึ่งแล้วก็ลงมือฉัน ถ้าเข้าใจว่า การบูชาพระในขณะฉันนั้นเป็นการระถึงคุณพระพุทธเจ้า จะเป็นความดีที่สุด ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ถ้าพระหรือเณร หรือคนที่นับถือพระพุทธเจ้าทั่วไป จะกิน จะนอนหากมีใจ

ระลึกถึงพระพุทธคุณเนืองๆ พระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรืองอีกไม่ใช่น้อย แต่ผู้ไม่ทำ กลับไปติคนทำ อันนี้น่าเสียใจ ควรจะปรับความเข้าใจเสียใหม่ ในขณะที่จะฉัน จะนอน เป็นเรื่องที่น่านึกน่าทำนัก

เฉพาะการบูชามีดอกไม้ ธูป เทียนนั้น เป็นปัญหาที่จะต้องขบคิดและค้นคว้าให้เกิดความเข้าใจ คือ บางคนไม่เข้าใจการบูชาพระ ไม่ว่าชาวบ้านหรือชาววัด โดยมากตรงไปที่โบสถ์ หรือที่พระวิหารที่เราจะบูชา ตามปกติก็มีดอกไม้ ธูป เทียน ไปบูชา ถ้าจะถามว่าเอาดอกไม้ธูปเทียนไปทำไม เขาจะตอบเป็นเสียงเดียวว่าไปบูชาพระถ้าจะถามต่อไปว่า ไปบูชาพระอะไรบ้าง ก็จะได้รับคำตอบว่าไปบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้าพระสังฆเจ้า อันเป็นรัตนะทั้ง ๓ เขาจะต้องว่าอย่างนี้เป็นเสียงเดียวกัน

ถ้าจะถามต่อไปว่า เห็นเอาดอกไม้ ธูป เทียน ไปเป็น ๓ อย่าง พระรัตนตรัยก็มี ๓ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า แล้วเราบูชาพระพุทธเจ้าด้วยอะไรด้วยดอกไม้ หรือด้วยธูป หรือด้วยเทียน หรือบูชารวมกันทั้ง ๓ อย่าง ถ้าเกิดปัญหาอย่างนี้ขึ้นแล้ว ผู้ที่ไม่เคยขบคิดก็จะงงงวยไป ไม่รู้ว่าเอาสิ่งไรบูชาพระอะไรกัน พระรัตนตรัยก็มี ๓ เครื่องสักการะก็มี ๓ ถ้าเราจะแยกออกแสดงให้เห็นเป็นส่วนเป็นสัดแล้ว เราก็ควรจะแยกออกพิจารณาถ้าเราไม่คิดไม่นึก ทำตามๆ เขาไป เราจะบูชารวมๆ กันไปทั้ง ๓ อย่าง บูชาพระ

พุทธก็ด้วย ๓ นี้แหละ บูชาพระธรรมก็ด้วย ๓ นี้แหละ บูชาพระสงฆ์ก็ด้วย ๓ นี้แหละ ก็หมดเรื่อง

แต่เพื่อเพิ่มปัญญาบารมี เพิ่มกุศลให้หนักแน่น เพื่อให้เกิดอนุสสติเป็นอย่างๆ แล้ว เราจะต้องแยกออกให้เห็นความมุ่งหมายของการบูชาที่เรากระทำ เราจะด่วนได้ มักง่ายคิดว่า เราบูชารวม ๓ กันไปอย่างนี้แหละ พระพุทธท่านชอบอะไรท่านก็เลือกเอา พระธรรมท่านชอบอะไรท่านก็เลือกเอา พระสงฆ์ท่านชอบอะไรก็เลือกเอา อย่างนี้ไม่เข้าเหตุเข้าผล เพราะพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เลือกเอาอะไรไม่เป็น ด้วยแท้จริงเราบูชาคุณพระ เราไม่ได้บูชาพระ พระรัตนะทั้ง ๓ จะไม่เลือก ไม่ถือเอาสักการะของเรา แต่เราบูชาคุณพระรัตนตรัยอันสูงด้วยคุณค่า ควรแก่การบูชาของชาวโลก

บูชาพระพุทธเจ้า

ปัญหาว่า **บูชาพระพุทธควรจะบูชาด้วยอะไร** ก็ตอบได้ว่า ถ้าจะแยกออกบูชาแล้ว **บูชาพระพุทธนั้น เขาบูชากันด้วยธูป** เราจะเห็นว่า ทุกสถานที่บูชา ไม่ว่าที่ไหนจะเป็นที่โบสถ์ หรือศาลา จะใหญ่เล็กอะไรก็ตาม เขาก็ต้องมีกระถางธูปตั้งไว้ตรงหน้าพระพุทธรูป ๑ ที่เสมอ จึงกล่าวได้ว่า **การบูชาพระพุทธนั้น เขาบูชาด้วยธูป**

ปัญหาเรื่องธูปก็มีอีกว่า จะจุดบูชาสักกี่ดอก จึงจะควร เรื่องจุดธูปบูชาพระ เป็นเรื่องที่น่ารู้อยู่ สำหรับคนรู้แล้วเขาจุดเพียง ๓ ดอกเท่านั้น เพราะการทำมีความหมายไม่ใช่ทำสั่งๆไป ได้กล่าวแล้ว

ว่า การบูชาพระพุทธนั้น บูชาพระคุณพระพุทธเจ้าโดยตรง เมื่อพูดถึงพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ควรจะพูดให้เข้าใจเสียหน่อยก่อน

พระพุทธเจ้านั้นเสด็จนิพพานมาถึง ๒๕๐๐ พรรษาแล้ว เหลืออยู่แต่พระคุณที่ปรากฏอยู่แก่ชาวโลก คุณพระพุทธเจ้ามีเท่าไร ความจริงพระคุณพระพุทธเจ้ามีมากสุดที่จะประมาณ นักปราชญ์ที่มีความรู้คุณพระพุทธเจ้าดี ได้รวมกล่าวไว้เป็นหลักฐาน ๓ ประการ คือ **๑. พระปัญญาคุณ ๒. พระปริสุทธิคุณ ๓. พระกรุณาธิคุณ** นี่พระคุณ ๓ประการ

พระปัญญาคุณ นั้นได้แก่ พระปรีชาญาณที่รอบรู้คุณและโทษเป็นเหตุให้พระองค์ออกบวชแสวงหาเญยยะธรรมพยายามจนได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ คืออริยสัจธรรมด้วยพระองค์เอง ซึ่งยังไม่มีนักปราชญ์คนใดได้รู้อย่างนี้นี่เป็นพระปัญญาคุณของพระองค์จึงทรงพระนามว่า **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** และเพราะพระองค์ล่วงรู้ทุกประการไม่มีสิ่งใดที่พระองค์ไม่รู้ ถึงถวายพระนามว่า **พระสัพพัญญูพุทธเจ้า** เป็นพระปัญญาคุณอีกประการหนึ่งที่เราบูชา

อาศัยพระปัญญานั้นเอง พระองค์ทรงชำระกิเลสให้สิ้นไปจากพระจิต ตลอดถึงวาสนา คือกิเลสนอนยู่ในสันดานประจำอยู่เป็นจริตนิสัย ซึ่งพระอริยเจ้าใดๆ ไม่อาจตัดได้ พระจิตของพระองค์จึงบริสุทธิ์ ปราศจากมลทินทั้งมวลจึงเรียกว่า **พระอรหันต์** หรือ **พระอรหํ** อันนี้เป็น **พระปริสุทธิคุณ** คือคุณที่เราบูชาอย่างยิ่ง

ประการที่ ๓ โดยที่พระองค์มีพระเมตตา พระกรุณาเอ็นดูสงสารสัตว์ ซึ่งถูกเพลิงกิเลสเผาให้เร่าร้อนเป็นทุกข์ จึงเสด็จไปเทศนาสั่งสอนให้ประพฤติธรรมนำออกจากทุกข์ให้ประสบความสุข อันนี้เป็น **พระกรุณาธิคุณ**

พระพุทธเจ้ามีพระคุณโดยย่อ ๓ ประการ คือ **พระปัญญาคุณ พระปริสุทธิคุณ พระกรุณาธิคุณ** ดังนี้ เราจึงบูชาด้วยธูป ๓ ดอก ที่ใช้ธูป ๓ ดอก ก็เพราะมีความหมาย ดังนี้ ขณะจุดก็มีจิตนึกน้อมถึงพระคุณ ๓ นี้ เมื่อเวลาจุดธูปเสด็จแล้ว เขาก็ไม่ปักรวมกัน คนที่ศึกษาเรื่องนี้แล้วเขาจะต้องปักเรียงเสมอๆ กัน นึกเอาพระคุณเป็นอารมณ์เอาธูปเป็นเครื่องหมายถึงพระคุณทั้ง ๓ ต่อนั้นจึงกล่าวคำบูชา

สำหรับคำบูชาพระพุทธเจ้า มีหลายอย่างต่างๆ กันที่ไม่ต่างกันมีบทหนึ่ง คือ **นโมฯลฯ** นิยมกล่าวบูชากันทั่วๆ ไป ไม่ว่าจะบูชาสวดมนต์หรือถวายทานที่สุดจะประนมมือระลึกถึงพระพุทธคุณ นโม เป็นดีที่สุด เพราะตรงกับพระคุณ ๓ ประการ แปลว่า **นโม** ขอนอบน้อม **ตสฺส** ต่อพระพุทธเจ้า **ภควโต** ผู้มีพระกรุณาคุณ คือเสด็จเที่ยวสั่งสอน **อรหโต** ผู้มีปริสุทธิคุณ คือมีพระจิตผ่องใสปราศจากกิเลสทั้งมวล **สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส** ผู้มีปัญญาคุณ คือตรัสรู้อริยสัจธรรม เพราะ นโมฯลฯ เป็นคำนมัสการ เป็นคำบูชาพระคุณ ๓ ประการบริบูรณ์ ดังนี้ จึงเป็นที่นิยมทั่วไป ว่าคราวใดให้ตั้งใจนึก ให้เกิดความรู้ความหมายในพระคุณ ๓ ประการนี้ทุกคราวไป.

บูชาพระธรรม

บูชาพระธรรม นั้น บูชาด้วยอะไร ? เมื่อแยกธูปออกไปแล้ว คงเหลือ **ดอกไม้ กับเทียน บูชาพระธรรมนั้น บูชาด้วยเทียน** ทำไมจึงบูชาด้วยเทียน การที่บูชาด้วยเทียนนั้น ก็มีความหมาย มิใช่จุดบูชาส่งๆ ไปเท่านั้นขณะบูชาเราต้องรู้ว่า เราบูชาคุณพระธรรม พระธรรมมีคุณอย่างไร **พระธรรมคือศาสนา ได้แก่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า** พระศาสนาคือคำสั่งสอนนั้น ย่อมเป็นเหมือน **ดวงไฟส่องแสงสว่างให้เราได้รู้ว่า ทางดีทางชั่ว ทางนรก ทางสวรรค์ ทางนิพพาน** เพราะธรรมดาพระธรรมสอนให้เรารู้ผิดรู้ถูก เหมือนดวงไฟส่องให้เห็นทาง ดังนั้นเราบูชาพระธรรมด้วยเทียน การบูชาต้องทำให้มีความหมายอย่างนี้

โลกเราถ้าไม่มีพระธรรมแล้ว โลกจะมืด เพราะไม่รู้จักชั่วจักดีก็จะเบียดเบียนกัน เกิดเพราะโทษที่ไม่เห็นคุณเห็นโทษ ลองสังเกตุดูถ้าที่ไหนไม่มีศีลธรรม ที่นั่นจะเดือดร้อนที่สุด ถ้าที่ใดมีศีลธรรมดีแล้วที่นั่นจะอยู่กันอย่างมีความสุขที่สุด เพราะรู้จักผิดถูกสิ่งที่ควรไม่ควรฯ เทียนที่จุดบูชาพระธรรมนั้น ใช้จุดกันกี่เล่ม ? **เทียนจุดบูชาพระธรรมนั้น** อย่างน้อย **ต้องใช้ ๒ เล่มฯ** ทำไมจึงบูชา ๒ เล่ม ? เป็นปัญหาที่จะต้องรู้ แต่จะกล่าวถึงคุณพระธรรมก่อน พระธรรมมีมากล้วนแต่เป็นเหตุให้ถึงความจำเริญ ล้วนแต่เป็นดวงประทีป ส่องให้เห็นทางดำเนินไปสู่ความสุข มีจำนวนที่นิยมไว้ว่า ๘๔,๐๐๐

ธรรมขันธ์แต่เมื่อย่อลงให้สั้นแล้วมี ๒ เท่านั้น คือพระธรรมส่วนหนึ่งนั้นเป็น **ธรรมที่รักษากาย** พระธรรมส่วนหนึ่งนั้น เป็น **ธรรมรักษาใจ** ภาวะของคนเรามีกายกับใจเท่านั้น **ธรรมส่วนใดที่รักษากาย** ธรรมส่วนนั้นได้แก่ **ศีล ธรรมส่วนใดที่รักษาใจ** ธรรมส่วนนั้นได้แก่ **สมาธิ** และ **ปัญญา**ตามหลักมีเท่านี้ ศีลก็ตาม สมาธิและปัญญาก็ตาม ที่จะประจักษ์ในพระศาสนา รวมเรียกว่า **ธรรมวินัย ศีล** คือ **วินัย สมาธิ** กับ **ปัญญา** คือ **ธรรมรักษาใจ วินัยรักษากาย**

ดังนั้น เทียนสองเล่มนั้น **เล่มหนึ่งบูชาธรรม เล่มหนึ่งบูชาวินัย** ไม่ว่าในที่ใด ถ้ามีธรรมสองสิ่งนี้แล้ว ที่นั้นย่อมรุ่งเรืองเหมือนกับแสงเทียนที่ลุก ถ้าธรรมวินัยดับก็เหมือนแสงเทียนดับ ที่นั้นก็มีมืด ไม่รู้จักบาป ไม่รู้จักบุญ พระธรรมโดยหลักมีสองประการ เราจึงบูชาด้วยเทียนสองเล่ม เล่มหนึ่งได้แก่ธรรมที่รักษาใจ อีกเล่มหนึ่งได้แก่ วินัยรักษากาย ธรรมวินัยสองประการนี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า การบูชาพระธรรมจึงบูชาด้วยเทียนสองเล่มคือ ปรารภคุณ พระธรรมอันเป็นคุณเครื่องรักษาใจของเรา ดังนี้.

บูชาพระสงฆ์

เมื่อแยกการบูชาพระพุทธ พระธรรมไป ๒ แล้วก็เหลือแต่การบูชาพระสงฆ์ สำหรับ **การบูชาพระสงฆ์ นั้นบูชาด้วยดอกไม้** พระสงฆ์ชอบดอกไม้อย่างนั้นหรือ ? ได้กล่าวแล้วว่า เราบูชาคุณของท่าน พระสงฆ์มีคุณอย่างไร ? พระสงฆ์คืออะไร ? เราจะต้องรู้ก่อน

พระสงฆ์ คือคนผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ แล้วสอนให้ผู้อื่นประพฤติดี ปฏิบัติชอบตามฯ พระสงฆ์ที่จะปฏิบัติดีปฏิบัติชอบได้นั้นต้องมีศีลเสมอกัน มีศีลบริสุทธิ์มีทิฐิบริสุทธิ์ ศีล คือ ความประพฤติดี ทิฐิคือความเห็นดีเมื่อมีศีลและทิฐิบริสุทธิ์ดีแล้ว นั้นเป็นพระสงฆ์ที่ดี

คุณของพระสงฆ์ ที่เราบูชานั้น ขอให้เรามาพิจารณากันให้แยบคาย คือลองนึกเทียบดู ดอกไม้ที่เขาร้อยเป็นอุบะ หรือเป็นพวงมาลัยที่เรามองดูว่างามนั้นเพราะอะไรเราลองนึกค้นหาความงามดูซิ ดอกไม้ที่นายช่างเอามาร้อยนั้น ล้วนแต่เอามาจากที่ต่างๆ กัน เป็นดอกหญ้าบ้าง เป็นไม้เถาบ้าง เป็นไม้ต้นบ้าง เป็นไม้น้ำบ้าง เป็นไม้บกบ้างหอมบ้างไม่หอมบ้าง เป็นของสวนบ้าง เป็นของป่าบ้าง สีแดงบ้าง สีเหลืองบ้าง สีเขียวบ้าง ต่างสีต่างสัน ถ้าดอกไม้เหล่านี้เราเก็บเอาสุมกองไว้ เราจะแลดูงามไหม ? ไม่งามเลย แต่ถ้าเอามาร้อยเป็นพวงมาลัยแล้ว เราจะแลดูงาม ที่ไม่งามก็พลอยงาม ที่ไม่สวยก็พลอยสวย ที่ไม่หอมก็พลอยหอมไปด้วย ยกขึ้นตั้งไว้ในที่สูงบ้าง ห้อยหรือแขวนไว้เหนือศีรษะบ้าง ไม่ยอมวางไว้ข้างล่าง ใครดูใครชมว่างาม

พระสงฆ์เราก็เช่นนั้น พระสงฆ์ที่มาบวชนี้ มาแต่ตระกูลต่างๆ กัน เป็นชาวบ้านบ้าง เป็นชาวป่าบ้าง ชาวนาบ้าง ชาวสวนบ้าง ชาวทะเลบ้าง สวยบ้าง ไม่สวยบ้าง ดำบ้าง ขาวบ้าง สูงบ้าง ต่ำบ้าง รู้

น้อยบ้าง รู้มากบ้างแต่พอมาบวชอยู่ในศีลในธรรมแล้วเหมือนกันหมด ทรงผ้าไตรจีวรเหมือนกัน มีศีลเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระวินัยก็เหมือนกัน แลดูเข้าแล้วไม่ได้นึกว่า องค์นั้นชาวบ้าน องค์นี้ชาวป่าเลย เห็นท่านเรียบร้อย แลดูงามหมดเหมือนกับดอกไม้ที่ร้อยเป็นพวงมาลัยเช่นนั้น

ข้อนั้น เพราะอะไร ? เพราะท่านมีความประพฤติอยู่ในศีลในธรรม ท่านจึงแลดูงาม งามอย่างพระสงฆ์ ศีลเปรียบเหมือนเชือกร้อยรัดท่านไว้ ให้เรียบร้อยเหมือนกับเชือกร้อยรัดดอกไม้ให้เป็นมาลัย ฉะนั้น ถ้าเชือกขาดเท่ากับศีลและความประพฤติเลวลง พระก็หมดงาม เช่นเดียวกับดอกไม้ ถ้าเชือกที่ร้อยไว้ขาด ดอกไม้ก็หลุดลุ่ยสิ้นสวย

ดังนั้น พระทุกรูปจึงต้องประคองตนให้อยู่ในศีลและทิฐิประพฤติตนให้เหมาะสมกับผู้ที่อยู่ในสมณเพศ เพศที่เขาเคารพบูชาประพฤติให้เรียบร้อยเหมือนกับดอกไม้ที่ร้อยเป็นพวงมาลัย นี่เป็นคุณพระสงฆ์ ผู้มั่นอยู่ในธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เราบูชาคุณพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีด้วย ประจักษ์ในคุณของท่านดังนี้ นี่คือการบูชาคุณพระรัตนตรัยทั้ง ๓ ประการ

การบูชาที่พรรณนามานี้ เป็นการบูชาที่ชอบด้วยระเบียบประกอบด้วยความหมาย ของผู้มุ่งหมายทำ มิใช่ทำตามอารมณ์ โดยไม่ใฝ่ใจถึงระเบียบ จัดเป็นเยี่ยงดีสำหรับคนทั่วๆ ไป เคยเห็นบางคน

มีมากก็จุดมาก เช่นจุดธูปเป็นกำๆ แบบนี้สำหรับหน้ายุงชุมๆ ควันธูปจะได้ช่วยไล่ยุงให้ อาจมีปัญหาว่า ถ้าเรามีน้อยไม่พอแก่จำนวนที่วางไว้เล่า ก็ตอบได้ว่า ไม่ขัดข้อง เรื่องมีไม่พอ มีเท่าใดก็จุดเท่านั้น ถ้าไม่มีใช้มือ ๑๐ นิ้วประนม ส่วนเทียนนั้น ก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีไม่พอหรือไม่มี ไม่เป็นปัญหา

แต่สำหรับเทียน นิยมบูชาเป็นคู่ จะบูชามากก็ได้แต่ให้จัดเป็นคู่ๆ จะกี่คู่ก็ได้ เราจะเห็นที่บูชาบางแห่งมีเทียนตั้งประจำอยู่หลายคู่ ถึงกับคนขายเทียนเล่มใหญ่ ทำไว้ขายเป็นคู่ๆ เหมาะสำหรับติดเชิงเทียนตั้งหน้าพระ แต่ผู้ขายจะรู้ความหมายหรือไม่ ไม่ทราบหรือจะเป็นเพราะเห็นคนโดยมากถามซื้อเป็นคู่ๆ กระมัง

สำหรับผู้ที่ไม่มีดอกไม้ ธูปเทียนบูชาพระ ประนมแต่มือเปล่าต่อหน้าพระปฏิมาหรือเจดีย์ คงจะนึกน้อยใจอยู่บ้างที่ตนไม่มี ถึงกับมีคำกล่าวถวายอวัยวะของตัวต่างดอกไม้ธูป เทียน เช่นคำว่า **“มือข้าฯ สิบนิ้ว ยกเหนือหว่างคิ้วต่างธูปเทียนทอง วงพักตร์โสภาต่างมาลากรอง ดวงเนตรทั้งสอง ต่างประทีปถวาย ผมเผ้าเกล้าเกศ ต่างประทุมเมศ บัวทองพรรณราย วาจาเพราะผ่อง ต่างละอองจันทร์ฉายดวงจิตขอถวาย ต่างรสสุคนธา”**

เมื่อพูดถึงระเบียบที่กล่าวมานี้แล้ว นำให้สาวหาต้นเดิมว่านิยมทำกันแต่เมื่อใด ก็ไม่ปรากฏชัด ทราบแต่ว่าเดิมนั้นไม่มีธูป คงมีแต่เทียนกับดอกไม้ แม้ถึงเทียนก็ไม่แน่จะเป็นรูปนี้ เห็นมีแต่ศัพท์ว่า

ประทีป แปลว่า ดวงไฟ หรือโคมไฟ แม้ทั้งสองสิ่งนี้ ก็จัดเป็นสักการะ อุบาสกอุบาสิกาถือไปบูชาพระพุทธเจ้าเท่านั้นไม่มีการบูชาพระธรรม พระสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์คงบูชาด้วยของใช้ ของฉัน แท้ก็คือถวายนั่นเอง ส่วนบูชาพระธรรมไม่กล่าวถึงเลย

ในพุทธกาลมีพราหมณ์ผู้หนึ่งต้องการบูชาพระธรรมไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร ไปทูลถามพระบรมศาสดา ขอทราบวิธีบูชาพระธรรม พระองค์ตรัสบอกว่า **“ภิกษุรูปใด ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม ประกาศธรรม จงบูชาภิกษุรูปนั้นเถิด”** พราหมณ์ไม่รู้ว่าพระรูปใดทรงธรรมเป็นพหูสูต ถามพระสงฆ์ทั้งหลายทราบว่า พระอานนทเถรเจ้าเป็นพหูสูตผู้ทรงธรรม จึงนำเอาผ้าสาฎกมีค่าน้อมเข้าไปถวายพระอานนทเถรแจ้งให้ทราบว่า ตนขอบูชาพระธรรมอันท่านทรงจำไว้ดีแล้ว ขอให้พระเถรเจ้ากรุณารับไว้ใช้เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนสิ้นกาลนาน พระเถรเจ้าก็รับผ้าของพราหมณ์นั้นไว้

เรื่องการบูชาธรรมนี้เป็นปฐมเหตุ นำให้เกิดการบูชาธรรมแก่พระเทศน์สืบมา ถึงอย่างนั้น ก็บูชากันด้วยสิ่งของควรแก่สมณะบริโภค ดังที่นิยมถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์ในบัดนี้ แต่ไม่เห็นกล่าวถึงการบูชาด้วยเทียนด้วยเงิน ได้ความแต่ว่า สมัยนั้นหาโคมไฟใช้ยากพระเทศน์ต้องมีเทียนประจำกัณฑ์สำหรับจุดดูหนังสือ พอจุดเทียนขึ้นตั้งบนธรรมาสน์พระก็ขึ้นเทศน์ เป็นธรรมเนียมสืบมาจนบัดนี้ แม้

บัดนี้จะมีตะเกียง มีไฟฟ้าสว่างแล้ว ก็ยังรักษาประเพณีนี้ไว้อยู่ กลายเป็นเทียนบูชาธรรมไป

แต่เทียนสำหรับติดเงินกัณฑ์เทศน์ เดิมก็หาใช้ติดเงินกันไม่ เป็นเทียนตั้งเตรียมไว้ เผื่อเล่มที่ติดบนธรรมาสน์หมด จะได้จุดเล่มนี้ขึ้นไปตั้งอีกเท่านั้น เพิ่งจะมาติดกันสมัยเมื่อมีการใช้เงิน อัฐ สตางค์เจริญแล้ว ในเวลาไม่นานนี้เอง แม้บัดนี้บางแห่งก็ไม่นิยมติดเทียน จะบูชาธรรมด้วยอะไรก็ตั้งไว้ในที่อันสมควร แม้แต่กัปปิยกัณฑ์ (เงิน) ก็ใส่ไว้ในที่แห่งหนึ่ง ถวายแต่ใบปวารณาแจ้งจำนวนบอกไว้ให้ชัด ถวายแต่สิ่งของเครื่องบูชาธรรมอย่างอื่น ถึงเครื่องบูชาธรรมอย่างอื่น บางแห่งก็ถวายแต่ผ้านอกนั้นเขาทำเป็นบัญชีสิ่งของเรียบร้อย ถวายบัญชีให้ท่านทราบ ส่วนสิ่งของมอบศิษย์ไปก็มี ความจริงพิธีนี้ดูก็เรียบร้อยดี

ส่วนธูปนั้น เพราะไม่มีมาแต่เดิม ในพระบาลีจึงมิได้กล่าวถึงเลย พอแต่ศัพท์ **“ธูม”** แปลว่า **ควัน** เมื่อผสมเข้ากับศัพท์อื่น แปลว่า **เครื่องหอม** จุดให้เป็นควัน เคยเห็นคนจีนมีที่สำหรับจุดจันทน์หอม หรือเครื่องหอมอย่างอื่นบูชาพระพุทธ พวกที่ถือพระเจ้าก็จุดบูชาพระเจ้า ต่อมากลายเป็นธูป และได้รูปอย่างนี้แต่เมื่อไรไม่ปรากฏ แต่พอจะถือเอารูป เอาความได้ว่า **ธูป** หรือ **ธูม** นี้ ก็เป็นเครื่องหอมจุดเป็นควันบูชาพระพุทธเจ้า หรือพระเจ้าของคนที่นับถือนั่นเอง

เมื่อ ธูป เป็นดอกๆ ของเรา เลือนมาจาก ธูมเช่นนี้ การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยธูป จึงตรงกับหลักเดิมแต่ศัพท์ว่า ธูม ไม่ได้มากับเครื่องสักการะ มาในที่อื่น ที่มากับเครื่องสักการะเห็นมี **คันธะ** แปลว่า **ของหอม** เช่น ศัพท์ว่า **มาลาคันธะ**ฯลฯ **มาลา** ได้แก่ดอกไม้ที่ร้อยหรือรัดงามดีแล้ว นี้เป็นรูป **คันธะ** ได้แก่ของหอม นี้เป็นกลิ่น ดังนี้ ความก็น่าจะรวมเอาธูปหอมเข้าด้วย เพราะฉะนั้นธูปจะบูชาพระพุทธ ต้องจุด ด้วยมุ่งเอากลิ่น ดังนั้นที่ถูกธูปจะต้องเป็นธูปหอม เพราะประสงค์จะเอากลิ่นหอมบูชามิใช่จะมุ่งเอาควันบูชา น่าคิดอยู่

ได้กล่าวแล้วว่า การบูชานั้น เดิมพุทธศาสนิกจัดขึ้นสำหรับพระพุทธเจ้า ซึ่งยังทรงพระชนม์เท่านั้น ดังนั้นจึงมีเรื่องราวกล่าวถึงผู้ที่ถวายดอกไม้ต่างๆ เช่น ดอกมะลิเป็นต้น ใกล้บ้าง ไกลบ้าง ไม่ขาดแม้เสด็จปรินิพพานแล้วก็มีผู้ใจบุญเหลือประมาณนำสักการะดอกไม้ด้วย ไปบูชาที่พระบรมสารีริกธาตุ และที่พระสถูปพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ต่อมาสถานที่บูชามีทั่วไปทุกแห่งที่มีพุทธศาสนิกชนเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปไกลเพียงใด สถานที่บูชาก็แผ่ตามออกไปเพียงนั้น เป็นส่วนรวมบ้าง เป็นส่วนตัวบ้าง ดังนั้น การบูชาจึงต้องจัดให้เป็นระเบียบ ให้มีความมุ่งหมาย เพื่อบูชาพระคุณพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เจ้า โดยตรง เพื่อเป็นการเจริญ

สัมมาปฏิบัติ ในแนวทางพระศาสนา และเพื่อเป็นมงคลสำหรับผู้ที่ต้องการด้วยมงคลสืบไป

นี้เป็นเรื่องที่ยืนยันได้ว่า การบูชาเป็นทางให้เกิดมงคล เกิดความสุขใจ ผู้นำ ทำด้วยความรู้เป็นทางจำเริญการที่ไม่ได้ทำด้วยความรู้ ทำตามๆ กัน ก็ได้ผลน้อยผิดหวัง ทำอะไรไม่รู้เรื่อง ถ้าถูกใครเขาถามก็จะลำบาก ควรใส่ใจให้ดี ดังนั้นต่อไปเราจะบูชาพระ เราควรจะระลึกนึกถึงคุณที่เราบูชา การที่จะพรรณนาคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า วันหนึ่งก็ไม่จบ เพราะฉะนั้นเวลาบูชาก็ให้นึกถึงคุณแต่ย่อๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ให้รู้ความมุ่งหมายของการบูชา อันนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ที่รักการบูชาผู้ทำการบูชาเพื่อต้องการมงคลจากการบูชา ให้สมกับคำว่า **การบูชา สิ่งที่ควรบูชาเป็นมงคลอันสูง** ดังกล่าวนี้ พึงศึกษาให้เข้าใจดังกล่าวนั้นเถิด

การบูชา สำคัญอยู่ที่คนบูชา

ติฏฐนฺเต นิพฺพุเต จาปิ.

พระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่ หรือนิพพานแล้วก็ตาม.

สเม จิตฺเต สมํ ผลํ.

เมื่อตั้งจิตเคารพในพระองค์เสมอแล้ว ผลย่อมไพบูลย์เสมอกัน.

๑๑ ทำวัตร

คำว่า **“ทำวัตร”** ไม่ได้หมายความจำกัดว่าเรามาสวดมนต์ไหว้พระอย่างนี้ดอกนะ และบางแห่งก็จะไปจำกัดเอาตรงการทำวัตรกับอุปัชฌาย์อาจารย์ ในเวลาเข้าพรรษาทั้งนี้ เพราะเข้าใจความไม่ดีพอ คำว่า **วัตร** แปลว่า **ขนบธรรมเนียมอันดีงาม** ของพระภิกษุ เมื่อเข้าใจคำว่าวัตรเป็นชื่อของขนบธรรมเนียบอันดีของพระดังนี้แล้ว ก่อนอื่นข้าพเจ้าจะเล่าเรื่องราวของวัตรนี้ให้ฟัง

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ เวลาเช้าค่ำพระทั้งหมดที่อยู่ในพระอาราม ที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ต้องไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเป็นปกติ เพื่อฟังพระโอวาท ครั้นทำชินเข้า ต่อมาก็เป็นธรรมเนียม คือพระต้องไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทุกเช้าค่ำ ไปเฝ้าไม่ได้ไปถวายอภิวาทแล้วนั่งเฉยๆ เพราะพระไปทำวัตร พระก็ต้องคอยรับใช้พระองค์ เริ่มต้นแต่ปัดกวาด เก็บหรือตั้งสิ่งของรับแขกผู้มาเฝ้า ช่วยจัดแจงเครื่องบริกขารของพระองค์ ช่วยลาดที่บรรทม ที่ประทับนั่ง ตั้งน้ำสรงน้ำเสวย เช็ดถูทำความสะอาด อาการที่ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว และช่วยทำกิจเหล่านั้น ตลอดการนั่งฟังพระโอวาทที่พระองค์จะทรงพระกรุณาตรัสสอนเรา หรือตรัสสอนใครก็ตาม พระที่ไปเฝ้าก็พลอยได้ฟังด้วย เพราะขึ้นชื่อว่า พระโอวาทล้วนเป็นแนวแห่งความดีทั้งนั้น ครั้นได้เวลาสมควรแล้วก็กลับ ดังนี้เป็นอาจิณ ทำเป็นปกติทุกวัน อย่างนี้เรียกว่า **“ทำวัตร”**

ข้อนี้จะเห็นสมด้วยพระอานนท์ พุทธอุปัฏฐากผู้ทำกิจอย่างนี้เป็นนิจ ตลอดพระชนมายุ แม้พระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานแล้วท่านเล่าว่า พระอานนท์กลับมาที่พระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า ที่ใดเคยเก็บกวาดก็เก็บกวาด เคยลาดอาสนะก็จัดทำ แม้ที่บรรทมเคยทำอย่างไรก็ทำอย่างนั้น เคยตั้งน้ำสรง น้ำเสวย อย่างไรก็ทำอย่างเคยมา เหมือนเมื่อครั้นพระพุทธองค์ยังมีพระชนม์อยู่ แม้เดินผ่านตรงหน้าสถานที่เคยประทับ เคยหมอบเคยกราบอย่างไรแต่ก่อน ก็หมอบก็กราบเท่านั้น ด้วยความเคารพในพระพุทธเจ้า นี้ก็คือทำวัตรเป็นขนบธรรมเนียมที่ดี

คราวนี้ มาถึงพวกเรา พระพุทธเจ้านิพพานมานานแล้ว พระแท่นพระที่ใดๆ ก็ไม่มี นักปราชญ์ได้จัดสร้างพระพุทธปฏิมา แปลว่ารูปเปรียบ หรือรูปเหมือนพระพุทธเจ้าขึ้นไว้ เพียงเป็นเครื่องให้ระลึกเท่านั้น ประดิษฐานไว้ในโบสถ์บ้าง ในวิหารบ้าง ดังนั้นเมื่อเราทำวัตรพระประจำเช้าค่ำ เราไม่ได้มาเพียงแต่ไหว้พระเท่านั้น เพราะคำว่าทำวัตรมีความหมายกว้าง ฉะนั้นเรียกว่าทำวัตรจึงถูกมาก

ได้กล่าวแล้วว่า ทำวัตรพระนั้น คือการปฏิบัติพระและเก็บกวาดทำความสะอาดสถานที่ และเห็นอะไรไม่ดีก็ช่วยเก็บ อะไรรกก็ช่วยกวาด อย่างนี้ เรียกว่าทำวัตร ไม่ใช่เพียงแต่มาจุดธูปเทียน แล้วก็สวดมนต์เท่านั้น ต้องจำคำว่า **วัตร** แปลว่า ขนมธรรมเนียมที่ดี

ยิ่งกว่านั้น บางวัดยังมีการทำวัตรเจดีย์ ทำวัตรต้นโพธิ์ คำว่าทำวัตร ไม่ได้หมายความเพียงให้ไหว้ ให้กราบ บูชา ดังกล่าวแล้ว ลานเจดีย์ ลานต้นโพธิ์ ต้องการให้ไปเก็บกวาด ต้องการความสะอาดมาก ต้นหญ้าที่ขึ้นอยู่เต็มตามรอบๆ ก็ต้องการให้นำออกหรือมีใครเอาอะไรต่ออะไรไปทิ้งไว้สกปรก ก็ต้องการให้ช่วยเก็บ ให้ช่วยกวาด ฉะนั้นการทำให้สมกับความต้องการของสถานที่ จึงเป็นความดี ความงาม เป็นบุญกุศล ตั้งต้นแต่แลเห็นก็เรียบร้อย เจริญตา เจริญใจ น่าบูชา น่าเลื่อมใส ถ้าไม่ช่วยกันใส่ใจปฏิบัติให้สะอาด ให้งดงาม ปล่อยให้รุงรังแล้ว ก็ผิดความหมายของการทำวัตรแต่เดิมได้แต่เพียงกราบไหว้ระลึกถึง รำพันถึงพระคุณเท่านั้น

เมื่อได้พูดถึงเจดีย์แล้ว ก็ใคร่จะพูดให้กว้างออกไปสักหน่อย คำว่า **เจดีย์** นั้น แปลว่า **สิ่งที่เตือนใจให้ระลึกถึง** ฉะนั้น พระพุทธรูปก็ดี โบสถ์ วิหาร พระบาท พระเจดีย์ พระปรางค์ก็ดี ที่สุดต้นโพธิ์ที่ปลูกในปูชนียสถาน ก็จัดเป็นเจดีย์ทั้งสิ้น เรียกว่า **พุทธเจดีย์** คือสิ่งที่เตือนใจให้ระลึงถึงพระพุทธเจ้า แต่มิใช่เจดีย์ใส่กระดูก ที่เขานิยมสร้างกันใส่กระดูกมารดาบิดา ภรรยาหรือบุตรของเขา เจดีย์ อย่างนี้จัดเป็นเจดีย์ไม่ได้ จะเรียกตามนัยนี้ว่า อนุสาวรีย์
ยังน่าฟังกว่า

ถึงคำว่า **เจดีย์** สมัยพุทธกาลก็ไม่ใช่อย่างนี้ ด้วยแต่ละเจดีย์เป็นสถานที่ใหญ่มาก มีโรงที่พักสำหรับคนไปกราบไหว้ พักอาศัย

มากๆ เช่น ปาวาลเจดีย์ เมืองไพศาลีปรากฏว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จประทับบรรทม พร้อมด้วยพระสงฆ์ตั้ง ๕๐๐ นี่เป็นปูชนียสถานไม่เล็ก ตัวอย่างในประเทศเรา เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม หรือพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่า เจดีย์ครั้งสมัยพุทธกาลเป็นอย่างนี้ คือ ต้องมีศาลา วิหาร โรงทาน สำหรับพักได้มากๆ ด้วย เจดีย์ทั่วๆ ไป เป็นที่ประชุมของประชาชนในเทศกาลนิยม เมื่อประชุมชนไปทำวัตรเจดีย์สำคัญๆ เหล่านั้น ก็ช่วยกันกวาดให้สะอาด แม้ถึงทำวัตรเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ของเราในบัดนี้ ก็ต้องเข้าใจให้กว้างออกไปถึงปัดกวาดซ่อมแปลง ตกแต่งช่วยกันรักษาความสะอาด ต้องเข้าใจอย่างนี้

อนึ่ง การทำวัตรพระอุปัชฌายะ อาจารย์ ในเทศกาลเข้าพรรษา ที่นิยมกันทุกๆ ปีนั้น เป็นการถวายสักการะประจำปีอย่างหนึ่ง เป็นการขอขมาโทษที่ล่วงเกินในท่านอย่างหนึ่งนิยมเรียกว่า **สามีจิกรรมฯ** สำหรับพระนครและธนบุรีอันเป็นศูนย์กลางยกสักการะที่มุ่งถวายให้ท่านใช้สอยแล้ว สำหรับสักการะทั่วๆ ไปก็ใช้ธูปเทียน และกระทงดอกไม้เป็นที่นิยมเหมือนกันหมด แต่ส่วนภูมิภาคออกไป นอกจากธูปเทียน ดอกไม้แล้ว ยังมีกรวยมากพลูและไม้ชำระ และแปรงฟัน รวมน้ำบริสุทธิ์อีก ๑ ถ้วย ความจริง สิ่งอื่นไม่แปลก ที่แปลกคือ น้ำ ๑ ถ้วยฯ น้ำนี้ เดิมเป็นน้ำใช้น้ำฉัน ไม่ใช่

เอามาถ้วยเดียวพอเป็นพิธีเท่านั้น ที่ถูกจะต้องช่วยตักถวายท่านให้พอใช้พอฉัน ซ้ำยังต้องช่วยปัดกวาดตกแต่งเครื่องใช้ถวายท่านด้วย สุดแต่ว่าสิ่งใดตนควรจะจัดถวายได้ ก็ไม่ดูดายจัดถวายท่านด้วยความเคารพจริงๆ ไม่ใช่ทำพอเป็นพิธี ทำอย่างนี้ทิ้งขนมธรรมเนียม จงเปิดดูเรื่อง **อุปัชฌายวัตร อาจาริยวัตร** ในหนังสือวินัยมุขเล่ม ๒ นั้นเถิด เรื่องขนมธรรมเนียมของพระซึ่งเรียกว่าวัตร ซึ่งจะต้องปฏิบัติในอุปัชฌายะและอาจารย์ พระไม่ควรจะทอดธุระ ยิ่งอยู่ในสำนักเดียวกันท่าน ก็ไม่มีช่องจะหลีกเลี่ยง ท่านปรับโทษภิกษุที่ไม่เอื้อเฟื้อในวัตรเหล่านี้ไว้ด้วย เพราะการคารวะเป็นคุณช่วยการบริหารสังฆมณฑลส่วนหนึ่ง

เมื่อก่อนพระอยู่กันตามลำพัง มีเด็กช่วยทำบ้าง ถ้าไม่มีเด็กก็ช่วยกันรักษาความสะอาดด้วยไม่ทิ้งขว้างไว้ เช่นอะไรควรจะเก็บควรจะกวาด อะไรควรจะทำก็ทำเสีย งานเหล่านี้ เราอย่านึกว่าเป็นหน้าที่ของเด็ก ความจริงเป็นหน้าที่ที่เราจะต้องทำด้วย ถ้าเราช่วยกันทำประเดี๋ยวก็จะสำเร็จไป เพราะเรามากด้วยกัน ไม่ใช่องค์สององค์ เด็กก็ช่วยกันทำอยู่แล้ว

สมัยพุทธกาล พระไม่มีศิษย์ พระอรหันต์ทำของท่านเอง ล้างบาตร ปัดกวาดโรงฉัน เทกระโถน ท่านช่วยกันทำของท่านเอง ทั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่า วัตรในโรงฉันฯ ยังวัตรในโรงน้ำ วัตรในห้องส้วม ท่านวางไว้ดีมาก สมเด็จพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยา

วชิรญาณวโรรส ได้ทรงรวบรวมจากบาลีประเทศมารจนาไว้ในวินัยมุขเล่ม ๒ แล้วทุกประการ ผู้สนใจจงศึกษา ณ ที่นั้นเถิด

ขนมธรรมเนียมอันดีเหล่านี้ ทรงพระศาสนาได้จัดไว้ละเอียดดีแล้ว เช่นการวางระเบียบให้สิทธิแก่มาถึงก่อนทำก่อน ไม่ยอมให้ถืออายุ หรือพรรษาเป็นเกณฑ์ เดี๋ยวนี้เรียกกันว่า **“เข้าคิว”** เห็นเป็นของใหม่ไป ที่ถูกนั้น พระศาสนาทำกันมามากว่าสองพันปี แม้บัดนี้ก็ยังกระทำ เช่น การเข้าส้วม การเข้าห้องน้ำ เพื่ออาบ การรับบิณฑบาตเหล่านี้ พระต้องเข้า ต้องรับตามลำดับที่มาถึงก่อน ใครไปถึงก่อน เข้าก่อนไม่ต้องรอผู้อื่น แม้จะแก่พรรษากว่าตามธรรมดาพระนิยมถือพรรษา เว้นแต่ว่าไปอาบน้ำไม่ต้องนับพรรษา ใครถึงก่อนอาบก่อนอย่างหนึ่ง เข้าไปส้วมก็เช่นกัน ใครถึงก่อนเข้าก่อน ไปบิณฑบาตก็เหมือนกันใครถึงก่อนก็รับก่อน พระพุทธศาสนาถือเป็นวัตร ปฏิบัติ เป็นธรรมเนียมอันดี แม้การรักษาความสะอาดในห้องส้วมห้องน้ำ ก็ช่วยกันจัด ช่วยกันทำ ไม่ดูดาย ไม่มัวแก่งแย่งคนทำได้อย่างนี้เป็นคนดี คนเจริญด้วยระเบียบ เป็นอารยชนด้วยเป็นวัตรของพระอริยะ พระอริยะท่านปฏิบัติกันมา ถ้าทำไม่ได้อย่างนี้แล้วก็ได้ผลตรงข้าม ความจริงเราก็ได้มาอยู่ในพระศาสนาที่โลกยกย่องว่าเป็นศาสนาที่ดีแล้ว ไฉนจะปล่อยให้พลาดไปเสีย ไม่ดำเนินตามฯ

ขอเตือนว่า การทำวัตรต้องเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่เพียงไปสวดมนต์ สรรเสริญพระคุณ เจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ

เท่านั้น ต้องเข้าใจว่า ทำวัตรนั้นกว้างออกไปถึงการปฏิบัติ อันเป็นเครื่องเจริญคุณแก่ตน และหมู่คณะด้วย เมื่อรู้แล้ว จะได้ดำเนินวัตรปฏิบัติของตนๆ เพื่อรักษาความเรียบร้อย และเกียรติอันงามของผู้อยู่ในร่มผ้าเหลืองไป.

เลี้ยงลูกให้โต ปลูกโพธิ์ให้ร่ม

๑๒ ความเคารพ

การทำความอ่อนน้อม แสดงว่ามีความจงรักภัคดีต่อ ๑ ความประพฤติซื่อตรง แสดงว่าเชื่อถือ ด้วยน้ำใจหนักไปในท่าน ๑ เรียกว่า **ความเคารพ** บางท่านนิยมเรียกตามบาลีว่า **คารวะ**

ความเคารพ นี้ พระบรมศาสดาตรัสว่าเป็นมงคล คือเป็นเหตุให้ผู้กระทำถึงความเจริญได้อย่างหนึ่ง ดังนั้น ผู้ที่ปรารถนาความเจริญ หรือผู้ที่ถึงความเจริญแล้ว จึงพอใจในการทำความเคารพ ทั้งแนะนำให้ผู้อื่นทำความเคารพด้วยความเคารพนี้แจกโดยอาการเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. อัญชลีกร ประนมมือ

๒. วันทนะ กราบไหว้

๓. อภิวาท การกราบ

๔. ปัจจุคม การลุกรับ

แม้กิริยาอื่นใดที่แสดงความอ่อนน้อมยำเกรง เชื่อถือให้ปรากฏ เช่น การก้มศีรษะ การโค้งตัว การยืนตรง เป็นต้น ก็เรียกว่าการเคารพ ทั้งนี้แล้วแต่ความนิยมในประเทศนั้น ในเวลานั้น

สำหรับ ๔ ประการต้นนั้น ทางพระศาสนานิยมถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับพุทธบริษัททั่วไป

คนเราจะอยู่ในฐานะใดๆ ก็ตาม จะอยู่ถิ่นใดก็ตามต้องมีที่เคารพ ถ้าไม่มี เป็นความลำบาก ไม่นำให้เกิดมงคลทั้งตนและทั้งหมู่ เฉพาะในการบริหารยิ่งเป็นคุณที่ต้องประสงค์มาก

เหตุนั้น พระพุทธเจ้า ผู้เป็นยอดของมนุษย์เป็นจอมปราชญ์ ผู้ที่เทวดาและพรหมบูชาแล้ว แม้ดังนั้นก็ไม่วายที่จะหาผู้ที่พระองค์จะทรงเคารพ ทั้งนี้ ก็เนื่องแต่ทรงแน่พระทัยว่า ทุกคน ทุกสมัย สมควรจะมีที่เคารพ จึงได้ทรงเลือกเฟ้นบุคคลที่ควรแก่การเคารพของพระองค์ เมื่อไม่ประสบ ก็ทรงระลึกถึง พระธรรม ที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นว่า ทรงคุณสมควรที่พระองค์จะทรงเคารพ และตลอดไปทั้งมนุษย์และเทพยดาทั้งหลายด้วย

เรื่องนี้ นำให้พระองค์ต้องทรงรำพึงถึงพุทธจริยาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่ปางก่อนว่า พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงทำความเคารพต่อใคร ก็ทรงทราบชัดได้ด้วยพระปรีชาญาณว่า พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ทุกๆ พระองค์ล้วนแต่ทรงเคารพในพระธรรมเหมือนกันทั้งสิ้นจึงได้ทรงทำความเคารพในพระธรรม สมด้วยคาถาที่สรรเสริญคุณข้อนี้ไว้ว่า **เย จ อตีตา สมฺพุทฺธา** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดที่ล่วงไปแล้วก็ดี **เย จ พุทฺธา อนาคตา** พระพุทธเจ้าเหล่าใดที่จะมาตรัสข้างหน้าก็ดี **โย เจตรหิ สมฺพุทฺโธ พหุนฺนํ โสนาสโน** ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทำลาย ความโศก ของคนเป็นอันมาก ให้พินาศในบัดนี้ก็ดี **สพฺเพ สทฺธมฺมครุโน วิหรึสุ วิหาติ จ**

พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทุกพระองค์ ย่อมทรงเคารพในพระสัทธรรมอยู่เป็นปกติฯ

พุทธจริยานี้ แสดงว่า ทุกคนควรมีการเคารพแต่จะ เคารพใครที่ใด เพียงใดนั้น ย่อมเป็นธุระของทุกคนจะพึงศึกษา แล้วทำให้พอเหมาะพอควรกัน

ต่อนี้จะได้อธิบายการเคารพ ๔ ประการต้นนั้น พอเป็นแนวปฏิบัติสำหรับผู้รักการศึกษาจะพึงสำเหนียกสืบไป

อัญชลีกร แปลว่า **การประนมมือ** ปรากฏในสังฆคุณบทหนึ่งว่า **อญฺชลิกรณีโย** แปลว่า **พระสงฆ์เป็น ผู้ควรแก่การประนมมือ** การประกบฝ่ามือทั้งสองเข้ากันให้สม่ำเสมอ ยกตั้งขึ้นตรงกลางระหว่างอก เรียกว่า **ประนมมือฯ** ท่านอธิบายความข้อนี้ไว้ว่า **ทสนขสโมธาน** แปลว่า ประชุมเล็บมือ ๑๐ คือ ทำนิ้วมือให้ตรงกัน หันหน้าเล็บเข้าหากัน ตามฐานะของนิ้วเล็กใหญ่ไม่ให้ลักลั่นกัน แม้บางมือบางคนจะมี ๑๑ นิ้วเกินไป ๑ นิ้ว เฉพาะนิ้วที่เกินก็ไม่ถือว่าผิด มีสิทธิเข้าประชุมได้ เพราะมีชาติมีฐานะเสมอกันด้วยเป็นนิ้วมือด้วยกันเป็นอันประชุมชอบแล้ว โดยธรรม

หรือบางมือบางคน จะมี ๙ นิ้ว ๘ นิ้ว หย่อนสิบสำหรับนิ้วที่ขาดประชุม ถ้าขาดมาแต่เดิม ก็ให้ถือว่ามีตัวประชุมเท่านี้ ทำการประชุมได้ เป็นการประชุมชอบ เพราะประชุมเต็มจำนวนที่มี ถ้าขาด

ภายหลังก็ให้ถือว่า ป่วย ลาประชุม มิใช่เลี่ยง เป็นการประชุมชอบแล้วเช่นกัน

อนึ่ง นิ้วมือที่ประชุมนั้น ควรเหยียดออกให้ตรงเพื่อให้เป็นระเบียบ ให้ประนมมืองาม แสดงว่าผู้ประนมทำด้วยความตั้งใจพอใจจะทำด้วยความเคารพ ฉะนั้น เพื่อความงาม ท่านสอนให้ทรงพุ่มมือไว้ มิให้ตก มิให้ปลายนิ้วจรดคาง มิให้วางพุ่มมือไว้บนตัก นี้เป็นหลักของการประนมมือ

บางคนประนมประสานมือ โดยใช้นิ้วสับช่องไม่ยันกัน ปลายนิ้วทั้งสองต่างกุมหลังมือกัน นี้ไม่ชอบด้วยการประนม เพราะมิได้ประชุมเล็บ กลับหันหลังเล็บให้กัน ผิดหลักไม่ควรทำ

บางคนใช้นิ้วชี้ ๒ นิ้ว จะว่าประนมก็ไม่ใช่ จะทิ่มอะไรก็ไม่เชิง อย่างนี้ผิด เพราะเรื่องท่านประชุม ๑๐ เล็บ ก็ต้องให้ได้ ๑๐ เล็บเหมือนท่าน เพราะทำตามท่าน ก็ต้องให้เหมือนท่าน ไม่อย่างนั้นก็เป็นการอุตริ

บางคนประนมมือปิดปาก อย่างนี้ก็ไม่ถูก เป็นการประชุมเล็บเถื่อน เพราะไปเปิดรับฟันตั้งหลายสิบซี่เข้าประชุมร่วมกับเล็กด้วย ไม่งาม

บางคนประนมมือวางไว้ที่เท้า อย่างนี้ก็ไม่เหมาะไม่สมกับที่ว่า ประชุมเล็บมือ เป็นประชุมชั้นสูง ไปประชุมที่เท้า ดูเป็นชิงไปรับเล็บเท้าเข้าประชุมด้วย ทำให้เล็บเกินจำนวนสิบ เสียธรรมเนียม

ของการประนม จงอย่าพอใจทำเพราะไม่เป็นภาพที่จำเริญตาจำเริญใจ ทั้งไม่เป็นมงคลที่กัลยาณชนปรารถนา

ไหนๆ เราก็ตั้งใจประนมแล้ว ก็สมควรจะประนมให้งาม ให้น่าดู น่าชม เมื่อประนมแก่ท่านองค์ใด ให้ท่านองค์นั้นรู้สึกว่าเราตั้งใจทำ มิใช่ฝืนทำด้วยความภักดีต่อจริงๆ เมื่อเป็นเช่นนี้การประนมก็มีค่า ด้วยต้องตาต้องใจ ชวนให้นิยม ควรทำแท้

การประนมมือนี้ พระสงฆ์นิยมใช้เป็นปกติ ไม่ว่าพิธีกรรมใดๆ

พระต้องประนมมือตลอดเวลา ทุกองค์ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย แม้ในการปราศรัยระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน ผู้น้อยก็นิยมประนมมือพูดกะพระเถระผู้ใหญ่ด้วยมือเป็นการคารวะต่อผู้ใหญ่ การประนมมือจึงเป็นกิจประจำพระสงฆ์ตลอดสังฆมณฑล.

การไหว้

กิริยาที่ยกมือซึ่งประนมไว้ดีแล้ว ขึ้นจรดหน้าผากพร้อมกับก้มศีรษะน้อยๆ รับมือที่ประนมที่ยกขึ้นจรดนั้น ด้วยอาการอ่อนน้อมเรียกว่า "**การไหว้**" การไหว้นี้ถือเป็นการเคารพสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งพระจะต้องไหว้พระด้วยกัน คือผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่ ในคราวพบกัน และคราวจากกัน คือในคราวไปหาและในคราวลากลับ เมื่อผู้น้อยไหว้ผู้ใหญ่ก็รับไหว้ ถือเป็นขนบธรรมเนียมอันดีที่ประพฤติต่อกัน ห้ามมิให้ไหว้ผู้ที่มิได้เป็นพระเหมือนกัน

แม้ผู้ที่เป็นพระเหมือนกัน บางคราวก็ห้าม เช่นคราวเข้าส้วม อยู่ในห้องน้ำ อยู่ในเรือนไฟ อยู่ที่ปริวาสอยู่ในละแวกบ้าน ด้วยเป็นที่ไม่สมควร แม้อยู่ในที่ควรแต่ในคราวท่านไม่เห็น ด้วยสาละวนงานอื่นเสีย แม้ที่นั้นขณะนั้นก็ยังไม่สมควรไหว้ก่อน การไหว้เป็นการแสดงความเคารพต่อท่าน ดังนั้น จึงควรไหว้ในขณะที่ท่านรู้ ข้อนี้สมด้วยการแสดงความเคารพของคำขอบรรพชาแบบเก่าว่า **อุกาส วนฺทามิ ภนฺเต ฯลฯ** ซึ่งแปลว่า คำแรก **กระผมขอโอกาส** คำที่สองสามว่า **กระผมไหว้ท่าน ขอรับ** ตามนัยนี้คำแรกบ่งชัดว่า เตือนให้ท่านรู้ตัวก่อน แล้วจึงไหว้

ความจริง ถึงเวลานี้ ก็ยังนิยมใช้ทั่วไป ในหมู่คนที่มีการศึกษาดีแล้ว ไม่ว่าจะทำอะไร จะพูดอะไร ในเมื่อผู้ใหญ่ด้วย ควรขอโอกาสท่านก่อนเสมอไป เป็นความดีสำหรับพระศาสนา นิยมเป็นมรรยาทของพระ ถือเป็นระเบียบปฏิบัติ เรียกว่า **อาปุจฉา** ปรับโทษผู้ไม่เอื้อเฟื้อในข้อนี้ไว้ด้วย จึงควรใส่ใจไว้ให้ดี พยายามทำให้เป็นนิสัยติดตัวเสมอไป

สำหรับประเทศไทยเรา ไม่ว่าพระหรือคฤหัสถ์นิยมเอาการไหว้ เป็นการแสดงความเคารพ ความจงรักภักดี ดังนั้น ทุกคนที่พอใจไหว้ ซึ่งเรียกกันว่า **คนมืออ่อน** จึงได้รับความรักใคร่เอ็นดู และความกรุณาจากผู้ใหญ่ตลอดคนที่นับถือทั่วไป ตรงข้ามกับมนุษย์ที่ไหว้คนยาก ซึ่งเรียกกันว่า **คนมือแข็ง** มักจะถูกตำหนิว่า จองหอง

หัวแข็งซึ่งถูกเหยียดหยามว่า อ่อนฝึก หรือไม่ได้รับสั่งสอน เสียหายถึงครู และผู้ปกครองด้วย

นี่แสดงว่า การไหว้ เป็นศิริมงคล เป็นเสน่ห์เรียกร้องความเอ็นดู ความกรุณาสอนผู้ไหว้ ดังนั้น ทุกคนควรพยายามหัดประนมมือ หัดไหว้ ไหว้ให้งาม ไหว้ให้น่าดู น่าชม ให้เป็นที่นิยมของคนรับไหว้ อย่ามักง่ายเอาแต่ได้ ต้องไหว้ให้เป็น ให้เขาเห็นว่าเราเคยหัดไหว้ เคยใส่ใจการไหว้ เราไหว้ด้วยพอใจ ทั้งรักการไหว้ด้วย

มีบางคนไหว้ไม่เป็น ไหว้ไม่น่าดูเสียเลย คล้ายกับคนไม่เคยไหว้ ทั้งดูเหมือนขี้คร้านไหว้ด้วย น่าสงสารส่วนมากเป็นเพราะไม่ได้รับการฝึก ไม่ได้รับการอบรมมาแต่เดิม จึงดูเป็นความลำบากแก่เขาเหลือเกิน น่าเห็นใจคนที่ไม่มีนิสัย เป็นอย่างนั้นเอง

ความจริง การไหว้ก็ไม่ต้องลงทุนอะไร มือทั้งสองมารดาบิดาก็ให้มาดีแล้ว และเมื่อไหว้แล้ว ก็ไม่เห็นเหน็ดเหนื่อยอะไร จะเจ็บ จะปวดมือก็เปล่า มือจะขาดจะสั้นก็เปล่าทั้งเรื่อง จะเสียหายอย่างไรๆ ก็ไม่มี เห็นมีแต่ได้ตั้งต้นแต่เมตตาปราณีปรานีดังกล่าวแล้ว

ฉะนั้น จงพยายามพอใจไหว้ดังกล่าวมาข้างต้นนั้นคือ หัดไหว้ให้มาก ไหว้ให้ติดเป็นนิสัยดังนี้ :-

๑. ไปหาท่าน ไหว้ ๒. ลากลับ ไหว้

๓. ท่านมาหา เราไหว้ ๔. ท่านลากลับ เราไหว้

๕. ให้ของท่าน เราไหว้ ๖. รับของท่านให้ เราไหว้

๗. รับโอวาทท่าน เราไหว้ ๘. ขอโอกาสท่าน ก็ไหว้

๙. ขอความกรุณาท่าน ก็ไหว้ ๑๐. แม้พบท่านโดยบังเอิญก็ไหว้

๑๑. แม้ท่านจะเป็นศพเป็นกระดูกแล้ว เราก็ไหว้ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่สมควรเราจะไหว้ เป็นไหว้ ไม่ต้องรีรอสำหรับผู้ควรไหว้ ท่านวางหลักไว้ให้แล้ว จะได้แสดงไว้ในข้อต่อไป

การไหว้นั้น ไม่จำกัดอิริยาบถ จะอยู่ในอิริยาบถใดก็ควรทั้งนั้น คือ จะเดิน ยืน นั่ง หรือนอนก็ไม่ห้ามทั้งนี้ สุดแต่กาลเทศะจะอำนวยให้ ด้วยถ้าจำกัดอิริยาบถแล้วหากบังเอิญอิริยาบถนั้นทำไม่ได้เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งก็จะลำบากขึ้น เมื่อการไหว้ไม่จำกัดอิริยาบถสุดแต่โอกาสแล้วการประนมมือก็เป็นไปตาม เพราะจะไหว้ ต้องประนมมือก่อน เมื่อไหว้ได้ก็ประนมมือได้ ไม่เป็นโทษอย่างไรทั้งสิ้น

ในข้อนี้ ข้อย้ำอีกว่า จงใส่ใจในการไหว้ จงไหว้ให้มาก ให้มีนิสัยรักไหว้เถิด จงอย่าเป็นคนไหว้ยากเลยไม่ดีแน่.

การกราบ

การกราบ เป็นกิริยาเคารพอย่างสูง นิยมเรียกว่า อภิวาท ตามศัพท์เดิมบ้าง เช่นคำว่า **ถวายอภิวาท** แต่ไม่ใช่ทั่วไปฯ การกราบนี้ควรจะศึกษาให้รู้ดี เพราะกราบพระอย่างหนึ่ง กราบคฤหัสถ์อย่างหนึ่ง จงใส่ใจสักหน่อยอย่าเอากราบพระไปกราบคฤหัสถ์ เขาจะค่อนเอาว่า **“แก่วัด”** คือกราบคฤหัสถ์ เขากราบกันทีเดียว แต่กราบพระต้องกราบ ๓ ที ทั้งกราบคฤหัสถ์ เขานิยมพับเพียบกราบ

ส่วนกราบพระต้องคุกเข่าอย่างเทพนมกราบ ถึงการคุกเข่ากราบพระก็นิยมใช้ในหมู่ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์เฉพาะที่เป็นชาย สำหรับหญิงใช้พับเพียบกราบเหมือนกันต่างแต่กราบพระนั้น กราบตรงๆ ไม่เอียงตัว เหมือนกราบคฤหัสถ์ ต้องสำเหนียกให้แน่ใจก่อน อย่ามักง่าย คิดเอาแต่ได้ว่าไม่ยาก ที่ถูกนั้นควรได้รับการฝึก แต่ถ้าเป็นผู้รักระเบียบนี้แล้ว จะคอยสังเกตผู้อื่น จำเอาเป็นแบบฝึกตนเองได้ ก็เป็นความดี น่าอนุโมทนา

การกราบที่ชอบด้วยลักษณะนั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ ท่านเรียกว่า **"เบญจางคประดิษฐ์"** คือ **เข่าทั้งสองตั้งอยู่ที่พื้น ๑ ฝ่ามือทั้งสองราบอยู่ที่พื้น ๑ หน้าผากจรดลงที่พื้น ๑** รวมเป็นองค์ ๕ เพราะเหตุนี้ จะกราบพระจึงต้องหาผ้ากราบ คือผ้าปูพื้นก่อน เพราะกลัวละอองหรือฝุ่น จะเปรอะหน้าผาก ด้วยจะต้องเอาหน้าผากจรดพื้น สำหรับพระมีผ้ากราบประจำไตรบวชอยู่แล้ว ส่วนคฤหัสถ์ นิยมใช้ผ้าสไบเฉียงปลดลงปู สำหรับทางราชการ ตามระเบียบให้ใช้ผ้าขาวสี่เหลี่ยม ขนาดผ้าเช็ดหน้า ปูรอง ดังเราจะเห็นในสถานที่ประกอบพิธีต่างๆ ทั่วไป ถ้าในที่นั้นจะต้องให้ประธานกราบ เจ้าหน้าที่จะต้อง จัดที่กราบไว้ให้เรียบร้อยเพื่อให้ผู้เป็นประธานกราบให้ได้องค์ ๕

บางคนกราบไม่งาม หรือมักง่าย เวลากราบเอาฝ่ามือทั้งสองชิดกัน รองรับหน้าผากไว้ อย่างนี้ไม่ถูก ที่ถูกนั้นฝ่ามือทั้งสอง

จะต้องแยกห่างกันประมาณ ๘ นิ้ว ให้โอกาสแก่หน้าผากจรดลงพื้น ขอผู้กราบจงสำเหนียกให้ดีอย่าไปทำให้เสียธรรมเนียม ของเล็ก ๆ น้อยๆ เท่านี้ เป็นจุดให้เขาดูแคลนว่า ไม่เป็นผู้ใฝ่ใจในระเบียบ เป็นคนง่ายไม่พิถีพิถัน แม้ระเบียบอย่างอื่นก็คงจะทำนองนี้

การกราบนี้ ใช้แต่ในอิริยาบถนั่งเท่านั้น ดังนั้นจึงเป็นการคารวะที่ใช้ไม่มากเหมือนการไหว้ หากแต่เป็นการคารวะที่อยู่ในความนิยม ซึ่งพุทธศาสนิกชนจะพึงศึกษา

ปัจจุคม

การลุกขึ้นยืนรับ เป็นการแสดงคารวะอันหนึ่งเรียกว่า "**ปัจจุคม**" ตามรูปศัพท์เดิม แต่จะพูดกันน้อย เห็นแต่ในภาษาหนังสือ พูดสั้นๆ ว่า การลุกรับ การคารวะนี้ มิใช่แต่จะนิยมเฉพาะในศาสนาเท่านั้น ถึงทุกชาติทุกภาษาก็นิยมการลุกรับ ถือว่าการลุกรับ เป็นบทบาทที่แสดงความเคารพ ความจงรักภักดีมาก

แต่การลุกรับนี้ ต้องให้อยู่ในระเบียบที่นิยม มิใช่ลุกรับส่ง ๆ ไป ถ้าเราอยู่ในหมู่ ก่อนอื่นจะต้องพิจารณาดูว่า ท่านผู้ใหญ่ที่เราจะลุกรับนั้น สมควรจะลุกรับหรือไม่ด้วยการลุกรับนั้น ไม่ใช่ทำเพียงเราคนเดียว ต้องทำทั้งหมู่ที่รวมกันอยู่ในที่นั้น ฉะนั้น ผู้ที่เราจะลุกรับนั้นจึงต้องเป็นผู้ใหญ่กว่าคนทั้งหมู่ โดยมากนิยมลุกรับให้เฉพาะผู้ที่เป็นประธานในที่ประชุมนั้น

อีกประการหนึ่ง สถานที่ซึ่งจะลุกรับนั้น จะต้องเป็นสถานที่สมควรจะลุกรับ เช่น:-

ก. ที่ประชุม และที่ประชุมนั้นจะต้องใช้เก้าอี้เมื่อผู้น้อยนั่งอยู่ที่เก้าอี้ ผู้ใหญ่เดินเข้ามา จึงพร้อมกันลุกรับ

ข. ที่สนามหญ้า ผู้น้อยนั่งอยู่ หรือลานเจดีย์ ลานโบสถ์ ผู้ใหญ่เดินเข้ามา จึงพร้อมกันลุกรับ

ถ้าที่ประชุมนั้น จัดปูลาดอาสนะให้นั่งประชุมที่พื้นเมื่อผู้น้อยนั่งอยู่พร้อมแล้ว ผู้ใหญ่เข้ามา ก็ไม่ต้องลุกรับคอยอยู่ในอาการสงบ ต่อเมื่อใหญ่นั่งเรียบร้อยแล้วจึงพร้อมกันลุกขึ้นกราบท่าน

อนึ่ง การลุกรับนั้น จะต้องเป็นไปโดยคารวะให้ผู้ใหญ่เห็นว่า ผู้ทำ ทำด้วยความเคารพจริงๆ และในขณะที่ยืนรับอยู่ ก็จะต้องพร้อมด้วยลักษณะดังนี้:-

ก. ยืนตัวตรง ผินหน้ามองไปทางท่านเท่านั้น

ข. มือทั้งสองข้าง จะต้องรวมเข้ามาหากันคือจะประสาน หรือจะใช้มือขวา จับมือซ้ายไว้ก็ควร

ค. เมื่อท่านผ่านเข้ามาใกล้พอสมควร จึงถวายนมัสการ[5] ท่าน ๑ ครั้ง

ฆ. เมื่อท่านนั่งลงเรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงดังเดิมได้ หรือในซึ่งท่านไม่นั่ง คือเพียงแต่จะผ่านไป เมื่อท่านผ่านไปแล้วจึงนั่งได้

---

5 นมัสการ หมายถึงการน้อมไหว้ การเคารพ

ง. ทุกครั้งที่ท่านผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นประธานในที่ประชุมลุกขึ้นยืนเพื่อให้โอวาทก็ดี เพื่อทำกิจพิธีใดๆในที่ประชุมนั้นก็ดี ทุกคนที่ประชุมอยู่ จะต้องลุกยืนด้วย และยืนอยู่จนกว่าท่านจะนั่งจึงจะนั่งได้

จ. เมื่อท่านผู้ใหญ่ลุกขึ้นลาไป ผู้น้อยทั้งหมดจะต้องลุกขึ้นคารวะท่านอีก เมื่อท่านไปแล้ว จึงจะนั่งหรือหลีกไปตามอัธยาศัยได้

ในยุคก่อนๆ การลุกรับที่จะมีน้อย เพราะด้วยสถานที่ไม่อำนวย มาบัดนี้มีการลุกรับทั่วๆ ไป เพราะอยู่ในสมัยนิยม ดังนั้นการลุกรับจึงเป็นคารวะที่จำต้องใส่ใจ เพื่อสำเหนียกไว้ใช้ให้ชอบด้วยกาลสมัย ๑ นมัสการ หมายถึงการน้อมไหว้ การเคารพ

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกก็นิยมลุกรับพระบรมศาสดาเป็นปกติ มีเรื่องแสดงสาวกจริยาอยู่หลายเรื่อง เช่นคราวหนึ่ง ขณะที่พระภิกษุกำลังนั่งสนทนากันอยู่ที่ลานพระวิหาร ขณะที่สนทนากันนั้น เหลือดูเห็นพระนันทเถระผู้เป็นพุทธอนุชา ซึ่งมีลักษณะงามละม้ายคล้ายพระพุทธเจ้าเป็นแต่ต่ำกว่าสักหน่อยกำลังเดินเข้ามาแต่ไกล พระทั้งหมดสำคัญผิดคิดว่าพระพุทธเจ้า จึงพากันลุกรับ ครั้นพระนันทเถระเข้ามาใกล้ ก็รู้สึกว่า ตนเข้าใจผิดไป จึงได้นั่งลงตามเดิม

ความเคารพที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ควรทำแก่คนที่เจริญกว่า ไม่ควรทำแก่คนที่เลวกว่า บางคนแม้แต่จะให้ทานก็ยังไปเคารพคนขอทาน ยาจก วณิพกไม่เป็นการสมควรเลย ที่เป็นเช่นนั้น คงจะเนื่องมาแต่ได้รับคำสอนมาว่า จงให้ทานโดยเคารพ แท้จริงคำนี้มิได้หมายความว่า ให้เคารพคนขอทาน แต่มีความหมายว่า แม้จะให้ทานเช่นนั้นก็สมควรจะให้ด้วยอาการเรียบร้อย อย่าโยนให้ ทิ้งให้ ซึ่งเป็นการไม่ดี ไม่งาม เป็นการเคารพทานของตน รักษามารยาทของการให้ไว ไม่ใช่เคารพคนขอทาน

คนที่เจริญกว่าเรานั้น ท่านเรียกว่า **"วุฑฒบุคคล"** แบ่งเป็น ๓ จำพวก คือ :-

๑. ชาติวุฑฒะ คนที่เจริญโดยชาติ เป็นใหญ่โดยกำเนิด โดยตระกูล เช่น คนในราชตระกูล ได้รับยกย่องว่า เป็นเชื้อพระองค์ เป็นพระญาติของพระเจ้าแผ่นดิน นี้เป็นชาติวุฑฒะ ผู้เจริญโดยชาติโดยพงศ์พันธุ์

๒. วยวุฑฒะ คนเจริญโดยวัย ผู้ใหญ่โดยอายุกาลในทางพระเรียกว่ารัตตัญญู ผู้รู้ราตรีนาน ผ่านเหตุการณ์มามาก ย่อมรู้อะไรเป็นเยี่ยงอย่างได้ เช่น พี่ ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น แม้คนอื่นใดอีกก็ตาม ที่เจริญด้วยอายุก็ควรเคารพ อ่อนน้อมให้

๓. คุณวุฑฒะ คนที่เจริญด้วยคุณ ผู้มากด้วยความรู้ หนักในความปฏิบัติ มั่นอยู่ในวัตรอันดี มีคุณธรรมเป็นเครื่องอยู่ เป็นผู้รู้

ผิดชอบ ทั้งยินดีแนะนำผู้อื่นให้รู้ให้ประพฤติตามด้วย คนเช่นนี้แม้จะมีอายุน้อย ก็ได้ชื่อว่า คุณวุฑฒบุคคล ควรเคารพยำเกรง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญคนที่เคารพ ต่อวุฑฒบุคคล ๓ จำพวกนี้ไว้ว่า เป็นผู้เจริญด้วยเกียรติยศชื่อเสียงดังพระคาถาที่ตรัสไว้ว่า

เย วุฑฺฒมปจายนฺติ นรา ธมฺมสฺส โกวิทา
ทิฏฺเจ ธมฺเม จ ปาสํสา สมฺปราโย จ สุคติ.

ความว่า นรชนเหล่าใด เป็นผู้ฉลาดในธรรม ย่อมเคารพอ่อนน้อมต่อวุฑฒบุคคล นรชนเหล่านั้นย่อมประสบผลคือสรรเสริญในภพนี้ และสุคติในภพหน้า

ประการหนึ่ง พระบรมศาสดายังตรัสว่า การอ่อนน้อมต่อวุฑฒบุคคล เป็นคุณเครื่องเจริญผลที่ตนปรารถนาไว้หลายประการ ขออ้างพระพุทธบรรหารที่ทรงออกพระโอษฐ์ไว้ว่า

อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ

แปลว่า ธรรม ๔ ประการ คือ **อายุ วัณณะ สุขะ พละ** (กำลัง) ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้อ่อนน้อมต่อ วุฑฒบุคคล มีปกติกราบไหว้เป็นนิตย์

ความทั้ง ๒ ข้อนี้ ท่านพรรณนาไว้ในติดติรชาดกและเรื่องสิริวัฒนกุมาร ในอรรถกถาธรรมบท ผู้ประสงค์รู้ความพิสดารจงดูในที่นั้นเถิด

การประนมมือ การไหว้ การกราบ และการลุกรับ ๔ อย่างนี้ เป็นอาการแสดงความเคารพส่วนใหญ่ พระบรมศาสดาตรัสว่าเป็นมงคล ด้วยเป็นเหตุให้ได้รับความเมตตาปรานี เป็นทางให้เข้าถึงความเจริญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

คติธรรม

ถ้าจะอ่อน อ่อนให้เป็น ดังเส้นไหม
เอาไว้ใช้ ผูกเสือโคร่ง เพื่อโยงเฝี่ยน
ถ้าจะแข็ง ก็ให้แกร่ง ดั่งวิเชียร
เอาไว้เจียร ตัดกระจก ได้ดังใจ

"ของเก่า"

๑๓ การกรวดน้ำ

การกรวดน้ำ เป็นศาสนพิธีอย่างหนึ่ง พระเณรก็ดีคฤหัสถ์ชายหญิงก็ดี ตลอดทั้งเด็กและผู้ใหญ่ บรรดาที่เป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อทำบุญแล้วเขาต้องกรวดน้ำ การกรวดน้ำนั้น ความจริงก็เพื่อต้องการอุทิศส่วนบุญที่ตนทำให้แก่คนที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่เราจะต้องรู้และเข้าใจจริงๆ ไม่ใช่สักแต่ทำกัน ต้องทำจริงๆ ทั้งตั้งใจทำด้วยความเคารพ และจะต้องทำกันอีกคนละหลายๆ ครั้ง ฉะนั้น จึงจำต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจ เพราะการทำอะไรโดยไม่รู้ทำส่งๆ ไปอย่างนั้น ไม่ใช่วิสัยของคนที่บวชเรียนแล้ว

วิธีกรวดน้ำนั้น ต้องเตรียมน้ำกรวดไว้ก่อน คือมีน้ำสำหรับกรวด และมีที่สำหรับรองน้ำที่กรวด และน้ำกรวดนั้น ต้องใช้น้ำใสๆ เป็นน้ำที่สะอาด อย่าใช้น้ำที่เจือด้วยสีต่างๆ เช่น น้ำยาอุทัย เป็นต้น ต้องเอาน้ำบริสุทธิ์บางคนว่า ถ้าไม่มีน้ำกรวดก็ไม่ต้องใช้ ก็จริงอย่างพูดเพราะไม่มีก็ไม่ต้องใช้ นั่นเป็นเพราะบกพร่องไม่ตระเตรียมไว้ต่างหาก แล้วก็ซัดไปว่า ไม่จำเป็น จงจำไว้ว่า ควรจะมีน้ำ ด้วยเป็นพิธีนิยมอย่ามักง่าย

ความจริง คนตายเขาต้องการบุญกุศล ไม่ต้องการน้ำกรวด แต่ก็คงไม่ปฏิเสธว่า ไม่ต้องการน้ำใจเพราะน้ำใจดีนำให้กรวดน้ำดี กรวดน้ำดีทำให้เกิดกำลังส่งกุศลดี เพราะฉะนั้น พิธีกรวดน้ำจึงเนื่องด้วยน้ำด้วยมุ่งจะให้เป็นอารมณ์ของใจ ให้ใจจดจ่อที่น้ำกรวดเพื่อให้

สำเร็จการส่งบุญกุศลปกติใจของเราถ้าเพ่งอะไรไว้เป็นอารมณ์แล้ว ใจก็มั่งคงไม่วอกแวก ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่กวัดแกว่ง ใจก็จะเกิดกำลังในการส่งบุญกุศลถึงผู้ตาย กำลังใจที่ดีอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ตั้งใจทำทำส่งๆ ไปเป็นไม่สำเร็จประโยชน์

การกรวดน้ำ เหมือนกับการยิงเป้า แม้ปืนจะดีแล้วแต่ผู้ยิงไม่ตั้งใจยิง คือไม่เล็งให้แน่ ยิงส่งๆ ไปก็ไม่ถูก การกรวดน้ำก็เช่นนั้น ต้องตั้งอกตั้งใจอุทิศให้แก่ผู้ตายจริงๆก่อนจะกรวดน้ำนั้น ควรจะกรวดน้ำของเราเสียก่อน ต้องทำใจของเราให้ปลอดโปร่งตั้งใจให้เป็นบุญ มุ่งหมายจะให้สำเร็จความประสงค์ การกรวดน้ำจึงจะได้ผลสมบูรณ์

การกรวดน้ำนั้น เริ่มรินน้ำกรวด ตั้งแต่พระเริ่มอนุโมทนาว่า **"ยถา วาริวาหา...."** ไม่ใช่กรวดขณะพระว่า **"สัพพีติโย...."** คือพอพระเริ่มยถาเราก็เริ่มกรวดทีเดียวเพราะคำว่า **ยถา วาริวหาฯลฯ** นั้น เป็นคำสนองการกรวดน้ำของผู้กรวดโดยเฉพาะแปลว่า ห้วงน้ำที่เต็มแล้วก็ไหลลงสู่ทะเลฉันใด บุญกุศลที่บุคคลทำ ก็ย่อมเข้าไปสำเร็จแก่ผู้ที่วายชนม์จากโลกนี้ฉันนั้นฯ พระท่านว่าอย่างนี้ เราจึงเริ่มกรวดน้ำตรงนี้ จึงจะถูกกับเรื่อง ถ้าเราไปกรวดตอน **สัพพีติโย** ก็ไม่ตรงกับเรื่อง เพราะสัพพีเป็นคำให้พรเสียแล้วแปลว่า ความจัญไรทั้งมวลจงสูญสิ้นไปฯลฯ

การกรวดน้ำนี้ มีคำกรวดต่างๆ กัน เฉพาะที่นิยมกัน คือ **อิมินาฯลฯ ยาเทวตาฯลฯ ยังกิญจิฯลฯ** นอกจากนี้ยังมีคำอื่นๆ อีก ๒-๓ อย่าง แต่ไม่นิยมทั่วไปฯ ถ้าจะถามว่า ทำไมจึงต่างกัน เพราะไม่ดีเหมือนกัน หรือมีคุณต่างกัน ข้าพเจ้าว่ามีคุณไม่ต่างกัน สุดแต่จะพรรณนากันตามประสงค์ เรื่องจึงแตกต่างกันมีหลายอย่าง ถ้าผู้กรวดจะย่อให้สั้น ว่าแต่น้อย รวมข้อความให้น้อยลง เฉพาะที่ต้องการแล้วก็ได้ความเท่ากัน

บางคนกรวดน้ำไม่เป็น ไปอาศัยเกาะชายผ้าเขาบ้างเกาะแขนเขาบ้าง เกาะภาชนะน้ำบ้าง อย่างนั้นเลยกลายเป็นตั้งคณะกรวดน้ำ อาศัยเขากรวด น่าเห็นใจ เพราะว่าไม่ได้ อย่างนี้ไม่ถูกกับเรื่อง เคยถามเขาว่า ทำไมจึงทำอย่างนั้น เขาบอกว่า เขากรวดน้ำไม่ได้ คือเขาว่าไม่เป็น แต่หัวใจจะอุทิศบุญให้คนตาย

ความจริง การกรวดน้ำนั้น จะว่าเรากรวดน้ำไม่เป็นไม่ถูก เพราะคนเราทุกคน ถ้าพูดเป็น ต้องกรวดเป็น ที่ว่ากรวดไม่เป็นนั้น ที่แท้ไปยอมจำนนอยู่ที่ว่าไม่ได้เหมือนเขาเท่านั้นเอง และที่เข้าใจผิดไปว่า คนกรวดน้ำต้องว่า **อิมิฯลฯ** เป็นต้น คนตายจึงจะได้เพราะไม่รู้ต้องยอมว่าตามเขาบอก อาศัยเขากรวดดังนี้ก็ไม่ถูก ที่ถูกนั้น ทุกคนต้องว่าได้ พูดได้ กรวดได้ตามใจชอบ เราว่าอย่างอื่นไม่ได้ เราก็ว่าอย่างไทยๆ ของเรา เราเป็นไทยว่าภาษาไทยนี้แหละ ดูจะดีกว่า อิมิ

นา ด้วยซ้ำไป ถ้าว่าอิมินา โดยไม่รู้ความแล้ว ว่าอย่างไทยดีกว่า เพราะรู้เรื่องว่า เราว่าอะไร ว่าไปตามใจชอบ เป็นจีนก็ว่าอย่างจีน เป็นแขกก็ว่าอย่างแขก ว่าด้วยใจสมัคร

แต่พิธีหลั่งน้ำกรวดนั้น ต้องประคองภาชนะน้ำเมื่อหลั่งลงไป ค่อยๆ ให้ไหลรินลงไป ให้เป็นสายไม่ใช่หยดแปะๆ ไม่ใช่เทน้ำ ให้สายน้ำที่ไหลลงไม่ขาดระยะ เป็นสายน้ำน้อยๆ ผู้กรวดต้องตั้งตาพิจารณาเพ่งน้ำเป็นอารมณ์ตั้งใจกรวดให้แก่ผู้ตาย ถ้าว่าคำกรวดน้ำที่ท่านนิยมทำไว้เป็นแบบไม่ได้ ก็อย่าตกใจ ว่าภาษาไทยก็แล้วกัน โดยไม่ต้องไม่ท่อง ถ้าเราบวชแล้วเราก็ท่องได้ ว่าตามท่านไป แต่ถ้าเราไปกรวดคนเดียวเราไม่ต้องว่าอย่างนั้นเลย ว่าภาษาไทยๆ นี้แหละ ว่า **“ขอบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญในวันนี้ จำสำเร็จแก่ญาติของข้าพเจ้าคนนั้นๆ”** เท่านี้ก็พอแล้ว ไม่จำเป็นที่เราจะไปกรวดว่า อิมินา หรืออะไรต่ออะไรให้ยุ่งให้ยากหัวใจเปล่าๆ เราก็ว่าไม่ถนัด ผิดๆ ถูกๆความจริงมารดาบิดาของเราก็เป็นคนไทย ต่างว่าท่านมารอรับส่วนบุญอยู่ข้างๆ เรา และเราเองก็ไม่เห็นแล้วกรวดน้ำว่า **อิมินา** ไป ท่านก็ไม่รู้เรื่อง ว่าเราว่าอะไรอุทิศให้ใครไม่รู้ แต่เราพูดภาษาไทย ภาษาที่ท่านฟังออกว่าขอส่วนบุญที่ข้าพเจ้าได้สั่งสมมา จงสำเร็จแก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติของข้าพเจ้า จงมีความสุขเถิด ท่านได้ยิน ท่านเป็นคนไทยก็ฟังรู้เรื่อง แล้วก็ดีใจ ต่อ

นั้นท่านก็จะได้อนุโมทนารับส่วนบุญไป อย่างนี้ใครจะว่าไม่ได้ มีลูกสอนลูกมีหลานสอนหลาน ให้ว่าอย่างนี้แหละ

เรื่องกรวดน้ำ อย่าต้องเดือดร้อน อย่าต้องไปรบกวนใครให้เขาสอน ให้เขานำ อย่าต้องไปเกาะแขนเกาะภาชนะเขา ไม่เข้าเรื่อง ต่างคนต่างทำ ทำด้วยน้ำใจผ่องใส ว่าตามภาษาของเรา เราเป็นภาษาอะไร ว่าภาษานั้น จงจำไว้ว่า บุญมิได้สำเร็จแก่ผู้ตายตามคำว่า สำเร็จด้วยน้ำใจต่างหาก คำว่า เป็นคำประกอบยืนยันเท่านั้น ดังนั้น จึงภาษาอะไรๆ ก็ได้

การกรวดน้ำถึงผู้ตายนั้น เมื่อผู้ตายรู้แล้ว อนุโมทนาจึงจะสำเร็จประโยชน์ ดังนั้น เราต้องว่าให้เขารู้ เมื่อเขารู้ว่า เราอุทิศให้เขาแล้ว เขาจึงจะได้อนุโมทนา ถ้าเขาไม่รู้ จะอนุโมทนาได้อย่างไร ดังนั้นเราจึงต้องพูดให้ฟังรู้ เช่นเขาเชิญเราไปกินข้าวเป็นภาษาฝรั่ง เราก็ไม่รู้เรื่องได้แต่มองๆ กัน ไม่ว่าเขามาพูดกับเราว่าอย่างไร แล้วผลของการเชิญเรา จะเป็นอย่างไร นอกจากลำบากใจทั้งเขาและเราก็อดเท่านั้น

อนึ่ง ท่านกล่าวว่า การกรวดน้ำนั้น ผู้ตายนั้นต้องรู้เรื่อง เราทำบุญอุทิศให้และอนุโมทนาด้วยจึงจะได้ส่วนบุญสมประสงค์ ถ้าผู้ตายนั้น ทำบาปมากไปเสวยกรรมอยู่ในนรก ก็ไม่อาจรับรู้และไม่ได้รับผลบุญ หรือถ้าไปเกิดเป็นสัตว์ ก็ไม่ได้บุญเหมือนกัน ถึงเราจะ

กรวดน้ำให้ บุญก็ไปไม่ถึง เพราะคนตายไปเกิดเป็นนกเป็นกาเสียแล้ว นกกาไม่กินบุญ บุญที่กรวดให้ก็ไม่สำเร็จ เพราะเขาไม่สามารถจะอนุโมทนาส่วนบุญเราได้ เว้นแต่ญาติของเราไปเกิดเป็นปรทัตตูปชีวีเปรตเท่านั้น เปรตจำพวกนี้คอยรับน้ำกรวด ซึ่งญาติในมนุษย์ทำบุญอุทิศไปให้ อย่างนี้ก็สำเร็จประโยชน์เพราะเขาคอยรับอยู่แล้วว่า เมื่อไรเราจะทำบุญแล้วอุทิศไปให้ ถ้าเราทำบุญอุทิศไป ก็สำเร็จทันที พึงดูตัวอย่างดังเปรตซึ่งเป็นพระญาติพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินมคธรัฐ ดังนี้ :-

เปรตพระญาติพระเจ้าพิมพิสาร

ในกาลไกลจากภัทรกัปนี้ไป พระเจ้าพิมพิสารมหาราชาแห่งมคธรัฐ ได้บังเกิดเป็นนายเสมียน แผนกคลัง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงมอบภาระให้เป็นผู้ เบิกจ่ายตลอดจึงสั่งงานการครัว ตกแต่งอาหารอันประณีตถวายพระสงฆ์สาวกซึ่งมีพระพุทธเจ้า พระนามปุสสะเป็นประธาน บำเพ็ญกุศลตลอดไตรมาส

ในเวลาปฏิบัติงานอยู่นั้น บรรดาญาติของนายเสมียนเข้าไปในโรงครัว เห็นอาหารอะไร ที่คนครัวจัดไว้ถวายพระสงฆ์ ก็หยิบเอาถือเอา ไปบริโภคตามความต้องการโดยไม่ได้รับอนุญาต อาศัยที่อาหารเหล่านั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงอุทิศถวายเป็นของสงฆ์แล้ว จึงเป็นกรรมหนักสำหรับพวกญาติเหล่านั้น เห็นแก่ปากแก่ท้อง หยิบกินตามความใคร่ ทำอาหารให้เป็นเดน ซึ่งเจ้าหน้าที่ต้องเอาไปถวาย

แด่พระอริยเจ้ามีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ผลกรรมอันนั้นนำไปสู่นรกตลอดกาลนาน ครั้นพ้นจากนรกแล้วก็มาเป็นเปรตด้วยเศษของกรรมนั้นยังไม่สิ้น ลำบากด้วยอาหารอดอยากอยู่มาถึงพุทธกาลนี้

ส่วนนายเสมียนนั้น เป็นผู้มีศรัทธา บำเพ็ญกุศลตามกำลังของตน ด้วยอำนาจกุศลนั้น ทำให้นายเสมียนไปเกิดในสุคติ ครั้นถึงพุทธกาลนี้ นายเสมียนนั้นได้ลงมาเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสารครองราชสมบัติในกรุงราชคฤห์มหานครแห่งแคว้นมคธ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมครูของเราทรงอุบัติขึ้นแล้ว ในปฐมโพธิกาล เสด็จไปประกาศพระศาสนาประทับอยู่ที่ลัฏฐิวัน ใกล้พระนครราชคฤห์พระเจ้าพิมพิสารได้ทราบข่าวก็ทรงโสมนัส พร้อมด้วยราชบริพารประมาณ ๑๒ นหุต เสด็จไปเฝ้าสดับพระธรรมเทศนาบรรลุโสดาปัตติผล พร้อมด้วยราชบริพาร ๑๑ นหุต อีก ๑ นหุตนั้นตั้งอยู่ในพระไตรสรณาคมน์ แล้วกราบทูลอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์ไปรับภัตตาหารที่พระราชนิเวศ

ครั้นพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก เสด็จยังพระนิเวศแล้ว พระเจ้าพิมพิสารถวายอาหารอังคาสพระสงฆ์ให้อิ่มหนำแล้วทรงอุทิศพระเวฬุวันพระราชอุทยานของพระองค์ ถวายเป็นอารามแด่พระพุทธเจ้า พระศาสดาทรงรับพระเวฬุวันเป็นวัดในพระศาสนา

ซึ่งเป็นวัดแรก แล้วทรงอนุโมทนา เสด็จอนุโมทนาแล้ว ก็เสด็จกลับไปประทับ ณ พระเวฬุวันวิหาร

ฝ่ายบรรดาเปรตที่เป็นพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารรู้ล่วงหน้ามานานแล้วว่า พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นญาติ อันสนิทของตนจะบำเพ็ญบุญกุศล จึงได้พากันรอรับส่วนบุญอยู่ในที่ต่างๆ มีทาง ๓ แพร่ง หลังพระนิเวศ ที่แง้มประตูเป็นต้น ครั้นพระเจ้าพิมพิสาร มิได้ทรงระลึกถึงพระญาติมิได้ทรงกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญให้ ก็พากันเสียใจมาก

ครั้นเพลากลางคืน เปรตเหล่านั้น จึงพากันไปยังพระนิเวศที่ประทับของพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นญาติคิดเสมือนว่าบ้านของตน แล้วสำแดงตัวให้ปรากฏ แต่ละตนมีรูปร่างน่าเกลียด น่าสลด น่ากลัว พร้อมด้วยเสียงโอดครวญ แสดงว่าอดอยาก ลำบาก ด้วยหิวกระหาย เป็นกำลัง

พระเจ้าพิมพิสารได้ทอดพระเนตร ก็ตกพระทัยสะดุ้งหวาดกลัว ครั้งเพลารุ่งเช้าจึงรีบเสด็จไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังพระวิหารเวฬุวัน กราบทูลเรื่องเปรตถวายให้พระบรมศาสดาทรงทราบ แล้วทูลถามถึงภยันตรายอันจะพึงมีแก่พระองค์

ครั้นพระบรมศาสดาตรัสบอกว่า ไม่เป็นอันตรายอย่างใดแท้จริงเปรตเหล่านั้นล้วนแต่เป็นพระญาติ มาขอส่วนบุญ เมื่อวันวานพระองค์ทรงบำเพ็ญกุศลแล้วไม่กรวดน้ำอุทิศบุญให้ มีความ

เสียใจ ผิดความมุ่งหมาย ที่มาหาจึงไปสำแดงตัวให้ปรากฏ เพื่อจะขอส่วนบุญเท่านั้น ถ้าพระองค์ทรงอุทิศบุญกุศลให้แล้ว ก็จะพ้นทุกข์กลับมีความสุขและต่างก็ลากลับไป

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงสดับแล้วก็ทรงโสมนัสกราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดา พร้อมด้วยพระสงฆ์ทั้งหมดไปรับภัตตาหารยังพระนิเวศอีก ครั้นอังคาสสำเร็จแล้ว พระบรมศาสดาก็ทรงอนุโมทนา พระเจ้าพิมพิสารทรงหลั่งน้ำกรวดอุทิศผลบุญแก่พระญาติทั้งหลาย ด้วยพระวาจาว่า

อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ

สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย.

แปลว่า **ขอบุญกุศลส่วนนี้ จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงมีความสุขเถิด ฯ**

ด้วยพระวาจาที่ทรงออกพระโอษฐ์ กรวดน้ำเพียงเท่านี้ ครั้นเปรตทราบแล้ว ก็พากันอนุโมทนา ในทันใดนั้นบุญกุศลก็เข้าไปสำเร็จแก่เปรตพระญาติทั้งหมด เปรตเหล่านั้น หมดหิวกระหายร่างกายสมบูรณ์งดงาม ผิวพรรณผ่องใส มีความสุข ดุจเทพยเจ้า ตกเพลาราตรี จึงเข้าไปสำแดงกายให้ปรากฏแก่พระเจ้าพิมพิสารว่า บัดนี้ ตนมีความสุขพ้นทุกข์ เพราะกุศลที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ และทรงอุทิศให้แล้ว พร้อมกับถวายพระพรให้พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเจริญในพระราชสมบัติยิ่งๆ ขึ้น แล้วก็อันตรธานไป

เรื่องนี้แสดงว่า พระเจ้าพิมพิสารกรวดน้ำด้วยพระวาจาเท่านี้ ไม่มากเลย แต่ฟังได้ความว่า ทรงมุ่งหมายอย่างไร และการกรวดน้ำก็สมพระประสงค์ ดังนั้น เราจะต้องไปทุกข์ไปร้อนไปทำไมให้มาก ป่วยการเปล่าๆ ถ้ากรวดลำพังคนเดียว ควรจะว่าเท่านี้แหละ

ความจริง พระเจ้าพิมพิสาร เป็นชาวมคธ ทรงรับสั่งเป็นภาษามคธ ใครๆ ก็ฟังออก พระพุทธเจ้าก็ทรงฟังได้ พระสงฆ์ก็ฟังได้ เปรตที่มารอรับส่วนบุญก็ฟังได้ เพราะเป็นชาวมคธด้วยกัน ถ้าเราไปฟัง ก็คงไม่ได้ความ ดังนั้น เราเป็นคนไทย พระสงฆ์ที่รับไทยทานก็เป็นไทย มารดาบิดา หรือญาติที่เราจะทำบุญให้ ก็เป็นคนไทยฟังออกแต่ภาษาไทย อย่างไรจะไปกรวดน้ำภาษาอื่นเล่า ใครฟังก็ไม่ออก เราควรจะกรวดเป็นภาษาไทยเถิดพระก็รู้ เราก็รู้ ผีก็รู้ จะได้พากันอนุโมทนาให้สำเร็จดังความปรารถนาที่ตั้งไว้ ฉะนั้น จงกล่าวเพียงคำว่า

“ขอบุญกุศลนี้จงสำเร็จแก่มารดาบิดา และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด ขอให้มารดาบิดาและญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าจงเป็นสุขเถิด”

ถ้าอยากว่าภาษามคธกับเขาบ้าง ก็ว่าแบบพระเจ้าพิมพิสารดังนี้เถิด

อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ
สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย.

หรือใครจะว่าเป็นคำกลอนเพื่อจำง่าย และเป็นแบบได้เหมือนกัน ข้าพเจ้าได้เคยเขียนไว้ และเคยคัดลอกให้ใช้กันมามากดังนี้

ขอเดชะตั้งจิตอุทิศผล
บุญกุศลนี้ไปให้ไพศาล
ถึงบิดามารดาและอาจารย์
ทั้งลูกหลานญาติมิตรสนิทกัน
คนเคยร่วมเคยรักสมัครใคร่
มีส่วนได้ในกุศลผลของฉัน
ทั้งเจ้ากรรมนายเวรและเทวัน
ขอให้ท่านได้กุศลผลนี้ เทอญ ฯ

อาจมีบางท่านสงสัยว่า ถ้าเช่นนั้น ก็ไม่ต้องว่า **อิมินาฯ ยาเทวตาฯ** หรือ **ยังกิญจิฯ** หรือ **อิมินา ฯ** เป็นต้น ก็ใช้ไม่ได้น่ะซิ ท่านทั้งหลายจงอย่าลืมว่า ทุกสิ่งทุกอย่างต้องดูกาลเทศะ คือต้องนึกว่า เวลานี้ควรทำอย่างไร บ้านนี้ วัดนี้ ควรทำอย่างไร ควรเลือกใช้ให้เหมาะตามกาลนิยม

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กล่าวมุ่งเฉพาะกรวดน้ำคนเดียว ผู้ที่ว่าไม่ได้ จะได้สะดวก ไม่ต้องเดือดร้อน เพราะเหตุกรวดน้ำ จะทำให้เบื่อทำบุญกรวดน้ำ โดยเหตุไม่สมควรเลย ขอเตือนอีกทีว่า ถึงแม้ท่านจะว่า อิมินาฯหรือคำอื่นๆ ใดได้อีก ท่านก็ควรจะรู้เนื้อความนั้น

ให้ดีและตั้งใจกรวดมุ่งให้สำเร็จแก่ผู้ตายจริงๆ อย่ากรวดส่งๆ ไปโดยไม่รู้ว่า ตัวว่าอะไร แล้วจะเสียใจภายหลัง ด้วยไม่พ้นคำตำหนิว่างมงาย สู้ภาษาเพียงเล็กน้อยไม่ได้

เพราะฉะนั้น ผู้รู้ทั้งหลายจึงสอนไว้ว่า เมื่อจะทำอะไร ต้องรู้ว่า เราทำอะไรก่อน และต้องรู้วัตถุประสงค์ก่อนว่า เราทำเพื่ออะไร ? และรู้ต่อไปว่า สิ่งที่ทำ คำที่กล่าวนั้น มีความหมายเพียงใด ? สามารถจะบันดาลให้สมประสงค์หรือไม่ เมื่อเข้าใจดีแล้วจึงทำ ขอจงอย่าทำโดยไม่รู้ เมื่อรู้ดีแล้ว พบญาติมิตร หรือผู้ที่ร่วมการงานจะได้ช่วยแนะนำ เพื่อความสวัสดีแก่เขาเหล่านั้น อย่างน้อย ก็ทำให้ญาติโยมพลอยดีใจกะเราด้วยว่าไม่เสียแรงได้ “**บวชเรียน**” จาก “**เมื่อเราบวช**” ยังได้ความรู้มาแนะนำพี่น้อง ให้รู้ผิดชอบ เป็นการเจริญกุศลในพระบวรพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง.

๒๑๐

เมื่อเป็นสงฆ์

คราวเป็นสงฆ์ทรงเหลืองกระเดื่องเพศ
จงไกลเหตุมัวหมองให้ผ่องศรี
"เมื่อเป็นสงฆ์" ทรงศีลมุนินทร์ชี
อย่าให้มีคาวร้ายระคายองค์

ปฏิบัติอย่าให้กลัดเป็นแผลใน
อย่าทำให้พรตร้าวคาวแก่สงฆ์
อย่านอกรีตคิดร้ายทำลายองค์
อย่าเอาสงฆ์บังหน้าให้ราคี

สงวนศีลยินดียอมพลีร่าง
อย่าลบล้างศีลสงฆ์พระทรงศรี
หมดศรัทธาลาศีลมุนินทร์ชี
ไปครองที่ฆราวาสชูชาติไป

อย่าทำอย่างเสือสางพรางสีเสือ
ลวงให้เนื้อเชื่อลงไม่สงสัย
เห็นเหลืองเรื่อนึกว่าเนื้อใช่เสือไพร
จวบบรรลัยจึงรู้จักพยัคฆา

เมื่ออยู่ในสถานการใดใด
ยังพอใจก็จงอยู่รู้รักษา
ให้ชอบธรรมอย่าได้ละปฏิญญา
อย่าให้ภาวนะนั้นๆ อันตราย

ทำอย่างไรทำไปอย่าใฝ่ผิด
ไมตรีจิตประชาชนคนทั้งหลาย
จงเทิดทูนศาสนาอย่าให้อาย
ถึงตัวตายไว้ชื่อให้ลือ เทอญฯ

วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ ปปฺโปตุ พุทฺธสาสเน.

คติธรรม

ประเทศดี มีธรรม จำเริญศรี
ประชาชี ชื่นชม นิยมหมาย
ทวยราษฎร์ดี มีธรรม ประจำกาย
เป็นศรีฉาย ชูประเทศ เขตจำเริญ
เมื่อวัดดี ศรีสงฆ์ ธำรงศาสน์
ประชาราษฎร์ เลื่อมใส ได้สรรเสริญ
พระสงฆ์ดี ศรีศาสน์ ราษฎร์จำเริญ
เหมือนชวนเชิญ ให้ชื่นชม นิยมกัน.ฯ

โยมแม่

แม่ของลูก โลกว่า มารดาโลก
เพราะมวลโชค โลกได้ อาศัยแม่
โลกมีชัย เพราะอาศัย คุณแม่แท้
โลกจึงแปล้ ด้วยบุญ คุณแม่เอย

ธรรมสาโร.

คำนมัสการคุณบิดามารดา

อนนฺตคุณสมฺปนฺนา ชเนตฺติ ชนกา อุโภ.

*****

ข้าขอนบชนกคุณ ชนนีเป็นเค้ามูล
ผู้กอร์ปนุกูลพูล ผดุงจวบเจริญวัย
ฟูมฟักทนุถนอม บ บำราศนิราไกล
แสนยากเท่าไร ๆ บ คิดยากลำบากกาย
ตรากทนระคนทุกข์ ถนอมเลี้ยง ฤรู้วาย
ปกป้องซึ่งอันตราย จนได้รอดเป็นกายา
เปรียบหนักชนกคุณ ชนนีคือภูผา
ใหญ่พื้นพสุนธรา ก็ บ เทียบ บ เทียมกัน
เหลือที่จะแทนทด จะสนองคุณานันต์
แท้บูชไนย์อัน อุดมเลิศประเสริฐคุณฯ[6]

*****

มยฺหํ มาตาปิตูนํว ปาเท วนฺทามิ สาทรํ.

---

6 จากนมัสการคุณานุคุณ ของพระยาศรีสุนทรโวหาร “น้อย อาจริยางกูร”

รักแม่

แม่จ๋า แม่ ความรักแม่ นี้แน่นัก
คุณแม่รัก ลูกของแม่ มาแต่ต้น
รักของแม่ มิได้มี ราคีปน
มีหรือจน แม่รักอยู่ ไม่รู้จาง

รักของใคร ไม่เท่าศักดิ์ รักของแม่
รักแม่แท้ แม่รักอยู่ ไม่รู้สร่าง
ศัตรูร้าย ก็ไม่กราย มากั้นกาง
ถึงรักนาง รักนาย ก็ไม่เกิน

แม้รักยศ รักศักดิ์ อัครฐาน
หรือรักงาน สารพัน รักสรรเสริญ
รักสนุก ทุกสถาน สำราญเทอญ
รักไม่เกิน รักแม่ รักแท้เอย ฯ

ธรรมสิโต.

พ่อของลูก

........พ่อไม่เลือกรักลูกว่า ชายจะรักเท่านี้ หญิงจะรักเท่านั้น หรือว่า มีลูกหลายคน แล้ว คนนี้ จะหยุดรัก หรือรักให้น้อยสัก หน่อย พ่อจะไม่ทำอย่างนั้น........

พ่อของลูก

ยามเย็นค่ำ เคยพูดจ้อ กันพ่อลูก
เคยปรับทุกข์ ลูกพ่อ ขอขนม
พ่อของลูก ปลูกฝัง หวังชื่นชม
เป็นพระพรหม ของลูก ทุกเวลา

เมื่อลูกสุข พ่อของลูก พลอยสุขด้วย
คราลูกป่วย ช่วยลูก ทุกข์หนักหนา
ลูกได้ดี พ่อนี้ เปรมปรีดา
ขอวันทา พ่อของลูก ทุกวันเอย.

"ลูกของพ่อ"

พ่อแม่ของลูก

โลกมนุษย์

ก่อนที่ลูกๆ จะนึกให้ซาบซึ้ง ถึงคุณวิเศษของพ่อแล้ว ชอบที่จะนึกถึงสภาวะของโลก โลกของมนุษย์ให้ประจักษ์ชัดก่อน เพราะไม่เช่นนั้นเราอาจเห็นความสำคัญของพ่อน้อยไป ดังนั้น เพื่อให้เห็นความสำคัญของพ่อ พ่อของมนุษย์ จึงขอชวนท่านมาทบทวนดูถึงสภาวการของโลกในปัจจุบันนี้ เสมือนมาดูความวิจิตรพิสดารของโรงละครก่อนที่ตัวละครปรากฏกายออกมาแสดง

ความจริง ขณะนี้ หากเราจะลองนึกถึงสภาวะของโลก ซึ่งกว้างใหญ่ไพศาลหลายล้านตารางไมล์ อันธรรมชาติหากเสกสร้างให้มีให้เป็นขึ้น เราจะมองเห็นสิ่งทั้งหลายซึ่งธรรมชาติได้สร้างวางลงไว้บนภพนี้ มากกว่ามาก สุดที่จะคณนา แต่ก็พอจะอนุมาน โดยลักษณ์ได้เป็น ๒ ประเภทคือ

พวกที่ไม่มีใจครอง ต้องตั้งอยู่กับที่ เช่นพฤกษชาติทั้งชนิดเถาและต้น วิจิตรด้วยกิ่งก้านสาขา ดอกและผลงามสล้าง น่าพึงยลทั้งยิ่งและหย่อน หรือหาไม่เรียก **อวิญญาณกะ** พวก ๑

พวกที่มีใจครอง ไม่ต้องตั้งอยู่กับที่ มีปกติไปมาข้างไหนๆ ได้เสมอ เช่นมนุษย์ และสัตว์เดียรัจฉาน ช้าง ม้า ไปมาบนพื้นดิน นก ไปในอากาศ ปลา ไปในน้ำ ไส้เดือนไปในดิน เรียก **สวิญญาณกะ** พวก ๑

ใน ๒ พวกนี้ พวกที่ไม่มีใจครอง หาอาจทำโลกนี้ให้เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงได้ไม่ โลกที่เจริญขึ้นก็ดี เสื่อมลงก็ดี ตกเป็นการะของพวกที่มีใจครอง แม้ในจำพวกที่มีใจครอง ลำพังสัตว์เดียรัจฉานทั่วไปก็ไม่อาจทำให้โลก เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ดังนั้น ความเจริญและความเสื่อมของโลก ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์พวกเดียว

ถึงในจำพวกมนุษย์เล่า **สำหรับผู้ที่โง่เขลาเบาปัญญา ก็หาสามารถไม่** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **มนุษย์ที่มีปัญญาเท่านั้น ที่เป็นผู้สร้างความเจริญให้แก่โลกและทั้งจะเป็นผู้ทำลายโลกด้วย** หากเขาเกิดมีใจไร้คุณธรรมในเวลาใดขึ้น

โดยปกติมนุษย์มีร่างกายละเอียดอ่อนโดยกำเนิด **มีหนังไม่หนาเหมือนหมู ไม่มีขนเหมือนแมว ไปไหนไม่เร็วเหมือนม้า ไม่มีแรงเหมือนช้าง บินไม่ได้เหมือนนก ดำน้ำไม่ได้เหมือนปลา ไม่มีเขี้ยวงาอาวุธติดตัวเหมือนเสือ** เป็นต้น ตามสภาพดังนั้น จึงมีอันตรายรอบด้าน ต้องผจญต่อความหนาว ความร้อนเบียดเบียน ต้องรับภัยจากสัตว์ร้ายที่มีเขี้ยวงาขบกัด ทำลายความสุข **เข้าอุโมงค์ปะงู เข้าป่าปะเสือ ลงน้ำปะจระเข้ ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน** อา ! มนุษย์ต้องเดือดร้อน ทุกข์ยาก ต้องเจ็บช้ำระกำใจทุกถึงทุกอย่าง จะร้องให้ใครช่วยป้องกัน คุ้มครองเล่า ในยุคนั้น

ความลำบากเดือดร้อนเหล่านี้แหละ **สอนให้มนุษย์สำนึกตัว อดทน บากบั่น หาอุบายป้องกันตัวทุกทาง** เป็นธรรมดาอยู่เอง

ถ้าอยากจะสุขสบายเหมือนเขา ก็ต้องพยายามทำให้เหมือนเขา เมื่อกฎธรรมดามีอยู่อย่างนี้ มนุษย์ก็เริ่มเรียนเอาแบบสัตว์ ดูไม่น่าจะปลงใจเชื่อเลย ที่มนุษย์เอาแบบสัตว์ แต่ก็เป็นความจริง เพราะไม่เห็นจะเป็นข้อสงสัยหรือน่าอายตรงไหน ถ้าหากเราจะถือว่าพื้นพิภพเป็นโรงเรียนธรรมชาติที่สร้างโลกขึ้น ได้วาดทิวภูเขา ลำธาร และต้นไม้ พร้อมทั้งดอกใบ และผลให้เราศึกษา จะถือว่าเราเอาภูเขาและป่าเป็นตำราเขียนฉากจะผิดเจียวหรือ ? และถ้าเราจะถือว่าธรรมชาติจะเหมือนศาสตราจารย์ชั้นเอกได้วางบทเรียนเรื่องสัตว์ให้ศึกษา สัตว์ทั้งหมดเป็นเพียงตัวอย่างของศาสตราจารย์เท่านั้น ฉะนี้แล้วจะมีข้อตำหนิ และไม่น่าเชื่อตรงไหนว่า มนุษย์เรียนแบบสัตว์ จงเรียนเถิด จงเรียนทุกแบบ เฉพาะแบบที่จะให้มนุษย์ถึงความเจริญสมบูรณ์พูนสุข

ความจริง ไม่ว่าศาสดาในยุคใดสมัยใด เว้นเสียไม่ได้ที่จะสอนให้เรียนแบบสัตว์ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสนา ก็ยังทรงยกสัตว์เป็นอุทาหรณ์ให้เกิดความอุตสาหะในข้อปฏิบัติ สุภาษิตดอกสร้อยประจำโรงเรียนของเราตั้งครึ่งเล่ม ก็ล้วนแต่หยิบยกอากัปกิริยาของสัตว์มาสอนให้เราสำนึกตาม

มนุษย์สร้างโลก

แท้จริง การเรียนเอาแบบสัตว์นี้ เราเรียนเอาทั้งในแง่วิชา ทั้งในแง่ปฏิบัติ ดังจะเห็นต่อไปนี้

ก. **เดิมเราไม่มีเครื่องปกปิดร่างกาย ป้องกันความหนาวร้อน** ส่วนสัตว์นอกจากจะมีหนังหนาแล้วยังมีขนปกปิดทั้งวิจิตรด้วยสีสอดสลับงดงาม เมื่อมนุษย์ต้องการความสุข ความสวย มนุษย์ก็เริ่มหาเครื่องปกปิดแบบสัตว์ ตั้งต้นแต่ใช้ใบไม้เป็นเครื่องปกปิดตลอดมา จนมีผ้า แพรพรรณอย่างประณีตงดงามในสมัยนี้

ข. **เมื่อเห็นหนูขุดรูอยู่ มนุษย์ก็ขุดอุโมงค์อยู่บ้าง เห็นนกทำรัง มนุษย์ก็ปลูกเรือนอยู่บ้าง เห็นปลวกก่อจอมปลวกอยู่ มนุษย์ก็ปลูกตึกอยู่บ้าง**

ค. **เมือเห็นเสือ ช้าง เป็นต้น มีเขี้ยวงาเป็นอาวุธติดตัวอยู่** เพื่อต่อสู้ศัตรูจะมาทำร้าย **มนุษย์ก็เริ่มสร้างอาวุธประจำตัว** ตั้งต้นแต่ไม้ค้อนก้อนดินประจำตัว และก็กลายมาเป็นอาวุธประจำบ้าน จนเป็นกองทหาร พร้อมด้วยอาวุธทันสมัยประจำประเทศอย่างน่าพิศวง ในบัดนี้

ฆ. **เมื่อเห็นปลาว่าย ดำ อยู่ในน้ำได้ มนุษย์ก็หัดว่าย หัดดำ หัดอยู่ในน้ำ จนที่สุดได้สร้างเรือแพ สร้างยานทะเล ไปในน้ำ อยู่ในน้ำ ได้อย่างปลา ตลอดจนสร้างเรือใต้น้ำได้อย่างน่าอัศจรรย์**

ง. **เมื่อเห็นนกบินไปในอากาศ มนุษย์ก็ปรารถนานักที่จะบินไปในอากาศได้อย่างนก** พยายามนึก พยายามฝันเคยนั่งชิงช้าแล้วดูช่างลอยลมอยู่ในอากาศได้ หากบินได้จะวิเศษปานใด พยายามหานกขนาดใหญ่มาเป็นยานอากาศ เช่น เรื่องพระรามทรงครุฑ นรสิงห์ขี่หงส์ เป็นต้น แต่ก็ไม่สำเร็จได้ดังเรื่อง ครั้งต่อมาความฝันอันนั้นก็มาเป็นความจริงขึ้นเรามียานฟ้าอาศัยไปมาทางอากาศได้ตามประสงค์

จ. **เมื่อเห็นม้า โค กระบือ มีกำลังแรงไปได้รวดเร็ว มนุษย์ก็เริ่มจับมาหัดขับขี่ ไปได้รวดเร็วสมใจ** ตลอดได้อาศัยทำต่างบนหลังบรรทุกสิ่งของได้ เมื่อความไม่เพียงพอแก่ความต้องการเกิดขึ้น **มนุษย์ก็เริ่มสร้างยาน** เช่น **เลื่อน รถ เกวียน** จับสัตว์เหล่านั้นเข้าเทียมอาศัยบรรทุกสิ่งของได้มากและรวดเร็วสะดวกดี แต่ความมักใหญ่ใฝ่สูงของมนุษย์ไม่หยุด ก้าวหน้าอยู่เป็นนิตย์ มนุษย์จึงพยายามยิ่งขึ้นอีก ได้มองเห็นว่ากำลังสรีรยนต์ของม้า เป็นต้น ไม่เพียงพอ มนุษย์ก็เริ่มสร้างเครื่องยนต์กลไก จนที่สุดเราก็ได้ใช้รถยนต์ รถไฟแทนรถม้า

ตามนัยนี้ จะเห็นได้ว่า **มนุษย์เราไม่เพียงแค่จะเรียนเอาแบบสัตว์อย่างเดียว ยังอาศัยสัตว์เป็นเครื่องมือ เป็นกำลัง ช่วยบันดาลความประสงค์ให้สำเร็จอีกด้วย**

น่าประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง ที่สัตว์ทุกจำพวก มิได้มีความนิยมจะสมัครเอาแบบมนุษย์ ไม่คิดเปลี่ยนแปลงภาวะเดิมเลย เป็นอยู่อย่างไร ก็คงอยู่อย่างนั้น จำพวกอยู่รู ก็สมัครอยู่รูร่ำไป จำพวกอยู่รังก็รักทำรังอยู่ร่ำไป ทั้งรูและทั้งรังก็มิได้ผิดไปจากรูปเดิม จนเรารู้ได้ว่า รูอะไร รังอะไร ประหนึ่งว่า ธรรมชาติจะวางกฎบังคับให้มันต้องทำรูปอย่างนั้น จำพวกที่นอนกะดิน กะทราย ก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น

ถ้าจะว่าธรรมชาติได้สร้างมันมาไว้บนพื้นโลกเพื่อให้เป็นบทเรียน เป็นเครื่องมือ เป็นกำลังของมนุษย์ ก็ดูเหมือนจะไม่เป็นการพูดเข้ากับตัวของผู้เขียนมากนักกระมัง หากพวกสัตว์เกิดรักจะเรียนเอาแบบมนุษย์ สมัครจะเปลี่ยนภาวะของตนขึ้นบ้างแล้ว เชื่อว่าป่านนี้มนุษย์คงลำบากเดือนร้อนแสนสาหัส เพราะฤทธิ์เดชของสัตว์อีกไม่น้อยเป็นแน่ เพราะเท่าที่เราต้องราวีกะเรือดกะยุงตัวเล็กๆ อยู่ทุกๆ วันก็ยังร้องว่าเป็นภัยอักโขอยู่ และก็ยังเอาชนะมันไม่ได้เด็ดขาดจนป่านนี้ เท่าที่ธรรมชาติมิได้สร้างให้พวกมันมีหัวในการศึกษา ก็นับว่าเป็นการกรุณาอย่างใหญ่หลวงแก่ปวงมนุษย์ที่เดียว

ความจริง เพราะว่าสัตว์เดียรัจฉาน ไม่มีชาติปัญญาเป็นทุนมาแต่เดิม ดังนั้น ถึงเราจะเกณฑ์ให้มันศึกษา ให้มันรู้จักคิดจักอ่านก็คงไม่สำเร็จ เช่นเราเห็นนกแล้ว นกขุนทอง ที่เจ้าของหัดให้พูดก็ดี

ลิงม้า ที่เจ้าของหัดให้เป็นละครก็ดี อาการที่มันพูด มันทำ ไม่แสดงว่ามันมีหัวรักจะทำเช่นนั้นเลย ทั้งมันก็ไม่เข้าใจว่า ที่พูดที่ทำนั้นจะดีอย่างไร ทำตามสัญญา (ความจำ) ของมันเท่านั้น และเพราะ กลัวเขาระตี ถ้าไม่ทำหรือทำไม่เหมือนหัด ไม่น่าจะชมเชย ว่ามันเป็นสัตว์ดีเท่าใดนัก ควรจะชมเชยคนหัดว่า มีความสามารถในเชิงฝึกจะดีกว่า เพราะสัตว์ขาดคุณสมบัติอันสำคัญ คือปัญญา ดังนี้ จึงไม่มีโอกาสจะยกฐานะของตัวเสมอมนุษย์ได้ คงเป็นแต่บทเรียนเป็นเครื่องมือเป็นกำลังของมนุษย์ เป็นอาภรณ์ของโลกเท่านั้น กล่าวโดยเฉพาะลำพังตัวเอง ก็ไม่อาจทำความเจริญให้แก่ตัวได้แล้ว ในเรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่โลกก็คงสูญ

ก็เพราะมนุษย์ มีชาติปัญญามาแต่เดิมโดยสภาพ มองเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเป็นบทเรียน จึงมีหัวปฏิวัติรักที่จะเปลี่ยนแปลงภาวะของตนให้ดีขึ้น ประณีตขึ้นโดยปกติไม่หยุดพัก ไม่เคยมีนักพยากรณ์คนใด ที่จะคาดได้ว่า มนุษย์จะยุติภาวะของตนลงเพียงนี้ เพราะกำลังแห่งปัญญา

ปัญญานี้แหละ ที่ทำให้มนุษย์เป็นผู้เลิศกว่า สัตว์ทุกจำพวก ทำให้วิเศษกว่ากันเอง แม้ในหมู่มนุษย์ปัญญานี้แหละ ที่ตกแต่งมนุษย์ให้หายหวาดหายกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว ให้รู้ให้เห็นในสิ่งซึ่งลำพังตาให้รู้ให้เห็นไม่ได้ก่อให้เกิดอานุภาพอย่างน่าพิศวง ซึ่งเทพยดาเจ้าก็ยำเกรงบันดาลความปรารถนาในการประดิษฐ์

สร้างสรรพวัตถุต่างๆ ที่เกื้อกูลความสุขให้สำเร็จได้ตามมโนภาพอย่างน่าประหลาด เช่น รถเรือ เครื่องยนต์กลไก และวิทยุ เป็นต้น ซึ่งปรากฏแก่ตาแก่หูอยู่ในบัดนี้ แสดงว่าความก้าวหน้าของมนุษย์เจริญขึ้นรวดเร็ว ทันกับความหมุนของโลกทุก ๒๔ นาฬิกา

อานุภาพของมนุษย์ คุณวิเศษของมนุษย์ ได้บันดาลมนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่คนละมุมโลกมาพบกัน ได้ในวันเดียวด้วยยานฟ้า ได้สนทนากันได้ด้วยวิทยุโทรศัพท์ ได้แลเห็นกันได้ด้วยวิทยุโทรภาพ หมุนโลกได้ดีกว่าโลกหมุน เหมือนเด็กหมุนล้อ สร้างโลกให้งามและเร็วกว่าธรรมดาของโลก และโดยนัยตรงข้าม ก็สามารถล้างโลกให้พินาศได้ในพริบตาเกินกว่าความบรรลัยของโลกเอง

มนุษย์สร้างลูก

ความจริง โลกที่งามตระการตา ดุจราชรถปรากฏ อยู่ในขณะนั้น สำเร็จมาแต่อานุภาพแห่งความปรีชาสามารถของมนุษย์โดยแท้ ดังนั้น **มนุษย์จึงปกครองโลกมนุษย์ จึงเป็นเจ้าโลก** เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นมา มิใช่ เทวดา อินทร์ พรหม อื่นที่ไหนมาเสกสร้างให้ สมกับผู้ให้สมญาไว้ว่า **มนุสฺสโลก** แปลว่า **โลกมนุษย์ พิภพที่มนุษย์อยู่ พิภพที่มนุษย์เป็นเจ้าของ**

ความงามและความวิจิตรพิสดาร ของสรรพสิ่งที่มนุษย์ได้พยายามเสกสร้างขึ้นนี้เอง ได้เป็นเครื่องเจริญตา เจริญใจ ให้มนุษย์มีความสุขใจ ลืมทุกข์ที่กรากกรำมาเสียทั้งมวล ชวนให้ติดสุข ติดโลก

เปรียบเหมือนแมลงมุมขึงใยเข้าไว้ แล้วก็เกาะอยู่ที่ใย ถือว่าใยเป็นเหย้า ติดใยที่ตัวขึงไว้เอง ไม่ต้องการจากใย เหมือนมนุษย์ไม่อยากจากโลก เท่ากับไม่อยากจากร่างทีเดียว

เมื่อความจริงประจักษ์ชัดขึ้นว่า โลกนี้ มนุษย์เป็นผู้สร้าง มิใช่ใครอื่นที่ไหน คราวนี้ปัญหาอื่นก็ตามติดมาว่า แล้วใครเป็นผู้สร้างมนุษย์เล่า ? ตอบได้ทันทีว่า มนุษย์นั่นแหละเป็นผู้สร้าง แต่เป็นมนุษย์ **จำพวกพ่อ และจำพวกแม่ พ่อและแม่นี้แหละสร้างมนุษย์ มนุษย์ที่สร้างโลก มนุษย์ที่โลกเคารพ มนุษย์ที่โลกบูชา**

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **ชายผู้ให้กำเนิดบังเกิดเกล้าของลูกเท่านั้น** ที่ควรเรียกว่า **พ่อ** พ่อของลูก พ่อเป็นสมญาที่เปี่ยมด้วยเกียรติยศอันสูงยิ่ง เพราะไม่มีมนุษย์ตนใด **จะพอใจยอมรับคนอื่นเป็นพ่อยอมให้เป็นพ่อ ก็เฉพาะพ่อของลูกคนเดียวเท่านั้นเพราะเมื่อยอมรับเขาเป็นพ่อ ก็เท่ากับยอมตนเป็นลูก ซ้ำแถมยังยกแม่ที่บังเกิดเกล้าของตนให้เป็นเมียเขาอีก** ว้า! จะยอมไม่ได้ ; ไม่ได้เป็นอันขาด เพราะมันเป็นบาป บาปอย่างหนักที่สุดด้วย นอกจากจะขืนใจตนเอง ซึ่งเป็นการทรยศต่อตัวเองแล้ว ยังจะไปขืนใจแม่ มันจะกลายเป็นลูกนอกคอก ลูกเนรคุณเกินไป ดังนั้น พ่อของลูก จะต้องเป็นพ่อคนเดียว ที่สร้างถูกมาแม้ท่านผู้นั้น จะเป็นมนุษย์ที่ใครต่อใครตราหน้าว่าเลวทรามต่ำช้า ปานใดก็ตาม จะเป็นมนุษย์ที่แม่รังเกียจ ที่แม่สาป ไม่ยอมอยู่ร่วมโลกด้วยก็ตาม แม้เช่นนั้นลูกก็ยินดี

เทิดทูน เคารพนับถือไว้เหนือใคร ๆ ว่า เป็นพ่อ พ่อของลูก ถึงท่านจะไม่ดีสำหรับใคร แต่ท่านก็ดีสำหรับลูก แม้จะดีเพียงเป็นพ่อ พ่อของลูกก็ตาม ซึ่งลูกก็เห็นว่าดีไม่น้อยเลย ที่สร้างลูกขึ้นมาให้เป็นเพื่อนกับมนุษย์ผู้สร้างโลก

โปรดฟังอีกหน่อย **คำพูดที่กดให้เป็นคนเลวลง** เรียกว่า **คำด่า** เช่น **ไอ้ควาย ไอ้ลา** เป็นต้น คำด่านี้มีมาก สุดแต่คนจะสรรหามาด่าได้ ตามความพอใจของความใจร้ายของตน แต่คำด่าเหล่านั้น มีคำค่าอยู่คำหนึ่ง ที่ร้ายแรงเหนือคำด่าทั้งหลาย คือด่าว่า **อ้ายลูกไม่มีพ่อ** ต้องขอประทานโทษต่อท่านผู้อ่านผู้ฟังด้วยว่า ที่ยกเอาคำนี้ขึ้นมา ก็เพียงเพื่อแสดงให้เห็นเกียรติของพ่อว่าสูง และสำคัญมากทีเดียว เหมือนเอาทองแดงมาเทียบทองดำดู จะเห็นคุณค่าทองคำเด่นขึ้น

ทำไม? คำว่า **อ้ายลูกไม่มีพ่อ** จึงเป็นคำที่ด่าร้ายแรง เพราะคำนั้นมิได้ด่าคนเดียว แต่ด่าตลอดถึงพ่อ และแม่ของผู้ถูกค่าอีกด้วย แปลว่า **คำเดียวด่าได้ ๓ คน** จึงเป็นคำค่าที่ร้ายแรงยิ่ง โดยที่ดำนั้นได้กด **คนถูกด่าว่า เป็นคนเลว จนพ่อไม่ยอมรับว่าเป็นลูก ๑ ว่าแม่เป็นคนเลว จนพ่อไม่ยอมรับว่าเป็นภรรยา ๑ ว่าพ่อเป็นคนชั่ว แม้จะได้เสียกับภรรยาจนเกิดบุตรแล้ว ก็ปกปิดไม่ยอมรับด้วยบริสุทธิ์ใจว่า นั่นเป็นภรรยา นั่นเป็นบุตร** ๑ ดังนั้น คำด่าคำนี้

ทุกคนจึงไม่ควรใช้ ข้าพเจ้าขอวิงวอนให้ใช้คำอื่นเถิด ถ้ายังพอใจในการด่าอยู่

อัศจรรย์ไหม? ถ้าคนนั้นมีพ่อรับว่าเป็นพ่อแล้วเขาก็จะพ้นด่า คือ พ้นคนดูหมิ่นดูแคลนอย่างนั้นได้ นี่แสดงว่า ความสำคัญยิ่งของลูกอยู่ที่พ่อ ความจริงแม้แม่จะมีความสำคัญไม่ด้อยกว่าพ่อ ในเรื่องให้กำเนิดลูกก็จริง เพราะเว้นแม่แล้วลูกก็มีไม่ได้ ถึงอย่างนั้น ถ้าใครจะว่า อ้ายลูกไม่มีแม่ คำนั้นก็เพียงเป็นคำสลดใจว่า เขากำพร้าแม่เท่านั้น ไม่เป็นความเสียหายอย่างใดเลย.

พระคุณของพ่อ

โดยปกติ นับแต่เวลาที่ลูกลืมตามาเห็นโลก พ่อจะรู้สึกตัวทันทีว่า บัดนี้ **พ่อได้เป็นพ่อ พ่อของลูกขึ้นแล้ว** ต่อนั้น **ความเมตตาปรานี ความรัก ความสงสาร และความห่วงใยในลูก เท่าที่พ่อจะมีต่อลูก พ่อก็พอใจมีต่อลูกตาดำๆ ของลูก ได้เป็นภาพประทับใจไว้ชัดว่า นั่นลูกของพ่ออย่างไม่มีเวลาลบเลือนไปเลย เสียงแอ๊วๆ แผ่วๆ เบาของลูก สามารถรั้งพ่อให้หยุด ยิ่งกว่าเสียงไซเร็น พ่อจะรำลึกว่า นั่นเสียงลูก ลูกร้องขอให้พ่อช่วยทำธุระอะไรให้ ดูประหนึ่งว่า เป็นประกาศิตยิ่งกว่าคำสั่งของพระเจ้า พ่อจะต้องปฏิบัติตามทันที ถ้าพ่อสามารถ**

พ่อได้แบ่งเนื้อที่แห่งหัวใจไว้ภาคหนึ่ง สำหรับเจริญเมตตาการุญแก่ลูกของพ่อ โดยไม่จำกัดเวลาและฐานะทั้งสิ้นเท่าที่พ่อได้คง

ทุนลงแรงสร้าง งาน เงิน และเกียรติขึ้นไว้นั้น ความจริง ก็เพื่อประโยชน์แก่ลูกด้วย เพราะพ่อคิกว่า**ลูกเป็นเลือดของพ่อ** ลูกเป็นผู้จะสืบตระกูลของพ่อ ลูกจึงควรแท้ที่จะได้ครองงาน เงิน และเกียรติของพ่อทุกอย่าง

พ่อไม่เลือกรักถูกว่า ชายจะรักเท่านี้ หญิงจะรักเท่านั้น หรือว่ามีลูกหลายคนแล้ว คนนี้จะหยุดรัก หรือจะรักให้น้อยสักหน่อย พ่อจะไม่ทำอย่างนั้น พ่อจะไม่คิดอย่างนั้น การคิดเช่นนั้นไม่ใช่วิสัยของพ่อ อย่าว่าแต่จะนับหน่วยเลย ต่อให้นับเป็นจำนวนสิบๆ พ่อก็ไม่ยอมให้สุดมือในเรื่องรักลูก ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น บอกไม่ถูกเหมือนกัน พ่อว่า ถ้าเป็นพ่อด้วยกัน จึงจะรู้กันว่าเป็นความจริง

ขอให้ดูความรักลูกของสมเด็จพระบิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ เป็นตัวอย่างสักหน่อยเถอะ เพราะคนส่วนมากก็รู้กันทั่วแล้วว่า พระองค์มีพระโอรสถึง ๗๗ พระองค์ แม้เช่นนั้น เมื่อพระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ อันเป็นพระธิดาที่ ๕๑ สิ้นพระชนม์ลง เมื่อคำนวณพระชนมายุก็เพียง ๒ บีเศษเท่านั้น แม้อย่างนั้น ก็ไม่ทรงว่างเว้นอาลัยรัก ถึงกับทรงพระนิพนธ์ร้อยกรองฉันท์อาลัยพระธิดาไว้อย่างพ่ออาลัยลูกทั่วไป เป็นที่จับใจยิ่งนัก

พระราชนิพนธ์

พระราชนิพนธ์ที่ทรงสร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์
สำหรับ
พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ
ฉันท์ภุชงคปยาต

****

อนุสาวรียน บิดามีฤดีถวิล
สฤษฎีไว้จะได้จิน ตนานุสร์คะนึงถึง
ประไพพรรณพิลาศเลิศ ทวีเกดทวีพง
กมลพ่อและพรากจึง ทวีทุกข์ทวีศัลย์
อุบัติมีจะมาดับ ก็รับรู้แผกผัน
วิธีธาตุผสมกัน ก็จำแจกกระจายสลาย
กระนั้นรู้ก็ยังหวัง จะให้ยั้งบด่วนกาย
อำนาจศาสตร์และแรงกาย ผจญได้ก็ดูเอา
โอะโอ้ผู้จะอาจก่อ ชะลอเลื่อนนครเขา
และขุดสร้างสมุทรเอา ประเทศถ่อมก็ทำสม
บสามารถจะปกปัก ธิดารักประคองชม
ฉลาดเล่ห์และคำชม ฤคำอ่อนบวอนไหว

ฉะนี้แล้ธิดาดวง		สมรล่วงนิคาไลย
จะเหลือแต่เสน่ห์ใน		อุราพ่อบแผกผัน
ระฤกรักฉลักโศก		สถิตไว้คะนึงวัน
ธิดาจากบิดาจรัล		ประจักษ์ไว้ประจำใจ
เต็มแรงรักเจ้าสุด		หฤทัย พ่อฤๅ
ถนอมแทบนับหายใจ		ออกเข้า
ไปไหนก็พาไป		ไปห่าง เห็นเลย
เจริญจิตพ่อค้ำเช้า		ชื่นน้ำใจชม
งามสมเสมอลักษณ์ทั้ง		สองสมร
นฤโรครูปอรชร		แช่มช้อย
กำลังช่างอ้อซออน		ออดพลอด
เนื้ออวบองค์น้อยน้อย		น่าเอื้อเอ็นดู
หลัดหลัดมาพลัดม้วย		พลันพลัน
ดังเด็ดบัวบทัน		ผุดน้ำ
ผิดคาดพลาดนึกอัน		ตรายรวด เร็วแม่
ใช่แต่ตัดสุขซ้ำ		ทุกข์ร้อยแรงทวี
มานศรีแม่มวยเมื่อ		ม้วยมล
อกพ่อมืดมลทน		เทวษคลุ้ม
แลหานภาดล		หมายสร้าง ใจแม่
เห็นมืดตราบใดกลุ่ม		อกแห้งฤๅหาย

ความหมายภายหน้าด้วย เต็มใจ
ความรักท่วมฤทัย พ่อแท้
ความเพียรพ่อถนอมชไม แม่มาก พ้นแม่
ความจากจำพ่อแพ้ พ่อพ้นทนทาน
รู้การว่าร่ำไห้ ไป่มี คุณเลย
แต่จะลืมมิศรี ห่อนได้
นึกหน้าน่าปรานี หน้าลูก น้อยพ่อ
ให้ใช่เห็นคุณให้ หากให้เอ็นดู.

ดี

****

พ่อแม่ดี เป็นศรี มงคลส่ง
จำเริญวงศ์ วาสนา มหาศาล
เมื่อลูกดี ก็เป็นศรี แก่วงศ์วาน
ก่อรากฐาน มั่นคง ดำรงพันธุ์

ธรรมลาไว.

ความหวังพ่อ

****

อันพ่อนั้น ท่านหวัง จะฝังปลูก
ให้พวกลูก มีโชค โลกสรรเสริญ
ถ้าลูกดี มีจิต คิดดำเนิน
คนจะเยิน ยอฟุ้ง ทั่วกรุงไกร

พระพุทธภาษิต

****

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา.

มารดาบิดา ชื่อว่าเป็นพรหมของบุตร เป็นบูรพาจารย์ของบุตร เป็นพระของบุตร ก็ท่านทั้งสองเป็นผู้อนุเคราะห์บุตร.

โย มาตรํ ปิตรํ วา มจฺโจ ธมฺเมน โปสติ
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ.

ผู้ใด เลี้ยงดูบิดามารดาโดยธรรม เทวดาและมนุษย์ย่อมสรรเสริญคนนั้น ในโลกนี้ เมื่อเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมชื่นบานในสวรรค์.

คนดี

****

อันคนดี มิใช่ดี ด้วยที่ทรัพย์
มิใช่นับ โคตรเง่า เผ่าพงศา
คนดีนี้ ดีด้วยการ งานนานา
อีกวิชชา ศีลธรรม นำให้ดี.

ธรรมสโรช.

****

ขึ้นชื่อว่าวิชา ควรศึกษาทุกอย่างไป
ศึกษาให้เข้าใจ เป็นคุณเครื่องเรืองปัญญา
แต่ว่าอย่าพึงใช้ ทุกอย่างไปที่ศึกษา
ชีวิตและเวลา เป็นปัญหาให้จำนน
จะใช้วิชาใด จงใส่ใจในเหตุผล
ทำใดต้องใจคน นั่นเป็นผลของวิชา ฯ

ยศศักดิ์

****

ถ้ารักยศ รักศักดิ์ อัครฐาน
ต้องรักงาน ไว้ประกัน ขันอาสา
ถ้างานลด ยศก็ถอย น้อยลงมา
ความมีค่า ของยศ ก็ลดพลัน.

เตือนตน

****

จงเตือนตน ของตน ให้พ้นผิด
ตนเตือนจิต ตนได้ ใครจะเหมือน
ตนเตือนตน เตือนไม่ได้ ใครจะเตือน
คนแชเชือน ใครจะช่วย ให้ป่วยการ

ของเก่า

เทียนชีวิต

****

เปลวเทียนมลายแท่ง เพื่อเปล่งแสงอันอำไพ
ชีวิตมลายไป เหลือสิ่งใดไว้ทดแทน.

รวบรวมเรียบเรียง/ พิสูจน์/ ออกแบบ/ จัดพิมพ์ ;

พระครูอรรถกิจพิมล *เจ้าคณะตำบลบางปลาสร้อย*

เจ้าอาวาสวัดใหม่พระยาทำ

พระครูสิริธรรมวิธาน *เจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง*

เจ้าอาวาสวัดอุทยานนที

พระมหาสมชาย จนฺทโชโต *รักษาการเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง*

พระครูปลัด กิตติ ทีปํโส (ดร.) *เลขานุการเจ้าคณะตำบลมะขามหย่ง*

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหม่พระยาทำ

พระมหาไพฑูรย์ ฉนฺทธมฺโม ป.ธ.๙ *วัดสามพระยา*

นาวาอากาศเอก (พิเศษ) กิตติอนันต์ หม่อมศิลา

ผู้อำนวยการกองจัดหาทางทหารกับต่างประเทศ

สำนักนโยบายและแผน กรมส่งกำลังบำรุงทหารอากาศ

พ.ต.ท.หญิง พลอยนภัส รัตนภคนันท์ สว.ฝอ.๒ บก.ภ.๒

คุณรัญญ์นภัส วีระสกุลเดโชพัฒน์ *รองผู้อำนวยการโรงเรียนธรรมวาที*

อาจารย์ปริญญา ทัศนา *วิทยาลัยเทคโนโลยีเมืองชลพณิชยการ*

อาจารย์ขวัญใจ สอนศิริ *วิทยาลัยเทคโนโลยีเมืองชลพณิชยการ*

คุณอภิชัย นาคปฐม

คุณสมลักษณ์ กมลเลิศวรา

คุณรัตนา พิมพ์ขุมเหล็ก

คุณสมชาย คำเคน

พิมพ์ที่ กมลศิลป์การพิมพ์ *108/15 ถ.อัคนิวาต ต.บางปลาสร้อย*

อ.เมือง จ.ชลบุรี โทร. 038-282164, 285164, 065-5106246

จำนวน 800 เล่ม

เมื่อเราบวช อนุสรณ์ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ

พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถระ) ราชบัณฑิต

อดีตเจ้าอาวาสวัดราษฎร์บำรุง